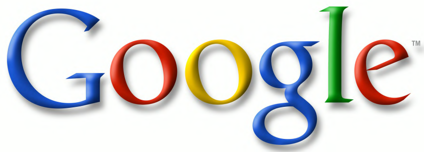
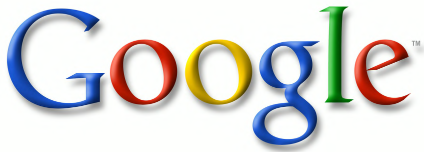

HW 2A20 M

ACADEMIAE HARVARDIANAE IN NOV ANG
SIGILLVM
VE RI TAS

BYVOEGSELS

EN

AANMERKINGEN

OP HET ZEVENTIENDE DEEL.

BYVOEGSELS

EN

AANMERKINGEN

VOOR HET

ZEVENTIENDE DEEL

DER

VADERLANDSCHE HISTORIE

VAN

JAN WAGENAAR.

DOOR

Mr. H. VAN WYN, Mr. N. C. LAMBRECHTSEN,
Mr. ANT. MARTINI, E. M. ENGELBERTS
EN ANDEREN.

TE AMSTERDAM, BY
JOHANNES ALLART,
MDCCXCV.

BYVOEGSELS

EN

AANMERKINGEN

OP HET

ZEVENTIENDE DEEL.

Bl. 4. r. 8. v. o. „ *Hebbende den Heere* — VAN KEPPEL, — , *Graave van* Albemarle, *zig — diep weeten te dringen in* 's Konings genegenheid *en* vertrouwen." Als een gevolg daar van, mag men agten, dat hy, schoon een Geldersch Edelman en Lid van 't Parlement van Groot Brittannie, in Hooimaand van 't volgend jaar 1699, Lid wierdt van de Hollandsche Ridderschap. Ten jaare 1700, wierdt hy ook Ridder van den Kousseband. (*a*)

Bl. 5. r. 18. „ Omtrend deezen tyd, *of* wat eerder, *kwam er tyding uit Spanje, dat de Koning op 't sterven lag*." De Koning wierdt reeds gevaarlyk ziek, in Lentemaand van dit jaar 1698. Die toestand van zaaken dan zal, denkelyk, lang voor *Oogstmaand*, wel-

(*a*) Resol. van Holl. 14 July 1699 bl. 957. *Europ. Merc. July* 1699. bl. 91. en *Mey* 1700. *bl.* 236.

welke WAGEN. bedoelt; hier te Lande bekend zyn geworden. (*b*)

Bl. 6. o. r. „ Hy" (*Keizer* LEOPOLD) „ *zig verlaatende op de* Koninginne *van* Spanje." Zy, die den naam droeg van MARIA ANNA, was eene zuster der Keizerinne, en één der veertien kinderen van PHILIP WILLEM, Hertoge van Nieuwburg, Keurvorst van de Palts. De Graavinne van *Perlips*, die, by onzen WAGEN. en anderen, te regt, als haare voornaamste gunstelinge voorkomt, was eene Staats Jongvrouwe, die zy, uit Duitschland, met zig, naar Spanje gebragt hadt, doch die, nog voor Koning KARELS dood, in ongunst geraakte, en naar haar Vaderland terug gezonden wierdt (*c*).

Bl. 7. r. 4. „ *Keizer* LEOPOLD *hadt een ontwerp gesmeed* —, *om* zynen tweeden Zoon, *den Aartshertoge* KAREL, overtezenden *naar* Spanje." Men dient zig hier te herinneren, dat LEOPOLD, in zyn eerste huuwlyk, ten jaare 1666, getrouwd was geweest met MARGARETA THERESIA, jongere Dogter van PHILIPS IV, Koning van Spanje; aan welke Vorstinne men, te Weenen, London en in den Haage, gemeenlyk, begreep, dat de Spaansche kroon moest vervallen, by 't overlyden van Koning KAREL II, haaren Broeder, om dat de oudste Dogter van PHILIPS, MARIA THERESIA, voorheen Gemaalinne van LODEWYK XIV

(b) *Memoir: du Marquis de* TORCY. T. 1. p. 19. *Edition de* 1757.

(c) *L'Art de verif. les dates. fol.* 484, 486 et 824. *Memoir: de* Torcy *Tom.* 1. *p.* 7 *et* 19.

XIV, daar van was uitgesloten geweest, zo by haare huuwlyksche voorwaarde, als by de uiterste wil haars Vaders. LEOPOLD hadt, by MARGARETA THERESIA, overleden ten jaare 1673, geene kinderen gewonnen, dan MARIA ANTONETTA, sedert Gemaalin van MAXIMILIAAN EMANUEL, Keurvorst van Beiëren; uit welk huuwelyk, in Wynmaand van den jaare 1692, was gebooren een Zoon, met naame JOSEPH FERDINAND LEOPOLD; zynde de Moeder, in Wintermaand van hetzelfde jaar, gestorven. (*d*). Aan deezen Keurprinse dan, als, na den dood zyner Moeder, den naasten geregtigden tot de Spaansche Erfenisse, begreepen nu Frankryk, Engeland en deeze Staat; by het Verdrag, van 't welk onze WAGEN. spreekt; Spanje, de Indiën en de Nederlanden te moeten toeleggen; welk denkbeeld 't eerst door den Graave van Portland, geopperd was. (*e*) Doch de Keizer verstondt dit anders: want, daar zyne Moeder, MARIA ANNA van Spanje, eene Zuster was geweest van PHILIPS IV, en zyne Dogter, MARIA ANTONETTA, na haar huuwlyk, volgens sommigen, gezegd wierdt, afstand van de Spaansche Erfenis gedaan te hebben (*f*), oordeelde hy thans van zyn belang te zyn, omme, niet den Afstammeling zyner overledene Dogter, maar den jongsten zyner twee eigene Zoonen, KAREL; verwekt, in een derde huuwlyk, by ELEONORA MAGDALENA THERESIA, Dogter van PHILIPS WIL-

(*d*) *L'Art de verif. les dat. fol.* 455 *et* 485.

(*e*) WAGEN. alhier *bl.* 9. PUTTER *neueste gesch.* 3. B. *p.* 922. Vl. De Torcy. *l. c.* T. 1. *p.* 31.

(*f*) STRUVIUS *Corp. Hist. Germ. fol.* m. 4031 et ibi allegat. *Memoires* de La Torre p. 4. 24.

WILLEM, Keurvorst van de Palts, aan de kroon van Spanje te helpen. (g)

Bl. 8. r. 9. v. o. „ *Men wil, dat deeze* „ *opening*" (*van een Verdrag van Verdeelinge der Spaansche Heerschappy*) „ eerst *geschied* „ *zy in eene* heimelyke onderhandeling *tus-* „ *schen den* Maarschalk van BOUFLERS *en* „ *den* Graave van PORTLAND." Een Fransch Schryver, die de zaaken van zeer naby kende, en wiens zeggen ik, hier, geene reden vinde, te mistrouwen, getuigt, met ronde woorden, dat, in de onderhandelingen, tusschen *Bouflers* en *Portland*, van de bovengemelde Verdeeling in 't geheel niet is gerept geworden, en dat zy, integendeel, over drie andere onderwerpen handelde; welken hy opnoemt (*h*).

Bl. 13. r. 11. v. o. De Franschen verspreidden, *sedert, dat* Koning WILLEM *dit Verdrag van Verdeelinge* eerst ontworpen, *en* voorgeslagen *hadt.*" Ik beken dit, by TORCY, hier aangehaald, niet te vinden. Hy geeft wel te kennen, dat Koning WILLEM bezorgd was, om, by doode des Konings van Spanje, eenen algemeenen Oorlog voor te koomen, en dat PORTLAND, die 't vertrouwen van zynen meester bezat; ook ten dien opzigte, tot de bezending naar Frankryk, scheen verkooren te zyn; maar hy doet er op volgen, dat deeze omstandigheden, gevoegd by de opregte begeerte om de vrede te

(*g*) *Memoir: de* Torcy. T. 1. *p.* 9. *Part de verif. les dat. fol.* 455, 484 *et* 486.
(*h*) *Memoir. de* Torcy T. 1. *p.* 24 *et* 25.

te bewaaren, den Koning van Frankryk tot het besluit bragten, om, aan den Koning van Engeland, de verdeeling der Spaansche Heerschappy voor te slaan, te meêr, daar die verdeeling was ingerigt op den voet van die, welke, ten jaare 1668, met Keizer LEOPOLD was gesllooten. (*i*) TORCY behoort dan onder die Fransche Schryvers, welken deeze vertelling tegenspreeken.

Bl. 18. r. 9. „*De* Czaar *van* Muskovie *en de* Groote Heer: slooten *een* Bestand." De Staaten, die; als WAGEN. straks zal zeggen; ook in dit Verdrag, als Middelaars, erkend wierden, hielden thans zeer naauwe vriendschap met den Czaar, om wien te behaagen het Muskovisch Gezantschap; 't geen, ten jaare 1697, herwaarts gezonden was; (*k*) zo luisterryk wierdt onthaald, dat de onkosten van dien over de twee tonnen gouds beliepen. De Raad van Staate deedt, hier toe, eene Bede *, in welke Holland terstond stemde. (*l*) * *Petitie.*

Bl. 18. r. 16. „*Men* tekende *deeze* Vrede, *te* Karlowits." De Keizer was zo vergenoegd, over 't gedrag van der Staaten Gezant, COLJÉR, in deezen, dat hy hem tot Graave des Ryks verhief. Ook was hy zeer ge-

(*i*) *Memoir:* de Torcy. T. I. *p.* 26 *et* 27. „*Les circon-* „*stances, jointes au desir sincére de maintenir la paix, deter-* „*minérent le Roi, a* proposer au Roi d'Angleterre un partage „de la Monarchie d'Espagne, *a peu près dans l'esprit de ce-* „*lui, que sa Majesté avoit fait avec l'Empereur* LEOPOLD, „*en l'année* 1668." Voyez aussi les dites *Memoir. l. c.* p. 28 *et* 29.

(*k*) WAGEN. XVI. D. *bl.*

(*l*) Resol: van Holl. 17 *en* 21 July 1698. *bl.* 315 *en* 326.

gezien, en deedt den Koophandel veel dienst, aan 't Hof van Turkyen, alwaar zelf zyne Zuster; die met den Consul HOCHEPIED, te *Smirna*, gehuuwd was; zig zeer hadt weeten te wikkelen in de gunst der Sultane *Valida*, of Weduwe, van MAHOMET IV. (*m*)

Eene zeer groote schaarsheid van graanen, zo in Frankryk, Engeland, (*n*) als in deeze Gewesten, met naame in Holland, deedt, in dit jaar 1698 en 't volgende, de hooge Overigheid de ernstigste middelen beraamen, om de akelige gevolgen, welken uit dit onheil spruiten konden, te boven te koomen. Hunne Edele Groot Mogendheden lieten ter Generaliteit voordraagen en bewerken een Plakaat, tegens het naar buiten voeren van Graanen uit deeze Gewesten, terwyl van binnen; daar ook de Wetgeevers, byzonderlyk die van Amsterdam, de voorzigtigste maatregelen namen; (*o*) het maalen en breeken van dezelven, tot het stooken van Brandewynen, 't maaken van Styffel *enz.*, verboden wierdt, (*p*) en de Bondgenooten aangemaand, d'een den ander, onder behoorlyke voorzorgen, met verwisseling van graanen en andere leevensmiddelen, te voorzien. (*q*) Ook wierdt den *Commissaris* DOMBURG, te Dantzig, en DEURS, te Elseneur, aangeschreeven, eene lyst op-

(*m*) Europ. Mercur. Sep. 1699, *bl.* 158, 186.
(*n*) Mercur. *Dec.* 1698 *bl.* 304 en *Jan.* 1699 *bl.* 77.
(*o*) WAGEN. Geschied. van Amsterd. 6. *st.* *bl.* 231—234. Europ. Mercur. 1698 bl. 314.
(*p*) Resol. van Holl. 16 Oct 21 Dec. 1698 bl. 445 en 584. en van St Gen. 28—2 Dec. 1698.
(*q*) Resol. van Holl. 27 Nov. 1698. bl. 544. en 546.

optegeeven van de Schippers en Schepen, die, daar of daar omtrent, naar deeze Landen, met graanen, in laadinge lagen of verwagt wierden, met last aan dezelven, wegens de algemeene Staaten, om zig, terstond, herwaarts te begeeven, zonder 's Lands havenen voorby te zeilen. Die Commissarissen moesten, hier toe, gelyk verzoek doen aan andere Nederlandsche Schippers, zig daar bevindende, maar welker reize naar andere Plaatzen geschikt was. Voorders gelastede men den Admiraliteiten, geene Schepen naar de Zond uit te klaaren, ten zy onder behoorlyke borgtogt, van hun te laaden graan nergens, dan binnen deeze Gewesten, te brengen; en wierdt den verderen, naar buitenslands vaarende, Schipperen opgelegd, onder eede te verklaaren, niet meêr graan, erweten, boonen, gort, meel, brood of bischuit te zullen aan boord neemen, dan zy voor hunne reize noodzaaklyk oordeelden, van welke, verklaaring evenwel, de Oost- en West-Indischvaarders, nevens die der Maatschappy van Suriname, vry gesteld wierden. (r) Men verboodt ook, eerlang, den uitvoer van hoppe, voor eenen tyd, en nam meerdere en zeer geschikte voorzieningen (s); onder welken, byzonderlyk, gereekend moeten worden de moeiten, die men deedt aanwenden, om alle Vorsten en Staaten, in welker gebied men eene genoegzaame hoeveelheid graanen aanweezig oordeelde, te beweegen, tot het

(r) Resol. Holl. 16 en 17 Oct. 1698. *bl.* 445—454.
(s) Resol. Holl. 22 Oct. 25—28 Nov. 1698. *bl.* 457, 503, 554 en 556. Europ. Merc. July 1699. *bl.* 95.

het doen uitvoeren derzelven naar deeze Provintien; zynde zelfs de Heer van OBDAM, der Staaten Gezant by den Keurvorst van Brandenburg, in 't volgend jaar, gemagtigd geweest, hier toe, aan dat Hof, onder de hand, eenige geschenken uit te deelen; (*t*) ook is het zeker, dat, onlangs daar na, de graanen, in Pruissen, open gesteld wierden. (*u*) Gekommitteerde Raaden van Holland, mede volmagt gekreegen hebbende, om, onder belofte van *præmie*, zo veel graanen als mooglyk was, in Spanje, Italië en andere plaatsen, buiten 's Lands, te doen opkoopen, slaagden daarinne zeer gelukkiglyk; zelfs in zo verre, dat zy, binnen kort, in staat waaren, om, by bevel van hunne Edele Grootmogendheden, duizend lasten, voor de loopende pryzen, aan de Ingezeetenen af te zetten en, van den verderen inkoop, een' naauwkeurigen staat te maaken, dezelven op zekeren prys stellende, ten einde, buiten schade van den Lande, weder te kunnen worden verkogt. (*v*) Langs deeze en soortgelyke wegen, kwam, allengskens, het oude vertier in graanen weder te rug. Men was, midlerwyl, in het duurste dezer tyden, het Krygsvolk van den Staat, met *agt*, *vier* en *twee* stuivers, 's weeks, naar gelegenheid der plaatzen van bezettinge, te gemoed gekoomen. (*w*)

Met de Wethouderschap van Hamburg hadt

(*t*) Secr. Resol. van Holl. 17 April 1699. *bl.* 68.
(*u*) Eur. Merc. Aug. 1699. *bl.* 110.
(*v*) Secr. Resol. van Holl. 19 Nov. 1699. *bl.* 88 en 89.
(*w*) Resol. van Holl. 8 April 1699. *bl.* 469. en 1 April 1700. *bl.* 248.

hadt men, dit jaar, eenig geschil over de bouwing van eene Kapel, ter oeffening van den hervormden Godsdienst, welke kapel de Resident van den Staat, KUYSTEN, agter zyne Huizinge, begonnen, doch de Raad van Hamburg verboden hadt. De Staaten van Holland, onderrigt, dat men het vervaardigen van zodanige plaatsen aan de Gezanten van andere Mogendheden niet belet hadt, namen, daarop, in overleg, den algemeenen Staaten te doen voordraagen, om den in- en uitvoer van alle Koopmanschappen, naar en van deeze Landen, ook het lossen of laaden in of uit Hamburger Schepen, van buiten in onze Havenen koomende, den Ingezetenen van die Stad te doen ontzeggen, indien men, aldaar, binnen den tyd van zes weeken, het gedaan verbod niet introk; zynde de Koning van Engeland verzogt, een gelyk besluit by 't Parlement te bewerken. 't Schynt dat deeze ernstige maatregelen van goed gevolg waren; immers dat men elkander eerlang begon te verstaan, hoe zeer de zaak, nog in 't volgend jaar, niet geheel was afgedaan. (*x*)

Dan, zo de buitenlandsche Kerkgeschillen den Staat werk gaven, binnen 's Lands waren zy mede verplicht, ten dien opzigte, eenige voorzieninge te doen. Reeds in Lentemaand des jaars 1695 en, daarna, te meermaalen, hadden de Afgevaardigden van de Zuid- en Noord-Hollandsche Synode zig by hunne Edele Grootmogendheden beklaagd, over de onordentlykheid, in het

(*x*) Resol. Holl. 8 Jan. 1698. *bl.* 58 *en* 59. 11 April 1699. bl. 476.

het beroepen der Predikanten plaats grypende, in zoo verre, dat, somtyds, geld gegeeven wierdt, ondanks de vroegere tegengestelde wetten op 't stuk van kerklyke omkooping*. De Staaten stelden daarop vast, dat alle Proponenten, na aflegging van het voorloopig, en alle Predikanten na aflegging van het volkoomen, Geloofsonderzoek *, aan de Leden van de *Classis*, alwaar zy onderzogt waren geworden, onder eede zouden hebben te verklaaren, dat zy, om de beroeping tot den Predikdienst te bekoomen, nog zelve, nog door anderen, iets beloofd of gegeeven hadden, belooven of geeven zouden, en dat, indien ter hunner kennisse koomen mogte, dat iemand zulks, voorheen, gedaan hadt, zy dit, terstond, of aan de bovengemelde *Classis*, of aan die, onder welke hunne Standplaatse behoorde, zouden bekend maaken. — Voorts wierdt, by openbaare Plakaate, dit belooven of doen belooven, geeven of doen geeven, door Proponenten of Predikanten, aan Heeren, Vrouwen, plaatselyke Officieren of andere personen, scherpelyk verboden, en zo de Geevers als de Aanneemers vervallen verklaard van hunne kerkelyke of waereldlyke bedieningen, onder verbeurte van viermaal de waarde der beloofde of aangenomen gifte, en van straffe, naar eisch der misdaad, voor die geenen, welken geene ambten of bedieningen zouden bezitten; alles boven en behalven de straffe van meineedigheid, ten laste der Predikanten en Proponenten (*y*).

* *Simonie.*

* *præparatoir* en *peremptoir Examen.*

Bl.

(*y*) Resol. Holl. 27 Oct. 1698. *bl.* 223 en 224. en van 21 Jan. 1699. *bl.* 12, 50. Secr. Resol. van Holl. 27 Jan. 1699.

Bl. 19. r. 3. „ *De Staaten der Vereenigde Nederlanden — besloouten, — in Hooimaand, het* invoeren *van* Brabandsche *en* Vlaamsche Stoffen, *te* verbieden." 't Was niet lange daar na, dat de Regeering van Rotterdam, ter bevordering der inlandsche handwerken*, en tot afweeringe der zonderlinge en, altyd, nadeelige versperringe van den vreemden koophandel, ter Vergaderinge van Holland voorsloeg, of niet de Regenten van die Provintie, in allen ernst en ter goeder trouwe, elkanderen behoorden te belooven en voor zig zelven aanteneemen, om, met hunne Persoonen en Familien, de overige Ingezetenen van den Lande te zullen voorgaan, in het draagen van, binnenslands gemaakte, stoffen, immers zo veel aanginge de wolle kleederen, mitsgaders hoeden en kousen, als mede dat die geene, welken van de Diakonie onderhouden wierden, en insgelyks, het Krygsvolk van den Staat (daar meer op aangedrongen (z), maar 't geen niet volleedig nagekoomen was), alleenlyk met inlandsche stoffen zouden worden gekleed. Men maakte dit voorstel *Commissoriaal*, en het bleef steeken (*a*).

* *Manufactuuren.*

Eenige Burgers en Inwoonders der Stad Amsterdam vielen, om deezen tyd, den Staaten van Holland klagtig, dat de Provintie van Groningen en Ommelanden de los- nog lyf-renten betaalde, welken, door hun, voor zeer aanzienlyke sommen, op dat Gewest,

voor

(z) Zie myne Aanmerk. 16 st. *bl.* 154. op Wagen. 16. deel *bl.* 136. r. 11.

(*a*) Secr. Resol. van Holl. 16 Sept. 1699. *bl.* 73 en 74. vergel. 27 Nov. 1700. *bl.* 510 en 511.

voor eenige jaren, waren aangekogt. Zy voegden er by, dat hunne Edele Groot Mogendheden, reeds in Hooimaand des Jaars 1675, ernstiglyk, daarop aangehouden hebbende, maar zonder eenige vrugt, sedert, op naderen voordragt der Verzoekeren, ten Jaare 1680, drie Leden uit hunne Vergadering naar Groningen hadden gezonden, dien men, aldaar, wel belofte van betaaling, gedaan hadt, maar dezelve niet was nagekomen, waarom zy Verzoekeren, nu, Brieven van schaêverhaaling op die van Stad en Lande begeerden, hoedanigen hun ook, in Oogstmaand van 't Jaar 1676, verleend waren. Men besloot hierop, by Holland, den Groningschen aan te schryven, dat zy de Hollandsche Ingezetenen wilden voldoen, immers in gelyker voege met hun handelen, als met die van Stad en Lande; alles met dien verstande, dat, zo aan deeze aanschryvinge, binnen den tyd van vier maanden, niet voldaan wierdt, hunne Edele Groot Mogendheden zig verpligt zouden agten, de persoonen en goederen der Ingezetenen van laatstgemelde Provintie te doen bekommeren, welken kommer zy zelfs terstond, genooddrukt zyn zouden in 't werk te stellen, indien die van Groningen konden goedvinden, eenige Hollandsche Onderzaaten, die borgen voor de schulden van Stad en Lande gebleeven waren, ter voldoeninge van dezelven, in regten te doen betrekken of veroordeelen. Ook wierden Gekommitteerde Raaden gelast, om dit alles, overeenkomstig het beslootene, werkstellig te maaken (*b*), en men vindt, dat, op de klagt van

(*b*) Resol. van Holl. 20 Dec. 1698. *bl.* 28 Jan. 1699. bl. 40 en 41.

van zekeren JAN VAN EYK en CHRISTOFFEL INDISCHE RAAVEN, te kennen geevende, dat zy, ter oorzaake der meergemelde Borgtogten, door die van Groningen waren uitgeworven; dezelve Raad den Heere PICCARD, Pensionaris dier Stad, mitsgaders de goederen van verscheiden Groningsche Ingezetenen, te Amsterdam, ten Jaare 1700, deedt bekommeren en, daarin, door de Staaten van Holland, de hand boven 't hoofd gehouden wierdt, ondanks de moeite, welke de Staaten van Stad en Lande daar tegens aanwendeden (c).

Bl. 21. r. 1. „ *Die*" (*de twee Huizen van 't Parlement*) „ *hem zelfs noodzaakten, zyne* Nederlandsche Lyfwagt *aftedanken, en naar* Holland terug *te* zenden." Niet alleen de eigentlyke Lyfwagt, of, zogezegde *Guarde du corps*, welke in slegts eene kompagnie bestondt, maar ook de Regimenten Guardes te paard en te voet. De Koning, in wiens dienst en soldy deeze Troupes, geduurende den afgeloopen oorlog, geweest waren, en die ze, nu, terug zondt, gaf hier van, op den 2 van Grasmaand, kennisse aan hunne Hoog Mogendheden, teffens voorslaande, om, tot in diensthouding derzelven, door den Staat ('t geen zeven en zestig duizend, drie honderd vier en dertig gulden, in de maand van twee en veertig dagen, zou beloopen,) eenige andere manschappen, met naame twintig Kompagnien Schotten, aftedanken, en de overige dertig van die Natie, met drie man, by elke kompagnie, te verminderen waar

(c) Resol. van Holl. 24 *Sept.* 1700. *bl.* 427.

waaraan, zo ik meene, geheel of ten meesten deele, voldaan wierdt (*d*).

Uit hoofde der tydreekening van JULIUS CÆSAR en het, sedert, vastgestelde in de vermaarde Kerk-Vergadering van *Nicéa*, ten Jaare 382, was de Lente dags- en nagtsevening, in het Jaar 1582, op den *elfden*, in plaats van den *een-en-twintigsten*, van Lentemaand, en dus tien dagen te vroeg, ingevallen. Paus GREGORIUS de XIII, bevroedende, welk eene warring dit, meêr en meêr, in de Feestdagen der Roomsche Kerk; naar welken de Landman zig, toen en veel al nog, in 't zaaien en planten gewoon was te regelen; zou veroorzaaken, vondt daarom goed, eene nieuwe tydreekening in te voeren, doende, behalven andere schikkingen, de bovengemelde tien dagen afkorten, door, onmiddelyk na den *vierden* van Wynmaand des reeds gezegden jaars 1582, den *vyftienden*, in plaats van den *vyfden*, te schryven. WAGEN: heeft dit, voorheen, breeder verhaald en er bygevoegd, dat wel de Roomsche Vorsten (onder welken ook de Hertog van Anjou, op wiens last dit, in Holland en Zeeland, mede wierdt ingevoerd) deezen nieuwen of Gregoriaanschen styl, in plaats van den ouden of Juliaanschen, omhelsden, maar geensints de onroomsche Mogendheden; als Engeland, Denemarken, Zweeden en verscheide Duitsche Vorsten (*e*). De laatstgemelden hadden zig egter, sedert, bevlytigd,

(*d*) Resol. van Holl. 14 en 24 Apr. en 30 Mei 1699. bl. 478—480, 513 en 678.
(*e*) Vaderl. Hist. 7 D. bl. 469—471.

zigd, om, op eene andere wyze, de feilen van den Juliaanschen styl te verbeteren, en zy besloten, in Herfstmaand des Jaars 1699, op voorlichting van den Hoogleeraar ERHARD WEIGELS, te Jena, mede een nieuwen jaar-styl intevoeren, volgens welken, in het, toen aanstaande, Jaar 1700, de *elf*, volgende dagen na den 18 van Sprokkelmaand, niet gerekend, en het Feest van MATTHEUS, op den laatsgezegden dag, gevierd zou worden; terwyl men, ten opzigte van het Paaschfeest, en der mindere, daar van afhangende, Feestdagen, voor 't vervolg, zig niet naar de *Dionysiaansche*, *Juliaansche* of *Gregoriaansche* rekening zou gedraagen, maar naar starrenkundige uitcyffering, gelyk ten tyde der Nicëasche Kerkvergadering gedaan was (*f*).

Onlange na deeze zaak, op den Ryksdag te Regensburg, door de aldaar vergaderde Gezanten der hervormde Ryksvorsten, tot besluit was gebragt, gaven zy er kennisse van aan de algemeene Staaten, met verzoek, dat hunne Hoog Mogendheden den *nieuwen Juliaanschen* styl der *Euangelischen* (met dien naam, zyn de hervormde Vorsten, in Duitschland, bekend) geliefden aanteneemen, en het verder daar heen te stuuren, dat dezelve, in alle de Provintien van het Bondgenootschap, wierdt agtervolgd. De Gewesten namen dien Brief over; doch die van Holland, overweegende, „ dat deeze „ *nieuwe verbeterde Juliaansche* styl, tot noch

„ toe,

(*f*) PUTTER *Neuëste Gesch.* 3 b. *p.* 924 *und* 925. & IX. *L'Art. de verif. les Dates, fol.* 28. Europ. Mercur *Febr.* 1700. *bl.* 96—98.

„ toe, niet by alle de *Protestantsche* Ko„ ningen, Princen en *Potentaten*, was „ aangenomen, nochte ook, volgens het „ schryven van den Commissaris SPANHEYM „ te Regensburg," (dees hadt, by den Brief der Gezanten, eene afzonderlyke, tot nader verklaaring van den voorschreeven styl, gevoegd), „ niet *exactelyck* was uytgereec„ kent, ende tot haer volkomentheydt ge„ bracht, maer, daer mede, noch eenigen tydt „ stondt te verloopen, en dat de *Gregoriaen*„ *sche* styl, by de meeste Christen Princen „ werdt *geobserveert*, ende, van het geen „ by het grooter gedeelte werdt *geuseert*, „ met de meeste gemackelyckheydt ende „ nuttigheydt, in de *Commercie* en onderlin„ ge *correspondentie* met dezelve Christen „ Princen, werdt toegebracht," vonden goed en verstonden, het werk ter Generaliteit daer heenen te doen rigten, dat de Provintien, welken, tot nu toe, by den *ouden* styl gebleeven waren; namentlyk, Gelderland, Utrecht, Vriesland, Over-ysfel en Stad en Lande; „ mogten werden *gedispo*„ *neert* ende *gepersuadeert*, om, by *provisie*, „ tot meêr gemak in de onderlinge *Com*„ *mercie* en *correspondentie*." (want dit was de zaak, waar op het, in deezen, voornaamelyk aankwam) „ van de *respective Pro*„ *vintien*, aantenemen ende te volgen den „ voorsz. *Gregoriaanschen* styl, als, met den „ voorschreven *nieuwen Juliaanschen* styl, „ niet anders, als omtrent de beweeghlycke „ Feesten, en dat nog zeer selden, ver„ schillende, en dat de voorschreve *nieuwe*

„ ver-

„ verbeterde *Juliaansche* styl der *Evangeli-*
„ *schen*, tot meerder *perfectie* gebracht, ende
„ by meerder *protestantsche Princen* en *Po-*
„ *tentaten* aangenomen zynde, met de ande-
„ re *respective* Provincien, moge werden *ge-*
„ *concerteert* ende *geconfereert*, om de selve
„ over den geheelen Staat der Vereenighde
„ Nederlanden, op eenparigen voet ende wy-
„ se, te *introduceeren*." (*g*) Ook is het hier
by, ten opzigte van het verzoek der Duit-
sche hervormde Vorsten, sedert gebleeven.
Maar de Nederlandsche Provintiën, die, bui-
ten Holland en Zeeland, den *Gregoriaanschen*
styl nog niet aangenomen hadden, kwamen
hier toe, in korten; met naame Utrecht en
Friesland, in het Jaar 1701, te beginnen
met dat van 1702 (*h*). 't Leedt tot in de
helfte deezer nog loopende eeuwe, eer Enge-
land, Zweeden en Denemarken van tydree-
kening veranderden. Engeland besloot er toe,
in 't jaar 1751, te beginnen met 1752. Zwee-
den in 1752, te beginnen met 1753. De-
nemarken hadt, ten Jaare 1582, den Grego-
riaanschen styl reeds aangenomen, maar, in 't
Jaar 1699, hadt men, aldaar, besloten, de ver-
beteringen van WEICHELS te volgen, en men re-
kent er, na dien tyd, op gelyke wyze, als de
Hervormden in Duitschland. Rusland alleenlyk
en eenige Zwitsersche *Cantons* volgen, nog heden
ten dage, den Juliaanschen almanach of *oudsten*
styl (*i*).

Bl.

(*g*) Resol. van Holl. 7 April 1701. *bl.* 259 en 260.
(*h*) MIERIS Verhand. over de Histor. *bl.* 457. Register der Resol. van Friesl 2 D. *bl.* 776.
(*i*) *L'Art de verif. les dates; Dissert. prelimin. fol.* 29 1750.

Bl. 40. r. 19. „ Men wil, dat — Harcourt, reeds in 't Jaar 1698, *middel gevonden hadt*" enz. Dit schynt, behalven uit den Engelschen Schryver, by Wagen hier aangehaald, ook te kunnen worden opgemaakt uit het geen, hier omtrend, by den Heere van Torcy, voorkomt (k).

Bl. 43. r. 19. „ Dopft" lees, overal, „ Dopf."

Bl. 43. r. 9. v. o. „ *De Staatsche en Lunenburgschen*". Die drie duizend man, by Wagen hier gemeld, waren, eigenlyk, den Hertoge van Brunswyk en Lunenburg, Keurvorst van Hanover, ter hulpe in deezen oorlog, toegezonden, uit hoofde van een Verbond van Verdeediging, tusschen de Staaten en dien Vorst, den 18 van Louwmaand des jaars 1697, gesloten. (l)

Bl. 47. r. 7. v. o. „ *De Staatsche Ambassadeur aan 't Spaansche Hof*". Hunne Hoogmogendheden hadden thans, eigenlyk, geen *Ambassadeur* ten Spaanschen Hove. Schoonenberg, die hier bedoeld wordt, hadt geen anderen titel, dan dien van „ *Waarneemer der zaaken van den Staat* ". Hy verzogt egter, kort hier na, tot *buitengewoon Gezant* * te worden aangesteld, het geen hem, ten jaare 1710, gelukte; zynde hy, tusschen beiden, gebruikt tot *Envoyé* in Portugal. (m)

* *Extraordinaris Envoyé.*

Bl.

(k) *Memoir. de* Torcy. T. 1. p. 20 *et* 40.
(l) Resol. v. Holl. 28 Juny 1700. *bl.* 281 en 282. Secr. Resol van Holl. 7 Mey 1700. *bl* 97—100.
(m) Resol. van Holl. 8 *Dec.* 1700. *bl.* 519. 27 Nov. 1703. *bl.* 639. en 21 Mei 1717. *bl.* 266.

Bl. 65. r. 12. „ *Men verklaarde, dat men eerst raadpleegen moest met den* Koning van Groot-Britanje." De Staaten verklaarden dit, zo uit hoofde van den invloed, welken de Koning hier te Lande hadt, als ook „ om „ dat het een saeke was, die haar, met syne „ Majesteyt van Groot-Brittannien, uyt hoof- „ de van het Tractaet, over de Spaensche „ *Successie* gesloten, in het gemeen raeckte." Op deze laatste reden hadden zy zig, in 't antwoord aan Koning LODEWYK (*n*), beroepen.

Bl. 67. r. 7. v. o. „ *De* Keurvorst *van* Beiëren — *was* — overeengekomen, *om* Fransche bezetting *te* ontvangen." Sommigen schryven, dat de Keurvorst des te eerder geneigd was, Fransche Troepen in te neemen, om dat hy een wrok hadt op die van Amsterdam, welken zig zouden verzet gehad hebben tegen zyn verzoek, om zes hónderd duizend Ryksdaalders, onder vrywaaringe van den Staat, hier te lande, te mogen beleenen. (*o*) My is, nergens, iets, nopens dien tegenstand der Amsterdammeren gebleeken; maar 't is waar, dat de Keurvorst, in 't laatst van Wintermaand des jaars 1699, aan de algemeene Staaten hebbende doen voorstellen het opneemen der bovengemelde gelden, hier te Lande, tegen vyf ten honderd, onder vrywaaringe van hunne Hoogmogendheden, men hem, als toen, vertoond hadt, dat zulks niet zou vlotten, ten zy onder daarstelling van genoeg- zaam

(*n*) Resol. v. Holl. 8 Dec. 1700. bl. 520.
(*o*) Memoir de la Guerre, *apud* STRUV. *Corp. Hist. Germ.* *fol.* 4033. (38). vergel. onzen WAGEN. alhier, bl. 64. r. 17—24.

zaam onderpand; waar op de Keurvorst den Heere REICHARD herwaarts hadt gezonden, die aan hunne Hoogmogendheden een Geschrift overreikte, in 't welke hy de verwondering zyns Meesters, nopens deezen eisch van verzekering, te kennen gaf, met byvoeging, dat zyne Keurvorstelyke Doorlugtigheid, schoon vertrouwd hebbende, dat zyn woord zou zyn geloofd geworden, zig, egter, aan die voorwaarde zou onderwerpen en daar toe aanboodt een keten van zeer kostbaare diamanten, en een halssieraad van paerlen, meerder waardig; zo hy zeide; dan de te beleenen somme. De Raadpensionaris die Memorie ter kennis van Holland gebragt hebbende, namen alle de Leden dezelve over en, reeds op den 30 van Louwmaand des volgenden jaars 1700, gaf Holland zyne stem tot de gezegde geldleening, doch niet, dan onder 't bovengemeld verband, en verklaaring van den Keurvorst, dat de meeste juweelen onbelast en zyn vry eigen goed waren. Of Amsterdam dit, in diervoege, doordrong, weet, ik niet, maar wel, dat de geldleening doorging, dat Holland ook, sedert, getragt heeft de juweelen te stellen onder opzigt der Regeering van Amsterdam, en dat hunne Edele Grootmogendheden, buiten dien, in Herfstmaand des jaars 1700, den Keurvorst toestonden, op eigen geloof, nog vyftig duizend Ryksdaalders, in deeze Provintie, te ligten. (*p*) In Wintermaand daar aan, weigerde die Prins, aan der Staaten Resident HULST, een paspoort, ter vervoering van Geschut

naar

(*p*) Resol. v. Holl. 5 Dec. 1699. bl. 127 en 128, en *l. c.* 30 Jan. 15, 16. 25 Sept. 1700. *bl.* 52, 416, 417, 438, 439.

naar Maaſtrigt. Deeze daad ſchynt my 't eerſte blyk van zyn vyandlyk voorneemen (q).

Bl. 71. r. 11. „ *Midlerwyl waren de* Staatſche Troepen – *uit de* Spaanſche Nederlanden getrokken." Onze treflyke Schryver, van deeze zaak, in zyne *Geſchiedenisſen van Amſterdam*, gewaagende, gebruikt deeze woorden. „ Nergens, myns weetens, „ is aangetekend, wanneer, en by wel- „ ke gelegenheid, dit Staatsch Krygsvolk in „ de Spaanſche Nederlanden gekomen zy. „ Ik heb er ook niets van kunnen melden „ in de *Vaderlandſche Hiſtorie*, om dat ik „ er, zelfs in de Registers van Staat, niets „ van gevonden had. Doch, na 't uitgee- „ ven van dat Werk, is my een afſchrift ter „ hand gekomen van eene overeenkomst, in „ 't jaar 1698 geſlooten, tusſchen WILLEM „ den III, Koning van Groot-Britanje, en „ den Keurvorst van Beiëren; waar by de „ eerſte zig verbondt, om vyf en twintig Ba- „ taillons of Regimenten, Staatſche man- „ ſchap, te brengen in de ſterke plaatzen „ der Spaanſche Nederlanden. 'T is ten „ hoogſte waarſchynlyk, dat aan deeze over- „ eenkomst ſedert voldaan is, en dat Koning „ WILLEM over het Staatſche krygsvolk be- „ ſchikt heeft, zonder de Staaten te kennen. „ De overeenkomst is, eerst na des Konings „ dood, bekend geworden aan eenigen hier „ te lande, en men vindt er, onder anderen, „ van gewaagd in het VIII Artikel van een „ Reglement, op het huisvesten der Staatſche „ man-

(q) Reſol. van Holl. 14 Dec. 1700. *bl.* 545.

„ manschap in de Barriere-plaatzen, van den „ dertigsten January des jaars 1716. Wy „ hebben er hier een woord van willen mel„ den, tot opheldering van een merkwaar„ dig duister punt in de Historie deezer eeu„ we." Dus verre onze WAGEN. My is, omtrend deeze zaake, niets byzonders ontmoet; alleenlyk zie ik, dat, in een Hollandsch *Rapport*, van den 12 van Sprokkelmaand deezes jaars 1701, (ter Generaliteit uit tebrengen, over de wyze, hoe met de Ambassadeurs van Frankryk te handelen, tot bewaaring van rust en vrede en 't erkennen van den Hertoge van *Anjou*, tot Koning van Spanje) gezegd wordt, „ dat de „ Troepes van den Staat, *met goetvinden van* „ *den overleeden Koningh van Spaigne*, tot ver„ seekertheyt van de Spaansche Nederlanden, *lan*„ *ge, aldaar, in Guarnisoen hadden geweest.* (r)" Waar uit, onder anderen, schynt te blyken, dat de Keurvorst van Beiëren, niet op eigen gezag, maar met believen van zyne katholyke Majesteit, de bovengemelde overeenkomst heeft gesloten, en dat, indien WILLEM III hier van geene voorgaande kennis aan zyne Meesteren, de Staaten, gegeeven heeft, de laatstgemelden egter, voor 's Konings dood, iet van den aart dier overeenkomste hebben geweeten. 't Getal der Staatsche Manschappen, die, thans, uit de Spaansche Nederlanden terug kwamen, wordt, door sommigen, op

(r) Secr. Resol. v. Holl. 12 *Febr.* 1701. *bl.* 159 en 160. *Confer.* STRUV *Corp. Hist. German. f. m.* 4033, alwaar men aanhaalt; als breder over de reden van intrek onzer Troupes in de Nederlanden handelende; *Lettr. Historiq. de Fevr.* 1701. *p.* 241.

op twaalf, door anderen op veertien, duizend gesteld. (s)

Bl. 90. r. 8. „ *De Staaten vereerden hem het gewoonlyk geschenk van eenen* gouden keten *en* penning." Die gewoonte is, nopens de Gezanten van Buitenlandsche Mogendheden, ook naamaals in zwang gebleeven: maar, in 't voorgaande jaar 1700, hadden de algemeene Staaten den geldelyken voet, voor de Ambassadeurs deezer Landen aan vreemde Hoven, als mede voor andere Ministers, buiten en binnen 's Lands, by een nieuw Reglement ('t geen, sedert, in gebruik gebleeven is, hoe zeer men er, nu en dan, iets in veranderd of bygevoegd heeft), geregeld, met voorgaande te niet doening van de Generaliteits Meubel-kamer; uit welke, de Gezanten, van hier, naar buitenslandsch, vertrekkende, van verscheide benoodigdheden plagten te worden voorzien: die nu verkogt wierden. (t)

Bl. 93. r. 7. „ *Er werdt een — Verbond gesloten, tusschen* Keizer LEOPOLD — *en de* Staaten." Koning WILLEM, in Hooimaand, hier te Lande gekoomen zynde, hadt, nopens zodanig Verbond, met de gevolmagtigde Keizerlyke Gezanten, in den Haage zig bevindende, doen handelen, en een Ontwerp op 't papier doen brengen, 't geen hy, den 30 derzelver maand, door den Raadpensionaris HEINSIUS, aan de Staaten van Holland liet voordraagen. Dit

Ge-

(s) STRUV. *Corp. Hist. Germ.* f. 4036.

(t) Resol. Staat. Gener. 22 en 26 July 1700, afzonderlyk gedrukt met de, sedert, daar by gekomen nader Resolut. op dit punt, Resol. v. Holl. 8 April 1700 bl. 263. *l. c.* 30 Oct. 1701. *bl.* 344.

Gewest stemde er in, den 6 van Oogstmaand, waar na dit Verbond, sedert het *groote* gezegd, schielyk en eenpaariglyk, ter Generaliteit doorging en, op den 7 van Herfstmaand, mede in den Haage, geslooten wierdt. (*x*)

's Lands Gezant, Hop, te Weenen, was, onderwylschen, in 't voorgaande jaar, toen men hier nog met Frankryk het Traktaat van Verdeeling onderhieldt, eene onaangenaamheid ontmoet, die van kwaade gevolgen hadt kunnen zyn. Twee Soldaaten, naamlyk, hadden, ter gelegenheid dat een Roomsch Priester het hoogwaardige voorby droeg, hem grovelyk beleedigd, zonder dat men hem ten Keizerlyke Hove; alwaar hy zig, terstond over dat geval beklaagd hadt; de geëischte voldoeninge gaf of zorge stelde voor het toekomende. Dit maakte groote verwyderinge en, in een groot Besoigne in Holland, nam men 't geweld en den aanval, * aan 's Lands Vertegenwoordiger gedaan, zo hoog op, dat er begreepen wierdt, den Heere Hop, ter Generaliteit, te moeten doen gelasten, het Hof zyner Keizerlyke Majesteit, zonder afscheid te neemen, te verlaaten, indien hem, binnen zekeren bepaalden tyd, geen regt gedaan wierdt. Amsterdam, evenwel, nam dit voorstel over (*y*), en ik vinde niet dat er iets van kwam. Veellligt veroorzaakte de, door het Testament des Konings van Spanje, veranderde omstandigheid van Europa, ook verandering in dee-

* *violentie en insulte.*

ze

(*x*) Secr. Resol. van Holl. 30 July, 6 Aug., 21 Sept., 1701. *bl.* 205, 209 en 210—214.

(*y*) Resol. Holl. 14 en 24 July 1700. *bl.* 348, 368 en 369.

ze zaake. De Keizer gaf ook, sedert, eenige voldoening, en 't belang, zo van hem als der Staaten (welke laatsten, thans, twee buitengewoone Gezanten, HOP en HAMEL BRUININCX, te Weenen hadden.), (w) vergde, dat zy den anderen meerder naar de oogen zagen, dan kort te vooren.

Bl. 96. r. 9. „ *'t Belang, 't welk zy,*" (*de Staaten*) „ *in zyne*" (*des Keurvorsten van Brandenburg*) „ *vriendschap hadden, bewoog hen, om hem*, al vroeg, geluk te wenschen, *met zyne nieuwe waardigheid.* Na dat de Keurvorst, als Koning van Pruissen, in Sprokkelmaand des Jaars 1700, by brieve, aan de algemeene Staaten, kennis hadt gegeeven van zyne krooning, en door zyn' Gezant, BONDELY, hadt doen aandringen, om, in die hoedanigheid, by hunne Hoogmogendheden te worden erkend, besloot Holland, reeds in 't midden der gezegde maand, die erkenning, ter Generaliteit, werkstellig te doen maaken en den Heere VAN OBDAM; toen Gezant aan 't Hof van Hessen-Kassel; weder naar Berlyn te doen keeren, om aldaar de gelukwensching, in persoon, te doen. Hunne Hoogmogendheden namen, nog voor 't einde derzelver maand, eene, hier mede strookende, Resolutie (x).

Bl. 96. r. 9. v. o. „ Zonder dat ik vind, *dat hem eenige* onderstandgelden *beloofd werden.*" Immers 't verdrag," *enz.* Door *onderstandgelden*, die, straks, by onzen WAGEN., van

(w) Resol. Holl. 43 Febr. 1701. *bl.* 42.
(x) Secr. Resol. v. Holl. 16 Febr. 1701. *bl.* 168

van *onderhoud* en *bezoldiging* worden onderscheiden, meen ik *aanritsgelden* te moeten verstaan. En, dit zo zynde, is het niet alleen zeker, dat, by 't Verdrag, geene onderstandgelden aan den nieuwen Koning van Pruisen (van wien hier gesproken wordt), waren beloofd: maar de Staats-Resolutien brengen integendeel, mede, dat die Vorst, *voor* 't aangaan van 't zelve, hadt verklaard, bereid te zyn, aan den Staat „ de *nombre* van vyf duizend „ oude geoeffende manschappen overtedoen; „ sonder daar voor eenigh aanritsgeld te be„ taalen" Ook was 't Verdrag selve, naar die leiding, ontworpen. (*y*)

Bl. 98. r. 18. „ *De Koning van Groot-Britanje en* de Staaten *bragten*, *dit jaar*, eene vloot in zee." Die der Staaten stondt onder bevel van den Lieutenant-Admiraal van ALMONDE. De Vice-Admiraal EVERTSEN hadt den Duinkerksche Kapers 't uitloopen belet. (*z*)

Bl. 99. r. 5. „ *Toegestaan* negenhonderd drie en veertig duizend, twee honderd, guldens, *tot eene buitengewoone uitrusting ter* zee." Deeze bestondt in twaalf Schepen en Fregatten. Weinige dagen daar na, gaf Holland zyne stem in nog twaalf Schepen van Oorloge en eenige Fregatten, ter somme van zeventien honderd, drie en zeventig duizend, zes honderd guldens, en, sedert, in nog zestien Fregatten, ter beveiliging onzer Kusten en Zeegaten. (*a*)

Te

(*y*) Secr. Resol. v. Holl. en 31 *Dec.* 1700. *bl.* 234 en 243.
(*z*) Geschreeven papieren van dien tyd.
(*a*) Resol. Holl. 15, 23 Febr. en 11 Oct. 1701. *bl.* 35, 43, 396.

Te Lande, hadt de Raad van Staate, reeds op den laatsten van Louwmaand deezes jaars 1700, ter voorloopige vermeerdering van 's Lands Militie, met dertien duizend drie honderd twintig hoofden, eene som geligt van negen honderd, zes en negentig duizend, vyf honderd, vyf en twintig guldens, en, op 't einde van Sprokkelmaand daar aan, vroeg dezelve Raad weder een millioen en ruim twee honderd zes en dertig duizend gulden, ter nader aanwerving van nog vyftien duizend een honderd vyf en negentig koppen, zo te voet als te paard; waar door de Troepen van den Staat, met uitzondering van die geenen, welken, van vreemde Mogentheden, in soldy genomen wierden, zouden worden gebragt op eenentzeventig duizend negen honderd agt en dertig man; 't geen nog twee en twintig duizend, zes honderd en zestien minder was, dan in den laatstvoorgaanden oorlog. (*b*) Die van Holland stemden, spoediglyk, in dit een en ander en namen, op eigen geloove, en ten hunnen Comptoire Generaal, tegen vier ten honderd, vyf en twintig tonnen gouds op, mitsgaders nog een millioen, ten laste van de afzonderlyke Comptoiren der Ontvangers van 's Lands Gemeene middelen, in de Steden; uit welke twee laatstgemelde beleeningen, het aandeel deezer Provintie in zes millioen, die, tot bestuur der zaken, ter Generaliteit wierden geligt (*c*), moest worden voldaan. Om de

(*b*) Resol. Holl. 22, 24 Febr. 1288. 1701, *bl.* 40 — 42 47, 81.
(*c*) Resol. Holl. 28 *Jan.* en 8 *Feb.* 1700. *bl.* 24 en 26.

de buitengewoone lasten, door buitengewoone middelen, te gemoete te koomen, gaven hunne Edele Grootmogendheden, ter helfte van Wintermaand, hunne toestemming in den ophef van tweemaal den honderdsten penning over de goederen (*d*); 't welk ook, geduurende eenige volgende jaaren, doorging (*e*).

Bl. 100. r. 5. v. o. *De Staaten gaven den* Heere van Heemskerk *ook* bevel, *om het Fransche Hof*, zonder uitstel, *te* verlaaten. *Hy* nam, *egter*, schriftelyk affcheid *van den Koning.*" HEEMSKERK hadt, op den 26 van Herfstmaand, den algemeenen Staaten verzogt, „ dat hem, vermits de *continuatie* „ eener quynende sieckte, mogte *gepermitteerd* „ worden, te *repatrieeren* en syn affcheydt, by „ *Memorie*, te nemen." 't Zy dit de groote reden van zyn verzoek was of niet, men maakte er gebruik van, om hem, op dien voet, zyne overkomst toetestaan, mits zynen Sekretaris, ter waarneeming van zaaken, tot nader bevel van hunne Hoogmogendheden, in Frankryk laatende (*f*). Men heeft gezien, dat ook de Fransche Sekretaris, BARRÉ, by vertrek van den Ambassadeur D'AVAUX, in den Haage gebleeven was. (*g*)

Bl. 108. r. 13. „ 't Ribbevlies ontsteken *tot versterving toe.*" By 't openen, bleek, dat de Longe aan 't Ribbenvlies was vast gegroeid geweest en, denklyk door den schok van 't paard,

(*d*) Resol. van Holl. 13 Dec. 1701. *bl.* 492.
(*e*) Resol. Holl. 22 Dec. 1702 *bl.* 566.
(*f*) Resol. van Holl. 7 Oct. 1701. bl. 394. *Europ.* MERCUR. Oct. 1701. *bl.* 276.
(*g*) WAGEN. alhier bl. 90.

paard, daar van, gedeeltelyk, afgescheurd. Dit hielt men voor de eigentlyke oorzaak dier ontsteeking, en men getuigt, voor 't overige, dat, in 's Konings ligchaam, geene drie onçen bloed gevonden wierden; waar uit de Artsen besloten, dat hy, ook buiten den val, kwaalyk drie maanden langer, zou hebben kunnen leeven. (h)

Bl. 109. r. 17. „ *Dat hy*," (WILLEM III.) „ *meêr in* gezond - oordeel —, *dan in* schranderheid — *hebbe uitgemunt*." Anderen hebben gunstiger over hem gedagt, en men vindt dat D'ESTRADES; die hem, zekerlyk, zeer wel kende en zyn vriend niet geweest was, hem, egter, aan de LOUVOIS aanprees, als een Vorst, de hoedanigheden van WILLEM, *den Zwyger*, MAURITS en FREDRIK HENRIK, in zig vereenigde. Eene beschryving, die, met dat al, my te overdreeven toeschynt indien zy waarlyk plaats heeft gehad. By 't geen voorts onze WAGEN. van hem zegt, kan men voegen, dat hy ('t geen in veele Nassausche Vorsten is opgemerkt;) een zeldzaam geheugen hadt, aan 't welk schier niets ontglipte. (i)

Bl. 116. r. 9. v. o. „ *Ook kleedden zig* alle Regenten, *op* 's Lands kosten, *in den* rouw." Verstaa alleenlyk alle *die* Regenten, welken, wegens de verschillende Provintien, zitting hadden by de algemeene Staaten; op dezelfde wyze, als zulks ook, by 't overly-

(h) BURNET *Memoir.* T. 5. *p.* 98. Europ. Mercur. *Maart* 172. *bl.* 116.

(i) DE LA PLATE, *Pieces interessantes et peu connues.* Tom. 5. *p.* 10 *et* 11. BURNET *Memoir:* T. 5. *p.* 100.

(k) Resol. Holl. 30 Maart 1702. *bl.* 90 en 91. en myne Aanmerk. 16 st, *bl.* 86 en 87, op WAGEN. XVI. D. *bl.* 277 r. 2. v. o.

lyden van voorige Stadhouderen en, laatst, van Koninginne MARIA, was geschied. (k)

Bl. 117. r. 11. „ BURNET *heeft geschreeven, dat hy vry was van* alle ondeugd." Men moet egter bekennen, dat die Schryver 's Konings feilen niet verbergt, zeggende, onder anderen; dat hy, in 't stigten van Gebouwen en 't begiftigen van Gunstelingen, verkwistend, maar te spaarzaam was, in 't beloonen van diensten en 't onderhouden van Spionnen; dat hy zyne eigene zinlykheden, zelf ten nadeele van zyne gezondheid, te veel opvolgde; dat hy zig wel op de kennis der Hoven van Europa, maar niet op de binnenlandsche zaaken, toelag, en, in de laatste jaaren van zyn leeven, stof en vermagtig wierdt, tot dat de handel van het Fransche Hof, nopens het Spaansche werk, hem wakker maakte. (l) Men verstaa, egter, dit verzuim meest, omtrend zaaken, die hier te lande omgingen.

Bl. 139. r. 3. v. o. „ *Zy vervoegden zig* niet *by de* algemeene Staaten; *om dat deezen het herstellen der oude Regeeringe* reeds hadden goedgekeurd." De Gemeentsluiden van Nieuwmegen vervoegden zig, wel is waar, niet nu, dat is in Slagtmaand des Jaars 1702, aan de algemeene Staaten, maar zy hadden het bevoorens gedaan: zendende, ik meen in Oogstmaand; opzetlyk, eenige Gemagtigden naar den Haage, die hunne Hoogmogendheden, by *Requeste* en *Remonstrantie*, vertoonden, hoe, naar 't oordeel hunner Meesteren, 't gebrui-

(l) BURNET *Memoir. Tom.* 5. *p.* 101 *et* 103.

bruiken van Krygsvolk in alles aanliep tegen de grondwetten van den Lande; ook was, hier op, den vier en twintigsten van die maand, eene Resolutie ter Generaliteit gevolgd, by welke 't verzoek afgeslaagen, de herstelling der oude Regeering goedgekeurd, en de Verzoekers aan Staaten gewezen wierden. Deeze daad stondt den Gemeentsluiden tegen de borst, die, daar op, hunne Gemagtigden afzonden aan de gezaamendlyke Bondgenooten, met naame aan de Staaten van Holland, verzoekende beslegtinge van zaaken, door onzydige Zegsluiden, uit alle de Provintien. Holland keurde, thans, het verrigte ter Generaliteit goed en wees het verzoek van de hand. (m)

Bl 147. r. 14. „*Van de algemeene Vergiffenis* veertien Personen uitgezonderd." Die uitzondering, egter, wierdt niet ten strengste onderhouden; immers men vindt, dat de gezegde Personen, van tyd tot tyd, weder binnen de stad wierden toegelaaten. (n)

Bl. 150. r. 9. v. o. „ WOUTERS *maakte zig, sedert,* verdagt, *dat hy een ontwerp gesmeed hadt,* om den Koning van Pruissen *te helpen aan* 't bezit *van* 't Mark-Graafschap *van* Veere *en* Vlissingen, *en zelfs aan* 't Stadhouderschap" *enz.* Deeze zaak, die ik by geen Schryver vermeld vinde, verdient wel eenige uitweiding. — Zeker vreemd Officier, *Liebert Wol-*

(m) Resol. van Holl. 24 Nov. 1702. *bl.* 503——509. Men zie verder, over deeze oneenigheden, de plaatsen, aangehaald by J. SMIT, Chron. van Nymegen *bl.* 227.

(n) VAN BEMMEL, Beschryv. van Amersf. 2 D. *bl.* 988.

Wolters van Zeehielm genaamd, hadt, in Sprokkelmaand des volgenden jaars 1703, aan den Heere van DUIVENVOORDE en den Raadpensionaris HEINSIUS, twee Ontwerpen ter hand gesteld, beiden zonder plaats of tydteekeninge, maar geschreeven met de eige hand van WOUTERS, zig, toen, onthoudende te Munster, en in wiens vertrouwen *Zeehielm* zig hadt weeten te wikkelen. Eén van deeze stukken moest strekken, ten betooge, dat den Erfgenaam van wylen Koning WILLEM toekwame het Ambt van eersten Edele van Zeeland, 't geen hem den weg konde baanen tot het Stadhouder- Kapitein- en Admiraal-Generaalschap van Zeeland; in welk Gewest veele oude Regenten waren, die Koning WILLEM hadt aangesteld, doch, nu, van hunne bedieningen ontzet zynde, eene omkeeringe verlangden, terwyl de andere Provintien dit voorbeeld ligtelyk zouden volgen. 't Ander stuk behelsde een Plan, om, naamens den Koning, *Zeehielm* naar Zeeland te zenden, en de gemelde Regenten, daadlyk, aan te moedigen, om zyne Majesteit in 't bezit van 't Markgraafschap en verdere hooge Ampten te helpen; waaropde Koning hen herstellen en zelf naar hunne raad regeeren zoude. *Zeehielm* hadt, verder, denGekommitteerde Raaden van Holland schriftelyk te kennen gegeeven, dat hy, ter beproevinge deezer zaake, werkelyk naar Zeeland was geweest en, zig, voor een Brandenburgsch Officier, uitgeevende; door middel van den Broeder van WOUTERS, de bovengemelde oude Regenten; met naame JACOB NAGTEGAAL en JOHAN MAU-

REGNAULT, beiden Gekommitteerde Raaden van Zeeland; den eersten wegens Vlissingen, den laatsten wegens Veere; hadt gesproken en gepolst, met inzigt om er, naderhand, in Holland, verslag van te kunnen doen: dat NAGTEGAAL, bevreesd van, ter oorzaake van zekeren brief, door hem, over 't Markgraafschap, aan wylen Koning WILLEM geschreeven en, onder de papieren van dien Vorst, gevonden, uit zyne bedieninge te zullen geraaken, hem, onder anderen, gezegd hadt, de bescherming van zyne Pruissische Majesteit noodig te hebben, en aangedrongen, hy wilde er den Heere SCHMETTAU, 's Konings Gezant in den Haage, over spreeken, ten einde deezen te beweegen, eene Memorie aan hunne Hoogmogendheden over te leeveren; houdende, dat men de Regeeringe in Zeeland niet mogte veranderen, alvoorens uitgemaakt ware, wie in 't Markgraafschap zou opvolgen: dat hy, *Zeehielm*, dit aangenomen hadt, maar niet was nagekoomen: dat, MAUREGNAULT nog gezegd hadt, dat, als de Koning van Pruissen 't Markgraafschap zou bezitten, hy gaarne 't zyne doen zoude, om dien Vorst 't Stadhouderschap, te bezorgen, maar dat hy, voor dien tyd, zig in niets wilde inlaaten: dat hy, *Zeehielm*, daar op, naar Munster, by *Wouters*, te rug gekeerd was, die, toen, reeds een Akte, door den Koning van Pruissen en deszelfs Staatsdienaar, den Graave van WARTENBERG, onderteekend, bekoomen hadt, tot verder uitvoering van dit werk: dat aan *Wouters* was overgelaaten, den naam intevullen van den geenen, dien dees, tot die uitvoeringe, zou willen gebruiken: dat *Wou-*

ters den naam van *Zeehielm* niet in de Akte hadt willen ſtellen, noch dezelve Akte uit zyne handen geeven, maar wel de twee eerstgenoemde, mede - oorſpronglyke, papieren: dat hy, *Zeehielm*, die papieren in handen houdende, midlerwyl hy zyn Rytuig ontboden hadt, by 't aankoomen van 't zelve, ſchielyk opgeſtapt en, onverhoeds, was weggereden: dat *Wouters*, hier over ontzet zynde, hem, te Osnabrug, door den Hof-Jood van den Bisſchop, tien duizend gulden voor de papieren hadt laaten bieden; maar dat hy geweigerd hadt, dezelve over te geeven: dat hy ze, nu, in handen van den Raad ſtelde, met verzoek van beſcherming en bekooming eener bediening; verders zynen dienst aanbiedende, om *Wouters*, die nu te Kleeve was, opteligten en herwaards te brengen.

Deeze zaak, door den Raadpenſionaris HEINSIUS, naamens Gekommitteerde Raaden, ter Vergadering van Holland gebragt, maakte, aldaar, invloed genoeg, om 't verſlag van *Zeehielm*, met de papieren van *Wouters*, te doen ſtellen in handen van den Heere BUIS, Penſionaris van Amſterdam, thans, wegens de algemeene Staaten, naar Zeeland gaande, ter aanmoediging van die Provintie tot het toeſtemmen van, en ſchieten van gelden op, de gedaane Beden * des Raads van Staaten. Hy was gelast, op de bekwaamſte wyze, hier van kennisſe te geeven aan de hooge Regeeringe in Zeeland, des noods met overleevering, onder handſchrift, der bovengemelde ſtukken. Wyders, wierden Gekommitteerde Raaden van de Staaten van Holland ge-

* *petitien.*

gemagtigd, om, van hunne zyde, de bedoelingen van *Wouters*, zo veel doenlyk, naar te ſpooren en, kon 't zyn, hem te doen ligten, mits niet op, of met kwetzing van, den Pruisſiſchen of Munſterſchen bodem. (*a*)

BUIS, in Zeeland gekoomen, bragt de zaak ter geheime kennisſe der Heeren Staaten van dat Gewest, die er, met hem, verſcheiden maalen, over raadpleegden en, eindelyk, beſlooten, zo door hem, als door den Heere van CLEVERSKERKE en CLEMENT; daartoe, opzetlyk naar Holland gezonden; hunne Edele Grootmogendheden, plegtiglyk, voor de gedaane openinge te doen danken, met byvoeginge, dat, wyl de oude Regenten, in de overgeleverde ſtukken vermeld, onder verſchillend Regtsgebied woonden, het hun gevoeglykst toeſcheen, die gewigtige zaak, geheel en al, te laaten aan den Hove; ten welken einde, de Staaten van Holland verzogt wierden, alle ſtukken en papieren, die men reeds hadt, of nog krygen mogte, aan het Hof te zenden. Hun Edele Grootmogendheden gaven, ſedert, ter voldoeninge aan dit verzoek, de noodige volmagt op hunne Gecommitteerde Raaden.

Daar, ondertusſchen, dit werk, allengskens, bekend was geworden, zat ook het Hof van Berlyn niet ſtil. De *Baron* van SCHMETTAU, ſchreef, op den 6 van Grasmaand, aan den, Raadpenſionaris HEINSIUS; „ dat *Jacob Wouters*, op last van den „ Koning, zyn' Meester, tot Wezel in be„ waaring was geſteld;" en verzogt, teffens, „ dat

(*a*) Secr. Refol. van Holl. 23 *Febr.* 1703. *bl.* 241—349.

„ dat, aan hem, mochte worden *gecommuni-*
„ *ceert*, 't geene, by de Brieven van den
„ voorsz. *Wouters*, of de verklaaring van
„ *Zeehielm*, *valschelyk mochte wezen gebracht*,
„ ende dat voorn. *Zeehiëlm* mede in bewarin-
„ ge mochte werden genomen." De Staaten van Holland lieten, daar op, aan Gekommitteerde Raaden over „ om, aan den Heere SCHMET-
„ TAU, mede soodanige *communicatie* van de
„ voorsz. stucken te geven en de openinge
„ te doen, als dezelve dienstig ende noo-
„ digh zouden achten," hem, verders verwittigende, „ dat de voorn. *Zeehielm* al-
„ hier was gekomen, onder *acte* van vry
„ *acçes* en *reçes*; maar dat zy, egter, niet
„ zouden nalaten, alles te doen, wat,
„ tot ontdekkinge van de waarheydt van de
„ voorsz. sake, sou konnen dienen." Tot dit laatste wierdt dit Kollegie ook, by nadere Resolutie, gevolmagtigd. (*p*)

Na deezen tyd, houden de Resolutien van Holland en, voor zo verre my bewust is, ook andere gedrukte geschriften, een diep stilzwygen omtrend dit gewigtig geval, waar van my de gevolgen onbekend zyn. „ Dit ontwerp;" zegt onze treflyke WAGEN., ziende op het plan van *Wouters*; „ verdween, eerlang, in rook." Doch, op welk eene wyze en of, byzonderlyk, Koning FREDRIK; die, thans, een Bondgenoot van den Staat was; er de handen in gehad zou hebben, als mede of er, waarlyk; gelyk *Zeehielm* voorgaf; een, door dien Koning zelf, onderteekende Akte aanweezig en, aan

(*p*) Resol. van Holl. 9 April 1708. *bl.* 210—213.

aan *Wouters*, overhandigd is geweest, en hoe het verder, met deezen en *Zeehielm* vergaan zy, zyn zaaken, van welken hy niet gewaagt, en my, mede, niet gebleeken zyn. Alleenlyk zie ik (*q*), „dat, in Zomermaand des jaars „1703, op verzoek van die van den Hove, „om *Zeehielm*, ten spoedigsten, voor hun te „doen komen, Gekommitteerde Raaden ge„last wierden, hiertoe, de noodige voorzienin„ge te doen en, vervolgens, om, nopens 't „geene *Zeehielm* soude mogen *pretendeeren*, so„danigh te *disponeeren*, als zy, ten meesten „dienste van den Lande, zouden bevinden te „behooren." Na dien tyd, spreken er, zo ver ik zie, de Hollandsche Notulen niet van.

Bl. 158. r. 11. „*De* Koningin van Groot-Britanje *hieldt zig, in 't byzonder, gehoond, om dat de Fransche Koning den gewaanden* Prins van Walles, *voor* Koning *van* Engeland —, verklaard *hadt*." Ook de Staaten namen deeze zaake zo hoog op, dat zy, al voor de oorlogsverklaaringe, zig, met Koninginne ANNA en den Keizer, plegtiglyk verbonden, geene vrede met Frankryk te zullen sluiten, voor dat die kroon aan haare Majesteit voldoening hadt verschaft, nopens den fellen hoon,* welke zy, door de bovengemelde verklaaring, kwam te lyden (*r*).

* *injuria atrox.*

Bl. 164. r. 9. „*De Koningin en* de Staaten *hadden den Graave van* MARLBOROUGH *het* opperbevel *over* 't vereenigd Leger opge-

draa-

(*q*) Resol. van Holl. 9 en 23 Juny 1703. *bl.* 354 en 365.
(*r*) Secr. Resol. van Holland 2 April 1702. *bl.* 280.

draagen." De Staaten deeden dit liever, dan zig eenen, nog grooteren, Heere te doen opdringen, wiens aanzien, ligtelyk, een' zeer nadeeligen invloed. op hunne vrye besluiten zou kunnen verkrygen. In de daad, 's Lands Gezanten, aan het Hof van London, hadden te meermaalen en, laatstelyk, in Hooimaand deezes jaars, den algemeenen Staaten overgeschreeven, dat de Koningin van Groot-Britannie niet ophieldt, haaren Gemaal, den Prinse GEORGE van Denemarken, aan te pryzen, tot algemeenen Veldheer * over de Legers van den Staat; (s) met verderen aandrang, dat hunne Hoogmogendheden geen' anderen Prins zouden willen aanstellen: door welke woorden, *geen' anderen Prins*, ik liefst denken zou, dat zy, thans, 't oog hadt op den Vorst van *Nassau Saarbrugge*, aan wien, in 't voorjaar, 't opperbevel over 't Leger reeds, by voorraad, was aanbevoolen, maar die, nu, een afzonderlyk deel van 't zelve geboodt, (t) onderwyl de Hertog van *Holstein Ploen*, eerste Veldmaarschalk van den Staat, zig, nu, te *Ploen*, Hoofdplaats van zyn gebied, ophieldt, alwaar hy ook, in den zomer des jaars 1704, overleedt. (u) Immers, dat zy den Stadhouder van Friesland, hier, zou bedoeld hebben, scheen en de maagschap en zyne jonge, pas vyftienjaarige, ouderdom te verbieden. Hoe het zy, men vondt hier geen'

* *Generalissimus.*

„ smaak

(s) Europ. Mercur. Aug. 1702. *bl.* 132.
(t) Vaderl. Hist. 17 D. *bl.* 134 en 152.
(u) Resol. van Holl. 15 Aug. 1702. *bl.* 397. en 19 Jan. 1703. *bl.* 37. en 17 *Sept.* 1704 bl. 459. zie ook Eur. Mercur. *July* 1704. *bl.* 80.

smaak in het voorstel der Koninginne en, op voordragt van Holland, wierdt, ter Generaliteit, onzen Ambassadeurs aangeschreeven; dat „ haer Ho: Mo: de voorsz. sake aansagen voor „ eene sake van gewicht ende *importantie*, die, „ gelyck de Ambassadeurs, aan hare Majesteyt, „ wel hadden geseght, ter *deliberatie* van de „ Heeren Staaten van de *respective* Provincien „ moest werden gebracht: dat de *advisen* van de- „ zelven niet wesende ingekomen, sy, Ambas- „ sadeurs, haer, daer omtrend, met alle *circum-* „ *spectie*, souden hebben te dragen, sonder haer „ eenigermate in die sake in te laten." Men bragt dus dit voorstel op het sleeptouw, waar aan het, sedert, bleef hangen. 't Vereenigd Leger wierdt, ondertusschen, met veertig duizend Engelschen versterkt. (*v*) MARLBOROUGH gebiedt over 't zelve en voerde den titel van *Kapitein Generaal*, wegens haare Majesteit, ook hadt men met hem, ter algemeene Staatsvergadering, schriftelyk, de punten en artikelen vastgesteld, naar welken hy het *commando* op zig nam; waar toe ook de Graaf van ATHLONE, Opperhoofd wegens de Staaten, byzondere *Instructie* kreeg. Het Engelsch Legerhoofd vermogt geen Troepen der Koningin uit eenige plaatsen der vereenigde Nederlanden trekken, of derwaarts zenden, ten zy de Staaten, op zyne aanschryving, hunne *patenten* by de zyne gevoegd hadden. Alleenlyk in Steden, die met belegering gedreigd wierden, mogt hy Volk werven, zonder alvoorens verpligt te zyn naar den Haage te schryven; doch dit alles niet, dan met voor-

gaan-

(*v*) Resol. van Holl. 20, 22 Juny en 18 July 1702. *bl.* 246, 248, 367 en 368.

gaande toestemming van 's Lands Afgevaardigden te Velde. (*w*) Tot de aanstelling der laatstgemelden, naamlyk, was men, na Koning WILLEMS dood; (*x*) voornaamlyk op aandrang der Provintie van Utrecht; (*y*) nu weder getreeden, by eene nieuwe en zeer breede Instructie. Deeze ging, by Holland, op den 13 van Hooimaand, ter Generaliteit, op den 21 van Oogstmaand, door; doch men heeft, voor my reeds, te regt aangemerkt, dat de magt der Afgevaardigden, thans, meêr bepaald wierdt, dan voorheen. Wegens Holland, zou één, wegens de andere Provintien, drie Heeren, by beurten, worden gekoozen, welke beurten, tusschen Gelderland en Overysel, Zeeland en Utrecht, Friesland en Stad en Lande, stonden te worden verdeeld. Voorts was er ook één Lid by gevoegd, uit den Raade van Staate (*z*). Om de Troepen van den Lande aan te moedigen, hadden de Staaten van Holland, in Lentemaand, deezes jaars, vastgesteld, geduurende deezen Oorlog, de Officieren te ontheffen van de, zogezegde, vier *magere* jaaren, dat is van de uitkeeringe, binnen de vier eerste jaaren, van één jaar inkoomen; waar toe zy, anderzints, volgens Besluit van den 31 Mei des jaars 1680, waren gehouden. (*a*) Nadien, in den Haage, verschei-den

(*w*) Resol. van Holl. 1 *July* 1702. bl 298—301.
(*x*) Zie myne Aanm. alhier bl. 2—11. op WAGEN. 17 D. bl. 11. r. 11.
(*y*) Resol. Holl. 20 en 31 Juny 1702. bl. 246 en 276.
(*z*) Resol. Holl. 13 July 1702. bl 357—361. en van Staat: Gen. 21 Aug. 1702. SLINGEL. Staatk. Geschr. IV. D. *bl.* 83. en 89. Resol. Holl. 26 Mey, 23 Juny en 12 July 1703. *bl.* 206, 362 en 382.
(*a*) Resol. Holl. 18 Maart 1702. *bl.* 66.

den Fransche, Spaansche en andere vreemde Personen zig onthielden, die, in deeze Landen geene woonplaats hebbende, verdagt waren, geheim verstand met den Vyand te houden, wierdt deezen, wegens hunne Edele Grootmogendheden, gelast, binnen vier en twintig uuren, uit die plaats en, vervolgens, terstond, uit deeze Provintie, te vertrekken, op lyfstraffe voor de langer verblyvenden of wederinkoomenden. (*b*)

In Wintermaand deezes jaars 1702, wierden twee Lieden van geboorte; overtuigd, van, met den vyand, te zyn overeengekoomen, om 's Lands dyken doortesteeken; onthoofd. (*c*) Om gelyke misdaad, wierdt een Booswigt, te Amsterdam, in 't volgend jaar, geradebraakt (*d*).

Bl. 165. r. 2. v. o. „ *De* Stad" (Venlo) „ gaf zig over." Een byzonder toeval verhaastte, zegt men, die overgaave. De Prins van Baden, naamlyk, op den 10 van Herfstmaand, de stad Landau vermeesterd hebbende, was deeze tyding, den 23 daaraan, voor Venlo, in 't Leger, gebragt, waarop het zelve, naar krygsgebruik, in de wapenen geroepen en, door den Prinse van Saarbrugge, gelast wierdt, eenige vreugdeschooten te doen uit het kanon, 't geen tegens de muuren der Stad gerigt was. De Belegerden, door dit onverwagte vuur verschrikt en niets van Landau weetende, vielen in het denkbeeld, dat men een algemeenen storm op de Stad in den zin hadt, om

(*b*) Resol. Holl. 2 en 7 July 1702. bl. 234 en 235.
(*c*) Europ. Mercur. *Dec.* 1702. p. 225.
(*d*) WAGEN. Geschieden. van Amst. 6: st. *bl.* 249.

om welken voortekoomen, zy, ylings, voorslagen van verdrag lieten doen, zonder dat Saarbrugge zelf, in 't eerst, bevroedde, van waar die schielyke verandering kwame. Hy merkte 't egter rasch, en 't Verdrag wierdt, nog dien zelfden dag, geslooten. (e)

Bl. 166. r. 4. v. o. „ *De* Prins *van* SAARBRUGGE, *te* Roermonde, overleeden. *De* Graaf *van* ATHLONE *werdt, sedert*, in zyne plaats, *aangesteld tot* Veldmaarschalk." De Prins van *Saarbrugge*, na, op last van hunne Hoogmogendheden, den twaalfden van Wynmaand, het éene gedeelte van zyn onderhebbend Leger naar dat van Marlborough te hebben afgezonden, onder geleide van den Generaal van Obdam, en het andere naar Dusseldorp, onder geleide van den Markgraave van Brandenburg, was, te Roermonde, krank te bedde blyven liggen, en overleedt er, op den zeventienden daaraan, na, daags te vooren, by geschrifte, het laatste afscheid van de algemeene Staaten genomen, en zyne Gemaalin en kinderen in derzelver bescherming aanbevolen te hebben. Hy, die zeer beklaagd en wiens Zoon, eerlang, met 's Vaders Regiment begunstigd wierdt, hadt den Keizer, Frankryk en den Staat, te samen, twee en vyftig, doch hunne Hoogmogendheden, afzonderlyk, agt en dertig jaaren lang, met roem gediend, en zig, in vyftien veldslagen en zeven en twintig belegeringen, bevonden. (f) Ondertus-

(e) STRUV. *Corp. Hist. Germ. fol. m.* 4040. *et, ibi, al. legatos auctores.*

(f) Europ. Mercur. Oct. 1702. *bl.* 278—282.

tusschen was, reeds ter helfte van Hooimaand, en dus nog voor 't overlyden van Saarbrugge, by Holland vastgesteld, den Graave van ATHLONE tot Veldmaarschalk, ter Generaliteit voor te slaan, (g) waar door er, indien Saarbrugge in 't leeven was gebleeven, nu, even als ten tyde van ERNST CASIMIR van Nassau, drie Veldmaarschalken, te gelyk, zouden geweest zyn. Door de onverwagte dood van Saarbrugge, verwong Athlone 't is waar, dien Vorst, in de bedieninge van dit hooge Krygsambt; maar de Veltmaarschalksplaats van Saarbrugge was, eigentlyk, nog na s' Graaven dood, onvervuld gebleeven. (h)

Bl. 170. r. 9. „ *Schepen, onder bevel van den* Lieutenant Admiraal, FILIPS VAN ALMONDE." Hoe zeer men, kort na 't overlyden van WILLEM III., ter Admiraliteit beslooten hadt, den naam zyner Majesteit niet meêr, in de Vonnissen en andere Akten, te gebruiken, waren egter de Zee-Officieren niet alleenlyk, in hunne bedieningen, door de Staaten, bevestigd, maar men vondt ook goed, dezelven, op de oude Lastbrieven, hun, door wylen den Koning, als Admiraal Generaal, gegeeven, nog, by voorraad, te doen vaaren. Dit duurde tot ruim ter helfte van Wintermaand deezes jaars 1702, toen eerst, by Holland, wierdt vastgesteld, in plaats van bovengemelde Brieven, nieuwe uit te geeven, op naam van hunne Edele Grootmogendheden. (i)

Bl.

(g) Resol. Holl 18 July 1702. bl. 367.
(h) Resol. Holl 17 Maart 1703. bl. 42. en myne Aanteek. alhier op WAGEN. *bl.* 188. r. 3.
(i) Resol. Holl. 25 Maart en 20 Dec. 1702. bl. 77 en 555.

Bl. 171. r. 11. „ Porto S. Maria — *wierdt ledig* geplunderd." De Staaten van Holland waren, op 't verneemen van deeze schenddaad, zo zeer verontwaardigd, dat zy beslooten, den Generaal Major SPAR, die over de Landmagt van den Staat, op die Vloot; (*k*) bestaande uit, omtrend, vier duizend mannen; 't bevel voerde, te doen aanschryven, „ sich „ te *informeren* over de plunderingen en „ *desordres*, die gezeght wierden, omtrend „ Cadix, begaan te zyn, *en die geenen, die* „ *daar aan schuldig gevonden sullen werden*, „ *na behooren te doen straffen, en te beletten*, „ *dat diergelycke niet meer en geschiede.*" (*l*) Ik weet, egter, niet, dat hier iets op volgde. Na ALMONDE, zo over deezen togt, als die naar Vigos, bedankt was, en na de goederen; die, deels aan Nederlandsche Kooplieden, deels aan Onderzaaten van andere, thans met den Staat verbonden, Mogendheden, toe behoorden; herwaards gevoerd waren, droeg men alle zorge, dat dezelven aan hunne eigenaars wierden terug gegeeven. (*m*) Voor 't overige, deedt deeze plundering, die zelfs de geestelyke Gestigten niet gespaard hadt, den Spanjaarden (die men, schertzende, zeide, dat, eêr door roozenkranzen, dan door steelen, hadden konnen gewonnen worden) zeer tegens de Bondgenooten verharden. (*n*)

Bl. 170. r. 16. „ *Zy*" (*de vereenigde En-*

(*k*) Europ. Mercur. Jan. 1703. *bl.* 78 en 85. Secr. Resol. van Holl. 4 Mey 1702 *bl.* 350.

(*l*) Secr. Resol. van Holl. 17 *Oct.* 1702. *bl.* 320. Europ. Mercur. Febr. 1703. bl. 145 en 146.

(*m*) Resol. v. Holl. 12 en 22 Dec. 1702. bl. 519, 578 en 579.

(*n*) STRUYV. *l. c. fol. m.* 4042.

Engelsche en Nederlandsche Vloote) „ *stak* niet voor den eersten van Oogstmaand, *andermaal*, *in zee.*" Zy hadt, tot tweemaal toe, te Torbai moeten inloopen (*o*). Het lang onder weg blyven van deeze Vloot; die, met de Voorraadscheepen, wel honderd en tagtig zeilen sterk was; gaf stof aan den Vyand tot spotschriften. Eén was er, by welk men eene goede belooning beloofde aan hem, die, aan den Prins van Darmstad (voorheen Onderkoning van Katalonie, doch, thans, Afgezant van den Keizer te Lisfabon), mitsgaders aan de Afgezanten van Groot-Brittannie en Holland ten laatstgemelden Hove, zeker berigt geeven konde, wegens eene vloot van twee honderd Schepen, die, tusschen Spithead en Kadix, ongelukkig verlooren was geraakt. (*p*)

Bl. 171. r. 2. v. o. „ 't Fransch Oorlogschip *de* Bourbon *werdt*, *terstondt*, aangetast *en* bemagtigd." Dit geschiedde niet, zonder wakkeren tegenstand van 's Lands Vice Admiraal by de Maaze, VAN DER GOES, die, 't eerste na den Engelschen Vice-Admiraal, HOBSON, met zyn Schip, *de zeven Provintien*, de Baai was ingebroken. Voor 't overige, hadden, onder de onzen, de Schout by nagt van WASSENAAR en de Kapitein POT, het voornaamste deel aan de overwinning, in de Haven van Vigos; eene overwinning, die der Nederlandsche Vloote, niet tegenstaande het heevig vuur der Vyanden, op slegts dertien dooden en een

en

(*o*) Europ. Mercur. Jan. 1703. bl. 71.
(*p*) Europ. Mercur. Sept. 1702. bl. 210. en Jan. 1703 bl. 72.

en dertig gekwetsten te staan kwam. Zo de genomen, als verbrande, Fransche Oorlogschepen waren, volgens de opgave van den Admiraal VAN ALMONDE, zestien in getale; die, te zamen, drie duizend zestig koppen, en negen honderd agtendertig stukken kanon, aan boord hadden; benevens nog drie Spaansche Schepen, die honderd twintig stukken voerden. Noch nam men tien, van de vyftien, galioenen des Vyands. (q) De Engelschen en anderen vergrooten, eenigzints, 't getal van Schepen, Manschappen en Geschut. (r)

Bl. 274. r. 10. „ Zeeuwsche Kapers." Na gewoonte, muntede die Provintie, in deeze neering, uit. Maar, ook in Holland, zat men, ten deezen opzigte, niet stil en, wegens hunne Edele Grootmogendheden, wierdt besloten, ter Generaliteit alle moeite te doen, om de kaaprederyen, hier te lande, in 't algemeen te bevorderen, door 't uitloven van geldelyke belooningen; te vinden uit eene verhooging op het last-en veilgeld. (s)

Bl. 174. r. 11. v. o. „ *Diergelyke* moeilykheden *met onzydige* Nabuuren *ontstonden meermaalen.*" Niet slegts by Nabuuren, maar ook wel eens by andere onzydige Mogendheden, gaf het neemen van Pryzen eenige moeite. Een Zeeuwsche Kaaper, voor het Komptoir van SAUTYN vaarende, onder Keizerlyke vlagge, hadt een Fransch Schip, met graanen geladen, in de Adriatische zee genomen,

(q) Europ. Mercur. Nov. 1702. bl. 311, 314, 315 en van Jan 1703. *bl* 82, 83 en 100.
(r) Europ. Mercur. Dec. 1702. *bl.* 317 en Jan. 1703. bl. 82 en 83.
(s) Resol. van Holland 3 Mey 1702. *bl.* 157, 18 en 199.

men en, te *Civita Vecchia*, onder Pauslyk gebied, opgebragt, alwaar het, op verzoek van den Franschen *Consul*, daadlyk wierdt aangehouden. De Keizerlyke Ambassadeur klaagde, terstond, over dien handel, vertoonde, dat men den Franschen hadt toegelaaten prysgemaakte schepen en goederen, zelf geroofde Kerksieradien, te *Ancona* te verkoopen, en dat het dus billyk ware, de schepen, die de vlagge van zynen Meester voerde, op gelyke wyze te handelen. Dit hadt, in 't eerst, veel zwaarigheid, om dat de Kaper Kapitein een Nederlander en van 't hervormde geloof was; maar, zo dra de Ambassadeur hadt verklaard, dat, in geval van weigerend antwoord, de Graaf VAN STAHREMBERG, in 's Pausen Gebied van *Ferrara*, nopens de waarde van den Kaaper en zyn prys, volkoomen verhaal stondt te neemen, veranderde men, te Rome, van gedagten, en gaf last, de twee Schepen, terstond, te ontslaan, mits zy de gewoone *quarantaine**, te Civita Vecchia, uithielden.

Bleef hier niet by. Eerlang verspreidde zig, door Italie, het gerugt, dat Groot-Brittannie en de Staat, misnoegd over 't gedrag, 't geen men, ten voordeele des Konings van Frankryk, aan den dag spreidde, hunne vereenigde Vloot naar de Middelandsche Zee stonden te zenden, en eene landing op de Italiaansche kust te onderneemen. Men vindt vermeld, dat, hoe zeer de kundigsten, ligtelyk, begreepen, dat men 't, in zodanig geval, meest op Napels zou gemunt hebben, egter de naam alleen der Engelschen en Hollan-

landers, thans, binnen Rome, zo ontzaglyk was, dat KLEMENS XI, bewust, wat er, te Civita Vecchia, was gebeurd, en bevreesd voor zynen zetel, niets naliet, om de Zeehavens der Kerke, in, zo veel mooglyken, staat van verdediging te stellen, ook bedagt zynde, om, des noods, zyne Landtroepes te vermeerderen. Doch de Opperkerkvoogd kwam vry met den schrik (*t*).

Bl. 176. r. 7. „ *De* Wisselhandeling — *werdt*, *by* —— Plakaate, verbooden" Zie, over deeze stoffe, breeder, myne aanteekening op *bl.* 270. r. 18. alhier.

Bl. 177. r. 13. „ *De* Staaten *van* Holland bewilligden *in deezen* -- eisch." Om dit een en ander goed te maaken, hadden hunne Edele Grootmogendheden, behalven de gewoone lasten, in Lentemaand één en, in Slagtmaand, nog vier millioenen guldens, door den Ontvanger Generaal, en de verdere byzondere Ontvangers der gemeene middelen van deeze Provintie, op haar geloove, doen opneemen. (*u*)

Bl. 177. r. 9. v. o. „ *Waarin* Holland *insgelyks* bewilligde." By gelegenheid, dat de Raad van Staate, in Oogstmaand deezes jaars, eene som eischte van zes millioenen, negenhonderd, negen en zestig duizend, vyfhonderd en tagtig gulden, tot de onkosten van de Wintervloot en buitengewoone uitrusting tegen het voorjaar, klaagde dat Kollegie, dat vyf Provintien van de zeven; t. w. Gelderland, Utrecht, Vriesland, Overyssel en Stad en Lan-

(*t*) Europ. Mercur. Jan. en Maart 1703. *bl.* 13, 14 en 163.
(*u*) Resol. van Holl. 8 April en 23 Nov. 1702. bl. 99 en 438.

Lande; of in de beden niet bewilligd, of; 't geen op 't zelve uitkwam; *niets*, daar op betaald hadden: „ eene saeck" (zeide de Raad) „ misschien noyt gebeurd, so langh de „ Republicq gestaen heeft." (*v*) Holland zelve; anders de beste in 't betaalen; wierdt mede „ al te „ *defectueus*" geagt, in het opbrengen van hare *quote* tot de buitengewoone toerustinge ter zee. Doch dit Gewest voorzag hierin, zoveel moogelyk, en nam weder, by 't einde van dit jaar, vier millioenen schats, ten eigen behoeve, op (*w*).

Bl. 183. r. 2. „ LOTTUM hieldt Gelder, *het gantsche jaar*, geblokkeerd." Tot deeze blokkeeringe hadden ook de onzen, onder den Lieutenant Generaal FAGEL, zeer het hunne gedaan. FAGEL was, reeds in Louwmaand, met twee duizend man, naar de Stad op weg geweest. Hy zogt, door zyne Graavers eene linie, om dezelve te doen trekken, en schoon hem dit onmogelyk wierdt, door dien de overstroomingen de toegangen derwaarts ongenaakbaar maakten, hieldt hy zig, egter, in de nabyheid op, verhinderde, daar door, die van Gelder, ten platten Lande te stroopen, en baande den weg aan LOTTUM, tot het volkoomen blokkeeren der Vesting. (*x*)

Bl. 186. r. 5. v. o. „ *Drie en dertig Bataillons*, zeventig Kompagnien *Grenadiers*. "Zo vindt men, by de onzen, meest al; doch, in zeker gelyktydig verhaal van den slag, leeze ik, dat de zeventig Kompag-

(*v*) Resol. van Holl. 1 Sept. 1703. bl. 490.
(*w*) Resol. Holl. 21 Sept. en 25 Oct. 1703. bl. 522, 545 en 582.
(*x*) Europ. Mercur. Jan. 1703. bl. 95 en 96.

pagnien Grenadiers (onder de Bataillons begrepen waren. (y)

Bl. 187. r. 6. v. o. „ SLANGENBURG, HOMPESCH *en* andere Legerhoofden *deeden — allen mogelyken* tegenstand." De Thesaurier HOP, Afgevaardigde te velde, hadt, met de koetse der Graavinne van TILLY, den weg genomen naar Lillo, alzo zyne tegenwoordigheid by het gevegt niet vereischt wierdt; doch, by het dorp Orderen koomende en gevaar loopende van gevangen te worden genomen (zo als, kort daar aan, der Graavinne gebeurde), steeg hy te paerd en begaf zig naar den Dyk van Wilmerdonk, alwaar OBDAM, toen nog, bevel gaf, maar, eensklaps, gemist wierdt en, na men hem, zoo veel men konde, doch te vergeefsch, hadt doen zoeken, voor dood of gevangen wierdt gehouden, om dat niemand hem uit het oog hadt zien verdwynen. In die omstandigheid, namen de twee oudste Lieutenant-Generaals, de Baron VAN BAAR, Heer tot Slangenburg, en de Graaf VAN TILLY, 't gebied op zig, en besllooten den Vyand, schoon driemaal sterker dan ons Leger, uit het dorp Orderen te dryven en zig eene veilige aftogt naar Lillo te baanen.

By 't Voetvolk, 't geen, tot nog toe, het meest geleden hadt, waaren de kogels verschooten, en het stondt nu, op aanraading van den Lieutenant-Generaal FAGEL, de roksknoopen op het geweer te zetten, toen men hetzelve gelastte, de gelederen te openen, ter inlaating onzer, nog niet in 't gevegt geweest zynde, Rui-

(y) *Zie in* Europ. Mercur. July 1703. bl. 93 en 103.

Ruitery en Dragonders; welken, onder aanvoering van den Generaal-Major HOMPESCH er straks door en, zonder zig aan schieten te kreunen, regelregt op den Vyand aanvloogen, alles, dat niet oogenbliklyk week, overrydende of ter neêr maakende; waar door, eindelyk, het Fransche Leger, uit Orderen en naar deszelfs linie, terug geslagen wierdt, hebbende de onzen eenig kanon, vaendels en trommen buit gemaakt en, gedaurende deezen geheelen slag; die, van 's middags voor drie uuren, tot aan den nagt, geduurd hadt; zig zeer eerlyk en dapperlyk gedraagen. 't Verlies van wederzyde wordt verschillend opgegeeven. De Fransche Schryvers begrooten het hunne, op slegts vyf honderd dooden en ruim agt honderd gekwetsten, waar tegen wy wel vier duizend dooden op de plaats gelaaten zouden hebben, nevens vyfhonderd gevangenen: doch onze Schryvers brengen de slagting, onder den vyand, tot tusschen de drie en vier duizend man, nevens vyftien honderd gekwetsten, en van ons eigen volk op, omtrend, twee duizend, zo dooden als gekwetsten, onder de eersten van welken, vier Kollonels en zeven Lieutenant-Kollonels gevonden wierden. De Lieutenant-Generaals SLANGENBURG, TILLY, FAGEL, de Generaal-Majors VAN FRIESHEIM, HOMPESCH, en de Graaven van Oost Vriesland en VAN DER NAT, hadden, nevens eenige andere, uitgemunt. FAGEL wierdt, kort daar aan, te scheepe, naar den Haage vervoerd, om dat hy aan hoofd en voet gekwetst was, en de laatstgemelde wonde, in 't eerst, doodlyk geagt wierdt. (z)

Bl.

(z) Brieven van HOP, SLANGENBURG, FAGEL, *enz.* in En-

Bl. 188. r. 3. „*De Franschen* roemden *er insgelyks* op." 't Is zo, en men liet het *te Deum*, binnen Antwerpen, zingen: maar een bezaadigd Fransch Schryver zegt, des niettemin, met ronde woorden, „*wy waren genoodzaakt het slagveld den vyand over te laaten*" (*a*).

Bl. 189. r. 3. r. o. „ Hy" (Obdam) „*hadt* verwagt, *nevens den* Heere VAN OUWERKERK, *te zallen* bevorderd *worden tot* Veldmaarschalk. De hoop tot die bevordering was het onverwagt overlyden des Graaven VAN ATHLONE, die, op den 9 van Sprokkelmaand deezes jaar 1703, te Utrecht, door eene beroerte overvallen, twee dagen daar na, tot groot verlies van den Staat, zyn roemryk leeven eindigde. (*b*) De Staaten van Holland lieten, in plaatse van deezen Graave en den Prinse VAN SAARBRUK; twee Generaals der Ruitery, in Lentemaand daar aan volgende, tot Veldmaarschalken, ter algemeene Staatsvergadering voorslaan, naamlyk de Heeren van OUWERKERK en OBDAM: maar 't gebeurde by Ekeren zettede de zaak van den laatsten; hoe zeer, by de meerderheid van Holland vrygesproken en, door den Pruisischen Veldmaarschalk, Graave VAN FLEMMING, over deszelfs aftogt gepreezen; (*c*) agter uit, en, daar hy byzonderlyk niet wel was met den Hertoge van MARLBOROUGH en den Heere VAN OUWERKERK (welke twee hy beschuldigde, hem de noodige versterking niet gezonden te hebben,

Europ. Mercur. van July 1703. bl. 71—104. en geschreeven papieren van dien tyd.

(*a*) *Memoir. de la Guerre* T. 2. *p.* 83.

(*b*) Europ. Mercur. Febr. 1703. *bl.* 159.

(*c*) Europ. Mercur. Aug. 1703. *bl.* 167.

ben, (*d*) en waar van de eerste; als onze WAGEN. reeds heeft aangeteekent; (*e*) zeer gezien was, te Amsterdam,) bleef zyne benoeming, zelfs by Holland, slaapen, terwyl die VAN OUWERKERK doorging: al het welke geschiedde, niet tegenstaande de laatstgemelde Provintie, zo wel als *Zeeland* en Overysfel, voorheen hadt vastgesteld, „ alle bedenkelyke *devoiren* te *adhibeeren*," om hem, (*f*) te gelyk met den Heere VAN OUWERKERK, tot het Veldmaarschalksambt te bevorderen. Amsterdam was zo misnoegd op den Heere VAN OBDAM, dat, toen Overysfel, ten jaare 1705, een voorstel deedt ter Generaliteit, om hem, met NOYELLES, als Generaal der Ruitery, aan de Moesel te gebruiken, die Stad in Holland voorsloeg, „ hem, voor eerst, buiten alle *militaire employ* te houden." Men maakte dien voorslag, met dien van Overysfel, *commissoraal*, en de zaak bleef hangen. Toen, eenige jaaren hier na, OUWERKERK overleedt, verzogt OBDAM (zig, toen, te Dusseldorp ophoudende) nogmaals, als Veldmaarschalk of Generaal *en Chef* te worden gebruikt; maar ook dit gelukte niet, en hy bleef buiten bedieninge (*g*).

Bl. 192. r. 3. „ *De Gedeputeerden te velde* verschooven, sedert, *de* volkomen schikking *over* Limburg: *'t welk hunne Hoogmogendheden zig* gevallen lieten." Men tradt, sedert, ter Generaliteit, nopens de veroveringen van Limburg, in onderhandeling met de

(*d*) Europ. Mercur. Aug. 1703. *bl.* 165.

(*e*) Alhier XVI D. bl. 174, zie ook, *l. c. bl.* 183. en 208.

(*f*) Resol. van Holl. 21 Febr. 16 Maart, 5 April, 18 Mey 1703. *bl.* 89, 142, 185, en 284.

(*g*) Resol. Holl. 5 Mey 1704. *bl.* 225 en 226. *en* 26 Apr. 1709. *bl.* 204.

de Graaven van WRATISLAU, GOES en SINZENDORFF, als, hier toe, door KAREL III, Koning van Spanje, gevolmagtigd, en besloot, dat; by voorraad, en onverminderd de nadere schikkingen, over eene *Barriere*, als andersints, tusschen den Keizer, Engeland en den Staat; de heerlyke regten * en Regeering van het Hertogdom Limburg zouden worden gegeeven, en gelaaten aan den Koning van Spanje: dat aan hunne Hoogmogendheden, jaarlyks, te beginnen met den tweeden van Louwmaand des jaars 1704, zou verblyven eene somme van honderd twintig duizend guldens, op welken, omtrend, de zuivere inkomsten gereekend wierden: waar tegen de Staat de Bezettingen en Vestingwerken zou onderhouden. De Ambtenaaren en Bedienden der Regeering (*i*) van het Land zou de Koning moeten betaalen, zonder egter de Ingezetenen, met nieuwe lasten, te mogen bezwaaren. Voorts verklaarden hunne Hoogmogendheden, ten zelven dage, afzonderlyk, dat de voornoemde Resolutie by hun genomen was, met dien verstande, dat de Hervormde Godsdienst-oeffening, aan de Bezetting en anderen, zo in de Stad als 't Hertogdom van Limburg, zou worden vrygelaaten, en dat, als men, naderhand, handelen zoude over eene *Barriere*, teffens over 't punt van *Religie* zou worden gehandeld: van welke laatste zaake, in de bovengemelde Resolutie, niet gesproken was, om dat de Gezanten van Koning wier-

* Het *Steigneuriaal*.

(*i*) Resol. der Staat. Gener. 19 *Nov.* 1703. en Resol. Holl. 23 Nov. 1703. bl. 626.

KAREL betuigd hadden, dat zulks zyner Majesteit, in Spanje en de Spaansche Nederlanden, te zeer zou benadeelen. (k) De Graaf van SINZENDORFF nam, in 't begin der Wintermaand van dit jaar, in naam zyner katholyke Majesteit, bezit van 't Hertogdom. (l)

Bl. 198. r. 7. „ Eenige Oorlogschepen, overweldigd. — *De* meeste Koopvaarders *hadden zig* geborgen." De Koopvaardyvloot was wel honderd dertig zeilen sterk, van welken ik leeze, dat geen een eenige in 's vyands handen viel. De Oorlogschepen, die hen geleidden, waren allen Nederlandschen — en vyf in getal, onder bevel van den Kapitein ROEMER VLAK, die slegts vyftig, de overige veel minder, stukken geschuts, voerde, terwyl de vyf Fransche Schepen een getal van zeventig, tot negentig, stukken aan boord hadden. De Franschen hadden de loef, en men zegt, dat de onzen, door de styve koelte, de onderste stukken niet konden doen speelen. 't Gevegt; dat op den 22 van Bloeimaand voorviel; duurde, met eene hartnekkigheid zonder wedergade, van 's morgens ten elf uuren, tot aan den avond. Men sloeg Schip tegen Schip, en dat van COËTLEGON tegens VLAK, wien, in 't begin van den stryd, een arm wierdt afgeschooten, maar die, des onaangezien, zyne beveelen, met de uiterste tegenwoordigheid van geest, bleef doorgeeven en, eindelyk, zynen Aanvaller de groote ras afschoot en deeds dein-

(k) Resol. Staat. Gener. 29 Nov. 1703. en van Holl. 21 Nov. 1703. *bl.* 626—627.
(l) Europ. Mercur. *Jan.* 1704. *bl.* 84.

deinzen. Doch zyn geluk hieldt geen stand. De overige Hollandsche Oorlogschepen, nu, reddeloos, doornageld, waren vast in Fransche handen gevallen en VLAK kreeg, onmidlyk na 't eerste, een ander zwaar Fransch Oorlogschip aan boord, 't geen hem, by de tweede laage, de groote mast ter neder bonste en, wyders, zodanig teisterde, dat de onverschrokken Zeeman zynen bodem niet langer boven water kon houden. Maar even was hy aan 's Vyands boord overgebragt, toen *de Mulderberg*; zo heette 't schip van den Held; plotseling te gronde ging. Hy zelve, naar Frankryk gevoerd, overleedt, eerst omtrend twee maanden na deezen, aan de wonde. De Graaf van WALLENSTEIN, Keizerlyke en de Heer KOK, Mentsische, Afgezant aan het Hof van Lissabon, hadden zig, aldaar, by hem scheep gegeeven, en wierden, nu, mede naar Frankryk gevoerd. (*m*)

Bl. 206. r. 15. „*De* Vrede *werdt* — bekragtigd" De Vrede met die van Tunis wierdt, aldaar, gesloten den 4 van Wintermaand des jaars 1704, en door de algemeene Staaten eerst bekragtigd, op den 1 derzelver maand van den jaare 1708. (*n*)

Bl. 208. r. 8. „ *De* andere Gewesten weigerden niet, hem, „ (den Prinse, Stadhouder van Friesland)" te bevorderen, *zo dra hy jaaren en ervaarenis genoeg zou verkreegen hebben.*" Kort na Koning WILLEMS dood, was Holland zelfs een' stap verder gegaan. Men besloot naamelyk, in Hooimaand des jaars 1702, de zaaken, konde het zyn, dien keer

(*m*) Europ. Mercur. *Jul.* en *Oct.* 1703. *bl.* 46, 52, 106, 107 en 2 2.

(*n*) *Corps. diplom. Tom.* 8. *fol.* 230.

keer te doen neemen, dat de Lieutenant-Generaals de NOYELLES en VAN SLANGENBURG, ter Generaliteit, tot Generaals van het voetvolk mogten worden aangesteld, met byvoeging, dat, wyl de overleeden Koning reeds voorneemens was geweest, den bovengemelden Prinse tot dezelfde bediening voor te slaan, dees dierhalven, den rang boven de twee nieuw te benoemene Generaals zou dienen te verkrygen, indien men, 't eenigen tyde, goedvondt, hem mede, tot dit krygsambt, te bevorderen. (o)

Bl. 218. r. 5. v. o. „ *Men wil, dat de Franschen en Beiërschen* veertig duizend *man by deeze nederlaage* verlooren." De Slag by *Höchstadt*, van welken hier gesproken wordt, en die, voor zo ik my herinnere, de bloedigste was van deeze eeuwe, wordt verschillend opgegeven, doch, door de meesten, en naar 't schynt, volgens de egtste berigten, op ruim vier en twintig duizend man, Franschen en Beierschen, gesteld, (p) van welken Natie egter, volgens een Brief van den Generaal HOMPESCH, (q) slegts *twaalf* of *dertien* Esquadrons paerden en Dragonders in den Donauw gejaagd waren, schoon, in den gedrukten Brief van MARLBOROUGH, 't getal van *dertig*; 't geen ook onze WAGEN. heeft; geleezen wordt: doch ik heb den oorspronglyken nooit gezien, en durve dus, hier, niets beslissen. De onzen verzekeren, dat de Vyand, meer dan vier duizend

(o) Resol. Holl. 1 July 1702. *bl.* 297 en 298.
(p) STRUV. *Corp. Hist. German. f. m.* 40. 45.
(q) In Europ. Mercur. *Aug. bl.* 124, 135. en Leven van MARLBOURGH *bl.* 81.

zend koppen sterker geweest was dan 't Leger der Bondgenooten, als mede, dat de Prins van HOLSTEIN BEEK, aan 't hoofd vegtende der Hollandsche Brigade, gewond en gevangen genomen, maar, sedert, door de onzen, ontzet was geworden. Men schreef, naast de gunst des allerhoogsten; die, in 't Leger, voor 't gevegt, aangeroepen en, na hetzelve, zo daar, als hier te Lande, plegtiglyk gedankt wierdt; de zege niet alleen toe aan de bedaarde en onverschrokken, heldhaftigheid der Legerhoofden, maar ook, byzonderlyk, aan hunne eenstemmigheid van denken en doen. (r)

De Staat hadt, eenige maanden bevoorens, een treffend verlies geleden in den persoon van MENNO KOEHOORN, Lieutenant-Generaal van de Artillery en Gouverneur van Staats Vlaanderen. Zyne dapperheid en ervarenheid was, by zyn leeven, hier te lande en overal, beroemd. Nog ten deezen tyde, denkt men aan hem, met dankbaarheid, en de vestingbouwkunde byzonderlyk plaatst hem onder de allereerste mannen, die ooit in deezen krygstak hebben uitgemunt. Zeventig jaaren oud, stierf hy, in den Haage, op den 17 van Lentemaand deezes jaars (s).

Bl. 220. r. 10. v. o. „ 't Kasteel „ (*van* Traarbach)" *werdt* — berend" *enz.* De Staatsche Troepen leeden zeer veel, by de belegering deezer Vestinge. Ook hadt zig, op andere plaatsen, eene besmetlyke ziekte, onder

(r) Zie Brieven van MARLBOROUGH, HOMPESCH, *enz.* in Europ. Mercur. *Aug.* 1704, bl. 116—150. 197—205, 211-214.
(s) Europ. Mercur, Maart 1704. *bl.* 246.

der 's vyands paerden verspreid, die, eerlang, mede onder de onzen ontdekt wierdt, en zo veel nadeel deedt, dat men, op 's Lands kosten, den Bevelhebberen, hier nopens, buitengewoonlyk, moest te gemoete komen (*t*).

Bl. 221. r. 10. „*De Hertog van* MARLBOROUGH *vertrok naar den* Haage, *daar hy met* ongemeene blyken van hoogagting, ontvangen *werdt.*" Hy wierdt in 't schoone Gebouw van wylen Prinse JOHAN MAURITS *van Nassau*; daar de Staat, thans, gewoon was de uitheemsche Ambassadeurs te onthaalen; niet slegts gehuisvest, maar hunne Hoogmogendheden lieten hem, door eene plegtige bezending, terstond na zyne aankomst, verwelkoomen, by zyn vertrek vaarwel zeggen en, wyders, geduurende zyn verblyf, ten koste van den Lande, alle heuschheden aandoen. Hy hadt even den Haage verlaaten, om zig naar Engeland inteschepen, toen, den volgenden dag, zynde den 22 van Wintermaand, het schoon Gebouw, 't geen hem was ingeruimd geweest, door onvoorzigtigheid van hun, die 't weder opruimden, ter ligter laage in den brand geraakte; die, door een noord-oosten wind aangeblaazen, er niets dan muuren en kelders van overliet. Sedert, wierdt het, treflyk, maar, byzonderlyk van binnen, niet tot zyne eerste schoonheid, weder opgebouwd. In Amsterdam was MARLBOROUGH, kort te vooren, onder 't losbranden van 't kanon en geschal der

(*t*) Resol. van Holl. 17 *Dec.* 1704 *bl.* 637.

der Trompetten, door eene stedelyke bezending, by monde van den Pensionaris DE LA BASSECOUR, begroet en, wyders, byna dezelfde eere aangedaan, die men, voorheen, den Stadhouderen, by hunne komst in stemmende Steden, plagt te bewyzen (*u*)

Bl. 225. r. 5. v. o. „ *De vereenigde Vloot* raakte" (met de Fransche) „ — slaags, *den* dertiende *van Oogstmaand*" Lees in plaatse van den *dertienden*, den *vier-en-twintigsten*, van Oogstmaand. Het hevig gevegt, in 't welk; zo als onze treflyke Schryver, straks, zeggen zal; de Staatschen met de vyandlyke agterhoede raakten, was van dien aart, dat, byzonderlyk, 't schip de *Albemarle*, gevoerd door den Lieutenant-Admiraal KALLEMBERG, eerlang buiten staat geraakte, om vlag te voeren: waarna die Zeevoogd, uit het zelve, op de *Katwyk* overging. De *Albemarle* vloog, drie dagen daar na, door eigen kruid, in de lugt, zynde er slegts negen man van opgevischt, die de reden van dit onheil niet wisten. De stryd zelve tusschen de wederzydsche Vlooten; van welken de Fransche vierenvyftig schepen en vier-en-twintig galeien, de vereenigde drie en-vyftig, maar kleindere, schepen, sterk was; hadt, van 's morgens ten tien uuren, tot 's avonds laat, geduurd, zonder dat één der partyen zig de overwinning kon toeschryven, of een eenig schip was genomen; schoon 't zeker genoeg is, dat de vyand meer volk dood en gekwetst hadt, dan de Bondgenooten. Aan de Fransche zyde, was

(*u*) Geschreeven Berigten van dien tyd. DE RIEMER, Beschryv. v. 's Gravenh. I. D. 2. St. *bl.* 754. *Europ. Mercur.* Jan. 1705. *bl.* 78—80.

was de groot-Admiraal, Graaf van TOULOUSE, zelve onder de gekwetsten, nevens zynen Secretaris, DE VALENCOURT, Historieschryver van Frankryk. Van onze zyde, was de Kapitein LYNSLAGER, voerende het schip *Nymegen*, gebleeven. In 't geheel hadden wy maar twee en negentig dooden en twee honderd agtenzestig gekwetsten. De Bondgenooten trokken dit voordeel uit het gevegt, dat men Gibraltar met meerder volk konde bezetten, (daar het, by 't verliezen van den slag, niet te houden zou geweest zyn. Ook wierdt den Admiraal KALLEMBERG, sedert, in Holland, verslag doende, voor zyne goede verrigtinge, beleid en dapperheid, hooglyk dank gezegd (*s*).

Bl. 227. r. 9. v. o. „ *Den Heere* VAN WELDEREN — *genoodzaakt zig* met zyn volk gevangen *te geeven.*" Men deedt deezen luiden zeer wel in Spanje: en, gelyk de Lieutenant-Generaal FAGEL zig, byzonderlyk, liet geleegen leggen aan den dapperen Generaal-Major VAN WELDEREN, kan men; zal men rondspreeken; zig ook geene heuscher, noch eerlyker schryf- of handelwyze voorstellen, dan die des Hertogs VAN BERWYK, om, zo veel mooglyk, het lot van deezen Gevangen' te verzagten (*v*).

In het Verbond, met zyne Portugeesche Majesteit aangegaan, was, onder anderen, besproken, dat Groot-Britannie en deeze Staat

(*s*) Zie Resol. Holl. 16 *Octob.* 1704 *bl.* 502, en de Brieven van wederzyden, waar onder die van den *Envoyé* VAN VRYBERGEN, Admiraal VAN KALLEMBERGH, *enz:* in de *Europ. Mercur.* van *Sept.* en *Oct.* 1704. bl. 260—285 Anual: de la Reine ANNE; *Tom.* 3. *p.* 108.

(*v*) Brieven van BERWYK en FAGEL in *Europ. Mercur.* Aug. 1704. *bl.* 194—197.

Staat, met de hulptroepen, veertien Generaalspersonen zouden overzenden, uit welken, in Portugal, twee zouden worden gekooren tot Veldmaarschalken (*Maistres de Camp Generaux*); zynde 's Konings aandagt, ten deezen opzigte, gevallen op den Hertoge van SCHOMBERG en den Lieutenant Generaal FAGEL. De bevordering tot die hooge krygsambten kon wel niet geschieden, zonder goedkeuring haarer Britsche Majesteit en hunner Hoogmogendheden; doch deeze volgde, eerlang; zo egter, dat, uit het aanstellen van den Heere FAGEL, tot Veldmaarschalk, in Portugal, en uit die van andere Hoofd-Officieren, aldaar zynde, tot Generaals, in 't vervolg geen rang afgeleid zou kunnen worden, tot nadeel van de overige Generaals, in dienst van den Staat; terwyl ook dit alles buiten belastinge van 't Land zou moeten geschieden. Eerst een geruimen tyd hier na, wierdt FAGEL, met roem herwaarts gekeerd, door den Staat, tot Generaal der Infantery aan gesteld. (w)

Bl. 229. r. 7. „ *Engelsch en* Hollandsch Esquader, *onder* JOHAN LEAKE, *en den* Schout by nagt VAN DER DUSSEN." De laatsgemelde hadt zes schepen van linie onder zyn bevel (x). Groot-Brittannie en de Staat hadden, thans, behalven de groote vereenigde Vlooten, die, in dit en 't voorbyzynde Jaar, ten minste, bestonden, uit dertig Engelsche en agttien Hollandsche schepen van

(w) Resol. Holl. 2 Jan. 1704. *bl.* 285. 16 Dec. 1607. *bl.* 586. en 15 Aug. 1710. *bl* 317.

(x) Resol. van Holl. 18 Oct. en 25 Nov. 1704. bl. 506 en 566.

Mr. BRUNO VAN DER DUSSEN.

L. A. Claessens fecit.

van 't eerste charter; nog twee Esquaders in zee, één, naamlyk, ter beveiliging der kusten van Portugal en 't nauw der Straat van Gibraltar, en één, voor en omtrend Duinkerken. Ook was er nog een Engelsch Esquader, 't geen, afzonderlyk, diende, tot dekking van 't Kanaal, en een gelyksoortig Hollandsch, ter bescherming van de Noordzee (y). Gelyk wy zagen, dat, in dit Jaar 1704, KALLEMBERG, van onzent wege, op de vereenigde, VAN DER DUSSEN, op de Lisbonsche, Vloote gebood:, voerden ook de Schout by nagt, ANDRIES DE BOER, omtrend Duinkerken, en de Vice-Admiraal, PHILIP VAN DER GOES, in de Noordzee, 't bevel wegens hunne Hoogmogendheden (z).

Bl. 233. r. 9. v. o. „ *Ook waren hun* geene voorbeelden bekend, *dat de* algemeene Staaten immer *eenige* stemmende Stad voor zig gedagvaard *hadden.*" Men herinnere zig, 't geen ik, nopens het voorgevallene, tusschen de algemeene Staaten en de Stad van Utrecht, op den jaare 1710, aangeteekend hebbe (a).

Bl. 240. r. 5. „ Vier *Afgevaardigden.*" Er waren er wel *vyf*: wordende, by onzen WAGEN., niet genoemd NIKOLAAS VRYBURGH, voorzittend Burgemeester der Stad Alkmaar (b).

Bl.

(y) Resol. van Holl. 28 Nov. 1704. bl. 587 en 588. 5 Febr. 1705 bl. 42.

(z) Resol. Holl. 8 Juny en 19 Sept. 1704. bl. 286—391 en 475.

(a) Zie myne Aanmerk. 10 St. *bl.* 16-24, op WAGEN. Vaderl. Hist. X. D. *bl.* 28. r. 2. v. o.

(b) Resol. Holl. 27 Nov. 1704. bl. 610. vergel. bl. 541. en Secr. Resol. van Holl. 27 Nov. 1704. *bl.* 407.

Bl. 260. r. 16. „*De Baron* SPAR — veroverde *de* Fransche Linien *te Lovendeghem.*" Dit geschiedde op den 3 van Oogstmaand. De onzen gaven hier veele blyken van dapperheid. Na dat zij, des morgens om half vier uuren, de *pontons*, aan de Brugsche Vaart, in 't water geworpen hadden, om over te koomen, verliet de Graaf DE LA MOTTE; die hier geboodt en dit niet gewagt hadt; de Linie van *Everghem*, vlugtende, met agterlating van alles, spoorslags, naar Gend. Vyf Hollanders, elk met een' vuurslag en zwavelstok in den mond, zwommen, toen, de Vaart over, staken brand in de Fransche wagtplaatsen * en maakten ruim baan voor de verder aanrukkende krygsmagt van SPAR, die er den Vyand, niet egter zonder tegenstand, straks uitdreef en eenige manschap en geschut vermeesterde. De Kollonel DU SARD, die, by Lovendeghem, bevel voerde, ontvlugte, byna naakt en op een ongezadeld paerd, ter naauwernood het jongst gevaar (c).

* *Corps de guarde.*

Bl. 264. r. 6. „JOSEPHUS — *gaf voor, een einde van den* Hongarischen kryg *te willen maaken, door* bemiddeling *van Groot-Britanje en* de Staaten." De laatstgemelden maakten hier zeer hun werk van en hadden, reeds in Wynmaand van 't voorgaande jaar, hunnen Gezant aan 't Hof van Weenen, HAMEL BRUININCX, doen vertrekken naar Schemnits, eene Stad in Hongarye, daar de onderhandelingen over dit groote werk, onder

(c) Europ. Mercur. Aug. 1705. *bl.* 150.

der bemiddeling van Groot-Brittannie en hunne Hoogmogendheden geopend ware. Om het zelve, en teffens de middelen tot den kryg, by den nieuwen Keizer door te zetten, hadden zy ook, onlangs, den Graave VAN REGTEREN, Heere van *Almelo*, tot hunnen buitengewoonen Gezant benoemd, by het Hof van Weenen; die zig, in 't laatst van 't jaar, met de overige Gezanten, naar *Tirnau*, ten zelven einde, begaf. (*d*) Dan dit werk gelukte niet volkoomen, en 't liep aan tot den 29 van Grasmaand des jaars 1711, eêr de Hungaren, na, dikwerf, geslagen en van alle Vestingen, behalven *Caschau*, beroofd te zyn, en na hunne voornaamste hoofden, ROGOTZY en BERCZENY naar Rusland gevlooden waren, zig, onder hun toenmaalig Opperhoofd, den Graave CAROLI, aan Keizer JOSEPH, by Verdrag, onderwierpen. ROGOTZY begaf zig, sedert, naar Frankryk, daar hy, door LODEWYK XIV, zeer begunstigd wierdt. (*e*)

Bl. 267. r. 11. v. o. „Vyf *duizend man* Landtroepen, *onder den* Graave van PETERBOROUGH, *op de Taag*, — *ten anker gekomen.*" Behalven deezen, bevonden zig, op de Vloot van ALMONDE, nog twee Regimenten Zeesoldaten, onder de ordres van den Generaal Major VAN SCHRATENBACH, die beneden zig hadt den Brigadier ST. AMAND en den Collonel PALM; blyvende den Admiraal van ALMONDE, des niet te min, Opperbevelhebber van de Vloo-

(*d*) Secr. Resol. v. Holl. 16 Febr. 1704. *bl.* 370; 7 Febr. 1705. *bl.* 59 en 60.

(*e*) STRUV. *Corp. Hist. German*, *fol. m.* 4072. *et* 4073. *nec non* DU MONT, *Corps Diplom.*, *Tom.* 8. *P.* 1. *fol.* 209.

Commandeerende Officier en Chef. Vloote en 't Krygsvolk. Het plaatzen van Landmagt op de Schepen wierdt zeer noodzaaklyk geoordeeld, om dat men vermeende te mogen vastſtellen, dat het verzuim daar van, in 't afgeloopen jaar 1704, veelligt voor de reden moest gehouden worden, dat Barcelona, ja gansch Catalonie, niet, toen reeds, in de handen der Bondgenooten was gevallen. (*f*)

Bl. 270. r. 18. „*Veele Franſche Kapers waren* den Engelſchen en Staatſche Kruisſers *in handen gevallen.*" De onzen klaagden, ondertusſchen, dat de Engelſchen niet nalieten veele Nederlandſche Koopvaarders; die, in Frankryk of andere vyandlyke Landen, op paspoort van den Staat, hunnen Koophandel dreeven; binnen de Havenen van Groot-Brittannie op te brengen. 's Lands Gezant aan 't Hof van Londen, de Heer VAN VRYBERGEN, die, onlangs, een keer herwaards gedaan hadt, kreeg, eerlang, last, der Koninginne te vertoonen: dat de wederzydſche Verbintenis, om den gemeenen Vyand onder te brengen, geen verbod van handel of, daartoe behoorende, briefwisſeling in zig behelsde; dat zulks tegen het ſamenſtelſel van dit Gemeenebest, 't welk op den Koophandel was gegrond, en ook tegen het gebruik aller vroegere oorlogen, van deszelfs eerſte oprigting af, geheellyk aanliep, zo als men dan ook, by 't aanvangen van deezen kryg, geen 't minſte beding gemaakt hadt, om den bovengemelden handel en briefwis-

(*f*) Reſol. van Holl. 25 Maart en 25 April 1705. bl. 166—172 en 203—210.

wisseling afteschaffen: dat men, wel is waar, in Engeland, hier tegen inbragt, hoe, *voor eerst*, het handelen met den Vyand, door één' der Bondgenooten, tegens 't regt der Volkeren aanliep; *ten anderen*, dat de Vyand meest won, by zulk eenen handel; *ten derden*, dat dezelve, door de Nederlandsche Plakaaten zelf, geduurende deezen oorlog, was verboden geworden. Dan dat, hierop, moest worden aangemerkt: dat het *tweede* en *derde* punt, met weinige woorden, konde wederlegd worden, als mede het *eerste*, schoon het gewigtiger scheen. Dat men, wat het *tweede* punt betroffe, den Staaten, gerustlyk, mogt toebetrouwen, dat zy, overeenkomstig hun eigen belang, genoegzaame zorg zouden draagen, om de schaal der winst aan hunne zyde, en niet aan die der vyanden, te doen overslaan: dat men, om te beoordeelen, of de Vyand by dit werk, het meeste voordeel trok; 't geen men hier geensints geloofde; niet letten moest, op 't geen een enkel schip, maar op 't geen allen af en aanbragten, en dus op den gantschen handel ter zee en te lande, mitsgaders op 't vertier eener aanzienlyke menigte van, zelf Engelsche, stoffen, met welken Frankryk, door dit middel, voorzien wierdt. Dat, ten opzigte van het *derde* punt, de jegenswoordige mindere bloei van den Koophandel juist veroorzaakt wierdt, door de verboden, op welken men zig nu, te London, beriep, en die men, hier, op 't sterk aandringen van Groot-Brittannie, nu en dan, hadt uitgevaardigd, maar welken geene andere uitwerking gehad hadden, dan een wederkeerig en, voor de Bondgenooten zeer nadeelig,

verbod van 's Vyands zyde. Dat, egter, de verboden der Staaten, ten deezen opzigte, slegts bestonden in twee Plakaaten, by welken, alleenlyk, de invoer van Fransche gewasschen en stoffen, geduurende den Oorlog, (g) aan 's Lands Ingezetenen was ontzegt geworden; maar dat het bekend was, hoe die Plakkaaten niet gegeven waren, dan met overleg der Bondgenooten en, uitdruklyk, bedongen, dat zy, slegts voor één jaar, zouden werken, na welken tyd derhalven hunne Hoogmogendheden zig geregtigd hadden geoordeeld, om er zig niet langer aan te houden. Dat men, om, byzonderlyk, te gewaagen van het *eerste* punt, of het regt der Volken, dat regt, hunnes inziens, niet anders konde gehouden worden, dan voor eene stilzwygende overeenkomst onder de Natien, by welke dezelven gewoon waren zig, wederkeeriglyk, eenige handelingen te veroorloven, die men redelyk en, voor elkander, nuttig oordeelde, schoon niet steunende op de letter van byzondere Verdragen. Dat, in voorige oorlogen, dit Gemeenebest, nooit, aan de, met hetzelve handelende, Natien had te kennen gegeeven; dat eene oorlogsverklaaring teffens een verbod van koopvaart inhieldt, dat, integendeel, de handel en onderlinge Briefwisseling met den Vyand, ten deezen opzigte, in alle voorige oorlogen, zynen loop hadt blyven houden; dat dit plaats hadt gegreepen tot in het jaar 1703, toen dit een en ander was afgebroken geworden, door bovengemelde uitdruklyke overeenkomst, onder de Bond-

(g) Wag. alhier, bl. 175—177.

Bondgenooten, 't geen niet noodig zou geweest zyn, indien de grond van dit alles hadt gelegen in eene verklaaring van oorloge of in 't regt der Volkeren. Dat het, buiten dit alles, ook geenzints het belang der verdere oorlogende Mogendheden was, de Nederlanders in hunnen handel te stooren; nadien die handel voornaamlyk strekte, om hen in staat te stellen tot het kragtdaadig doorzetten van den kryg, waar toe zy, naar gelang van hun vermogen, meêr gaven dan de overige Leden van het Bondgenootschap, en hierin, onafgebroken, zouden voortgaan. Dat men, dus, hier te Lande, zeer veel reden hadt, van over de onvriendlyke behandeling, die Groot-Brittannie, thans, haaren trouwsten Bondgenooten aandeedt, misnoegd te zyn, welk misnoegen, byzonderlyk by de belanghebbende Uitrusters van Schepen, tot een' zeer hoogen graad geklommen en des te meêr gegrond was, om dat de Engelschen, zo er al reden tot klagten over de onzen zyn mogte, zig regelregt aan 's Lands Staaten hadden moeten vervoegen, zonder de eigendommen hunner handeldryvende Onderzaaten, die, met verlof, en op vry geleide hunner Hoogmogendheden, voeren, daadlyk aan te tasten en, onbehoorlyk, vry te verklaaren. Dat men zig derhalven vleidde, dat haare Majesteit, nu van den waaren stand der zaaken overtuigd, het gebeurde wel zou willen doen herstellen en last geeven, zo tot het kost- en schadeloos ontslag der opgebragte Schepen en Goederen, als tot het voorkoo-

 men

men van zulk eene onregtvaardige handelwyze, voor 't vervolg. (*h*)

VRYBERGEN volvoerde zynen last, ook tradt men, met de buitengewoone Gezanten des Keizers en haarer Groot-Brittannische Majesteit, den Graave VAN GOES en den Lord STANHOPE, in nader onderhandeling, om de paspoorten van wederzydsche Onderzaten, op een' eenpaarigen voet te brengen, met uitdrukking der waaren, die, in het Traktaat tusschen Engeland en den Staat, als *contrabande* stonden vermeld, ten einde de Schepen, by vertooning derzelve paspoorten op zee, bevryd zouden blyven van alle aanhaalingen. Maar de Koningin bleef zo sterk by het denkbeeld, om het vervoer van alle Scheeps-behoeftens naar 's vyands Landen te beletten, dat zy, in Oogstmaand deezes jaars 1705, by een afzonderlyken Brief, er zig vry ernstig over uitdrukte aan de algemeene Staaten; die, begrypende, dat deeze zaak beter mondeling, dan schriftelyk, konde worden voortgezet (waar toe ook de Hertog VAN MARLBOROUGH, niet duisterlyk, hadt doen zien, wel het zyne, als Ambassadeur van Koningin ANNA, te willen aanwenden), in Herfstmaand daaraan, beslooten, den Heer BUYS, Pensionaris van Amsterdam, aan dien Hertoge te zenden, en hem te vertoonen 't nadeel, 't geen, door zulk beletsel, aan 's Lands Ingezeetenen zou worden toegebragt, zonder dat er den vyanden veel afbreuk door gedaan zou worden, al-

(*h*) Resol. van Holl, 19 July 1704. bl. 387. en van 6 Jan. 6 en 7 Febr. en 12 Maart 1705. bl. 5, 55 en 106-110.

alzo de Zweeden en anderen dezelven, in dat geval, regelregt en overvloediglyk, van Scheepsbehoeftens voorzien zouden. Dan ook dit beantwoordde niet volkoomen aan 't oogmerk; waar toe de verminderde invloed van MARLBOROUGH, ten deezen tyde, aan zyn Hof, medewerkte. BUYS wierdt, toen, om deeze zaake, in 't laatst van dit jaar, ook naar Engeland gezonden, (*i*) daar men, evenwel, altyd in 't zelfde gevoelen bleef en voortging, met onze Schepen optebrengen. (*k*) Doch 't waren de Engelschen alleen niet, die, thans, onzen Koophandel tragteden te hinderen. Koning Philips van Spanje beval, om deezen tyd, alle Engelsche en Hollandsche Schepen, schoon voorzien met paspoorten van den Koning van Frankryk, te doen opbrengen, en men nam, daarop, by Holland, in overweeginge, alle vaart over zee, van deeze Landen naar Frankryk, en van daar naar herwaarts, te verbieden, tot Spanje zyn verbod zou hebben ingetrokken. Doch, daar de Steden dit overnamen en de zaak, nog eenigen tyd, sleepende wierdt gehouden, kreeg zy, eindelyk, eene gelukkiger wending; wordende, in 't begin van 1706, de Fransche Paspoorten, door Koning PHILIPS, erkend en de Schepen ontslagen. (*l*)

Er was, nopens 't openzetten van den handel op Frankryk, geduurende den Oorlog, op pasport van hunne Hoogmogendheden,

(*i*) Resol. van Holl. 17 en 18 Juny, 16 Sept. 29 Dec. 1705. bl. 252 - 254 - 405, 566 en 597. Secr. Resol. v. Holl. 20 Febr. 1705. bl. 424. en geschreeven Stukken van dien tyd. Zie ook Europ. Mercur. Oct 1705. *bl.* 250.

(*k*) Resol. van Holl. 21 Mei 1706. bl. 379.

(*l*) Secr. Resol. Holl. 10 Oct. 1705. bl. 432 en 433; en Europ. Mercur. Febr. 1706. *bl.* 131.

den, nog, en zelf zints lange, een afzonderlyk verschil, tusschen Zeeland en de overige Provintien, met naame Holland. Zeeland, bevreesd voor 't bederf haarer Koopvaart, voer voort met, niet slegts, als voorheen, (*m*) de Schepen van onzydige Mogendheden, naar of van Frankryk koomende, aan te tasten en op te brengen, maar zelfs Nederlandsche, met paspoort van den Staat voorzien. (*n*) Mêêr dan eens, hadt dit Gewest zyne zaak bepleit en, byzonderlyk, ten jaare 1703, by een zeer nadruklyk geschrift, den algemeene Staaten voorgehouden, dat dezelven, hunnes oordeels, overeenkomstig de gronden der Unie, geene bevoegdheid hadden, tot het maaken, op eigen gezag, van beschikkingen over pryzen en soortgelyke zeezaaken, welken door de Bondgenooten, aan de Admiraliteiten waren toevertrouwd, schoon; zo zy zeiden; eene verfoeilyke lorrendraiëry, bewimpeld onder 't bedrog van onegte paspoorten en verdraaide Traktaaten, zig meester hadt gemaakt van den handel en het goed regt, by de *Commissie*-vaarderen, volgens de grondwetten en Plakaaten van den Lande, wel en wettiglyk, verkreegen. (*o*) Deeze redenen wierden, by de overige Gewesten, van geen genoegzaam gewigt gevonden, en men bleef oneens met den anderen, op dit stuk, tot dat Holland, in dit jaar 1705, Zeeland hebbende doen

(*m*) Zie myne Aanmerk. 16 St. *bl.* 60; op Wagen. XVI. D. bl. 15. r. 5. v. o. en 17 St. bl. 46 XVII D. bl. 174. r. 4. v. b. Resol. v Holl. 15 *Aug.* 1704. *bl.* 406.

(*n*) Resol. van Holl. 25 Nov. 1701. *bl.* 560.

(*o*) Resol. Staat. Gener. 10 Oct. 1703.

doen polsen, of men in geene schikkingen zou willen koomen, en daar toe genegenheid, by die Provintie, bespeurd zynde, de zaak, ter Generaliteit, in dier voege, gevonden wierdt, dat, *aan de eene zyde*, de Koopvaart op 's vyands Landen over zee, door niemand van 's Lands Ingezetenen zou mogen gedreeven worden, dan op pasport van hunne Hoogmogendheden en *attâche* der Admiraliteiten, mits, in allen gevalle, de vaart alleenlyk plaats hadde, regelregt heen en weder, zonder, van de eene vyandlyke Haven naar de andere, ofte ook naar eene onzydige, te stevenen; terwyl, *aan den anderen kant*, de premien, tot aanmoediging van den Koopvaart, zouden worden verhoogd: welk een en ander, duidelyk, wierdt vervat in eene, daartoe dienende, Instructie en Articulbrief voor de Koopvaarders, en, verder, by Plakaate bekend gemaakt. (*p*) Zo zeer bloeide, thans, de kaap-neering, byzonderlyk in Zeeland, dat Middelburg en Vlissingen gerekend wierden, te samen, meer dan zestig kaperschepen, in zee of gereed, te hebben, die, omtrend, zevenduizend man en meer dan duizend stukken kanon aan boord hadden. (*q*)

Bl. 271. r. 11. „ *De Staaten — besloten, — den Heer* BUYS — te zenden *naar* Engeland." Zie ook myne laatstvoorgaande Aanteekening; *bladz.* 70 en 71 alhier.

Bl. 277. r. 8. „ Ten zelfden dage, beraam-

(*p*) Resol. v. Holl. 16 July 1705. *bl.* 287—315.
(*q*) Europ. Mercur. *Jan.* 1704. p. 123. *seqq.*

raamden de Staaten ook eene Instructie *voor hunne* Afgevaardigden *te* Velde." Deeze Instructie kwam, in de meeste opzigten, overeen met die geene, welke, reeds ten jaare 1702, was gemaakt, (*r*) en die men, in de volgende jaaren, hadt vernieuwd en vermeerderd. De geschillen, nu en dan, tusschen de Afgevaardigden te Velde; welker wedde, thans, tot vyf en zeventig gulden daags, wierdt verhoogd; en den Hertoge van MARLBOROUGH, als Kapitein Generaal der Britsche Landmagt, ontstaande, maakten eene Instructie hoe langer hoe noodiger. Onze WAGEN. heeft van die geschillen reeds gewaagd, (*s*) en buiten het, door hem, aangeteekende, ten opzigte het voorgevallene in Braband, op den 18 van Oogstmaand des jaars 1705, (*t*) en van het ongenoegen, daar uit, te Amsterdam en elders, voortgesprooten, verdient aanmerking, dat de Stad Alkmaar, kort daar na, ter Vergadering van Holland, verklaarde: hoe 't haar, uit de brieven van MARLBOROUGH en der Afgevaardigden te Velde, toescheen, dat de gelegenheid, om, ten bovengemelden tyde, den vyand, met gunstig vooruitzigt, in zyne versterkingen aantetasten, meêr, misschien, door gebrek aan goede verstandhouding was verzuimd geworden, dan wel, door de zwarigheid, die, in de onderneeminge zelve, zou gele-

(*r*) Zie myne Aanmerk. alhier, *bl.* 39 en 40, op WAGEN. 17 D. *bl.* 164. r. 9.

(*s*) Resol. Holl. 13 July 1702. bl. 357-361. 21 Maart 17 6. bl. 241-347, 274. en van Resol. Staat. Gener. 21 Aug. 1702. en 15 Maart 1506.

(*t*) Alhier XVII. D. *bl.* 261.

legen geweest zyn; waarom zy, bevroedende de schadelyke gevolgen, die, „ by *continuatie* van *jalousien,*" onvermydlyk en zeekerlyk te wagten waren, hunne Edele Grootmogendheden in bedenken gaf, om, ten spoedigste, zodanige middelen te beraamen, als bekwaam mogten worden geoordeeld tot het wegnemen van de bovengemelde onlusten en verwyderingen. Dit voorstel wierdt commisforiaal gemaakt, en 't Rapport daar van, na eenigen tusschentyd, uitgebragt en, op nieuws, onderworpen aan een Besoigne; (*u*) zonder dat egter de inhoud van dat Rapport, of 't verder beloop deezer zaake, zo ik wel zie, gevonden wordt. Ondertusschen is het zeker, dat schoon MARLBOROUGH, in het, by WAGEN. aangetoogen, geval, hadt ondergedaan, hetzelve egter, sedert, kwaad bloed by hem zettede, tegens de Afgevaardigden te Velde. 'T is overbekend, dat men hem, in volgende jaaren, eens vraagende, van waar het kwame, dat men, toen, zo gelukkiglyk niet oorloogde, als voorheen? hy ten antwoorde gaf: „ dat zulks voortsproot uit het aanweezen „ der Afgevaardigden te velde."

Bl. 282. r. 17. „ *Het* vlugten *werdt* algemeen *onder de vyandlyke* Ruiters." Onder deezen leeden, voornaamlyk, de Troepen van 's Konings huis, die zig beroemden, nimmer, als zy byeen waren, geslagen te zyn geweest; ook weerden zy zig, met meer dan gewoone dapperheid. Maar de Deenen en de Holland-sche

(*u*) Secr. Resol. van Holl. 9 *Sept.* 1705. bl. 411. en Resol. v. Holl. 24 *Oct.* 1705. *bl.* 475.

ſche Guardes te Paard; die 't hevigst met hun vogten, en van welken er ook zeer veelen ſneuvelden; vielen er, eindelyk, zo woedend op in, dat verſcheide Esquadrons in een moerasch gedrongen en, aldaar, met blank geweer, ter neder geſabeld wierden. (v) Nooit bevogten de Bondgenooten meêr voordeel, dan by de bataille van Ramillies, en zeldzaam wierdt de overwinning, in korter tyd, behaald. De Slag duurde ſlegts ruim twee uuren. (w) De Staaten van Holland waren zo vergenoegd over de „ *heroike Actie*, ongemeene „ dapperheid en wys beleid van den Heere „ van OUWERKERK" dat zy, in Bloeimaand van 't volgend jaar, beſlooten, hem, eene erkentenis van dertig duizend guldens te ſchenken. (x)

Bl. 283. r. 4. „ Verſcheide Steden" (*van* Braband *en* Vlaanderen) „ riepen KAREL *den* III uit, *voor Koning van Spanje en* Heere *der* Nederlanden." De Graaf VAN GOES, buitengewoone Gezant van zyne Spaanſche Majeſteit, in den Haage, hadt maar naauwlyks de gelukkige gevolgen der Bondſchaplyke wapenen verſtaan, of hy gaf den algemeenen Staaten kennis van de opene brieven zyns Meesters, by welken hy gevolmagtigd wierdt, zo om, in 's Konings naam, den eed en hulde te ontvangen van de Steden in de Spaanſche Nederlanden, die zig onderworpen hadden of nog zouden onderwerpen, als om,

(v) Europ. Mercur. Jan. 1706. *bl.* 303.
(w) BURNET, *l. c.* T. 5. p. 429.
(x) Reſol. v. Holl. 22 April 1707. *bl.* 196.

om, wyders, de zaaken der Regeeringe aldaar te verrigten. Doch hunne Hoogmogendheden begreepen dit werk anders. 's Lands Afgevaardigden te Velde en de Hertog van MARLBOROUGH waren, kort na den slag by Ramillies, in de voornaamste Brabandsche en Vlaamsche Steden reeds plegtiglyk ingehaald, en hadden er KAREL III, als wettigen Landsheere, doen aankondigen en, by voorraad, in deszelfs naam, bezitting er van genomen. Nu dan, gaf men, ter Generaliteit, den Spaanschen Gezant tot antwoord: dat de Staaten, van hunne zyde, de Traktaaten zouden nakoomen, in vertrouwen men hun, op gelyke wyze, zoude behandelen —: dat het *groot Tractaat*; op 't welk deeze oorlog begonnen was en gevoerd wierdt; ten dien opzigte tot een rigtsnoer moest strekken en, uitdruklyk, medebragt; dat men alles moest doen, om de Nederlanden uit 's vyands hand te rukken, doch, alleenlyk, „ om te wezen een Voormuur en de *Barrie-* „ *re* voor dezen Staat, en om te dienen tot *haare* „ *securiteit* tegens Vrankryk:" dat, tegenswoordig, een deel dier Landen den Vyand ontrukt zynde, men tragten moest ook 't overige magtig te worden, om, als dan, tot gelyken einde te doen strekken: dat, „ dien *conform*, de „ voorschreve Spaansche Nederlanden wel moes- „ ten werden *wedergegeven*, *aan hoogst ge-* „ *dachte syne Majesteyt*, *als Prince van den* „ *Lande*, waer omtrent, by of van weghens „ haer hoogh Mog., geen swaericheydt sou „ worden gemaeckt, maar dat de Staet daer „ by moest vinden hare *barriere* ende *secu-* „ *riteyt*, om dat aen haer niet geverght kon-

„ wer-

„ werden de overgifte, in het geheel ofte
„ ten deele, te doen, en den gemelden Heere,
„ Grave Goessen, daer van *possessie* te laten
„ nemen, uyt den naem ende van wegen
„ hooghstgedachte syne Majesteyt, voor ende
„ aleer, daer over, tusschen zyne majesteyt
„ ende haer Hoogh. Mog., nader sou wesen
„ *geconvenieert*, gelyck *geconvenieert* was in
„ het *regard* van Limburgh, alvoorens de
„ overgifte van dat Hertoghdom was geschied.
„ Dat, inmiddels, *provisionele ordres* gesteld
„ moetende werden op de Regeeringe en
„ de *gerecupereerde* Landen en Plaetsen, daer
„ voor sorge sou worden gedragen, met het
„ herstellen van een Raedt van State, so als
„ die, voor desen, in de voorschreve Neder-
„ landen, was geweest, om, het Gouverne-
„ ment, by *provisie*, waertenemen:" „ dat ver-
der, „ door hunne Hoogmogendheden, om te
„ toonen de *intentie*, om de voorschreve Spaen-
„ sche Nederlanden weder over te geven aan
„ hoochst-gedachte syne Majesteyt, behou-
„ dens de *barriere* ende *securiteyt* van den Staat,
„ toegestaen sou worden, dat alles in de voor-
„ schreve Regeringe, van nu af aan, werde
„ gedaen, *op den naem van hoochstgedachte*
„ *syne Majesteyt*." Men voegde hierby; „ dat,
„ gelyk, door hunne Hoogmogendheden,
„ overeenkomstig met Engeland, by de voor-
„ schreve *provisioneele* Regeering, alle be-
„ denklyke zorge zou worden gedragen voor
„ 't behoud der vryheid, privilegien, wetten,
„ regten, gewoonten, gebruiken en oude
„ herkoomen der Ingezetenen van de Spaan-
„ sche Nederlanden, men niet minder waaken

„ zou-

„ zoude voor 't behoud der Hoogheid en
„ voorregten zyner Katholyke Majesteit, als
„ Vorst van dezelven, als mede voor 't rigtig
„ gebruik van 's Lands middelen; ten opzig-
„ te van al 't welke en verdere zaeken,
„ men ook bereid was, geduurende dit voor-
„ loopig bestuur, met 's Konings Afgezant
„ in den Haage te raadpleegen. (y)

Men gevoelt ligtelyk, dat dit bovenstaande niet naar den smaak was van 't Spaansche Hof. Doch KAREL III. hadt reeds voorzien, dat de Oostenrykſche Nederlanden, indien zy eens hernoomen wierden, wel, in klank, aan hem, maar, in de daad, onder 't bestuur der Koninginne van Engeland en van deezen Staat stonden te koomen. Hy hadt, daarom, op den 18 van Bloeimaand, en dus vyf dagen voor den slag van Ramillies, niet zonder medewerking van het Keizerlyke Hof, eenen Lastbrief geteekend, by welken hy den Hertoge van MARLBOROUGH de Landvoogdy der bovengemelde Gewesten opdroeg, zekerlyk, ten einde dees, hier door zeer naauw aan hem verpligt en, voor eenigen tyd, door den Keizer, tot Ryksvorst verheven en met het Prinsdom van Mindelsheim begunstigd zynde, 's Konings belangen, in 't bestuur van zaaken, meest in 't oog zouden houden en bevorderen. MARLBOROUGH egter, in dienst der Koninginne van Groot-Brittannie staande, reden hebbende om zig de Staaten niet te onvrienden te maaken en, met één woord, zo wel Staats als Krygs-

(y) Resol. van Holl. 19 Juny 1706. bl. 449—451.

Krygsman, gaf van die *Commissie*, daadlyk, tyding aan zyn Hof, en aan hunne Hoogmogendheden, met herhaalde verzeekering, ook aan de laatstgemelden, dat hy niets zoude doen, dan 't geene den Staat aangenaam soude weezen. Men besloot, hierop, ter Generaliteit, hem, by monde van den Heere Hop, het aanneemen der gezegde Landvoogdy te doen ontraaden en, by 't Hof van Engeland, te bewerken, dat men, in eene zaak van zo groote aangelegenheid en gevolgen voor dit Gemeenebest, in allen deelen, met den Staat de handen in een sloege. Ook bereikte men zyn oogmerk. (z) Marlborough nam het, hem opgedraagen, eerambt niet aan, maar vergenoegde zig met den grooten invloed, welken hy, des niet te min, kort hier op, in de overwonnen landen kreeg, toen de Koningin zyne Meesteresse en hunne Hoogmogendheden, by voorraad en tot men over eene barriere zou zyn overeengekoomen, een' Raad van Staate, gekoozen uit eenige voornaame Inboorlingen, aanstelden, die alle zaaken zoude uitvoeren op naam van Karel III, maar niet in 's Konings eed was en, in tegendeel, onderworpen aan de, zogezegde, *Conferentie*, bestaande uit eenige Gevolmagtigden van Groot Brittannie en der Vereenigde Nederlanden, welken zig te Brussel ophielden en; zo als zeker Schryver zig, niet kwaalyk, uitdrukt; de bevelen der Zeemogendheden, onder den naam ver-

(z) Resol. van Holl. 19 Juny, 1706. bl. 445—451. en Secr. Resol. v. Holl 7, 13, 16 July en 17 Aug. 1706. bl. 444. 445, 447, 45; en 455—457.

van *verzoeken*, den bovengemelden Raade van Staate deeden toekomen (*a*).

Bl. 314. r. 1. „*Het* Huis *van* Oostenryk *verbondt zig*". Hoe zeer ook dit Gemeenebest, thans, zeer naauw met dat Huis was verbonden, viel er egter, in dit jaar 1707 en het voorgaande, iets voor, 't welk eenige verkoeling in die vriendschap voorspelde. In Bloeimaand des jaars 1706, was FREDERIK CHRISTIAAN, Vryheer van *Plettenberg*, Bisschop van Munster, overleden, en men was, hier te lande; daar men den overledenen zeer geagt en een Regiment Munstersche Troepen in dienst hadt; niet onverschillig, wie hem opvolgde. In 't Bisdom zelve, was men verdeeld omtrend de keuze, zynde FRANS ARNOLD VON METTERNICH, Bisschop van Paderborn, met een en twintig, en KAREL JOSEPH IGNATIUS, Broeder des Hertoge van Lotheringen, met zestien stemmen, hier toe benoemd geworden. De Staaten droegen den eersten, de Keizer den laatsten, Heere, en schoon METTERNICH, in eene Kerkvergadering te Rome, voor wettig Bisschop verklaard en die verklaaring, sedert, door den Paus was goedgekeurd geworden, scheen dees die goedkeuring in kort te zullen intrekken en, op den sterken aandrang van het Weener Hof, den Lotheringer te begunstigen. Dit baarde niet alleenlyk veel ongerustheid alhier, maar, daar de Oostenrykers

(*a*) NENNY. *Memoir. Histor. et Polit. des Pays-bas Autrich.* T. 1 *p.* 129 *et* 130. *et* T. 2. *p.* 106. Resol. van Holl. 7 en 10 Aug. 1706. *bl.* 516-512. 19 Maart 1711. *bl.* 132-142. DU MONT. *Corps Diplom.* T. 8. p. 1. p. 281-285.

kers zo verre gegaan waren, van de Munstersche Domheeren met 's Keizers ongenade te dreigen, indien zy, by nadere stemming, zig niet voor KAREL JOSEPH verklaarden, gelasteden hunne Hoog Mogendheden aan derzelver Gezant te Munster, den Heere van *Ittersum*, dat hy het Dom kapittel van hunnen kragtigsten, bystand, tegens allen vreemden indrang, hadt te verzekeren: ook lieten zy niet na, ten Keizerlyken Hove en elders, alle vermogen in te spannen, ten einde, langs vriendelyke wegen, den Bisschop van Paderborn tot den Munsterschen zetel te brengen, waar toe zy ook de Koninginne van Engeland, den Koning van Pruissen, en andere Duitsche Prinsen, in hunne belangens overhaalden, met voornemen, om, in geval van geweldigen tegenstand, de wapenen van den Staat te doen gelden. Zy lieten 't hier niet by, maar ziende, dat men, te Weenen, halsterig bleef, verzogten zy, heusschelyk, den Bisschop van Paderborn; die huiverig was iets, uit zig zelven, te bestaan; hy wilde niet langer draalen, met zig in het bezit van zyn nieuw Bisdom te stellen: doende zy, te gelyk, vyf hunner Regimenten naar de grenzen trekken, om hem in dit werk, zo het nood ware, behulpzaam te zyn. Deeze ernstige middelen hadden een gewenscht gevolg. De Keizer, niet agtende van zyn belang te zyn, zig den Staat te onvrienden te maaken, hieldt op, by 't Hof van Rome ten behoeve van den Lotharinger, aan te dringen. De Paus bevestigde toen, op nieuws, de keuze op den Bisschop van Paderborn, en dees vondt,

eer-

eerlang, gelegenheid, om zig, gerustelyk, in den Munsterschen zetel te vleien (*b*).

Bl. 321. r. 17. De Vyand slaagde kwalyk, *in* 't onderscheppen *van een* sterk geleide." Dit geschiedde, by het dorp *Wynendale*, alwaar de Brigadier *van Nassau Woudenberg*, Zoon van den, pas overleden', Veltmaarschalk van OUWERKERK, den Vyandlyken Bevelhebber, LA MOTTE; die zeer veel Volk by zig hadt; met eene veel kleinere menigte, versloeg, en wel onder betooning van zo veel dapperheid, dat deeze daad, overal roem verworf, en hy, door de algemeene Staaten in erkentenis van dit roemwaardig bedryf, tot Generaal Major wierdt aangesteld (*c*).

Bl. 321. r. 4. „ *De* Prins EUGENIUS — berende *de* Stad." Hy was, byna, 't slagtoffer geworden van eene, zonder twyfel, laage onderneeming des Vyands. Op zekeren morgen, kreeg hy twee Brieven, in één van welken hy, by 't openen, niets anders vondt, dan een stuk, bemorst, graauw papier, 't geen hy, meêr diergelyke stukken ontvangen hebbende, op den grond wierp, maar 't welk hem, terstond, geheellyk bedwelmde. Zyn Adjudant en de Generaal DOPH, zig by hem bevindende, waren er nog meêr van getroffen. Men deedt het papier straks aan den hals van een hond, dien men er ook een stuk van te eeten gaf. Het dier gaf, eerlang, den geest (*d*). Bl.

(*b*) Resol. van Holl. 27 Aug. 2 Sepr. 1706. bl. 546, 555 en 556, 26 Nov. 1707. *bl* 576. Secr. Resol. 16 Maart 1707. *bl.* 457 en 458. PÜTTER *Neueste Gesch.* 2 B. *p.* 962.

(*c*) Resol. Holl. 27 en 30 Oct. 21 Nov. 1708. *bl.* 407 en 456, 417, en 459. PUTTER *l. c.* T. I. *p.* 972. en 22 Oct. 1710 *bl.* 429.

(*d*) *Span: Sucessf. Krieg, p.* 242. Eur. Merc. Sept. 1708 *bl.* 198.

Bl. 327. r. 8. v. o. „ *De Hertog verklaarde* —, *dat* Koning KAREL hem — *de* Landvoogdy *der* Nederlanden aangebooden *hadt*." Zie myne aanmerking alhier, *bl.* 79 en 80, op WAGEN. *bl.* 283. r. 4.

Bl. 329. r. 11. „ *Zyne* Majesteit hadt *den Heere* VOISIN benoemd." De Koning hadt ook gaarne gezien, dat de Graaf van *Bergeik*, terstond, tot de vredehandeling was toegelaaten, en TORCY hadt, voor deezen Heere, zo wel als voor VOISIN, een' brief van vrygeleide gevraagd: maar VAN DER DUSSEN hadt dit afgeslagen. Daar men hier te lande, thans, staan bleef op den afstand van het geheele Spaansche Ryk, door Koning PHILIPS, was men ook, natuurlyk, tegens het toelaaten van een Gezant van dien Vorst (e)

Bl. 331. r. 2. „ *De onzen wilden* Rysel *behouden en begeerden* Doornik *en* Maubeuge *daar en boven. Doch* ROUILLÈ *vorderde* Rysel *wederom, en wilde de* twee andere Steden *niet afstaan*." In 't vervolg, egter, kreeg ROUILLÈ verlof, om, zo men er de vrede door verkrygen kon, alle drie de bovengemelde Steden, aan deezen Staat, tot eene *Barriere*, af te staan, en TORCY kwam zelf tot dien afstand (*f*). De omstandigheden van Frankryk, naamlyk, waren, in het jaar 1709, zodanig, datmen, in dat Ryk; volgens de Fransche Schryvers zelve; vermeende, de sterkste opofferingen te moeten doen, ter bekooming van vrede, en dat de eenigste weg, om tot dit laatste te geraaken, wierdt geoordeeld te bestaan, in

(*e*) *Memoir. de* TORCY. *l. c. p.* 121 *et* 122.

(*f*) *Memoir. de* TORCY, *l. c. p.* 215, 226 *et* 227. *et Tom.* 2. 2. *p.* 23 *et* 24.

in zig by deezen Staat aan te melden en geene moeite te spaaren, om denzelven, kon 't zyn, tot zyne belangen over te haalen. Onze Republiek bereikte, thans, het hoogste punt van zynen aanzien en roem. Sterk, door 't bezit zo van wyze, bedaarde, in staatkunde opgewiegde en doorkneede Mannen, als van dappere Generaals, van groote Legermagten en van treflyke Verbonden, gelukkig, bovendien, door uitneemend wel geslaagde Veldtogten, hieldt zy 't eerbiedend oog der Volkeren op zig gevestigd: 't lot van Europa scheen van haare hand af te hangen, midlerwyl haare Gevolmagtigden; niet ongevoelig aan zulk eene voorspoed, dan eens, met eene beschaafdheid, die aan het magtigst Gemeenebest des waerelds eere deedt, dan weder, met eenen ernst, die den gezagvoerenden toon der Burgemeesteren van 't oude Rome vertegenwoordigde, den Afgevaardigden van Frankryk toespraken, 't geen, nimmer, tot zulk eene laagte gedaald was. En, denklyk, zou de toenmaalige gesteldheid van zaaken ons eene glansryke vrede hebben bezorgd, indien niet, aan de eene zyde; om van het sterven van Keizer JOSEPH I. te zwygen; de eerlyke en altyd, pryslyke naauwgezetheid van den Staat, om zig van de belangen der Bondgenooten niet af te zonderen, maar by de eerstontworpene Vrede'spunten te blyven, doch, aan den anderen kant en voornaamlyk, de onverwagte afval der Engelschen en de, door dit alles, herreezen moed en geluk der Franschen; die men, eerlang, te Londen, gunstiger voorwaarden, dan in den Haag, liet bedingen; de kans des oorlogs doen keeren en de zaaken, op 't einde, eene gansch

andere en oneindig min voordeelige gedaante gegeeven hadt: (*g*) waar door men, zo zeer als ooit, de waarheid ondervondt, van 't geen de onsterflyke DE GROOT, nopens de Spaansche oorlogen eens gezegd had, dat, hier te lande, de grootste verwagting, zeldsaam, met de gelukkigste uitkomst van zaaken, plagt gepaard te gaan.

Men liet, ondertusschen, by 't Hof van Versailles, in den aanvang deezer vredehandelinge, het oog te meerder vallen op den President ROUILLÈ, om dat dees, na den slag van Högstet, door den Koning, naar Brussel, aan 't Hof van den Hertoge van Beieren, gezonden was geweest, alwaar hy reeds de eerste gronden van kennis met VAN DER DUSSEN gelegd en, met deezen Staatsman, een en andermaal, over middelen van bevreediginge, hadt gehandeld. Onder de voorstellen, die hy, in den Haage, deedt, was, mede, dat hunne Hoogmogendheden den Keizer beweegen wilden, om deszelfs Troepen uit Napels te trekken en dat Ryk doen bezetten met Krygsvolk van den Staat, tot dat Koning PHILIPS, met Staatsche schepen, uit Spanje, in hetzelve overgebragt en in het gerust bezit daar van gesteld zyn zoude. Zo die Koning dit voorstel niet wilde aanneemen, zou LODEWYK XIV. zyne Krygsmagt, uit Spanje, te rug ontbieden (*h*). Men zegt, dat die voorslag den onzen, met naame VAN DER DUSSEN, in 't begin, niet on-

(*g*) *Memoir: de* TORCY. *Tom.* I. p. 118, 124, 128, 130, 140, 164 — 171. Tom. 2. *p.* 114. *Tom.* 3. *p.* 17. 101 — 103. BURNET, *Memoir. Histoir. Tom.* 6. *p.* 199. GROTII *Annal.* lib. 2. *p. m.* 35.

(*h*) *Memoir;* de Torcy. T. 4. p. 95. 97. 100 *cet.*

onaanneemlyk voorkwam; doch, de buitenlandsche Bondgenooten er niet naar willende luisteren, en de Staat niets, dan met gemeene bewilliging, willende doen, kwam er, sedert, niets van (*i*).

Bl. 332. r. 13. „ROUILLÈ *kreeg last, om* VAN DER DUSSEN groote beloften *te* doen, *zo hy te wege brengen kon, dat de Staten* zig, afzonderlyk, verdroegen *met* Frankryk. *Doch hier toe was* geene kans." In de t'samenspraken over 't vredewerk, die ROUILLÈ met BUYS en VAN DER DUSSEN hieldt, voerde BUYS; als den rang hebbende; het hoogste woord. VAN DER DUSSEN was gewoon geweest, minder en gematigder, in tegenwoordigheid van zyn mede Afgevaardigden, te spreeken, en in 't geheel niet, in deszelfs afweezen. Maar toen ROUILLÈ, op den vierden van Grasmaand, van hun beiden afscheid nam, om zig naar Bodegraven te begeeven, hadt VAN DER DUSSEN hem de hand toegereikt, zonder dat BUYS; die zig op eenigen afstand vondt; het bemerkte, en hadt er bygevoegd, dat hy hem, op Gouda, schryven konde. ROUILLÈ, begrypende dat er eenig geheim agter dit gedrag stak, deedt er den Koning verslag van, en Zyne Majesteit gelastede hem, daar op, den Pensionaris te polsen, en niet slegts hoop, maar verzekering, van groote belooning te geeven, indien dees den Staat beweegen konde, zo tot afzonderlyke sluiting, als tot een' stilstand van wapenen, geduurende den tyd, dat men, nopens eene algemeene Vrede, zig

(*i*) *Mémoir: de* Torcy, *Tom.* 1. *p.* 113, 124, 129, 130, 149, 164—171. *Tom.* 2. *p.* 114. *Tom.* 3. *p.* 17.

zig onderling, nog niet verstaan hadt. Doch VAN DER DUSSEN was niet om te koopen, en 't bleek zelfs eerlang, dat hy, voornaamlyk, hadt beoogd, om, door betoog van beleefdheid, ROUILLÈ uit te lokken, hem, spoediglyk, 't uiterst van zyn last te openbaaren, waar na hy zulks dagt te doen strekken ten algemeene nutte, dat is, tot het verkrygen van eene zeer voordeelige Vrede voor zyn Vaderland, en voor Europa. Hy noodigde, ten dien einde, eerlang, den Franschen Gezant op zyne Buitenplaatse, *Raadwyk*, niet verre van Bodegraaven, schilderde hem, aldaar, den staat deezer Republiek en haar jegenswoordig vermogen, met leevende verwen, af, en voegde er; om zig te meêr in vertrouwen des Gezants te dringen; op 't einde, hoofdzaaklyk, by: hoe hy hem, onder vier oogen, kon verzekeren, „ dat de Raadpensionaris HEINSIUS ge-
„ heime kennis hadt van alles, 't geen, in
„ Frankryk en Braband, omging, ja van de
„ Brieven van ROUILLÈ zelve, en van de
„ beschryving, die dees, aan den Koning,
„ nopens de twee Afgevaardigden, met welken
„ hy thans in Holland handelde, gemaakt
„ hadt. Dat men, aan 't Hof van Turin en
„ elders, ook reeds onderrigt was van 's Ko-
„ nings voorstel omtrend Napels en Sicilien
„ en dat het niet mooglyk was, den handel, hier,
„ gelukkig voort te zetten, zo de inhoud van
„ dien, overal, bekend wierdt. Dat, bo-
„ vendien, alles, zelfs de daaglyksche nieuws-
„ papieren, den diep vervallen toestand van
„ Frankryk aankondigde. Dat het geen tyd
„ meêr was, om te veinzen. Dat het behoud

„ van

„ van dat Koningryk afhong van 't maaken eener
„ vrede, voor 't begin van den aanstaanden veld-
„ tógt. Dat de eisschen der Bondgenooten geen
„ paal nog perk zouden hebben, zo men de Le-
„ gers in 't veld liet koomen. Dat, in dit geval,
„ de goede Staatsgezinden alhier; die, met leed-
„ weezen, zagen, dat Engeland overal te veel
„ invloed kreeg; te vergeefsch zugten zouden
„ over de onheilen van Frankryk, zonder ze
„ te kunnen stuiten. Dat dit laatste, egter,
„ nu nog geschieden konde. Dat wel de
„ meeste Regenten voor 't voortzetten van
„ den oorlog en tegen alle vredehandelinge
„ waren, maar dat Koning LODEWYK
„ hen van dit denkbeeld zoude kunnen af-
„ brengen en de partyen vereenigen, in-
„ dien hy zig niet langer verzetten wilde
„ twee zaken toeteestaan aan den Staat, te
„ weeten, de verzogte voordeelen van den
„ Koophandel, en de zekerheid van eene *Bar-*
„ *riere.* Dat men, dit eens zynde, gevoeg-
„ lykst den Vredehandel in 't openbaar,
„ dat is, te samen met de Bondgenooten,
„ konde beginnen. Dat men, misschien, by
„ eenen algemeenen Vredehandel, middelen
„ zou kunnen vinden ter verzagting der eis-
„ schen eener *Barriere.* Dat, ter bevordering
„ van zodanigen handel, naar 't gevoelen van
„ alle welgezinden, de voldoening der Bondge-
„ nooten in de voorloopige punten * der bevre-
„ diging moest bevat zyn. Dat de voorslag om,
„ langs deezen weg, tot de vrede te geraaken,
„ den Franschen niet hard moest voorkoomen.
„ Dat, als de vredelievenden, hier te Lande, dit
„ werk, op eene andere wyze, aantasten wilden,

* *Preliminaires.*

„ de andere party, die de sterkste was, hen
„ beschuldigen zoude, als hong hun 't hoofd
„ naar Frankryk, en als wilden zy juist vrede
„ maken, by den aanvang van eene veldtogt, uit
„ welken, de Staat en zyne Bondgenooten zig de
„ grootste voordeelen belooven mogten. Dat
„ de Raadpensionaris HEINSIUS 't voornaam-
„ ste beweegrad der vrede was, en er geene
„ moeite toe spaarde. Dat de Koning, dier-
„ halven, door genoegzame toegeevenheid aan
„ bovengemelden eisschen, de vredelievenden
„ sterken moest, om den mond der Voorstan-
„ ders van den oorlog te stoppen: in welk
„ geval aan HEINSIUS, geene standvastigheid,
„ zo min als aan hem, VAN DER DUSSEN,
„ zou ontbreeken." (k)

ROUILLÈ; gelyk men ligtelyk denken kan; schreef dit gebeurde den Koning over, en de last, die hy, en TORCY na hem, sedert, erlangden, en welke strekte om, zo 't niet anders zyn konde, *Doornik*, *Maubeuge* en *Rysfel*, tot behoud der vrede, aan den Staat af te staan (waar van ik, in de laatstvoorgaande Aanmerking gesproken hebbe), schynt my, in den grond, een gevolg van 't bovengemelde gesprek.

Bl. 335. r. 7. „ *Den eersten van* Herfstmaand." Lees, voor 't laatste woord, *Oogstmaand*. Men kwam over een, de Tractaten te sluiten, zo 't doenlyk was, binnen *twee maanden*, te reekenen van den eersten van *Zomermaand* aanstaande. Binnen dien tyd, moest Frank-
ryk

(k) *Memoir: de* Torcy, *Tom.* I. *p.* 192—195. En geschreeven papieren van dien tyd.

ryk zorgen, dat Sicilie aan Karel III. wier de ingeruimd (*l*).

Bl. 337. r. 11. „*Sommigen verzeekeren, dat* TORCY *er*, mondeling, *in* bewilligd hadt." TORCY zelve schryft, dat, al hadt hy zelf volmagt tot teekenen gehad, hy eerder allen handel zou hebben afgebroken, dan den Koning aan zulke harde voorwaarden te onderwerpen; dat hy er, daarom, altyd, tegen geweest was, maar dat ROUILLÈ, hoe zeer die hardheid niet minder gevoelende, egter, uit overtuiging van de noodzaaklykheid der vrede voor Frankryk, in 't eerst, tot teekenen geneigd was (*m*): uit welk denkbeeld hy, evenwel, door hem, TORCY, spoediglyk was gebragt geworden.

Bl. 346. r. 11. v. o. „*Een* — Verdrag gesloten — *tusschen* Groot-Brittanje *en de* Staaten." Ondanks het naauwe verband van wapenen, 't welk de Staaten, thans, met Engeland hadden, waren er, egter, te meermaale, inbreuken op 's Lands Koophandel, door de Ingezetenen van dat Ryk, gedaan, over welken men zig, van deeze zyde, te vergeefsch beklaagd hadt. Ook lag men zig, thans, in Engeland en Schotland, met buitengewoonen yver, toe op de Haringvaart; weleer een goudmyn deezer Landen; en liet niet na, om Luiden, zig op die neering verstaande, van hier derwaarts te trekken. Al 't welk, gevoegd by de schaaden, die de Buizen, nu en dan, van den Vyand geleden hadden, de groote Visschery tot zulk een laagte hadt gebragt, dat zy zig, reeds ten jaa-

(*l*) Secr. Resol. van Holl. 28 Mey 1709. *bl.* 477.
(*m*) *Memoir. de* Torcy, *Tom.* 2. *p.* 113, 144, 149 *et* 190.

jaare 1707, aan de Staaten van Holland, vervoegd hadt, met verzoek, om een' buitengewoonen bystand in gelde, tot herstel haarer vervallen zaaken, te mogen erlangen, boven de dertig duizend guldens, die zy, jaarlyks, uit 's Lands Kasse genoot. Het leedt tot in Bloeimaand des jaars 1709, eêr men zig, by Holland, hier nopens bepaalde, maar, toen, wierdt haar het dubbeld van gezegde somme toegelegd, 't geen, sedert, meêr geschiedde (*n*). Ook wierdt, kort daar na, den Heere VAN HAERSOLTE, Buitengewoon' Gezant by den Nedersaxischen Kreits, te Hamburg, aangeschreeven, om, by gelegenheid van een verschil tusschen de Vischgenootschappen der, zo gezegde, Schoon- en Bergervaarders aldaar, de zaaken daar heen te wenden, dat de Schotsche haring, niet te gelyk vervoerd wierde met den Vlaamschen of Hollandschen: zynde 't onderscheid, tusschen deeze twee soorten, daar in gelegen, dat de Schotsche, met klein vaartuig, even voor de Schotsche kust, gevangen zynde, eerst aan Land gevoerd en daar in tonnen gelegd wierdt, waar door dezelve *nagtschamel* of wrak was, bevoorens zy onder 't zout kon worden gebragt en, daarom, ook naderhand, geen behoorlyk zout kon na zig trekken; terwyl de Vlaamsche of Hollandsche, verder in zee gevangen en, aanstonds na den vangst, gekaakt en, met goed Spaansch zout, gezouten en gepakt zynde, altyd verre boven de Schotsche was gekeurd geworden (*o*). In

(*n*) Resol. van Holl. 19 Maart 1707. bl. 141. en 13 April 1709 *bl.* 172. 29 July 1711. *bl.* 417.

(*o*) Resol. van Holl. 26 July 1709. *bl.* 335. 24 Sept. 21 Oct. 1710. *bl.* 395. 423. *enz.*

In dit jaar 1709, overleedt, den 4 van Wintermaand, op zyn Landgoed *Bulstrode* in Bukkinghamshire, WILLEM BENTINK, Graaf van Portland, van wien zo dikwyls, in 's Landshistorie, geduurende 't leeven van Koning WILLEM, gesproken is. Hy, nu twee en zestig jaaren oud, was, in den afgeloopen zomer, nog in den Haage geweest, alwaar hy, met TORCY, over 't vredewerk hadt gesproken: doch dees beschouwde hem, toen, als een Afgezondenen des Hertoge van MARLBOROUGH, maar die 't grootste deel niet hadt aan deszelfs vertrouwen en, in niets, meer geleek naar 't geen hy geweest was. Tot dit laatste deedt ook zeer veel 't verval zyner gezondheid, dat, op het verlies van zyne gunst ten Hove, gevolgd was: hebbende herhaalde aanvallen van beroerte hem eene belemmering in de tong veroorzaakt, waar door hem 't spreeken zeer moeilyk viel (*p*). Gelyk hy het Lieutenant-Houtvesterschap van Holland, in zyn leeven, bekleed hadt, vondt de Ridderschap goed, op den 18 van Wintermaand des jaars 1709, eene benoeming van drie Leden, uit hun midden; bestaande uit de Heeren van *Obdam*, van *de Lier* en van *Albemarle*; aan hunne Edele Grootmogendheden voor te draagen, om, overeenkomstig Hoogstderzelver Resolutie, op den 10 van Wintermaand, na doode van WILLEM II, genomen; één' uit dezelven, tot Lieutenant-Houtvester, te kiezen. Men besloot, by Holland, die benoeming te brengen in de Pointen van Beschryving: maar Amsterdam, het beslootene overnemen-

(*p*) *Memoir: de Torcy*, *l. c. Tom.* I. *p.* 107 *et* 108. Europ. Mercur. *Jan.* 1710. *bl.* 86.

mende, verzettede er zig, in 't begin van 't volgend jaar, ernstig tegen, en verklaarde, by eene vry breede Aanteekening, hoofdzaaklyk, dat hier geen geschil was, over 't regt der Ridderschap tot de gezegde benoeming, maar dat de zaaken van de Houtvestery zelve zig in 't grootst verval bevonden: dat men, in geene zeven jaaren, Jagtgerigt hadt gehouden, en er, van alle de Meesterknapen, slegts twee overig waren, zonder dat men eenig werk gemaakt hadt, om de afgestorvenen aan te vullen, hoewel zy niet minder noodig scheenen, dan een Houtvester, die ook, met geene mooglykheid, zyne bediening, behoorlyk, zou kunnen waarneemen, indien de veelvuldiglyk ingesloopen ongeregeldheden niet alvoorens hersteld waren, en een nieuw Jagt-Reglement, met overziening der ouden, was ingevoerd; te meer, doordien 't bestuur deezer Provintie, sedert de laatste aanstellingen, door den Heere Opperhoutvester gedaan, van gedaante was veranderd. Dat men, dierhalven, zo lang dit niet geschied was, tot de keuze van eenen Houtvester niet behoorde overtegaan, te minder, daar men wel eens ambten, welker begeeving meerder spoed vereischtte, hadt uitgesteld, tot den tyd toe, dat de Instructien voor dezelven nagezien of gereed waren. Zullende zy, indien men, des niet te min en ondanks hunne overneeming, met het Besluit voortginge, hetzelve voor nietig en van geene waarde houden (q).

De

(q) Resol. van Holl. 18 Dec. 1709. bl. 622—625.

De Ridderschap deedt eene tegen-aanteekening, ook wierdt de benoeming in het tweede point der Beschryving van Lentemaand des volgenden jaars 1710 gebragt. Doch de redenen van Amsterdam vonden zo veel ingang, by de overige Leden, dat Dordrecht en alle de verdere Steden, voortaan, hier in, eene lyn trekkende (r), niet alleen het tegen-aangeteekende der Ridderschap overnamen, maar men ook, terstond, in de Vergadering, aan de overweeginge van het groot Besoigne stelde, of en hoedanige nadere Ordres of Reglement, tot herstel der ongeregeldheden, in 't stuk der Houtvestery en Wildernisse gepleegd wordende, zouden kunnen worden beraamd en in 't werk gesteld? De zaak bleef, sedert, eenen geruimen tyd, en wel tot den Jaare 1716, hangen, toen, in Louwmaand, een nieuw Reglement wierdt vastgesteld, in 't welke de bevoegdheid tot de Jagt ten aanzien der Regenten van de Stemmende Steden in Holland en van hunne Ministers, meerder dan voorheen, was uitgebreid —.. In de volgende maand, wierdt de Graaf VAN ALBEMARLE, uit eene benoeming der Ridderschap, tot Houtvester verkooren, en het Jagtgerigt, tot zeven Meesterknaapen, weder aangevuld. OBDAM; die wy gezien hebben, dat, aan veelen, niet smaakte; was, midlerwyl, overleden (s).

Bl. 379.

(r) Resol. 18 Dec. 1709, *bl.* 625—627. en van Maart 1710, *bl.* 641. Resol. Vroedsch. Gouda 17 Maart 1710. *bl* 191.

(s) Resol. Holl. 25 Jan. en 21 Febr. 1716. *bl.* 72 en 113. Vergel. Resol. Holl. 1 July 1702. p. 297. En *bl.* 58. deezer Aant.

Bl. 379. r. 3. „*Men* klaagde *wel zeer*, *over de* hardheid, *die er gelegen was in het* beweegen *van den* Koning *van* Frankryk, *tot* het beoorlogen *van zyn* Kleinzoon. — *Doch men* vergat, *te* gewaagen *van de* hardheid, *gelegen in het* overweldigen *der* Spaansche heerschappye, door zyne Majesteit" Lord Bolingbroke, wiens verkleefstheid aan de Fransche belangens, uit al de schriften van deezen tyd en, byzonderlyk, uit de *Memorien* van de Torcy, overbekend is, heeft zelve geene zwaarigheid gemaakt, aan te merken, dat Lodewyk de XIV het menschdom, zo lang hem 't geluk diende, te onmenschlyk behandeld hadt, dan dat hy, thans, reden konde hebben, zig over een voorstel, strekkende ter verdryving van Philips, te beklaagen (*t*). Met dit al, heeft een Fransch Schryver; wiens welspreekendheid, zeker, niet minder is, dan zyne onzydigheid en geschiedkunde; zeer heevig tegen deezen eisch der Bondgenooten uitgevaaren, en zig niet ontzien, denzelven op byzondere reekening der Nederlanderen te zetten, die, en geene anderen, op de byeenkomst te Geertruidenberg slegts bedoeld zouden hebben, Frankryk aan eene schandelyke vrede te onderwerpen (*u*). Doch, behalven dat een ander Fransch Schryver van zeer veel naam hem, opzetlyk, wederlegd en aangetoond heeft, dat de Nederlanderen, in dit geheele werk, niet afzonderlyk handelden, maar te samen gingen met hunne Bondgenooten, is er, mynes meenings, geen twyfel aan, of elk onbevooroordeeld mensch, die,

(*t*) Bolingbroke's *Lettres on History*, T. II. *p.* 98

(*u*) Linguet, *Considerat. sur l'ouverture de l'Escaut.* Note *p.* 104 *et* 105.

die, met aandagt, geleezen heeft (*v*), het geen onze WAGEN, van bladz. 334 tot 381, heeft aangeteekend, zal zig overtuigd moeten houden, zo van de laatstgezegde waarheid, als van het uitgemaakte, dat de Bondgenooten tot den bovengemelden eisch alleenlyk overgingen, om dat men, daaglyksch, ondervondt, dat Frankryk de genoegzaame verzekering voor den afstand van Koning PHILIPS, onder allerhande voorwendsels, aanhoudend bleef weigeren. Eene weigering, die te grooter agterdogt baaren moest, na dat men ontwaar was geworden, hoe LODEWYK XIV wel, kwanswys, zyne Fransche Troepen, uit Spanje, hadt t'huis ontboden, doch, in derzelver plaats, eenige Walsche derwaarts gezonden, die Koning PHILIPS gelyken bystand deeden (*w*).

Bl. 388. r. 3. „Hy" (DES-MOULINS) moest — aftrekken." De algemeene Staaten waren zo voldaan over deeze daad, dat zy, om de overwonnen plaatsen te mêer aan zig te verbinden, der Regeeringe van Leuven een kunstig gewerkten gouden Sleutel ten geschenke zonden, by gelegenheid hunner jaarlyksche omgang. (*x*)

Bl. 391. r. 8. „*Twee Bataillons Staatsch voetvolk* lieten er 't leeven." Om dit verlies te boeten, omhelsden de Staaten, in de lente van 't volgend Jaar 1711, het aan-

(*v*) DE MIRABEAU. *Doutes sur la Liberté de l'Escaut.* Note IV. p. 32—40.

(*w*) Petitie van den Raade van Staate, *in* Resol. van Holl. 20 *Nov.* 1711. *bl.* 491.

(*x*) Europ. Mercur. *Sept.* 1710. *bl.* 248.

aanbod van den Keizer, om vier Bataillons zyner Troepes; doch onder een Staatsch Generaal staande; ten hunnen koste, naar Spanje te zenden, waar toe men besloot de noodige gelden op te neemen, tot tien ten honderd, vry van alle lasten (y). Uit dit laatste, kan men opmaaken de schaarsheid van penningen, die, thans, hier te Lande plaats hadt, en aan welke men, onder anderen, tragtte te gemoed te koomen, door Generaliteits en *Provintiale* Loteryen, in geld of schuldbrieven (z). Ook hadt men, kort te vooren, tot goedmaaking der onkosten van de Magazynen, eene geldligting van vier millioenen, tegens negen ten honderd (a), beraamd.

Bl. 406. r. 1. „*De* Prins — *werdt* — *uit den Schouw gesmeeten, en ging* terstond *te gronde.*" Men neeme dit woord, „*terstond*," niet in den volsten zin. Toen de Prins, van DU TOUR, los geslagen wierdt, stortte de laatstgemelde, met hem, in den stroom, en, de handen straks boven water steekende, greep hy een touw, waar aan hy zig zelven, zo als de Prins zig aan hem, vasthieldt. In dien staat, stooven de woedende golven hen beiden, keer op keer, over 't hoofd, tot dat zy den dapperen en ongelukkigen Vorst, op 't geroep; zo sommigen getuigen; van, „*Heer! ontferm u over my! Wy vergaan!*" voor de tweede reize, de hand van het touw sloegen en hem zelven ten gron-

(y) Resol van Holl. 14 Maart 1711. *bl.* 128.
(z) Resol. St. Gen. 27 Mei 1710. Resol. Holl. 17 Juny 1711, *bl.* 801. 19 Jan. 1712. *bl.* 33. enz. Europ. Mercur. July 1710. *bl.* 152—154.
(a) Resol, Holl. 20 Febr. 1711. *bl.* 85.

gronde (*b*). Het Lyk; naar 't welk, daaglyksch, te vergeefsch, gezogt was; kwam eerst den 22 van Hooimaand boven en wierdt, byna op dezelfde plaats daar het ondergegaan was, door den Beurtman van Bergen op Zoom naar Dordregt, in 't voorby vaaren, gevonden en opgevischt. Dees nam het met zig naar de laatstgemelde Stad, alwaar het gebalsemd wierdt, voorts, naar Leeuwarden gevoerd en, in de begraafplaatse der Voorouderen, plegtiglyk, bygezet (*c*).

Bl. 406. r. 17. „*De Prins* bereikte naauwlyks vier *en* twintig *jaaren*." Hy was, naar den tegenwoordigen styl, op den veertienden van Oogstmaand des jaars 1687, gebooren, en dus, op den veertienden van Hooimaand des jaars 1711; dag van zynen dood; juist drie en twintig jaaren en elf maanden oud geweest (*d*).

Bl. 407. r. 9. v. o. „ *De* Staaten *van* Holland vereerden hem *met een* lyfpensioen." De Prinses hadt hun en den Algemeenen Staaten verzogt, het Gevaderschap over haaren jonggeboornen Zoone aan te neemen, 't geen zy, beleefdelyk, met betuiginge van vreugde en deelneeming, bewilligden, en den Prinse, daar op, die lyfpensioenen toeschikten (*e*), van welken onze WAGEN., alhier, gewaagt. Men moet, egter, in agt neemen, dat gelyke jaargifte, by zodanige ge-

(*b*) Geschreev. Aanteek. van dien tyd; en HALMA, Toneel der Nederl. op 't woord FRISO.
(*c*) Europ. Mercur. July 1711. *bl.* 105.
(*d*) WAGEN. Vaderl. Hist. XV. D. bl. 389.
(*e*) Resol. Holl. 9, 10 en 11 Sept. 1710, bl. 492, 498, 500, 502.

gelegenheid, door hunne Hoogmogendheden, ook aan vreemde Vorsten gedaan wierdt. Zo als zy, by voorbeeld, ten opzigte van de jonggeboorene Prinsen van Pruissen, ten jaare 1710 en 1712, plaatshadt (*f*). Friesland gaf, afzonderlyk, eene jaarrente van vyf duizend guldens (*g*).

Bl. 415. r. 17. „Utrecht" *enz.* Frankryk hadt, in 't begin, hier de Stad *Arnhem* bygevoegd. Engeland hadt zeer op den Haage gestaan: maar Lodewyk XIV. begreep, dat het gevaarlyk zyn zoude, over den Vrede te handelen: onder 't oog van den Raadpensionaris Heinsius, die, als opsteller der Vrede-voorwaarden van den jaare 1709 en, bovendien, in zeer naauwe vriendschap leevende met Marlborough, naar 's Konings meening, 't sluiten van zodanig eene Vrede, als 't Hof van Versailles en Londen thans beoogden, zo lang hy maar konde, stondt te dwarsboomen (*h*).

Bl. 416 r. 5. „Hy" (Buys) „wagtte nog op den wind *te Hellevoetsluis*, toen Strafort *in den* Haage aankwam." Dit was een trek van 't Engelsche Hof, 't geen, verwittigd van de aanstaande overkomst van Buys, en bevreesd, dat dees den geheimen handel met Frankryk ontdekken en, veelligt, een spaak in 't wiel zou weeten te steeken, dien Gezant deedt aanschryven, hy wilde een oogenblik met

(*f*) Resol. Gener. 4 Sept. 1710, en Resol. Holl. 20 Nov. 1710, *bl.* 501, en 12 Febr. 1712. *bl.* 76. Zie egter ook Resol. Holl. 25 Mey 1714. p. 198.

(*g*) Leeven van Maria Louisa, Prinsesse van Oranje. *bl.* 152.

(*h*) *Memoir: de* Torcy, *Tom* 3. *p.* 65, 66, 68, 89. *et* 100, 132, 133.

met de afreize vertoeven, alzo haare Majesteit reeds den Graave STRAFFORD naar den Haage zondt, met voorslagen, die naar genoegen van den Staat zyn zouden, en over welken men, ten zynen byweezen, terstond, in den Haage, konde spreeken. STRAFFORD kwam, daar op, in den Haage, en BUYS, van dit aanschryven aan zyne Meesters kennis hebbende gegeven, wierdt mede, van bobrd, derwaarts ontboden (*i*).

Bl. 423. r. 15. „ De Staaten schynen haar" (Utrecht) „ *tot handelplaats* verkooren te hebben, *om dat zy* na by den Haage was." De Staaten lieten de keus der handelplaatze over aan de Koninginne van Engeland, en deeze hadt zig, thans, aan hun en, eene pooze bevoorens, ook aan Frankryk, voor Utrecht verklaard (*k*).

Bl. 425. r. 7. „ *Men verstondt, in den Haage, dat men den oorlog* behoorde voort te zetten. — *Onder anderen bleek dit uit de jaarlyksche* Petitie *of* Bede — *door* den Raad van Staate *overgebragt*." Sedert de groote Staatsman, Mr. SIMON VAN SLINGELANDT, Thesaurier-Generaal was geworden, wierden die Petitien zo uitvoerig, kragtig en met zo veele blyken van oordeel en kennis der algemeene zaaken van Europa, gesteld, dat men dezelven, als de treflykste stukken der Staat- en Historiekunde van deezen tyd, mag beschou-

(*i*) Geschreeven stukken van dien tyd, en *Memoirs de* TORCY, *Tom.* 3. *p.* 84, 89.

(*k*) Secr. Resol. van Holl. 11 Nov. *Memoirs de* TORCY, *Tom.* 3. *p.* 97, 132, 135. BURN. *l. c.* p. 201 *et* 202.

schouwen. Onder de gronden, welken de Raad van Staate, tot voortzetting van den oorlog, in het stuk, door WAGEN. hier aangehaald, aandrong, verdient byzondere opmerking het tafereel van de overwinningen, op de Franschen behaald, en van 't geen er, naar meening van den Raade, nog te doen bleef, om hen, geheellyk, t'onder te brengen. De Vyand; merkte men aan; wiens gebied zig, in 't begin van deezen oorlog, tot aan de grenzen van den Staat (getekend van Sluis in Vlaanderen af tot aan de Waal en den Ryn), hadt uitgestrekt, was, nu, binnen zyne oude paalen te rug gedreeven. De Nederryn, alwaar, in de drie laatste oorlogen, telkens het toneel van den kryg geopend was, en langs welken de Vyand meende, naar 't hart van 't Land te kunnen dringen, was, thans, geheellyk vry. De Bondgenooten waren Meesters geworden van de Maze, tot daar zy de Sambre ontvong, van de Schelde, tot boven Doornik (eene lengte, welke men, in veertig jaaren niet bezeten hadt) en van de Leye, zo ver zy bevaarbaar was. Spaansch Gelderland, Limburg, Braband, Mechelen, Vlaanderen, twee derde deelen van Henegouwen, Rysel, Doornik en een groot deel van Artois, waren te rug bekoomen, afgelegener Provintien waren onder brandschatting gesteld; en de jongste veldtogt was gevoerd, tot op de uiterste grenzen van Henegouwen en aan den oorsprong der Scharpe en Leye, Rivieren, die, sedert den jaare 1675, de gestadige uitvallen der Franschen in de Spaansche Nederlanden begunstigd hadden. By dit alles kwam, dat, thans, de wederzydsche Legers, 's Vyands Land

af-

afgegeeten hadden, en het deezen, byna, ondoenlyk zyn zoude, zyne Troepes, byzonderlyk de Ruitery, geduurende den winter, van de noodige leeftogt, tot in 't voorjaar toe, te voorzien: waartegen het den algemeenen Staaten ligt zoude vallen, om, door middel der bovengemelde, nu, in hunne magt zynde Rivieren, de noodige Magazynen van Hooi en Haver, in de steden en plaatsen, naast aan den Vyand gelegen, te doen opslaan en, aldaar, in den aanstaanden winter, een Leger te onderhouden, 't geen, vroeg in 't jaar, en voor dat van den Vyand, te velde gebragt wordende, zeer waarschynlyk, ja als met éénen stap en in éénen veldtogt, tot den oorsprong der Schelde, Somme, Oise en, al verder, tot de Seine en Parys zelve, zou kunnen doordringen: zo als dit, eertyds, in 't vermogen der Spanjaards, na den berugten slag van St. Quintin, hadt gestaan, indien niet meer de menschlykheid, dan 't waar belang van Staat, hunnen voortgang wederhouden hadt. Hoe men 't name, men was, thans, „ byna „ zo verre en in veel beteren staat, dan, toen„ maals, Koning PHILIPS was. Nog een' zeer „ korten tyd en nog één goed *exploict* was er „ maar noodig, om, met Gods hulpe, dat geen, 't „ welk nog te doen was, te boven komen en, alzo, „ voor wind en stroom, te besteevenen de Haven „ van eene veilige rust en vrede, om welke dus „ lange gewerkt was(*l*)." Men ziet, uit dit laatste, dat de gedagten van de Raad van Staate en van sommigen, die met hun eenswaren, tegenswoordig, al zeer verre liepen, en wie zegt ons, dat niet een

(*l*) Resol. van Holl. 13 Nov. 1711. *bl.* 622. 630.

een groot deel deezer, schoon ver uitziende, oogmerken zouden bereikt geweest zyn, indien; zo als men uit WAGEN., leeren kan, en ik ook, boven, aangeroerd hebbe; de Engelschen, ten jaare 1712, ons niet schandelyk, te midden in den Veldtogt, verlaaten en; zo als Prins EUGENIUS het noemde; bedroogen hadden (*m*).

Bl. 434. r. 8. „ *'t Was hem — gelukt, het* grootste gedeelte *der* Spaansche Nederlanden *te* bemagtigen." Zie myne bovenstaande aanteekening op *Bl.* 425. r. 7.

Bl. 436. r. 13. „ *Zy begeerden, waarschynlyk*, de opperste magt over eenige Steden, *die hun tot eene* barriere *dienen konden.*" Uit het geene ik, voorheen, heb aangeteekend (*n*), zou ik oordeelen, dat de Staaten, van den beginne af aan, ten deezen, niet anders beoogd hebben, dan om, ook in de *barriere*-steden, welken hun, by eene eindelyke overeenkomst, stonden afgestaan te worden, de opperste magt des Konings van Spanje en zyne heerlyke regten, in 't geestelyke en waereldlyke, te erkennen, mits de bezetting, en al 't geen eenigzints tot het krygswezen behoorde, aan hun alleen, in den uitgestrektsten zin, wierde toevertrouwd. Dit meen ik ook te strooken, met het Verdrag van *barriere* zelve (*o*).

Bl. 439. r. 1. „ Welke byzonderheden hem al te last gelegd *werden, is* niet *tot mijne*

(*m*) Vaderl: Hist; XVII. D. *bl.* 466 en volgg. Myne Aanteek. Altuer, *bl.* 85 en 86. en *Mémoir: de* Torcy. *Tom.* 3. *p.* 209, 270.

(*n*) Zie myne Aanmerk: op WAGEN. XVII. D. *bl.* 283. r. 4.

(*o*) DU MONT *Corps diplomat. Tom.* VIII. fol. 243 et 244. *art.* 5 - 11.

ne kennisse gekomen." Men beschuldigde hem, onder anderen, dat hy, schoon uiterlyk zig houdende naar den vrede te verlangen, ondertusschen, in 't heimelyke, niets naliet, om de Engelschen tot de voortduuring des oorlogs aantezetten, en dat hy, zeer naauw verstand houdende met BOHTMAR, Gezant des Keurvorsten van Hanover, waarschynlyken Erfgenaam der Britsche Kroone; aan deezen de hand hadt geleend, tot het samenstellen van een Verzoekschrift (*p*) aan de Koninginne, strekkende om, uit naam van den Keurvorst, zynen Meester, haare Majesteit te beweegen, allen afzonderlyken vredehandel met Frankryk, die op andere gronden steunen mogte, dan die, welke, ten jaare 1709, wegens deezen Staat, waren ontworpen, afteslaan. En zo BUYS dit gedaan heeft, kon hem die zaak, wel te London, maar niet in den Haage, voor eene misdaad gereekend worden. Voorts ging hem, by sommigen, na, als hadt hy mede verspreid, dat de tegenwoordige Staatsdienaars der Koningin, door 't Fransche goud omgekogt waren, en dat hy, de tegenparty en volstrekte Vyanden van dezelve Staats-dienaaren, zo vreemden als inlanders, ten zynen huize ontvong, en mede werkte, ter beraaming van geweldige middelen, tot herstelling der Whigs: onder welke middelen men betrok zeker plan, om den Keurvorst van Hanover of deszelfs Zoon, ten spoedigsten, naar Engeland te doen overstee-

(*p*) Zie het, in Europ. Mercur. *Jan.* 1712. *bl.* 33-37.

steeken, om zig, langs dien weg, daadlyk, te kunnen verzekeren van de troonsopvolging, na doode der Koninginne, die oud, ziekelyk en, thans, aan de belangen van 't Hof van Versailles geheellyk verknogt was, welk Hof men vermeende, niet slegts met de *Torys* t'samen te spannen, maar ook toeteleggen, om den Ridder van *St. Joris* op den troon van Groot-Brittannie te helpen. Dan wat hier van ook, in 't eerst, geweest zy, dit een en ander voornemen verdween, sedert, in rook. Men hadt zelfs verspreid, dat de Staaten eene Vloot gereed deeden maaken, ter overvoering van den meergemelden Keurvorst: doch dit hadt geen plaats, dan na 't overlyden der Koninginne (*q*).

Bl. 49. r. 16. „ *Men vorderde*, — *dat*, *zorge gedragen* wierdt *dat* Nieuwpoort *enz.*" niet in de magt der Staaten kwamen" De Staaten waren aan hunne zyde, hier zeer gezet op geweest en hadden, nog onlangs, den Gevolmagtigen te Utrecht gelast, daar op ten „ sterkste aan te dringen, alzo men, zonder deeze plaats „ van geene genoegzaame *communi*„ *catie* met onze overige Guarnisoenen, in de „ *geconquesteerde* plaatsen, konde versekert zyn" (*r*).

Bl. 460. r. 18. „ Borselen — buitengewoonen Gezant *aan* 't Engelsche Hof." Hy was, eerst na 't vertrek van Buys, in den beginne des jaars 1712, derwaarts gezonden (*s*). Bl. 478.

(*q*) *Memoir: de* Torcy. *Tom.* 3. *p.* 122, 124, 138, 141, 142, 146, 152, 153, *et* 220.

(*r*) Eur. Merc. *July* 1712. *bl.* 113-118.

(*s*) Secr. Resol. van Holl. 28 Jan. 1712. *bl.* 628-631.

Bl. 478. r. 18. „ Men liet *dan* ORMOND *zynen* last voltrekken." Niet, egter, voor hy, aan de onzen, drie dagen van beraad vergund hadt. „ Alles" (zo schreeven de Heeren VAN WELDEREN, HOP, HOOFT, VAN HAERSOLTE, VEGELIN VAN CLAERBERGEN, en de Griffier FAGEL) „ dat wy van hem, Heer Hertogh, „ kosten verwerven, was, dat hy, noch drie „ dagen, soude blyven staen. Wy *pousseer-* „ *den* hem, hier op, verder, wat *figuur* hy „ soude maken, indien de Vyand naar ons „ toe mocht *marcheren?* waer op hy, *posi-* „ *tyf* en rond uyt antwoorde, dat, *geduren-* „ *de die drie dagen*, wy vasten staet op hem „ souden konnen maken, doch dat hy ons, „ morgen ogtend, omtrent *de twee andere* „ *dagen*, soude berichten, en dat, inmiddels, „ de thien Battaillons naer Duynkerken ston- „ den te *marchéren*" (*t*). Ik vinde niet, dat hy, nopens die twee andere dagen, sedert, gunstig antwoord gaf: maar wel, dat de bovengemelde Afgevaardigden te velde en de Prins EUGENIUS dien tyd waarnamen, om; gelyk ook onze WAGEN. aanteekent; de Hoofden der overgenomene Troepen te beweegen, ten einde zig van 't vereenigd Leger niet te laaten scheiden. Deeze Luiden verklaarden, hier toe, op zig zelven, bereid te zyn, maar, teffens, dat zy, by 't vertrek des Hertogs, terstond gebrek aan brood zouden hebben, zo daar inne niet voorzien wierdt. Doch de Afgevaardigden namen dit, daadlyk, op zig, en deeden de noodige voorzieninge, onder be-

(*t*) Brief der bovengem. Heeren Afgevaardigden te Velde, van 25 Juny 1712, in 't Kamp van *Quesnoi*. MS.

beleid des Heeren VEGELIN VAN CLAERBERGEN. De Algemeene Staaten, keurden dit en 't verder verrigte der gemelde Afgevaardigden volkoomen goed (u).

Bl. 480. r. 1. „ Quesnoi — *by* verdrag, overgegaan." Volgens dit verdrag, moest de bezetting zig krygsgevangen geeven aan den Generaal FAGEL, die 't Beleg geboodt (y).

Bl. 482. r. 4. „ ALBEMARLE zelf *viel den Vyand in handen.*" Deeze aanval van 't Fransche Leger, op agt of tien duizend man der onzen, was zeer noodlottig, in 't verliezen van Legerhoofden en anderen, aan de zyde der Bondgenooten. Behalven den Generaal van ALBEMARLE, wierden ook de Lieutenant-Generaals SECQUIN, Prins van HOLSTEINBEEK, en de Generaal Majors DALBERG en LOBEL gevangen genomen, nevens twee duizend en tagtig Gemeenen. De Lieutenant Generaals VON DOHNA en de Generaal Major VAN NASSAU-WOUDENBERG sneuvelden in de Schelde: hebbende zy, na dapperen tegenstand, zig te water moeten begeeven, doordien alle de Schipbruggen, welken over die Rivier gelegen hadden, naar 't beleg van Landrecy gezonden waren, behalven een eenige, die schielyk opgemaakt en, nu, door 't overbrengen van geschut, als anderzints, gebrooken was: 't geen veelen, in 't vlugten, den hals kostede. Straks na de nederlaage, ontstondt,

(u) Secr. Resol. Staat. Gen. 27 Juny 1712. Resol. Vroedsch. van Gouda, 30 Juny 1712. p. 215-225.

(y) Secr. Resol. Holl. 23 Jan. 10 Febr. 17 Maart p. 652, 654. 12 en 16 Apr. 29 Dec. *l. c. bl.* 668 *et* 749.

ftond, hier te lande, 't gerugt, als of de pas van *Denain* niet wel verdeedigd was geworden. De algemeene Staaten lieten zig hier ernftig aan gelegen liggen, en fchreeven, aan de Afgevaardigden te velde, of en wat, hier nopens, ter hunner kennisfe gekomen was? Maar deezen fchreeven te rug, dat zy hier niets van wisten: dat ALBEMARLE en de verdere Officieren getragt hadden, de vlugtende weder by een te brengen en tegen den Vyand aan te voeren, 't geen fommigen gelukt was: dat, alleenlyk, één of twee Regimenten gezegd wierden, hunne Legerplaats, by den aanvang van 't gevegt, te hebben verlaaten, waar naar 't hun onmooglyk was geweest onderzoek te doen, „ wyl twee Generaals dood en de andere gevan„ gen waren," om welke reden zy verzogten, dat hunne Hoogmogendheden zig met dit berigt willen vergenoegen (*w*). ALBEMARLE, die, met de overigen, naar Valenchyn gevoerd en fpoedig ontflagen wierdt, deedt, federt, ter Generaliteit, een mondeling en fchriftelyk verflag van 't voorgevallene by Denain, met het welke men zig, by den Staat, fchynt vergenoegd te hebben (*x*). 't Verlies, voor de laatstgezegde plaats geleden, gaf een' volkomen omkeer aan 't oorlogsgeluk van den Staat, 't welk; zo als de Raad van Staate, kort hier na, zeer wel, opmerkte; federt den overgang van Keizerswaard, tot dit gevegt by Denain toe; en dus ge-

(*w*) Europ. Mercur. July 1712. *bl.* 128—138, 155 BURNET, *Memoir: Tom.* 6. p. 269. Refol. v. Holl. 19 Aug. 1712. *bl.* 416 *et* 417.

(*x*) Refol Staat. Gener. van 29 Oct. 1712. en Refol. van Holl. 29 Oct. 1712. *bl.* 541. en van 11 Sept. 1713. *bl.* 462.

geduurende een tydvak van tien jaaren, naauwlyks kon gezegd worden, „ eenige noemenswaardige ramp, veel min eenige nederlaage, „ te hebben geleden." Eene zaak van zeldzaam voorbeeld, in de historie der Volkeren (y).

Bl. 484. r. 2. „ BOLINGBROKE *hadt ook last, om eene* afzonderlyke vrede *met Frankryk te sluiten.*" De Staatssekretaris DE TORCY, tusschen wien en BOLINGBROKE dit werk, in Frankryk, behandeld wierdt; verzekert, dat wel de laatstgemelde eene afzonderlyke vrede aan de Koninginne hadt geraaden, maar dat de Groot-Thesaurier haar van die gedagten hadt afgebragt, en dat BOLINGBROKE, uit dien hoofde, alleen tot eenen wapenstilstand gelast was (z).

Bl. 484. r. 19. „ *Alleenlyk weet men, — dat men, wegens eene* Akte van afstand *voor* Koning PHILIPS, *en wegens de belangen* van den Hertoge van Savoje *en van den* keurvorst van Beieren gehandeld hadt, *en ten deele* overeengekomen was." Deeze zaaken, mitsgaders de afstand der Hertogen van *Berry* en *Orleans* op de kroon van Spanje, waren de voornaamste, welken, geduurende 't verblyf van BOLINGBROKE in Frankryk, tusschen hem en TORCY; als, daar toe, door den Koning, gelast; geregeld wierden, en aan 't regelen van die punten, hadt Koningin ANNA den stilstand van wapenen gehegd: zo als dan ook, na dit werk verrigt en door LODEWYK den XIV goedgekeurd was, hier op, die stilstand, op den 19 van Oogstmaand des jaars 1712, voor den tyd van vier maanden, wierdt gesloten (a). Bl. 487.

(y) Zie Resol. van Holl. 16 Nov. 1712. *bl.* 571.
(z) *Memoir: de* TORCY, *Tom.* 3. *p.* 250, 251 *et* 254.
(a) *Memoir: de* TORCY, *Tom.* 3. *p.* 236, 230 *et* 241.

Bl. 487. r. 8. „ *De Staaten, door 't gedrag der Engelschen geperst, om* de Vrede ernstiger te zoeken *dan te vooren, besloo-ten, — den Graaf van Regteren* niet meêr te gebruiken *in de* Vredehandelinge." Zo zeer waren de zaaken der onzen, thans, agteruitgeloopen, dat de Abt, sedert Kardinaal; DE POLIGNAC, om deezen tyd, uit Utrecht, schreef: „ Wy neemen, nu, de houding aan, die de „ Hollanders, te Geertruidenberg, vertoonden. „ Dit is eene volkoomen weêrwraak." Wat REGTEREN aanbelange; TORCY meldt, met zo veele woorden, dat men, in Frankryk, zig dit geschil minder zou hebben aangetrokken, ten zy men, aldaar, noodig geoordeeld hadt, „ niet slegts den hoogmoed (gelyk hy 't noemt) „ der Hollanderen te vernederen, maar ook „ om, langs deezen weg, een middel te vinden, ter schorsing der onderhandelingen binnen „ Utrecht, ten tyde toe, dat alles met de Koninginne van Groot-Brittannie zou beraamd „ zyn." Om deeze redenen ook, hadt de Koning meêr gehoor gegeeven aan de klagt van MENAGER: door wien 't werk in diervoege was voorgedragen, als hadt REGTEREN slegts een voorwendsel van twist gezogt, om, daardoor, den Utrechtschen Vredehandel, overeenkomstig den wensch van den Raadpensionaris HEINSIUS, geheel en al in duigen te werpen (*b*).

Bl. 515. r. 10. v. o. „ *De* afkondiging *der* Vrede *geschiedde —, door 't gantsche Land.*"

Ook

(*b*) *Memoir: de* TORCY, *p.* 236—241; 244—250.

Ook hieldt men, op den 14 van Zomermaand, overal, een' plegtigen dank- en bededag, die, des avonds, door alle uiterlyke teekenen van vreugde, besloоten wierdt: onder welken, twee pragtige vuurwerken uitmuntededen, die; op 't voorbeeld van 't geen, by de Ryswykſche vrede, ten jaare 1697, geſchied was; voor reekening der Algemeene Staaten en die van Holland, binnen den Haage, in de Vyver, afgeſtooken wierden (*c*).

(*c*) Reſol. van Holl. 17 en 28 Mei 1713. *bl.* 239, 244 en 245. Europ. Mercur. *Nov.* 1697. *bl.* 363. en, *l. c.*, Juny 1713, *bl.* 302 — 309. en *Aug.* 1713. *bl.* 159.

DRUK-

DRUKFEILEN

HET ZESTIENDE STUK.

Bl. 3. r. 14. Er viel —, nopens deezen laatsten iets voor, ten deezen tyde. *Lees* Er viel —, nopens de laatsgemelden, ten deezen tijde iets voor.
Bl. 3. r. 10. v. o. gemeld hadt. *Lees* gemeld hadt,
Bl. 5. r. 8. v. o. Raad van Staate te samen *Lees* Raad van Staate, te samen,
Bl. 6. r. 9. *veerthien* lees *zesthien*
Bl. 6. (i) o. r. 133-16. *lees* 133-136.
Bl. 7. r. 1. beden, *lees* heden, toen,
Bl. 21. r. 12. v. o. hadden. *lees* hadden."
Bl. 25. r. 13. hernamen: Men hadt *lees* hernamen — Men hadt —
Bl. 28. dezelven — gekoomen *lees* dezelven" — „ gekoomen.
Bl. 28. (c). 6 ft. *lees* Maert
Bl. 33. by kreeg ze *lees* doch hy kreeg ze
Bl. 33. r. 12. v. o. [met byvceginge] *lees* met byvoeginge, tusschen twee haakjens,
Bl. 38. r. 15. Dit schynt *lees* [Dit schynt
Bl. 38. r. 10. v. o. *circumstantien — mentionee rde*, lees *circumstantien" — mentioneerde*,"
Bl. 39. (s) Holl. *bl.* lees Holl. *l. c.*
Bl. 41. r. 14 v. o. Men dagt *lees* Men [dagt
Bl. 41. r. 10 v. o. en bragt *lees en*] bragt
Bl. 41. r. 9. v. o. van hier *lees* [van hier
Bl. 42, r. 2. gebragt. *lees* gebragt.]
Bl. 42. r. 12. zynde (*n*) *lees* zynde (*u*).
Bl. 42 (t) r. 2. v. o. egedeeld *lees* medegedeeld
Bl. 42. o. r.) WAGEN. lees (*u*) WAGEN.
Bl. 43. r. 12. der Steden *lees* den Steden.
Bl. 44. r. 1. *decitsie*, lees *decisie*,
Bl. 44. r. 12. *Wyzemaand.* lees *Wynmaand.*"
Bl. 45. r. 16. den onzen, *lees* de onzen,

Bl.

Bl. 48. o. r. erkenden ook *lees* erkenden ook de dapperheid.
Bl. 56. r. 17 zyn, *lees*, „ zyn, — *zyn aankomste*," lees " *zyn aankomste*,
Bl. 56. r. 4. v. o. Heere *lees* Heeren
Bl. 61. (p) pnpieren *lees* papieren
Bl. 62. r. 12. om eêr *lees* om het Schip eêr.
Bl. 66. r. 13. v. o. De *Koning* — herstellen. *lees* „ De *Koning* — herstellen."
Bl. 66. r. 8. v. o. bl. 16 en 17 *lees* bl. 13—16
Bl. 70. r. 5. v. o. de Koning, *lees* (de Koning)
Bl. 73. r. 2. v. o. Het blykt * *lees* * Het blykt
Bl. 74. o r. vorderen, *re* lees vorderen. De
Bl. 84. r. 7. Duikerken *lees* Duinkerken.
Bl. 91. (b) o. r. *bl.* 50. r. 8. lees *bl.* 47. r. 7. v. o.
Bl. 102 r. 11 v. o. wordt. *lees* wierdt.
NB. Nog staat, in 't 16e Stuk, onder de *Verbeteringen*, op het X. D. *bl.* 107. *r.* 6. *v. o*, kwaalyk, in de, op één na, onderste regel, het cyffertal, 1 *Juny*. lees daar voor, 10 *Juny*.

BYVOEGSELS

EN

AANMERKINGEN

OP HET AGTTIENDE DEEL.

BYVOEGSELS

EN

AANMERKINGEN

VOOR HET

AGTTIENDE DEEL

DER

VADERLANDSCHE HISTORIE

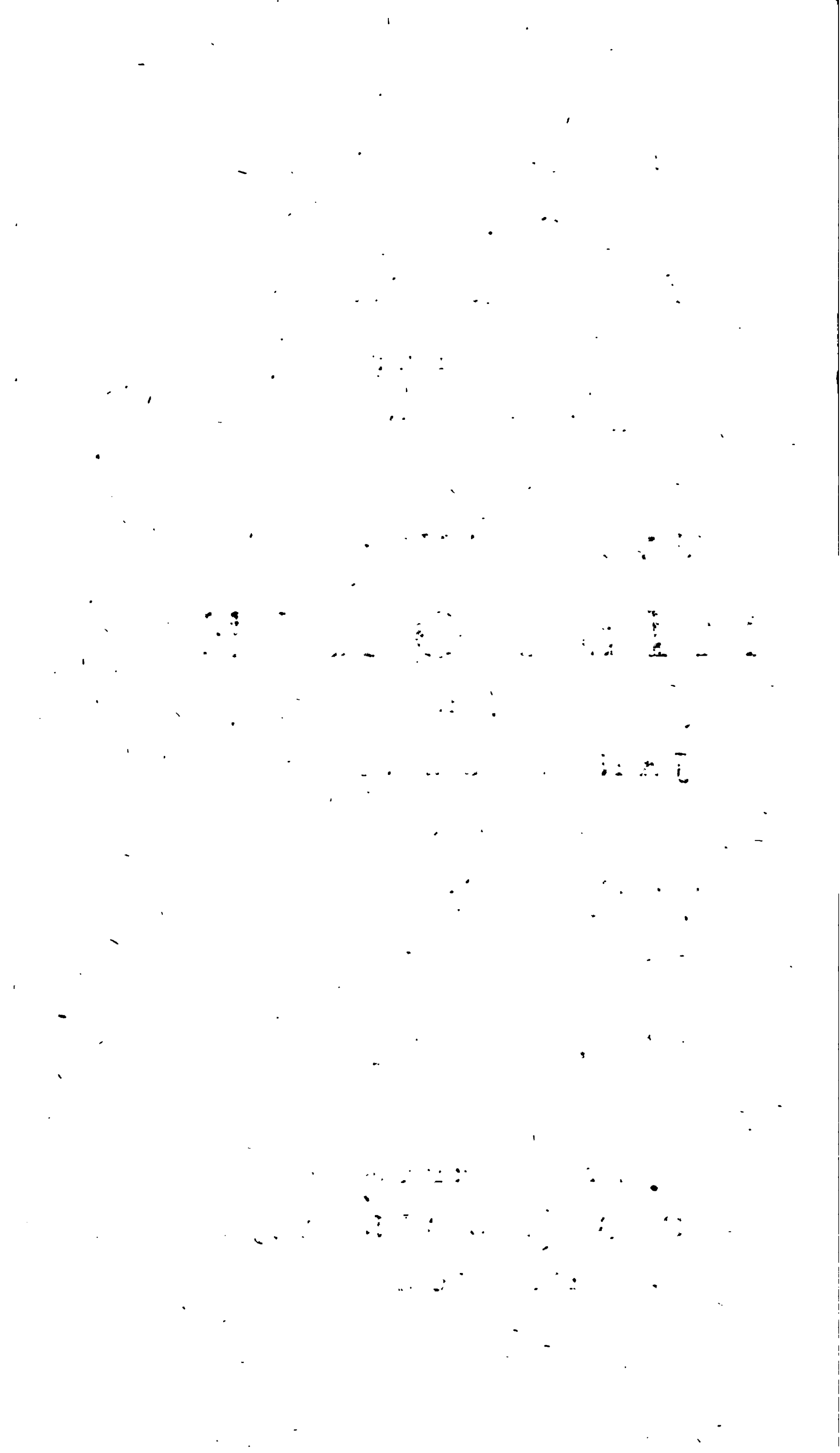
VAN

JAN WAGENAAR.

DOOR

Mr. H. VAN WYN, Mr. N. C. LAMBRECHTSEN,
Mr. ANT. MARTINI, E. M. ENGELBERTS
EN ANDEREN.

TE AMSTERDAM, BY
JOHANNES ALLART,
MDCCXCV.

BYVOEGSELS

EN

AANMERKINGEN

OP HET AGTTIENDE DEEL.

Bl. 11. r. 16. „ *De* Westindische Maatschappy *heeft zig* verbonden, *de* Slaaven *te* leveren.” Daar de scheephandel deezer Maatschappye, naderhand, merkelyk is verminderd, weet men, dat zy aan dit Verbond, op den duur, niet heeft kunnen voldoen. (*a*).

De Afrikaansche Maatschappy, die FREDRIK WILLEM, Keurvorst van Brandenburg, ten jaare 1683, te Embden, hadt opgerigt (*b*), was, in het jaar 1713, reeds zo vervallen, dat zyn nazaat, FREDRIK II, Koning van Pruissen, wel wenschte, er zig, op eene gevoeglyke wyze, van te kunnen ontslaan. Om hier toe te geraaken, gelastte hy zynen Ge-

(*a*) Vergel. WAGEN. Vaderl. Hist. XIX D. *bl.* 32.
(*b*) WAGEN. Vaderl. Hist. XV D. bl. 114—116.

Gezant te Hamburg, om den Heere VAN DEN BOSCH, Resident wegens de Algemeene Staaten, aldaar, over dit werk te onderhouden en, onderhandsch, te verneemen, of er geene gelegenheid zyn zoude om dezelve Maatschappy, ,, neveus deszelfs Landen en ,, *Forten* in Africa, als meede het *Commercie-Comptoir* op het Deensche Ei- ,, land *St. Thomas*, en het *Etablissement* in ,, Embden, met de *appendentien* en *depen-* ,, *dentien* van dien, te verkoopen?" VAN DEN BOSCH nam, daar op, aan, den Staat, daar van, in 't geheim, kennisse te geeven, zo als hy deedt, met byvoeginge, onder anderen, dat, schoon de gezegde Maatschappy met zeer veel schulden was belast, het, egter, zynes meenings, gevaarlyk zoude worden, wanneer zy in handen van Frankryk en Spanje, of in die van Groot-Brittannie, viele; waarom hy in bedenken gaf, of men, uit dien hoofde, dezelve niet diende te beschouwen, als een oud vervallen huis, 't geen, door den naasten Buurman, wel eens boven de waarde wierdt ingekogt, om voor te koomen, dat geene anderen er, tot zyn nadeel, meesters van wierden. Holland nam dit over, ter Generaliteit, en maakte dien voorslag *commissoriaal* aan het groot Besoigne met de Admiraliteiten: doch ik vinde niet, dat er, sedert, Rapport van uitgebragt of iets anders aan gedaan is geworden. (c)

Bl. 12. r. 7. ,, *Midlerwyl, deeden de Staaten — aanhouden by* het Zweedsche Hof, om

(c) Secr. Resol. van Holl. 22 Maart 1713. bl. 42.

om herlevering der genomen' Schepen." Zy hielden, by dit Hof, niet minder aan, op de vergoedinge der schade van de, aldaar aangehouden' en verbeurdverklaarde, Schepen en laadingen, en klaagden byzonderlyk, dat de Ingezetenen van den Staat, in Deenemarken, ongunstiger dan de Engelsche Natie behandeld wierden, ondanks de wederzydsche Traktaaten. Ook lieten zy den Heere van ALEFELD, Deenschen buitengewoonen Gezant in den Haage, verzoeken, zyne goede diensten aan te wenden, ,, ten ,, einde haer Hoogh Mog., daer door, *gedis-* ,, *pensjeert* mogten worden, eenige verdere ,, Resolutien te nemen, die aen haer Hoogh ,, Mog. leet en, — *den Koning, niet aenge-* ,, *naem souden kunnen zyn, ende van welken* ,, *haer Hoogh Mog., evenwel, zich niet souden* ,, *kunnen passeeren, indien de voorschrevene* ,, *hare Onderdanen niet klachteloos wierden ge-* ,, *steld.*" Men overlag verders, hier te lande, welke maatregelen te neemen, wanneer het bovengemelde van geen vrugt ware (*d*), en dit alles bragt zo veel te wege, dat de Koning, eerlang, zyne geneigdheid deedt weeten, om, nopens dit alles in vriendelyke onderhandelinge te koomen, in verwagting, dat men, van deeze zyde, ook regt zou doen aan de bezwaaren, die zyne Onderdaanen mogten bevonden worden, ten laste van eenige onzer Zee-Officieren of Kaapvaarders*, te hebben. De Staaten toonden zig zeer genegen tot dit alles (*e*) en

* *Armateurs.*

(*d*) Resolut. v. Holl 23 Juny 1713. *bl.* 307 en 308.
(*e*) Resol. Holl. 23 Dec. 1713. *bl.* 533 en 634.

en voegden er by, dat men, ter gemoedkooming aan 't verzoek zyner Majesteit, bereid was, toetelaaten, dat de Nederlandsche Schepen, het Zoenwater bevaarende, voortaan, een halven stuiver van de last betaalen zouden, voor het Vuurbaaken op *Farderoë*, niet tegenstaande het 31 Artikel des Tol-traktaaks van den jaare 1701 medebragt, dat de gewoonlyke vuuren en baakens, voor reekening van zyne Majesteit, zouden loopen, en dat het vuur van Farderoë, veele jaaren voor 't aangaan van 't gemelde Traktaat, was aanweezig geweest. Dan alles bleef, aan de zyde van 't Hof van Koppenhagen, slegts by woorden (*f*). ALEFELD vertrok, na dien, tyd uit den Haage, en hunne Hoogmogendheden riepen, sedert, te vergeefsch, 's Konings beloften in (*g*). Zo de Zweedsche als Deensche Kaperyen namen, by vervolg, zeer toe.

Bl. 17. r. 17. „*De* onderhandelingen *tusschen de* Spanjaarden *en* Staatschen *duurden, omtrend een jaar.*" Die langwyligheid verveelde den onzen en Holland hadt gaarne, tot bekorting van zaaken, de onderhandelingen naar den Haage overgebragt (*h*). Daar men, ondertusschen, gevoelde, hoe nadeelig het zyn zoude, indien, geduurende deeze onderhandelingen; die, al vroeg, zig lieten aanzien, eenigen tyd te zullen vereisschen; de oorlog voortging, besloot men, reeds op den 17

(*f*) Resol. v. Holl. 23 Dec. 1717. *bl.* 632. DU MONT, Corps diplom. *Tom.* VIII. p. 32.
(*g*) Resol. Holl. 24. Aug. 1614. *bl.* 382 en 283.
(*h*) Resol. Holl. 17 Juny 1713. *bl.* 181—183.

17 van Zomermaand, by hunne Edele Grootmogendheden, om, ter algemeene Staatsvergadering, een meesten dienste van den Lande, te helpen inschikken de Schets van eenen daadlyken stilstand van wapenen, door 's Lands Gevolmagtigden tot den Vredehandel te Utrecht, met de Spaansche Gezanten, zig, aldaar bevindende, aan te gaan, zo te water, als te lande: en welke Schets, den 19 van Bloeimaand te vooren, aan hunne Hoogmogendheden reeds was toegezonden (*i*). Of, egter, die gewigtige zaak, voortgang hadt, durve ik niet verzekeren: nadien ik er, in de Hollandsche Resolutien, geen gevolg van vinde en die van de Generaliteit niet by de hand hebbe. Ook komt er my, by de Schryveren, met naame in het *Corps Diplomatique*, niets van onder 't oog.

Bl. 18. r. 5. „ *De Staaten hadden* drie jaarlyksche renten *te* vorderen *voor de* Erfgenaamen van WILLEM *den* III. Zie myne Aanmerking in het XV stuk, *bl.* 94 en 95, op WAGEN. Vaderl. Histor. XV. D. *bl.* 434. *r.* 19. (*k*).

In den loop van dit jaar 1613, woedde de pestziekte zo zeer te Hamburg en door gantsch Holstein, dat de algemeene Staaten verpligt wierden, er, by openbaare Plakaate, de strengste maatregelen tegen te neemen: verbiedende, op straffe des doods, het inbrengen, hier te lande. met vaar- of rytuig, van al-

(*i*) Resol. Holl. 24 Nov 1713. *bl.* 571.

(*k*) Men leeze, in de *note* (p) aldaar, r. 2, in plaatse van „ *in* Indice chronol: *p.* 490" aldus „ *in* Indice chronol: *p.* 190." en, vier regelen laager, in plaatse der woorden „ Utrechtsche Vrede van den jaare 1714," liever dus „ Vrede, tusschen Spanje en deezen Staat, geslooten, te Utrecht, op den 14 Juny des Jaars 1714".

alle persoonen, uit die Stad koomende, en besmetting onderhevig: alsmede, dat de waaren niet zouden mogen inkoomen, dan te water, en wel door het Vlie en de Wadden: in dier voege, dat die genen, welker reize naar deeze Provintie lag, gehouden zouden zyn, buiten nood van storm of onweêr, eerst te vaaren naar de plaats, gezegd *Maklyk-oud*, terwyl zy, die naar Friesland en Stad en Lande moesten, zig mede zouden hebben te begeven, naar bekwaame legplaatsen en, aldaar, agtien dagen, moeten verblyven, bevorens zy, leedig of gelaaden, en na behoorlyk onderzogt te zyn, naar de plaats hunner bestemming zouden mogen verzeilen (*l*). Men leedt, hier te lande, te meêr nadeel by dit onheil, om dat de Koning van Deenemarken en de Keurvorst van Hanover het van hun belang oordeelden, allen vaart en handel, in en uit het Ryk naar hunne landen, te verhinderen en te stremmen, met ophouding zelf van den Haring, die, aan geene besmetting onderhevig zynde, in groote menigte, door de Nederlandsche Reeders, naar de Elve opgezonden was (*m*). De Staaten kwamen, egter, eerlang, met de twee bovengemelde Mogendheden, byzonder met Hanover, in zekere schikkingen, strekkende tot het toelaaten der vaart uit de Elve, doch onder de naauwkeurigste voorzieningen tegens alle besmettinge (*n*). Maar de Koning van Pruissen; schoon zig, onlangs, zeer gunstig, nopens

(*l*) Resol. van Holl. 27 Sept. 1713. *bl.* 478—481.
(*m*) Resol. van Holl. 7 Oct. 1713. *bl.* 497 en 498.
(*n*) Resol. van Holl. 18 Oct. 4 en 8 Nov. 1713. *bl.* 513. 540. 569.

pens 't vervoer, verklaard hebbende, met byvoeging van „eene hartelyke liefde en *affectie* „ tot den Staat te hebben, en geen onderscheid „ te maaken, tusschen de *intressen* van den sel- „ ven en van hem" (*o*);" viel, thans, den Lande, zeer zwaar (*p*) en vondt zelf, kort daar op, goed, van „ *contrarie* deszelfs voorgaen- „ de *Declaratoir*, door eene *precipitante Re-* „ *solutie*, sonder *communicàtie* van synen ge- „ heymen Raedt, de *Negotie* en *Navigatie*, „ op en door deszelfs Landen, geheel te „ stremmen, sonder yetwes te laaten *passee-* „ *ren*, selfniet" (de waaren) „ die, volgens „ dat voorgaende *Declaratoir*, niet *suspect* „ waren. (*q*) De Staaten lieten wel, terstond, de noodige vertogen doen, by 't Hof van Berlyn en Hanover, tegen zodanig onheusch gedrag, doch de zaaken kwamen, ten deeze opzigte, niet, dan allengskens, op den ouden voet. In 't voorjaar van den jaare 1714, begon de besmetting te Hamburg op te houden: waar op Pruissen en de andere nabuurige Mogendheden last gaven, om de uitgezette posten op te ligten en den handel meer loop te geeven. Het liep, tot in Oogstmaand des gezegden jaars 1714, eêr ook de algemeene Staaten de plakaaten van verbod, nopens Hamburg en andere plaatsen, gelegen in de kleine Oost, geheellyk introkken, en den handel op dezelven, wederom, vry en open stelden. (*r*)

Daar

(*o*) Missive van den Koning van Pruissen; *in* Europa Mercur. Oct. 1713. *bl.* 248.

(*p*) Zie WAG. hier, *bl.* 37-42.

(*q*) Resol. van Holl. 8 Dec. 1713. *bl.* 596.

(*r*) Resol. van Holl. 17 *Maart* en 24 *Aug.* 1714. *bl.* 115, 116, 381 en 382.

Daar men, thans, in tyd van Vrede was, kon men ook naar 't gevoelen van sommigen, zig, by den Staat, gevoeglyk onthouden van een zo aanzienlyk getal Vlagofficieren, als, in oorlogstyden, noodig zyn zoude. PHILIPS VAN ALMONDE, Luitenant-Admiraal van Holland, by de Maaze, overleden zynde, was GERARD KALLENBERG, Luitenant-Admiraal voor 't Kollegie te Amsterdam, in des zelfs stede aangesteld, (*s*) die, wederom, door JOAN GERRIT VAN WASSENAAR; gelyken rang by het Noorderkwartier bekleedende; was opgevolgt geworden: ook waren by dit Kwartier, sedert, twee Luitenant-Admiraals geplaatst: te weeten ANTHONY PIETERSON, vice-Admiraal by de Maaze, op de volle wedde, en JACOB DE JONG, vice-Admiraal by het zelve Kwartier, mits alleenlyk de wedde van vice-Admiraal blyvende genieten, tot PIETERSON verder opklom of overleedt (*t*). Nog waren de Schouten by nagt, aan de Maaze, JOAN VAN CONVENT en FRANÇOIS VAN AERSSEN VAN SOMMELSDYK, tot Opvolgers van den Luitenant-Admiraal PIETERSON en van den overleden vice-Admiraal, GERARD VAN DER DUSSEN, voor 't Kollegie te Amsdam, verkooren; (*u*) en men stondt meerder bevorderingen te doen, toen de Stad Haarlem, in Oogstmaand des Jaars 1713, ter Vergadering van Holland, hoofdzaaklyk, voordroeg,

(*s*) Resol. v. Holl. 24 *Jan.* en 19 *Febr.* en 11 *Maart* 1711. *bl.* 41, 79 en 112.

(*t*) Resol. van Holl. 8 Juny, 23 Dec. 1712. *bl.* 264 en 659 en 17 Febr. 1713, *bl.* 42.

(*u*) Resol. van Holl. 31 July 1711. *bl.* 432, 8 Juny 1712. *bl.* 264 en 25 Febr. 1713. *bl.* 56.

droeg: dat zy, haare gedagten hebbende doen gaan over de bestellinge der Vlagofficieren, bevonden hadt," dat die *materie*, van „ ouds, seer hadt *gefluctueerd*": dat men by Holland, ten jaare 1653, in ieder der drie Hollandsche Kollegien, één Vice-Admiraal, doch slegts by voorraad, en geduurende den, toenmaaligen, Engelschen Oorlog, hadt aangesteld: dat men, in den tweeden Engelschen Oorlog, ten jaare 1665, om wigtige redenen, de Vloot van den Staat, met meerdere en *eminentere* Hoofden, hadt voorzien, en wel „ met drie „ Luitenant-Admiraals en volgende Vlagof- „ ficieren. Dat de voorschreeve schikkinge wel, „ eenigen tyd, hadde *gesubsisteert*, maer met „ verscheyde veranderingen, soodanigh, dat, „ dan eens, goedtgevonden was, omme met „ alle verdere begevinge, *absolutelyk*, stil te „ staen, tot nader Resolutie, en dan eens „ wederom, dat de voorschreve begevingen, „ eenen geruymen tyd, opgehouden waren ge- „ worden". Dat het eerste was gebeurd, op den 19 van Hooimaand des Jaars 1669, en dus, na 't eindigen van den Engelschen Oorlog, het laatste, na doode van den Luitenant-Admiraal by de Maaze, WILLEM BASTIAANSZ. SCHEPERS. Dat, buiten dien, de voornoemde bestellingen zeer veele moeilykheden hadden veroorzaakt, tusschen Holland en Zeeland, de verschillende Kollegien ter Admiraliteit en de Hoofd-Officieren onder den anderen. Dat de vermeerdering der laatstgenoemden, in tyden van vrede, wanneer geene groote Vlooten in zee gingen, ook volstrektelyk, van geen dienst konde zyn, midderwyl hunne meenigvuldige hoofdweddens

tot een onnuttig bezwaar voor 's Lands Admiraliteiten ſtrekten. Dat Haarlem, om alle deeze redenen, in bedenkinge gaf, of niet, de dienst van 't Land vereischte, dat „ alvoo„ rens tot verdere begevinge of *ſuppletie* te „ treeden, de voornoemde ſaeke, in den gront, „ nader mogte worden — overwogen, en „ of niet eenige andere, of betere, *ordres* „ ſouden konnen werden beraemt, ende — „ inmiddels, de ſaecke gelaten — werden, by „ de voorige Reſolutie van 19 July 1666, „ en dezelve, in zo verre, *gerenoveert.*" De meeste Leden namen dit Voorſtel over (*v*), en ſchoon my niet blykt, dat er eene Reſolutie op kwam, wierdt, in de daad egter, grootendeels, aan den inhoud van het zelve voldaan, door dien de begeeving van verdere Vlagofficieren (waar toe de Admiraliteiten, reeds bevoorens, waren gelast geweest) (*w*) bleef ſteeken, tot, voor zo ver ik zie, den jaare 1716: toen, by het overlyden van den Schout by nagt VETH, de Kapitein BEEKMAN, tot Schout by nagt te Amſterdam, wierdt aangeſteld: waar na, ten jaare 1719, hunne Edele Grootmogendheden, in plaatſe van den, toen overleeden, Luitenant-Admiraal JACOB DE JONG, den Schout by nagt BLOK, tot Vice-Admiraal by 't Noorderkwartier, bevorderde (*x*).

Bl. 27. r. 5. „ BOLINGBROKE — *zogt zig van 't* „ *Leger te bedienen, tot* ſterking *van den* aanhang „ *des* Pretendents." Men vreesde, dat de laatstge-

(*v*) Reſol. van Holl. 23 Aug. 1713. *bl.* 408 en 409.
(*w*) Reſol. van Holl. 25 Febr. 1713. *bl.* 57.
(*x*) Reſol. van Holl. 17 Mei 1716, *bl.* 488. 23 *Dec* 1718. *bl.* 714 en 13 Jan. 1719. *bl.* 20.

gemelde, zig, toen, in Lotharingen ophoudende, eerlang, naar Engeland zou oversteeken. De Koningin, liet er, door haare Gevolmagtigden te Utrecht, de algemeene Staaten van waarschouwen, met verzoek, dat het inkoomen en alle verblyf in deeze Landen aan den Pretendent mogt worden belet, indien hy, 't geen men egter niet vermoedde, de reize over dezelve Landen wilde neemen. Hunne Hoogmogendheden verzuimden niet, de zaak, met noodigen aandrang, ter daadlyke kennis der Provintien te brengen, welken, met naame Holland, ook niet aarzelden de zekerste maatregelen te neemen ter voldoening aan 't bovengemeld verzoek. (y)

Bl. 39. r. 14. v. o. „ Vyf en zeventig *duizend man afgedankt.*" Voor „ *vyf en zeventig*", leeze men „ *zeven en vyftig.* (z)"

Bl. 39. r. 13. v. o. „ *Verscheiden* Officiers — afgedankt." Te Lande, was 't getal der Opper-officieren, die in dienst bleeven, thans, zeer klein. SLANGENBERG overleden zynde, bleef FAGEL de eenigste Generaal van het Voetvolk: ook hadt men slegts twee dienende Generaals, overig, by de Ruitery; zynde, zo ik meen, de Graaven van TILLY en ALBEMARLE (a); na dien men van den Heere van OBDAM, sedert 1703, en van den Heere van SLANGENBERG, sedert

(y) Resol. van Holl. 17 Nov. 1713. *bl.* 563.
(z) Petitie Raad van Staate, *in de* Resol. van Holl. 9 Jan. 1715. *bl.* 13.
(a) Resol. van Holl. 30 Mei 1714. *bl.* 212.

dert, 1705, geen gebruik gemaakt hadt. (*b*) De wedden der drie dienende Generaals, wierden een derde verminderd, zo als ook die van mindere Hoofdofficieren verkleind wierdt (*c*). Doch TILLY; dezelfde Officier, die wy, ten jaare 1672, by het omkoomen der DE WITTEN, als Ritmeester, reeds ontmoet hebben, (*d*) en die, na 't afsterven van OUWERKERK, het opperbevel over 't Leger der Staaten gevoerd hadt; (*e*) dan welk bevel, en teffens de rang, dien hy, daar door, boven de andere Generaals bekleedde, met de vrede ophieldt; was bedagt op middelen, ter styving zyner waardigheid. In Wynmaand des jaars 1713, verzogt hy reeds aan de algemeene Staaten, begiftigd te worden, „ met *acte* of *karacter* van *Veldmaar-* „ *schalk*, of sodanig andere *acte* van *dis-* „ *tinctie*, als haer Ho. Mo. souden goedvin- „ den;" als mede, dat hy, hangende de „ raadpleegingen der Gewesten hier over, „ mogte worden *gecontinueerd* in syne *char-* „ *ge* van *Generaal Commandant* der Troepes „ van den Staat." De Vergadering van Holland was, toen, niet by den anderen, en men vindt niet; 't geen eenigsints vreemd kan voorkoomen; dat hier van, in 't vervolg, aan dezelve verslag wierdt gedaan. Doch de Heer van OBDAM, omtrend den zomer des volgen-

den

(*b*) SLINGEL. Staatk. Geschrift: 4. D. *bl.* 155. Myne Aanmerk. 17 St. *bl.* 53 op WAGEN. Vaderl. Hist. 17 D. *bl.*

(*c*) Resol. van Holl. 17 *Febr.* 15 Maart en 24 April 1714. *bl.* 47, 99 en 158.

(*d*) WAGEN. Vad. Hist. IV. D. *bl.* 162 en 169. Resol. van Holl. 1 Sept. A. 1718. *bl.* 389 en 390.

(*e*) WAGEN. Vad. Hist. XVII. D. 322.

den (*f*) jaars, overleden zynde, wendde TILLY; die zig, door dit sterfgeval, nu de oudste van alle Generaals bevondt, en de ongenegenheid der Provintien, tot het aanstellen van een Veltmaarschalk, duidlyk bemerkt hadt; het op een anderen boeg, verzoekende nader: „ dat hy, nu zynde *de oudste Generaal* van den Staet, by vervolg mogte „ werden bekleedt met een *permanente Acte*, of *Commissie*, ofte *character*, uyt „ hoofde van welcke hy, so wel by de „ *Troupes van den Staet*, als by de *vreemde* „ *Mogentheden*, mogte werden erkent, voor „ *Commandant* en *Generael en chef* van de „ Troupes van den Staet."

De Graaf van TILLY hadt verdiensten (*g*), veelen waren hem genegen en, op den zelven dag; zynde den 18 van Hooimaand des jaars 1714; dat dit verzoek, des morgens, aan de algemeene Staaten was gedaan en, des middags, door den Raadpensionaris HEINSIUS, aan die van Holland was bekend gemaakt, besflooten de Staaten der laatstgemelde Provintie: „ dat de sake, ter Generaliteit, daar heenen „ zou werden *gedirigeert*, dat, aan gemelde „ Grave van TILLY, zyn voorschreven ver„ zoek mogte werden *geaccordeert*." (*h*) De Afgevaardigden der meeste overige Gewesten volgden dit voorbeeld, binnen twee dagen, en de zaak zou doorgegaan zyn, indien niet Vriesland en Stad en Lande, bezorgt

(*f*) Resol. van Holl. 30 Mei 1714. *bl.* 212.

(*g*) *Zie*, onder anderen, myne Aanmerk. 17 St *bl.* 50 en 51. en WAG. Vad. Hist. XVII. D. *bl.* 343.

(*h*) Resol. van Holl. 18 July 1714. *bl.* 321 en 322.

zorgt voor de regten van derzelver Kaptein-Generaal in den tyd, hunne toestemminge gehegt hadden aan deeze voorwaarde, „ dat, alvoorens, „ zou overlegd worden, met den *Raad van* „ *Staate*, *hoedanige Commissie* en *Instructie* aan „ den Graaf van TILLY behoorde te worden „ gegeven?" Men tradt, hier op, in onderhandeling met dien Raad, die, hier uit, aanleiding nam, om, in stede van te *adviseeren* over de *Commissie* en *Instructie*, „ de *Gedeputeerden* van de Provintien te *informeeren*, van de redenen, waarom het verzoek *niet behoorde te worden toegestaan*, en „ om, onder anderen, aan te wyzen, dat, „ door het toestaan van het verzoek, *meerder gezag* zou gegeeven worden aan de „ *Graave van* TILLY, als, naar de ordre „ van de Regeering, aan een' *Veldmaarschalk*, en zelfs aan den *Capitein Generaal*, toekwam." De woorden, welken ik hier aanhaale, zyn die van den Heere SIMON VAN SLINGELANDT, die, toen, Sekretaris van den Raad was en, zeer denklyk, de hand hadt aan 't Betoog, 't geen de Raad, tot staaving van deszelfs gevoelen, overgaf, en 't welk, breeder, in zyne schriften, verdienende nageleezen te worden, my, egter, wigtig genoeg is voorgekomen, om er 't hoofdzaakelyke uittetrekken.

„ TILLY;" zeide men, 1°. „ hadt slegts, voorheen, 't opperbevel gevoerd over 's Lands „ Troepen te velde, niet over zodanigen, die, „ in de Provintien of 't gebied der Generaliteit, bezetting hielden, nu, wilde hy 't „ gezag over allen hebben; en begeerde dus „ meer

„ meêr in vrede, dan hem, in oorlog, was
„ gevolgd. 2°: Een *Veltmaarschalk* was,
„ uit hoofde van zynen lastbrief, onderge-
„ schikt aan, en dus minder dan, een Ge-
„ neraal *en Chef*, ook hieldt zyn gezag op,
„ met het eindigen van elken Veldtogt;
„ daar TILLY het Opperbevel, onafge-
„ broken *, by vrede en oorlog, wilde
„ bekleeden. 3°. Hadt zelf 't gezag der
„ Kapiteins Generaal van den Staat; volgens
„ 't gevoelen der Staaten van Holland, ten
„ jaare 1651; zig niet verder uitgestrekt,
„ dan over 't Volk van oorlog of over de
„ Legers, buiten de stemmende Provintien of
„ te velde zynde, en zy zelven hadden, vol-
„ gens de eenige Instructie, die, ooit, voor-
„ heen was vastgesteld; te weeten die van den
„ 24 van Sprokkelmaand des jaars 1672; by
„ elken Veldtogt, tot het opperbevel over 't
„ Leger, door den Souverein, op nieuws, moe-
„ ten gemagtigd worden. Ook moest men
„ zig niet verbeelden, dat de schikkingen,
„ die de Kapiteins-Generaal, over Krygsamb-
„ ten en *Patenten*, gemaakt hadden, waarlyk
„ hadden behoord tot hunne bedieninge: alzo,
„ wat de ambten betroffe, 't zy te velde
„ of daar buiten, hun geen meêr magt was
„ toegekend, dan de Betaaltsheeren, die er
„ alleen toe geregtigd waren, hen wel had-
„ den willen laaten uitoeffenen: terwyl, ten
„ opzigte der *patenten*, de Prinsen van Oran-
„ je dezelve, nimmer, als Kapteins-Generaal,
„ maar als Stadhouders, hadden gegeven:
„ hebbende men die verschillende waardig-
„ heden, ten jaare 1672, uit gunst voor
„ WIL-

* *permanens.*

„ Willem III, met den anderen verward.
„ 4°. Vermogt geen Officier, al was hy
„ Veldmaarschalk, buiten de Stadhouders,
„ eenig opperbevel te hebben over het Krygs-
„ volk, liggende in eene Provintie, die zel-
„ ve een' Stadhouder of Kapitein-Generaal
„ hadt: zo als, thans, in Friesland plaats
„ greep en, 5°. zou ook de bevordering
„ van een' Officier, tot *aanblyvend' Opperbevel-*
„ *hebber*, * om dat hy de *oudste Generaal*
„ was, de Staaten, door den tyd, de han-
„ den kunnen binden, om, des noodig
„ oordeelende, 't bevel van 't Leger aan
„ een' jongeren Generaal op te draagen. Zo
„ als zy dit laatste, egter, in den persoon van
„ Tilly zelven, hadden uitgeoeffend, zo dik-
„ wyls hy aan 't hoofd van 't Leger ge-
„ steld was geweest, schoon de Heeren van
„ Slangenberg en van Obdam ouder Gene-
„ raals waren, dan hy." De Raad, dan, besloot,
op alle deeze gronden, dat, zo men egter ver-
meende, dat de dienst van den Staat en van
Tilly vereischten, dat deezen laatsten eenig
meerder gezag, dan dat van Generaal der
Ruitery, gegeeven wierde, men, by voor-
raad en wel, by *Resolutie*, doch niet by
Acte of *Commissie*, „ en, vooral, sonder aan
„ hem te geeven de *Character* van *permanent*
„ *Commandant* en *Generaal en Chef* der
„ Trouppen van den Staat, voornoemden
„ Graave van Tilly zou kunnen magtigen,
„ om, zonder verkorting van 't regt der
„ overige Generaals, toezigt te hebben
„ over 's Lands geheele Krygsmagt, en de
„ zorg tot het nakoomen der ordres en *Re-*

* *perma-nent Com-mandant.*

gle-

" glementen voor alle deelen van den dienst,
" met magt, om; by toestemming der Staa-
" ten van de Provintie, of hunne Gemagtig-
" dens; ten dien einde, de Bezettingen voor
" zig te doen monsteren, zo dikwyls, hy zulks
" noodig mogte agten, en zig de lysten der
" sterkte en den staat der Regimenten, en wat
" diets meer was, te doen geeven: om hun-
" ne Hoogmogendheden en den Raade, ten
" allen tyde, te kunnen berigten, nopens den
" toestand van 't Krygsvolk, en hoe 't zelve
" best te houden buiten verval."

Dit advis en deeze voorslag vonden zoo veel ingang by de Leden van 't Besoigne ter Generaliteit, dat dezelven de gedagten van den Raade toevielen, met byvoeging egter, dat men Tilly de eerbewyzing van Veldmaarschalk zou kunnen doen genieten. Op op den 21 van Oogstmaand deezes Jaars 1714, wierdt dan, ter Vergadering der Algemeene Staaten, het Rapport in dier voege uitgebragt, doch, door alle de Provintiën, overgenomen, om ter kennisse hunner Meesteren te doen koomen: " sonder dat, (zegt de Heer " van Slingelandt)" de Graaf van Tilly " de saak, sedert, vervolgd, of eenige Provin- " tie haar Advis, daar op, ter Generaliteit in- " gebragt heeft." (*i*) Omtrend welke twee laastgemelde punten, ik egter, uit 's Lands Resolutien, meene te moeten aantekenen. *Vooreerst*, dat, wat Tilly belange, dees; voor zo ver ik zie; wel geen verderen aandrang gedaan heeft, om aangesteld te worden tot

(*i*) Slingel. Staatk. Geschrift. IV. D. bl. 135 — 145.

tot *permanent Generaal en Chef*, maar evenwel, in Louwmaand des jaars 1718, aan de Algemeene Staaten voordroeg, „dat, nadien, „ omtrend het *caracter* en de *Commissie*, hem „ te geeven, zig eenige bedenkingen en „ zwaarigheden hadden opgedaan, hy verzogt, om, buiten belasting van den Staat, „ te worden *gehonoreert*, met de *digniteit* „ van *Veltmaarschalk* der Troupes van den „ Staat" (*k*). *Ten anderen*, dat; wat de Provintien betreffe; de Staaten van Holland, bereids op den eersten van Herfstmaand des jaars 1714, en dus slegts elf dagen, na 't uitbrengen van het bovengemeld Rapport, hunne Afgevaardigden ter Generaliteit gemagtigd hadden, om in het verzoek van Tilly toe te stemmen (*l*). 't Kan, evenwel, zyn, dat deeze last, nog door de Afgevaardigden van Holland, nog (zo zy insgelyks gelast geweest zyn) door die van de andere Gewesten, ter tafel van de Algemeene Staaten is ingebragt geworden: 't zy dan, om dat de Presidenten in der tyd dit punt niet in omvrage zullen hebben gebragt: 't zy, om andere redenen. En, dit zo zynde, kan men te ligter begrypen, waarom Tilly het zo even gezegd verzoek, ter bekooming der waardigheid van *Veldmaarschalk*, in den jaare 1718, gedaan hebbe. Ondertusschen wierdt, ook dit verzoek weder commissoriaal gemaakt, zo ter Generaliteit, als by Holland (*m*): maar de zaak bleef hangen.

's Lands

(*k*) Resol. van Holl. 18 Jan. 1718. *bl.* 28 en 29.
(*l*) Resol. van Holl. 1 Sept. 1714. *bl.* 389 en 390.
(*m*) Resol. van Holl. 20 Jan. 1718. *bl.* 29.

'sLands kas, in den jongsten oorlog uitgeput, en overlaaden met schulden, gedoogde nog geene noemenswaardige verligting van gemeene middelen, welken, buiten dien, in Noord-Holland, zo verminderd waren, dat zy slegts omtrent een derde der gewoone som opbragten, nadien veele Inwoonderen verhuist en veele Landen in waardy verminderd, of verlaaten, waren; sedert den geweldigen inbraak van den West-Frieschen Zeedyk en het, daar op gevolgd, onderloopen van een groot deel van 't Gewest van dien naam, ten jaare 1675: (n) welke laatste rampen zulke zwaare onkosten ter herstellinge hadden veroorzaakt, dat dezelven, voor dat Kwartier, gerekend wierden nadeeliger geweest te zyn, dan de gantsche, zo verderflyke, oorlog, van den jaare 1672 tot 1675. Hier om, zo wel als om de schade, door de sterfte onder 't Rundvee, en door twee muisjaaren, aangebragt, gaven de zeven stemmende Steden van Noordholland, in Louwmaand deezes Jaars 1714, aan de Staaten te kennen: dat zy, niet langer in staat zynde, hun deel in 's Lands lasten te kunnen draagen, op den voet van den jaare 1668, (o), zig, dierhalven, van de overeenkomst, ten dien tyde aangegaan, geheellyk ontslagen hielden. Hunne Edele Grootmogendheden stelden die Verklaaring, terstond, in handen van Gecommitteerde Raaden der twee Kwartieren, ten einde derzelver gevoelen daar op te

(n) Vergel. Wag. Vaderl. Hist. XIV. D. bl. 377.
(o) Wagen. l. c. XIII. D. bl. 360.

te verstaan (*p*). 't Liep aan tot in den jaare 1715 en 1716, eêr men; om 't Noorder Kwartier te gemoed te koomen; in Holland besloot, de helft van het Krygsvolk; 't geen op 't aandeel van Noord-Holland, tot nu toe, gestaan hadt; by wyze van eene proeve, voor 't loopend jaar, te brengen op dat van het Zuiderkwartier, met byvoeginge, dat, aan Gekommitteerden in het Noorderkwartier, elke Heerenmaand (van welken men weet, dat agt van zes en één van vier weeken in een gewoon jaar gaan), dertig duizend gulden zouden aangeteld worden, om onder de Solliciteuren, in mindering van hunne agterstallen, verdeeld te worden: alles, egter, zonder inbreuk te doen op de Overeenkomst van den jaere 1668. (*q*)

Doch, nopens het draagen der lasten, was, in dit jaar, te Alkmaar, grooter onlust ontstaan. 't Gemeen, zeer gebeeten op twee Pagters van 's Lands middelen, met naame DANIEL SANGRÈ en ADOLPH CROMHOUT, viel, den 7 van Wynmaand, op hunne huizen aan en plunderde dezelven, met voornemen, om, straks daaraan, de wooning van Mr. NIKOLAAS KIEN, Voorzittend Schepen der Stad; die het Schoutsambt, by 't openstaan dier bediening, waarneemende, den Pagteren, in 't invorderen van 's Lands penningen, hulpe had beweezen; op gelyke te behandelen. Dit laatste, egter, wierdt nog voorgekomen, door het, tydiglyk, op de been brengen van een gedeelte der Burgery, die, geholpen van Stads bedienden, de plunderaars uit den

(*p*) Resol. van Holl. 25 Jan. 1714. *bl.* 28–31.
(*q*) Resol. van Holl. 31 Aug. 1715. *bl.* 643–645, en 29 April en July 1716. *bl.* 258 en 511.

den anderen dreeven. De Staaten van Holland, dit werk zeer euvel neemende, schreeven, terstond, naar Alkmaar, met last aan den Officier der Stad, om de handdadigen, te vatten, lyfstraffelyk * in regten te betrekken en, van veertien tot veertien dage, aan hunne Edele Grootmogendheden kennisse van den stand der zaaken te geeven. Doch KIEN antwoordde, dat de voortgang des oproers, zynes meenings, best door zagte middelen zou konnen geweerd worden, en dat hy ten uitersten bekommerd was, van het zelve weder te zullen zien herleeven en er den eersten aanstoot van te lyden, indien aan het, op zig zelve, heilzaam, maar, in de uitvoering, zeer gevaarlyk, oogmerk der Vergadering van Holland moest voldaan worden. Zelf verzogt hy, dat men hem, als geen Schout der Stad zynde, van deeze beveelen geliefde te ontslaan. Eenige dagen daar aan, wierdt Mr. WILLEM BYL, tot Schout aangesteld, maar de Staaten waren, dien onverminderd, by hun besluit gebleeven, den Officier in der tyd gelastende, op bovengemelden voet, met de zaaken voort te gaan, en, indien hy, by onverhoopten tegenstand of andere toevallen, eenig Krygsvolk ter zyner hulpe mogt noodig hebben, daar van kennisse te geeven aan hun of, by hun afweezen, aan Gekommitteerde Raaden, om de noodige voorziening, ter handhaaving van regt, te erlangen (r). BYL deed, kort hierop, de misdaadigen vatten en de

* crimineelyk.

(r) Resol. van Hol. 8 Nov. 1714. bl. 514, 515 en 539.

de noodige getuigenissen tegens hen inwinnen; ook lieten de Staaten zig zynen yver welgevallen, met aanschryvinge, zo aan hem, als aan Schepensbank van Alkmaar, om onverwyld en streng regt, tegens de Plunderaars, uit te oeffenen, overeenkomstig de Wetten en Plakaaten deezer Landen, en te zorgen, dat de voorschreven zaak, voor 't veranderen van Schepensbank; welke veranderinge invalt op Kersavond; wierde afgedaan (*s*). Dit laatste, egter, gebeurde niet. In 't begin van Hooimaand des volgenden Jaars, liep by Holland een brief in van een deel der oude; waar onder Kien; en een deel der nieuwe Schepenen van Alkmaar, nopens den toenmaaligen staat van dit regtsgeding, „ en aen wie, en waer aen, het ge„ hapert hadde, dat de sake, — voor de veran„ deringh der Schepensbank, niet *finalyk* was af„ gedaan." Men maakte dien Brief commissoriaal aan het groot Besoigne tot de regtszaaken, (*t*) en besloot, eerlang, overeenkomstig het Rapport van dien, dat de dienende Schepenen van Alkmaar de aangevangen regtsplegingen, ten spoedigste en kragtigste, zouden hebben door te zetten: ook wierdt; „ ten eynde haer Edele Groot „ Mog: versekert mogten wesen, dat aan dersel„ ver goede *intentie*, dienaangaande, zou wor„ den voldaen ;" het Hof aangeschreeven, den Prokureur Generaal te gelasten, van, te Alkmaar, naar de reeds gehouden en nog te houden' regtsgedingen, onderzoek te doen, en

(*s*) Staat der Nederl. 5 D. *bl.* 404. en Resol. van Holl. 8 Dec. 1714 *bl* 555.
(*t*) Resol. van Holl. 10 Jan. 1715. *bl.* 35.

en den Staaten zyne bevindinge, omſtandiglyk, en in geſchrifte, te berigten: (*u*) zo als hy, na ruim vier weeken, deedt. Hunne Edele Grootmogendheden ſtelden dit Berigt in handen van 't groot Beſoigne tot de regtszaaken, om „ nader en aendachtigh, te *examineeren*, en te dienen van *conſideratien* en *Advis* (*v*)." Hoe het wyders, met deeze zaake afliep is niet, duidlyk, ter myner kenniſſe gekoomen. De Reſolutien van Holland houden daar omtrend; voor zoo verre ik zie; een volkoomen ſtilzwygen.

In 't laatst van Wintermaand, gebeurde, in Noord-Holland, nog iets, 't geen, toen ten tyde, veel beweeging veroorzaakte. Ondanks de Plakaaten van den Lande en, byzonderlyk, dat van den jaare 1647, tegens de bedevaarten der Roomschgezinden naar Heilo en elders, ging dit werk zyn' gang, zo naar Heilo zelve; daar men den put bezogt, dien men hieldt, op 't gebed van Biſſchops WILLEBRORD, uit de aarde opgeweld, en dienstig voor koortſen en andere ziektens te zyn (*w*); als naar het *Kruisbergjen*, of den grond, op welken, tot den jaare 1578 toe, geſtaan hadt het, zo gezegd, wonderdaadig Kapelletjen van *onze lieve Vrouwe ter nood*, gelegen in Oesdom, tuſſchen de Dorpen Heilo en Limmen. Hier plantte men Kruiſſen, en deedt; om met de Staaten van Holland te ſpreeken; „ bygeloovige kruiperyen,

(*u*) Reſol. van Holl. 19 Jan. 1715. *bl*. 65.
(*v*) Reſol. van Holl. 22 Febr. 1715. *bl* 117.
(*w*) VAN HEUSSEN en VAN RYN, Kerkel. Oudhed. III. D. *bl*. 137 en 138.

„ en, (x)," welker menigvuldigheid, reeds ten jaare 1706; volgens 't verhaal van een' ooggetuigen; diepe spooren, in 't rond, gemaakt hadden (y). 't Bleef hier niet by. In Slagtmaand Jaars 1713, verspreidden (z) de Herbergiers van de weinige, daar staande, Huiskens, hoe, in den nagt van Maria's ontvangenisse; welke, tusschen den 8 en 9 der even gemelde maand, gerekend wordt in te vallen; onverwagt en onder een hemelsch geluid, uit den, zo zegden, heiligen grond, eene nieuwe bron was ontsprongen, die men daar na bevonden hadt, een onfeilbaar geneesmiddel te zyn tegen de ziekte onder het Rundvee, welke wy boven zagen, dat, thans, zo zeer, hier te lande, begon te woeden, dat ook hunne Edele Grootmogendheden er, by openbaare plakaaten, in voorzien hadden (a). 't Gerugt van dit wonder, dus verloklyk voorgesteld, vloog, schielyk, door het Land en, byna even spoedig, zag men, zo uit deeze als de nabuurige Provintien, een' grooten hoop menschen zig naar Heilo spoeden, die, elk om 't eerst, zig beyverden, hunne kruiken en vaatjes met heilig water te vullen. Welhaast zelf, ging men verder. De bygeloovigheid, allengskens aanwasschende, vervoerde het volk niet slegts tot het doen van Predikatien, onder den blaauwen hemel, alwaar dit water hooglyk verheft wierdt, maar ook tot plegtige ommegangen, die, op lichten dage, met

(x) Resol. van Holl. 28 July 1714; *bl.* 346.

(y) SMITS. Schatkam. der Nederl. Oudh., op 't woord *Heilo*.

(z) St. der Nederl. 8 D. *bl.* 226-228.

(a) Resol. van Holl. 17—23 Jan. 26 April, 25 July en 29 Oct. 1714, *bl.* 6, 22, 170, 335, 492.

met brandende toortsen in de handen, en 't zingen van Roomsche liederen, verrigt wierden. Eindelyk bragt de Klassis van Alkmaar het een en ander ter kennis der Staaten van Holland, met verzoek daar tegen te voorzien, zo als, sedert gedaan wierdt. De Bailu van Kennemerland ging, toen, spoedig dit werk te keer, en dempte den Wel, of bron, dien men, eerlang, berigt kreeg, gegraaven te zyn geweest: ook gelasteden hem hunne Edele Grootmogendheden, een waakend oog te houden, zo op alle soort van bedevaarten en ommegangen der Roomschgezinden, byzonderlyk naar het Bergjen te Heilo, als tegen alle verdere Overtredingen van 's Lands Plakaaten, ten deeze, daartoe, des noods, de sterke hand gebruikende (b). Men heeft dit egter, in 't vervolg, zo sterk niet opgenomen, en de bezoeken naar het gezegde Bergjen zyn, niet geheellyk, buiten zwang geraakt (c).

De West-Indische, Maatschappy deezer Landen met veele tegenspoeden hebbende te worstelen en, daaglyks, agter uit gaande, hadt de Kamer van Tienen, in dit jaar, zig, zo by de Staaten van Holland, als by de Algemeene, vervoegd, met verzoek, om ingelyfd en vereenigd te worden in en met de Oost-Indische, onder voorwaarde, dat zy, aan dezelve, alle haare Landen, Sterkten, voorregten, eisschen op in te vorderen gelde, en wat dies meêr was, in vol-

(b) Resol. van Holl. 28 July 1714. bl. 346 en 347.
(c) Kerkel. Oudh. III D. bl. 137.

vollen eigendom, afstaande, deeze, daar tegen, 't bestuur, baaten en lasten op zig zou neemen: agtende de Kamer van Tienen, dat zulks, met voordeel van 't Land, der Steden en byzondere Ingezetenen, zou konnen geschieden. Men stelde het plan, zo by Holland als ter Generaliteit, in handen der Bewindhebberen van de Oost-Indische Maatschappye, om te dienen van berigt (*d*). Ook liep, dit laatste, in de Lente des volgenden Jaars, binnen: doch men oordeelde, by het zelve, de voorgeslagen vereeniginge onaanneemlyk en verderflyk (*e*). 't Werk bleef toen hangen, en niet wakker gemaakt, voor diep in den jaare 1720, wanneer, in de beide hooge Staats-Kollegien, begreepen wierdt, dat een Besoigne gehouden en, daar van, Rapport diende uitgebragt te worden (*f*). My blykt niet, dat hier aan voldaan wierdt, en de West-Indische Maatschappy, deedt, met der daad, afstand van haare voorige denkbeelden, toen zy, eenige jaaren hier na, de voortduuring van haar Oktrooi, voor den tyd van dertig of veertig jaaren, verzogt: (*g*) 't welk haar dan ook; schoon niet zonder veele moeite onder de Provintien (*h*); ten jaare 1730, gegund

(*d*) Resol. Holl. 17 Oct. en 13 Nov. 1714. *bl.* 452 en 522.
(*e*) Resol. van Holl. 22 Maart 1715, *bl.* 272 en 273.
(*f*) Resol. van Holl. 16 Oct. 1720. *bl.* 448.
(*g*) Resol. van Holl. 7. Aug. 1727. *bl.* 755.
(*h*) Resol. van Holl. 24 Sept. 1728. *bl.* 955. en *l. e.* 3 en 21 Febr. 18 Aug. 1730. *bl.* 53 122. *l.* 719.

gaand wierdt, en wel op zulk eene wyze, als onze WAGEN., op zyn plaats, nader zal leeren (*i*).

Bl. 39. r. 4. v. o. „ Andere Gewesten" Onder deezen was Holland: 't geen, spoediglyk, toestemde in de lasten van den staat van Oorlog, zo als dezelven, op 't einde des voorgaanden jaars 1714, door den Raade van Staate, in de algemeene *petitie*, was aangedrongen (*k*). Volgens deeze, zouden er zes en veertig duizend, zes honderd elf hoofden in dienst gebleeven zyn. Maar, daar, dit niet smaakte by alle de overige Provintien, kwam men, op voorslag van den Raad, over een, om het tot op veertig duizend, twee honderd, twee en zeventig hoofden, te verminderen (*l*): 't geen, eindelyk, by Resolutie van de Algemeene Staaten, in Slagtmaand des jaars 1715, op veertig duizend, tweehonderd en een en tagtig koppen, gebragt wierdt (*m*).

Bl. 61. r. 16. „ Zy" (*de hulptroepen van den Staat naar Engeland*) „ *stonden onder 't bevel van den* Majoor Generaal VAN DER BEEKE." VAN DER BEEKE was *Luitenant-Generaal*, en hadt onder zig den Generaal-Major MONTEZE. Men hadt deeze twee gekooren, om dat zy de jongste Generaals persoonen waren, die, tot deezen dienst, bekwaam wierden geoordeeld:

(*i*) WAGEN. Vaderl. Hist. D. XIX. *bl.* 32.

(*k*) Resol. van Holl. 23 Febr. 1715, bl. 192, vergel. *l. c.* 9 Jan. 1715. *bl.* 7—84.

(*l*) Resol. Holl. 25 Mei 1725. *bl.* 419.

(*m*) Resol. Staat. Gen. 14 Nov. 1715. en van Holl. 19 Nov. 715. *bl.* 815—820.

deeld: konnende men er geene anderen toe neemen, om dat de Groot-Brittannische Generaals, met welken zy te veld moesten trekken, meestal jonger in rang waren, dan de overige Generaals persoonen van den Staat en de Brigadieren CHAMBRIER, CRONSTROM en D'ABADIE. Voorts bestondt ons Volk in vyf Bataillons Nederlandsche Voetknegten van JACOT, CRONSTROM, RANTSOU, WELDEREN en PALLANT: in vyf Bataillons Zwitsers van STURLER, MAY, CHAMBRIER en SMITS, en in het Regiment Dragonders van WASSENAAR (*n*).

Bl. 73. r. 0. „ *Welk de* Keizer — nimmer bekragtigd *hadt*." WAGEN: ziet hier, denk ik, op het Verdrag, tusschen den Keizer en Koning van Pruissen, geslooten den 2 van Lentemaand des jaars 1713, en, dit zo zynde, is, zekerlyk, die bekragtiging my mede niet voorgekoomen. Doch, negen dagen daarna, wierdt de Vrede, tusschen Frankryk en Pruissen, geslooten en, toen, stondt LODEWYK XIV; als daar toe door Koning PHILIPS van Spanje gemagtigd; aan FREDERIK WILLEM af dat gedeelte van Spaansch Oppergelderland, 't geen de laatstgemelde reeds bezat. Den 16 van Bloeimaand des jaars 1713, wierdt dit Verbond en deeze afstand bekragtigd (*o*).

Bl. 99. r. 6. „ Ik vind, dat zy — („de Prinses van URSINS") voornam, — *zig, met der* woon, *te* Utrecht, *neder te slaan. Doch* ik weet niet, of *zy dit voorneemen* voltrokken *heeft*."

(*n*) Resol. Gen. 19 Oct. 1715. en van Holl. 22 Oct. 1715. *bl.* 759—761.

(*o*) Voyez NENY, *Memoir: Hist. et politiq. des Pays-bas Autrich*. T. I. *p.* 138. et DUMONT Corps Diplom. T. VIII. *f.* 337—339. *et l. c. fol.* 357.

heeft." De Prinses van URSINS; dus genoemd, naar haaren tweeden Gemaal, den Prins FLAVIO *van* URSINS, met wien zy, ten jaare 1675, in den egt tradt; was eene gebooren' Hertoginne van TREMOUILLE, en, thans, reeds hoog bejaard. Haar Huis was aan dat van Nassau, van ouds, vermaagschapt, en in dienst van den Staat geweest: 't geen haar op de gedagten kan gebragt hebben, om zig, te Utrecht, neder te zetten. Doch zy veranderde, eerlange, van denkbeelden, en begaf zig naar Avignon, onder 't gebied van den Paus, om er 't overige van haar leeven door te brengen. Zy stierf, te Rome, in den jaare 1722 (*p*).

Bl. 99. r. 7. v. o. „ *Ook meent men, dat* zy" (de Prinses van URSINS) „ te veel vermogt *op den* Koning." Dit schynt de eenigste oorzaak van haaren val geweest te zyn, die, door de onbeleefdheid, welke zy, jegens de nieuwe Koningin, beging, slegts verhaast wierdt. De Abt ALBERONI; dien men, in 't vervolg, nader, als Kardinaal en eerste Minister van Spanje, zal leeren kennen, hadt dit huuwelyk des Konings met eene Parmasche Vorstinne, geheel buiten weeten der Prinsesse van URSINS, bestooken. Op zyn' raad, hadt ELISABETH FARNESE reeds van zyne Majesteit verlof gevraagd en verkreegen, om de Prinses van URSINS weg te zenden en, juist om dit te bewerken, hadt men aan de laatstgemelde, van dit al-

(*p*) Vie du Cardinal ALBERONI. *Tom.* I. *p.* 59; Europ. Mercur. 11 Jan. 1715. *bl.* 49 en 50. Mei 1716. *bl.* 286. en Aug. *bl.* 104. ook Dec. 1722. WAGEN. VIII D, *bl.* 48, 78 en XIX. *bl.* 190.

onbewust, aangeraaden, der jonge Koningin-ne te gemoed te gaan. ELISABETH ontvong haar koeltjens, en de oude Gunstelinge, hief op, zeer ten onpasse, een' gezagvoerenden toon aanneemende, en haare Majesteit, over derzelver traage reize, als anderfints, berispende, gaf deeze terstond last, haar van zig te verwyderen en, in een karos, naar de grenzen van Frankryk, te doen geleiden (q).

Bl. 104. r. 12. „ *De* Staaten *raakten* — *in eenig geschil met de* Turken. Evenwel niet met de Porte zelve, maar wel met eenigen haarer Staatsdienaâren en Onderdaanen. Toen de Aga; van welken onze WAGEN:, zo straks, spreeken zal; onverrigter zaake, van hier naar huis keerde, gelasteden de Algemeene Staaten aan den Graave COLYER, hunnen Ambassadeur te Constantinopolen, de ongegrondheid der eisschen van deezen Afgezondenen en zyne Meesters den Grooten Heere te vertoonen: 't geen van zodanig gevolg was, dat de Sultan niet slegts den zynen verboodt, hier over, voortaan, de Nederlanderen lastig te vallen, maar ook van dat bevel, by eene beleefde aanschryvinge, aan hunne Hoogmogendheden kennis gaf, die zulks, op eene dankbaare wyze, beantwoordden. Gelyk zy mede deden, nopens een ander blyk van 's Keizers heuschen handel omtrend hen: daar in bestaande, dat hy ook die van Algiers aan zyn Hof hadt ontboden, over het schandelyk verbreeken der vrede met den Staat,

(q) *Voyez* la Vie du Cardinal ALBERONI. *Tom* 1. *p.* 29—113.

Staat; hun gelastende, om, daar nopens, met der Staaten Ambasſadeur in handelinge te koomen, en de genomen' Schepen, Goederen en Slaaven, ſchaadeloos, te rug te geeven. De Staaten, naar deeze gunstige geſteltenisſe van het Ottomanniſche Hof zig regelende, geboden hunnen Gezant, om, indien zig eenige Afgevaardigden van Algiers op 't grond gebied van den Grooten Heer, ter voldoening aan hoogstdeszelfs bevelen, werkelyk begeeven mogten, als dan, op de ſchadelooze te ruggaave van alles aan te houden, of, zo hy dit laatſte niet bewerken konde, evenwel, ter vrylaating der Slaaven, voor en na de laatſte Vredebreuk genoomen, zestig duizend Ryksdaalders, of een weinig meerder, hun te mogen' aanbieden en beſteeden (*r*). Doch de uitkomst beantwoordde niet aan de verwagting. Eenige Algerynen kwamen wel, onlangs hier na, te Smirna, om over vrede te ſpreeken, doch zy gehoorzaamden niet aan de bevelen van ACHMET, en de vrede met hun wierdt, zonder tusſchenkomst des Turkſchen Keizers, eerst ten jaare 1726; zo als men nader zien zal; getroffen: toen COLYER; die, egter, naar zyne gewoonte, zig zeer in dat werk benaarstigd hadt; reeds was overleeden (*s*).

Bl. 105 r. 9. „*In der daad*, dit *was tot nog toe* agtergebleeven, *of ter oorzaake van den* buitenſpoorigen prys, welken men vorderde, *of by* gebrek *van* penningen.”

Men

(*r*) Reſol. Holl. 29 July 1717. *bl.* 332, en Secr. Reſol. van Holl. 29 Oct. 1717. *bl.* 294—297.

(*s*) Reſol. van Holl. 11 Oct. 1720. *bl.* 438, 2 en 6 July 1724. *bl.* 304 en 483. Ook 15 Mey 1725. *bl.* 388. DUMONT Corps Diplom. *Tom.* 8. *fol.* 137. *art.* 12.

Men fchynt niet te mogen ontkennen, dat een meerdere spoed by den Staat, in 't vrykoopen der Nederlandsche Slaaven, te Algiers gevangen zittende; en van welker vrykooping onze WAGEN. hier spreekt, den oorlog met dit Roofnest; die, eerlang, zeer kostbaar wierdt; denklyk hadt kunnen voorkoomen, schoon er zig, in den beginne, beletzelen tot dien vrykoop opdeeden. 's Lands Consul VAN BAARLE hadt, op bevel der Algemeene Staaten, reeds ten jaare 1713, aan hun, eene Lyst dier Slaaven gezonden, met byvoeginge, dat hy den prys des lossinge niet konde opgeeven, alzo de Patroonen dien niet zeggen wilden, voor zy wisten, dat er last tot vrykooping, uit de Nederlanden, gekoomen was. Hy riedt, egter, dit laatste af, om hen niet te veel te doen eisschen, en verzogt, dat men hem veel eêr, in stilte, met een' Koopvaarder van Cadix, de noodige penningen, in goede Mexicaansche stukken van agten, wilde overmaaken. Doch hunne Hoogmogendheden lieten hem weeten, dat men, hier te lande, tot geen besluit, nopens de lossinge, konde koomen, zo lang men van den prys niet verzekerd was, dien hy, derhalven, nader onderstaan moest: zy voegden er by, dat ook de bezending van Kadix ondoenlyk was, om den Oorlog, in welken men zig nog met Spanje bevondt (t). VAN BAARLE schreef, hier op, nader, in den Herfst des volgenden jaars 1714, dat het niet lossen der Slaaven, by de Algerynen en Tunetaanen; die dit, als een gewoon en

(t) Secr. Resol. van Holl. 20 Mei 1713. bl. 90 en 91.

„ en aangenaam gevolg en de vrucht van „ de vrede, over de drie jaaren vergeefsch „ hadden gewacht;" groot misnoegen hadt veroorzaakt, en dat de Slaaven zelve, tot wanhoopige daaden overslaande, niet slegts de Schepen afgeloopen, maar, onder voorwendsel, dat hy 't geld tot lossinge reeds onder zig hadt, een aanslag op 't leeven van hem en zyn huisgezin gemaakt hadden, dien hy, ter naauwer nood, was ontkoomen: verzoekende nu, tot behoud der vrede en tot dekking van zig zelven tegen alle toekoomende gevaaren, zestig duizend Ryksdaalders, in wigtige Spaansche *Pistoletten* of *Cruzados*, te mogen erlangen. Men maakte dit *commissoriaal*, zo ter Generaliteit als by Holland (*u*): doch; schoon nu de vrede met Spanje was geslooten, en 't vervoer, des noods, ook van daar, geschieden konde; de zaak bleef hangen: 't zy dan om redenen, door onzen WAGEN. aangehaald, 't zy, om dat men begreep, dat die lossing niet op 's Lands beurse diende te geschieden, of om andere oorzaaken. Moetende ik hier by aanmerken, hoe my niet gebleeken is, dat de Staaten werkelyk „ *be*„ *loofd* hadden het vrykoopen der Slaaven, „ die, ten tyde der jongste Verdragen, te Al„ giers, — gevangen zaten," zo als onze treflyke Schryver, kort te vooren, gemeld heeft. (*y*) Ik vinde, in tegendeel, by het 12 punt van 't jongste Verdrag van den Staat

(*u*) Resol. van Holl. 13 Sept. 1714. *bl.* 410 en 411.
(*y*) Vaderl. Hist. XVIII. D. *bl.* 105. r. 5—9.

Staat met de Algerynen, ten jaare 1712, bedongen te zyn, „ dat niemand tot de „ Nederlanders zou mogen zeggen, *koopt* „ *uwe Slaaven!* zo lange zulks hun," (der Nederlanderen) „ welbehaagen niet was:" en verder, „ dat men geene *belofte*, nog tyd, „ nog getal der Persoonen, om vry te koo„ pen, zou mogen voorwenden, en, als de „ tyd, om Nederlandsche Onderdaanen te koo„ pen, volgens gewoonte, zou gekomen zyn, „ *wanneer zulks ook wezen mogte*, niet meêr „ van hun zou mogen eisschen, dan men ge„ woon was van andere Natien te doen." (*w*)

Doch de Algerynen waren niet gewoon, zig veel aan de Traktaaten te kreunen. Zy hoopten altyd op eene lossing; met welke men hier geen haast maakte; en vielen 'er den Consul VAN BAERLE lastig over. Reeds op den 8 van Grasmaand des jaars 1715, schreef dees aan den Staat: dat twee zaaken, onvermydlyk, eene vredebreuk met de Barbaaren na zig sleepen zouden: *eerstelyk*, zo men 't misnoegen, over 't niet lossen der Slaaven, niet wegnam: *ten anderen*, zo men niet zorgde, dat 'er, geene masten uit de Nederlanden, naar Algiers gebragt wierden, dan zodanige die door de handen van hem sul gingen: hebbende zekere Christen Mogendheid aan de Regeeringe aldaar veertig masten aangeboden, mids zy met hunne Hoog-mogendheden brake. (*x*)

Men

(*w*) DU MONT, Corps dipl. *Tom.* VIII, *fol.* 294.

(*x*) Resol. van Holl. 25 Juny en 18 July 1715. *bl.* 457 en 540.

Men voorzag in het laatste eerlang (y): maar, daar 't eerste niet afgedaan wierdt, voegden zig de Algerynen, al spoedig, by de Roovers van Salée en verklaarden, opentlyk, den oorlog aan ons Gemeenebest, in 't laatst van den jaare 1715: waarvan men, hier, de weete kreeg in Lentemaand van 1716, midlerwyl VAN BAERLE, een maand bevoorens, geduurende eene aardbeevinge, die, met tusschenpoozing, verscheiden dagen duurde, uit Algiers, was gevlugt: zo als ook de consul FRANKEN 't Maroccaansch gebied hadt moeten ruimen. (z) Schoon men, hier te Lande, straks, brieven ter kaape uitgaf, liet 's Lands beurse niet toe, veele Schepen van oorloge in zee te brengen: maar, daar men bemerkt hadt, dat de Levantvaarders, thans, min bemand en gewapend waren, dan voorheen, uit hoofde van het Reglement van den jaare 1663, geschied was, waar door veelen derzelven in handen der Algerynen gevallen waren en deeze laatsten zig, des te eêr, verstout hadden, met den Staat te breeken, wierdt, op voorstel van Bewindhebberen des Levantschen handels, eerlang, by openbaaren Plakaate, geboden, dat geene Koopvaardyschepen naar de Straat, Midlandsche Zee en den Archipel, van hier en terug, zonder geleide van Schepen van oorloge, zouden vermogen te vaaren en handelen, ten zy van genoegzaame grootte, en voorzien van zodanige Manschap en ge-

(y) Resol. Holl. 25 Oct. 1715. *bl.* 767—776.
(z) Resol. van Holl. 25 Aug. 1716. *bl.* 180 en 181.

geschut, als breeder by plakaat was vastgesteld: alles op verbeurte der verzekeringe, * zo op den bodem, als op de daar in gelaaden goederen, gedaan. (a) Ook nam men, in den zomer des jaars 1717, in overweeginge, om, tot losfing der Slaaven, zo te Algiers als Marocco gevangen zittende, niet slegts eene algemeene inzameling * van gelden door deeze Gewesten te doen, maar ook den tienden of twaalfden penning, door de Reders van schepen, op de West vaarende, van de maandgelden der Schepelingen te doen in houden en in 's Lands kasse brengen, in dier voege, dat; zo dit alles niet genoeg was; men 't overschot zou moeten vinden, uit het verhoogde last- en veilgeld. (b) Doch ook dit nam een anderen keer, toen men, kort daar op, tyding kreeg van 't bevel des groote Heers aan de Algerynen; van 't welk ik, in myne bovenstaande aanteekening gesproken heb; strekkende ter schadelooze terug gave van alles aan den Staat. De Staaten besflooten toen, den Schout by Nagt BOUDAAN; die, eenige Koopvaarders begeleid hebbende, met drie schepen voor Cadix lag; aan te schryven van, in persoon, zo de tyd, tot zyne terug reize bepaald, dit toeliet, naar Algiers te zeilenen, anderfints, zulks aan een zyner onder hebbende Scheeps-Kapiteinen op te draagen, met last, om, overeenkomstig 't be-

* *Assurantie.*

* *Collecte.*

(a) Resol. van Holl. 22 Sept. en 24 Nov. 1716. *bl.* 628 en 734—739.

(b) Resol. van Holl. 24 Jun. 1717. *bl.* 249.

bevel van ACHMET III, volkoomen ontslag der geroofde goederen, Vaartuigen en Slaaven te eischen, of, zo 't niet anders zyn kon, drie honderd Ryksdaalders, ten hoogste; 't geen' men een maatig losgeld noemde; voor elken Slaaf uit te looven. Doch BOUDAAN kreeg deezen Brief te laat, om 'er aan te konnen voldoen (c) en, sedert, bleef de oorlog, tot het jaar 1726, voortduuren, zo als ik, boven, reeds zeide: ondanks zelf het aanbod der bemiddeling of hulpe van Frankryk, Spanje, de Porte en des Grootmeesters van Maltha (d). Met Marokko liep dit aan, tot het jaar 1730.

Bl. 105. r. 4. v. o. „ Sterfte *onder* 't „ Rundvee." *Zie* ook myne Aanteekening alhier, *bl.* 24.

Bl. 107. r. 10. „ *Ook werdt* — besloo„ ten, *dat* hy" (*de Graaf van Albemarle*) „ zyne zitting *in de* Vergadering *van* Hol„ land behouden zou." Alle de overige Leden der Ridderschap verschilden van het verzoek des Heere van Duivenvoorde, en begreepen dus, dat ALBEMARLE, op de gronden, by WAGEN. vermeld, zitting ter Vergadering diende te houden, en dat de Steden zig in het huislyke * hunner orde niet behoorden intelaaten. Eenigen, egter, der laatstgemelden namen 't voorstel over (e) en de

* *Domestique.*

(c) Resol. van Holl. 26 Nov. 1717. *bl.* 438 en 24 Maart 1718. *bl.* 280.

(d) Resol. van Holl. 22 July, 12 Aug. 1721. *bl.* 585, 604, 605, 17 Febr. 1724. *bl.* 124. 1 Juny, 16 en 18 Dec. 1723, *bl.* 425, 880 en 909.

(e) Resol. v. Holl. 15 Mei 1715. *bl.* 372 en 273. Vergelyk myne Aanm. 13 St. *bl.* 107.

de zaak bleef, eenige maanden, hangen: tot dat de Staaten, op 't einde deezes jaars, verstonden, dat ALBEMARLE; die hun gebleeken was, sedert, ook de Heerlykheid van Zevender te hebben gekogt, en daar mede verlyd te zyn; „ zyne *sessie* zou mogen „ *continueeren* — in de Vergaderingh van „ haer Ed. Groot-Mog., ende, genegentheyt „ hebbende, om weder naar Engeland te „ gaen ende aldaer *sessie* te nemen als *Pair* „ van Groot Bretagne, sulks ook zou vermo„ ghen te doen, *na dat hy, alvorens, daar* „ *toe, permissie versocht ende geobtineert sou* „ *hebben van haer Edele Groot-Mog.*;" (*f*) welke plaats ik uitschryve, om dat de woorden, die, met een loopende letter, gedrukt staan, twyfel kunnen geeven, of zy alleenlyk zien op 't vertrek van den Graave naar Engeland en 't zitting neemen in 't Hoogerhuis aldaar; zo als WAGEN. het hier opvat; dan of zy ook betreklyk moeten gemaakt worden op ALBEMARLE'S zitting in de Staats-Vergadering, hier te lande; zo als hy het, in vroeger tyd, heeft verstaan (*g*). Ook weet ik niet, of de Graaf, naderhand, tot één deezer beide zaaken verlof gevraagd heeft, maar wel, dat hy, in Louwmaand des jaars 1616, reeds by Holland zitting nam (*h*) en, aldaar, meest als Heer van *Acquoi*, somtyds ook als Heer van *Zevender*, onder de Edelen voorkomt (*i*).

De

(*f*) Resol. van Holl. 19 Dec. 1715. *bl.* 934.
(*g*) Staat der Nederl. VI D. *bl.* 94.
(*h*) Resol. v. Holl. 15 *Jan.* 1716. *bl.* 4.
(*i*) Resol. van Holl. 2 en 28 Jan. 16 Maart, 13 April, 18 Mei, 10 Sept. 1717. 2, 24, 98, 129, 170 en 354.

De Staaten van Holland beslooten, ten zelven dage, vast te stellen, dat, onverminderd de Resolutie, ten jaare 1658, in optigte der Staatsdienaaren, genomen, * voortaan niemand ter hunner Vergadering zou worden toegelaaten, die in anderen eed, dienst, of wedde ware, dan van dit Gewest, van de verdere Bondgenooten of der Generaliteit: zonderende zy, egter, hier van uit 't bezitten van leengoederen en de voorregten daar aan gehegt, als mede de eertitelen van eenige Ridderlyke orde ofte der, daar van afhangende, Kommanderyen, als ook den Adeldom, die iemand van een' uitlandsch' Vorst bekwaame, „ na dat hy, alvoorens, daar op verzocht ende ook *geobtineert* soude hebben „ het *consent* ende goedvinden van haer Edele Groot Mog." (k) * Ministers.

Bl. 117. r. 6. v. o. „ *'t Verbond werdt,* „ *wederzyds, behoorlyk bekragtigd.*" Kort daar op, namen 's Lands buitengewoone Ambassadeurs, Wassenaar van Duivenvoorde en Borsselen van der Hooge; na verkregen verlof van den Staat; hun afscheid van Koning George, en de eerstgemelde deedt, reeds in Bloeimaand deezes jaars, in den Haage, verslag van zyne bezending (l).

Bl. 120. r. 10. v. o. „ *Zy* bleeven *besluiteloos.*" Men moet dit, egter, zo niet opneemen, als of de Staaten, met naame die van Holland, in 't geheel thans afkeerig

(k) Resol. Holl. 19 Dec. 1716. bl. 934 en 935.
(l) Resol. van Holl. 27 Febr. en 22 Mei 1716. bl. 133, 134 en 280.

rig waren van 't aangaan van nieuwe Verbonden, tot onderlinge verdediging, met de bovengemelde Mogendheden. In tegendeel, schoon zy gevoelden, dat het sluiten, met slegts één of eenigen derzelven, gevaarlyk was, verstonden zy, reeds op den 30 van Grasmaand deezes jaars 1716, dat de, hun aangeboden, Verbonden, tot behoud der vrede en rust van Europa kunnende strekken, geenzints van de hand moesten worden geweezen, maar, in tegendeel, „ alle *devoiren* aangewend, dat, tusschen den „ Keizer, den Koning van Groot Brittannie „ en den Staat, eene *defensive Alliantie* „ mogte werden aangegaan, en ook, *op* „ *den zelven tyd*; om alle *diffidentie* en *om-* „ *brage* voortekoomen; eene gelyke *Alliantie*, „ tusschen de Koningen van Frankryk, van „ Groot Brittannie en den Staat, mogte worden „ geslooten." (*m*) Juist dit zelfde plan riepen zy nog in en hielden zig daar aan, toen Frankryk en Engeland beiden den Staat een nader Verbond van verdeediging voorsloegen, schoon zy, daarna, egter, zo als WAGEN. in 't vervolg zal doen (*n*) zien; in dat nader Verbond, zonder den Keizer, traden, hoe zeer niet buiten strubbeling onder de Gewesten, en zo, dat; 't geen ik elders niet aangeteekend vinde; de Stad Leiden het sluiten van 't meergemeld Verbond alleenlyk aanzag, doende hier van blyken in 's Lands Revolutien. (*o*) Ik zie, dat Spanje; 't geen, thans

(*m*) Secr. Resolut. v. Holl 30 Apr. 1716. *bl.* 184.

(*n*) Secr. Resol. van Holl, 17 en 28 Oct. 5 Dec. 1716, *bl.* 805, 220 en 221. Vaderl. Hist. XVIII D. *bl.* 146 en 147.

(*o*) Secr. Resol. 7 Dec. 1716. *bl.* 232 en 233.

thans, reeds den oorlog met den Keizer in den zin hadt; den Staat mede een Verbond van onderlinge verdeediginge aanboodt, dan waar op, van deeze zyde, geen spoedig antwoord, noch genoegzaam gevolg kwam: waar over 't Spaansche Hof zyn misnoegen deedt betuigen (p).

Bl. 122. r. 1. „ RIPPERDA — *kreeg* — „ *last*, *om* over deeze punten te *spreeken*." Behalven de, door WAGEN. opgenoemde, punten, was RIPPERDA, reeds by zyn vertrek naar Spanje en, voorts, by herhaaling, gelast, aan 't Hof van Madrid te vertoonen: hoe verscheiden Fransche schepen, aanhoudend en openlyk, op de Zuidzee voeren en op verschillende Spaansche Kusten, zo van America als Europa, aanliepen, laadende en lossende, zonder iemands wederzeggen: waartegen men, ten ernstigste, verzogt, dat zyne Katholyke Majesteit voorzien wilde, als hebbende zig, by het derde artikel van het Vrede Traktaat, ten jaare 1714, met den Staat geslooten, verbonden, niet te zullen gedoogen, dat eenige vreemde Natie op de Spaansche West-Indien handel dreeve. (q) RIPPERDA kweet zig hier van naar behooren, spreekende er, met nadruk, over, zo met den Koning en de Koninginne, als met den Abt ALBERONI, die zig ook, allen drie, bereid verklaarden, aan den wensch der Staaten te voldoen, maar zig beriepen op gebrek aan Schepen en derzelver behoeften: verzoekende, daarom, dat men, van hier, zyner Ma-

(p) Secr. Resol. van Holl. 29 Mei, *bl.* 184, 16 en 17 Oct. 1716. *bl.* 184, 204, 205 en 5 Jan. 1717. *bl.* 234.

(q) Resol. van Holl. 19 April 1715 *bl.* 324.

Majesteit zes Schepen van oorloge en de noodige scheepsbehoeften leeveren wilde, welken Spanje betaalen zou met schuldbrieven op de Indiën. Hunne Hoog-Mogendheden, overweegende, dat zodanige schuldbrieven niet anders waren dan aanwyzingen * op goederen of gelden, uit de Spaansche West-Indien te rug koomende *, welker betaaling aan veele onzekerheden onderheevig was, sloegen dit voorstel, beleefdelyk, af, ten zy de Koning een gereeder middel van voldoeninge by der hand hadde. Ook bleef men by dit gevoelen, schoon, kort hier na, 't verzoek, van 's Konings wege, herhaald wierdt (r). De handeling over de verdeedigende Verbonden; waar van zo even gesproken is, en in welken ook de Staaten betrokken waren; was, thans, aan den gang, en, daar er Spanje hoogst aan gelegen lag, om hunne Hoog-Mogendheden van eene verbintenis met den Keizer af te houden en nader aan zyne belangen te trekken, gaf dit gelegenheid, dat ALBERONI, tot tweemaal toe, den Staat een byzonder Traktaat; dan 't geen hier mede geen' ingang vondt; ter verzekering der West-Indische vaart, deedt voorslaan, met byvoeginge, egter, aan RIPPERDA, uit 's Konings naam, „ dat, alzo de Staat hadde kun„ nen goedvinden, zyne Majesteyt *a la negligence* „ te *tracteeren*, omtrend de verzogte *Scheeps*„ *materiaalen*, by „ (Ambassadeur)", nu „ ('t was „ in 't laatst van Slagtmaand des jaars 1716,), „ kon-

* *Assignatien.*

* *Retouren.*

(r) Secr. Resol. van Holl. 24 Oct. 1715. *bl.* 160, 22 Feb. en 19 Maart 1716. *bl.* 168—170.

„ konde schryven, *dat de Koning, die, nu,*
„ *niet noodig hadde: alsö hy tweehonderd dui-*
„ *zend Ryksdaalders naar Holland hadde over-*
„ *gemaakt, om die van Particulieren te koopen:*
„ *niet geloovende, dat haer Hoog-Mog. dat ook*
„ *souden willen beletten.*" (*s*) Hoe zeer men, ondertusschen, in Spanje voorgaf, de rust in Italie te willen betragten (*t*), dienden die scheepsbehoeften, klaarblyklyk genoeg, niet voor de Indien, maar ter onderneeming van den geheimen togt op Sardinie, die, in 't volgend jaar, uitborst. Veelligt zonden 's Lands schepen ook daar toe gebruikt zyn geworden.

Bl. 124. „ De Czaar — deedt — *een' keer naar* Holland." De Staaten lieten hem, door eenige Leden, opwagten en alle eer bewyzen. Hy deedt hun, door ALBEMARLE, ernstiglyk verzoeken, den Advokaat MUYS VAN HOLY, die, by zeker vonnis van Schepenen, te Amsterdam gevangen zat, op vrye voeten te stellen: doch hunne Edele Groot-Mogendheden sloegen dien eisch, eenpaariglyk, van de hand. (*u*)

Bl. 126. r. 6. „ Agterstallen — *aan de*
„ gemeene Schatkist schuldig." Holland alleen was schuldig, nopens de geldligtingen, voor 't aandeel van die Provintie, sedert den jaare 1691 tot 1714 ingesloten, ter Generaliteit gedaan, eene somme van zeventien milliöenen, vyf honderd, negen- en- zeventig dui-

(*s*) Secr. Resol. van Holl. 23 Apr. 1717. *bl.* 289.
(*t*) Secr. Resol. van Holl. 26 Sept. 23 Dec. 1716, en 5 Maart 1717. *bl.* 199, 204, 205, 238, 177 en 178.
(*u*) Secr. Resol. van Holl. 19 Maart 1716. *bl.* 175 en geschr. Aanteek. van dien tyd.

duizend, zeven honderd, zes- en- zestig guldens: waar van de veragterde renten bedroegen een millioen, drie honderd, veertig duizend, vier honderd, zes- en- dertig gulden, en dus, te samen, agttien millioenen, negen honderd, twintig duizend, twee honderd en twee gulden. (v) Waartegen, egter, die Provintie terug eischte dat geen, 'twelk, door haar, aan grof geschut en oorlogsbehoeften, was opgeschooten, en eene somme bedroeg van zes millioenen, agt honderd, vieren- dertig duizend, zes honderd, vyf- en- twintig gulden, negen stuivers. (w)

Naar maate der geldelyke lasten van den Staat, was men ook bedagt, op de bekoominge van penningen, tot verval van dezelven. Ik heb reeds aangeteekend, dat men zig, hier toe, in Holland, ook bediende van 't voordeel eener Provintiale Lotery. Men hadt er, onlangs, eene aangelegd, die twintig millioenen beliep; maar, door haare grootheid, niet vol geraakte, waarom dezelve, sedert, merklyk wierdt verminderd (x). Doch, in Sprokkelmaand des jaars 1715, wierdt door een, daar toe benoemd, Besoigne, in Holland, uitgebragt een Plan, ter heffing van een *Familie-geld*, over de Ingezetenen van dit Gewest: in welk middel Ridderschap en Steden, op den 19 van Lentemaand daar aan, reeds hunne toestem-

(v) Resol. van Holl. 9 Aug. 1716. *bl.* 586.
(w) Resol. van Holl. 28 Aug. 1716. *bl.* 597.
(x) Resol. van Holl. 23 Febr. 22 Maart, 19 Apr. 16 en 28 Nov. 1715. *bl.* 194, 279, 313, 406, 803, 885 en 28 Mei 1716. *bl.* 294.

ftemming gaven. Dan, daar over de wyze, op welke hetzelve werkftellig te maaken, over den tyd der betaalinge, byzonderlyk ook nopens het opmaaken, overgeeven en overzien der *Quotieren* van de Steden en Dorpen, nog vry wat te doen viel, liep de invoering van dien aan, tot in het volgend jaar 1716: moetende de betaaling gefchieden, voor den eerften van Herfstmaand van dat jaar, en elk zig zelven fchatten. Rotterdam floeg, daar boven, in Bloeimaand des laatsgemelden jaars, ter Vergaderinge van hunne Edele Grootmogendheden, nog voor, het ligten eener hoofdelyke Leening van de tegenwoordige Ambtenaaren, af te losfen door hunne Opvolgers in den tyd, onder genot eener fchuldbekentenis, op den Lande, tegen vier gulden ten honderd, 's jaars. 't Werk wierdt, eerlang, overwoogen en, ten jaare 1716, zo de heffing zelf; in te gaan met den eerften van Louwmaand 1717; als het middel, ter vinding van de jaarlykfche rente, vastgefteld. Naar leiding der opgegeeven' lysten aan deeze Provintie, reekende men, toen, dat deeze leening ruim vyftien tonnen fchats zou opbrengen. (*y*)

Bl. 126. r. 16. „ Veertig duizend, twee hon„ derd, een- en- tagtig man." Zie myne aanteek. alhier, *bl.* 27. op WAGEN. *bl.* 39. r. 4. v. o.

Bl. 128. r. 6. v. o. „ Eenigen — dag„ ten er om." Om deezen tyd, fchreef de, toenmaalige, Sekretaris van den Raade van Staate, VAN SLINGELAND, zyne, federt eenige jaaren, in druk uitgegeevene, Verhandelinge, den

(*y*) Refol. van Holl. 24 Mei en 24 Nov. *bl.* 396—398, 855, 877 en 27 Juny en 23 Dec. 1716. *bl.* 486 en 779—795.

dèn titel voerende van „*Discours, over de Defecten van de jeegenswoordige Constitutie der Regering van den Staat —, en over de middelen van redres.*" Welk stuk hy aan eenige Staatsleden mededeelde, ten einde; kon 't zyn; de onderscheidene Gewesten hunnen Afgevaardigden, ter Vergadering der algemeene Staaten, volkoomen magt mogten geeven, om de punten van herstel; by Resolutie hunner Hoogmogendheden, den 7 van Oogstmaand des jaars 1716, voorgedraagen; door onderlinge onderregting, overreeding en inschikking, tot besluit te brengen. 't Gevoelen van deezen beroemden Man verdient, by deeze gelegenheid, te worden aangeroerd. Hoofdzaaklyk vermeende Hy: aan de eene zyde: „ dat „ de gebreken, thans, niet alleen meêr bespeurd wierden, maar ook nadeeliger „ uitwerkingen hadden, dan voor deezen, „ toen de meeste Provintien Stadhouders en „ Kapiteins-Generaal hadden, welker gezag, in veele opzigten, aan het gebrekkige te „ gemoed kwam." Aan den anderen kant: „ dat WILLEM III. een onsterflyken roem en „ eene welgeregelde Republiek hadt kunnen „ nalaaten, indien hy dat gezag hadt besteed, ter herstelling der oude en nieuwe „ Regeerings feilen van dit Gemeenebest, „ in plaatse van de Regenten te brengen in „ eene soort van afhanglykheid, die, naar 't „ oordeel van veelen, niet zeer met 's Lands „ vryheid strookte, en door welke hy de moei„ lykheden, die hem in 't bestuur voorkwamen, „ wel, geduurende zyne Regeering, hadt over„ wonnen, maar, na zyn dood, het Stadhouder-

„ lyk

„ lyk bewind in nog onaangenaamer gedagtenis, „ dan het was voor 't jaar 1672, en 't Land aan de „ voorige kwaalen onderheevig hadt gelaaten." „ Eindelyk, gaf SLINGELAND verstandige redenen op, om de goede orde, naar de toenmaalige gesteldheid der Republiek, te doen herleeven. Dan dit alles hadt geen genoegzaam gevolg. (*z*)

Bl. 134. r. 12. „ *De* Afgevaardigden van „ sommige Gewesten *niet gelast, om alles* „ *aftedoen.*" De Hollandsche Afgevaardigden waren op de zaaken, breder vervat in de, onderaangehaalde, Resolutien der Staaten van dat Gewest, volkoomenlyk gelast. Doch twee stukken moesten zy, alvoorens te besluiten, vooraf, ter kennis brengen van hunne Edele Grootmogendheden. 't Eerste raakte het punt, om de geschillen onder der Bondgenooten, in zaaken, nopens welken, volgens de Unie, geene overstemming valt, egter by overstemminge of uitspraake van Zegsmannen, aftedoen: het andere, om den Raade van Staate te magtigen, de Provintien, die nalaatig bleeven, in 't betaalen van toegestemde aandeelen, met der daad uit te winnen. (*a*)

Bl. 134, r. 2. v. o. „ 't Komptoir *van de* „ Generaliteit eens geslooten geweest *zynde.*" „ Dit gebeurde, ten jaare 1715, en duurde tien maanden lang: naamlyk van den eersten van Lente-, tot den laatsten van Wintermaand. (*b*)

Bl

(*z*) SLINGEL. Staatk. Geschrift, I. D. Voorred *bl.* 6 en 7. En, *l. c.* Bl. 171-214. *bl.* 209-350. Byzonderh. 209, 212, 222, 223 en 225.

(*a*) Resol. van Holl. 28 Aug. 1716. *bl.* 597 en 598. en Secr. Resol. van Holl. 25 Sept. 1716. *bl.* 197—199. SLINGEL. *l. c. bl.* 175, 178, 223—225. PAUL. over de UNIE, 2 D. *bl.* 164.

(*b*) Resol. van Holl. 19 Nov. en 21 Dec. 1715. *bl.* 805 en 945. SLINGEL. *l. c.* I. D. *bl.* 189.

Bl. 13. r. 7. „ *Veele* Ingezetenen *klaagden* „ *over* — vermindering *hunner* inkomsten." Om deezen tyd en bevoorens, hadt Amsterdam, ter Vergaderinge van Holland vertoond de klagten van veelen haarer Ingezetenen, ter zaake, dat de Provintie van Friesland, sedert eenige jaaren, hadt opgehouden, aan hun de jaarrenten der hoofdsommen, zo voor, als geduurende den, laatsten oorlog, in Holland, opgenomen, te voldoen, schoon zy dezelven uitkeerde aan de Friesche Ingezetenen en aan zulken, die zig, van hier, met der woon derwaarts begeeven hadden. Amsterdam verzogt daarom, dat de Staaten van Friesland, zo by Brieven van hun Edele Groot-mogendheden als der algemeene Staaten, mogten worden aangemaand, de agterstallen te zuiveren: tot welk schryven, terstond, besloten wierdt (*c*). In Lentemaand, liep het antwoord der Staaten van Friesland by Holland in. Zy verontschuldigden zig, dezelve betaalingen nog niet te hebben konnen doen, uit hoofde der drukkende lasten des oorlogs, der sterfte van 't Rundvee en der inbreuken van hunne Zeedyken: doch beloofden, voor het vervolg, alles, ter voldoening hunner schuldenaars, te zullen in 't werk stellen: ook boden zy, eenigen tyd daar na, eene gedeeltelyke betaaling der los- en lyfrenten den Hollandschen Ingezetenen aan. Dan hunne Edele Groot Mogendheden, bevroedende, hoe, met dit al, hunne Ingezetenen agter de Frieschen zouden gesteld blyven, drongen, by verscheiden Brie-

(*c*) Resol. van Holl. 16 Febr. 1715. *bl.* 100 en 101.

ven; die in ernst telkens klommen; sterk aan, om hunne Onderzaaten, ten opzigte eener schuld, van gelyken aart, ook op gelyken voet, met die van Friesland, te behandelen; te meer, daar de Friezen, alhier, op gelyken voet, met de Hollanders, behandeld wierden: oordeelen de zy het tegendeel van dien onbillyk, onregtmaatig, en tegen de trouw der Bondgenooten aanteloopen. Dit geschil duurde verscheiden jaaren, zonder, aan de zyde der Hollanderen, 't bedoelde wit te bereiken (*d*).

Bl. 136. r. 10. „ *Deeze* afdanking — *geschiedde tegens 't genoegen van* sommige *Gewesten.*" Utrecht zat, thans, voor, ter Generaliteit, maar was ongelast. Zeeland er tegen zynde, wierdt het besluit opgemaakt door Holland, 't geen, in de op één na laatste week, hadt voorgezeten. De Staaten van Holland lieten het zig wel gevallen, doch stemden, om alle verwarring voor te komen, nog voor den tyd van ééne maand, in de betaalinge van 't Krygsvolk, op den ouden voet (*e*). Dit tydpunt wierdt, daar na, verlengd (*f*).

Bl. 146. r. 44. „ Andere Leden *der hooge Regeering* vonden er, *insgelyks*, niet veel reden toe." Dat, in Holland, de Stad Leiden het sluiten van het drievoudig Verbond, slegts aanzag, heb ik, voorheen, met een

(*d*) Resol. van Holl. 14 Maart, 21 April, 30 Mey. 19 Aug. 20 Nov. 1716. *bl.* 180, 243, 303, 535 en 724, 4 Jan. 11 Oct. 1724. bl. 20 en 797, 23 *Febr.* 1725. *bl.* 93. Index Resol. van Vriesl. I D. bl. 265.

(*e*) Resol. van Holl. 25 Sept. 1717. *bl.* 393, 540. 15 Jan. 1718. *bl.* 24.

(*f*) Resol. Extr. Vergad. 26 Mei en 26 Juny 1717, *in* Resol. van Holl. 30 Juny. 27 Oct. 27 Nov. 1717. *bl.* 233, 268, 444.

een woord, gezegd (*g*). Zy ſtemde ook, ſedert, niet in de bekragtiging (*h*).

Bl. 151. r. 6. „ *Het woord* Heeren: *welk ook door 't* Weener Hof, nog niet gebruikt werdt." By een' Brief van den Keizer; geſchreeven te Weenen, den 14 van Oogstmaand des Jaars 1709, en ter Generaliteit ingekoomen den 14 van Slagtmaand, daar aan volgende; betuigde die Vorst, dat de goede trouw en de ſtandvastigheid van de Algemeene Staaten, gebleeken in de laatſte handelingen te Geertruidenberg, hem zeer aangenaam waren, en gaf hun, ten blyke van dien, voor d'eerſte reize, den titel van *Hoogmogenden* *: zonder er, egter, by te voegen dien van *Heeren*, 't geen eerst, eenige jaaren laater, gebeurde. Deeze onderſcheiding is my, voorheen, niet onder 't oog gevallen: en men verbetere dus alhier, myn gezegde, en dat van een ander, zeer kundig man, ten opzigte van het jaartal, waar in de Keizer den naam van *Heeren* aan de Staaten gaf (*i*).

* *Celſi et potentes.*

Bl. 155. r. 10. v. o. „ *De Engelſche Reſident hadt* Gekommitteerde Raaden *verzogt, om* GORTZ — *te doen* ligten." De Staaten van Holland waren, thans, niet by een, en Gekommitteerde Raaden gingen tot het beſluit, om GORTZ in bewaarder hand te neemen, niet over, dan na dat de Engelſche Reſident hun de wettige afſchriften der Brieven van verboden verſtandhoudinge, tusſchen GYL-

LEN-

(*g*) Zie deeze Aanmerk. 18 St. *bl.* 40.

(*h*) Secr Reſol. van Holl. 29 Jan. 1717. *bl.* 262.

(*i*) Uit mededeg. Berigten; en Reſol. der Staat. Gen, 26 July 1710. Vergel. 5 ſtukje deezer Aanm. bl. 77. op WAGEN. Vaderl. Hist. 5 D. bl 323. r. 9. v. o. en WAGEN. *l. c.* XVII Deel, *bl.* 382. Zie ook Reſol. van Holl. 8 Febr. 1726. *bl.* 72.

LENBERG en GORTZ zelven, hadt ter handen gesteld, en men zig overtuigd hieldt, dat alle uitstel, om zig van hem te verzekeren, gevaarlyk zyn zoude. Zy gaven er, sedert, kennis van aan hunne Edele Grootmogendheden, die hun doen goedkeurden (*k*).

Bl. 156. r. 10. „ *Hy deedt* GORTZ *in* verzekering *nemen.*" GORTZ wierdt, nevens zyn byweezenden Sekretaris, op het Stadhuis te Arnhem, in bewaaring gebragt (*l*).

Bl. 158 r. 1. „ *Het* Fransche Hof handelde *te* Stokholm, *om* KAREL *den* XII *te bevredigen met den* Koning *van* Groot-Britanje." Niet alleen met den Koning van Groot-Britanje, maar ook met den Staat, waar toe de Graaf DE LA MARCQ, Gezant van Frankryk in Zweeden, veele moeite aanwendde (*m*).

Bl, 161. r. 15. „ *In 't Overquartier van* Gelderland, *viel ook* geschil *met zyne* Pruissische Majesteit." Alle deeze geschillen waren zoo ernstig, dat, in 't midden van Lentemaand, de Raad van Staate ter Vergadering hunner Hoogmogendheden aandrong, zoo op de betaaling der beloofde agterstallen, als op de bezorging der, zeer vervallen', Vestingen en den slegten staat der Oorlogsmagazynen, aan de zyde van Gelderland, byzonderlyk, omtrend Nymegen en Zutphen; gelyk mede op het staaken der raadpleegingen ter vermindering van 's Lands Krygsvolk: neemende de gerugten daaglyks toe, dat de Koning

(*k*) Secr. Resol. van Holl. 24 Febr. 1717; *bl.* 265—277.
(*l*) Secr. Resol. van Holl. 24 Febr. 1717. *bl.* 266.
(*m*) Secr. Resol. van Holl. 28 Mey 1717. *bl.* 296.

ning van Pruisfen, „ met een groot getal „ Trouppes, op de ontbloote Frontieren „ van Gelderland ftondt te koomen." Men nam dit, by de Provintien, in overweeginge: (*n*) maar de vrees met haare gevolgen verdween, ten deezen opzigte, toen, in Zomermaand, zyne Pruisfifche Majefteit, door den Ambasfadeur van Frankryk, zyne geneigdheid liet aanbieden, om deelgenoot te worden van het drievoudig Verbond, en, in Herfstmaand, door zynen Gezant, den Baron van Kniphausen, om, met den Staat, by een Verbond van onderlinge verdeediging, de oude vriendfchap te vernieuwen (*o*).

Onze Wagen. heeft, op zyn plaats, doen zien (*p*), dat het Eiland *Tabago* of *nieuw Walcheren*, ten Jaare 1677, door de Franfchen was veroverd. Zy hadden 't, federt, verwoest en verlaaten, ook was het in dien ftaat gebleeven, niet tegenftaande men, hier te lande, wel eens bedagt was geweest, om het aan vermogende Luiden, op goede voorwaarden, uit te geeven. In dit Jaar vervoegden zig Adriaan Boon en Estienne Pasquier by de Staaten van Holland; die den eigendom des Eilands van de Heeren Lampsins gekogt hadden; met verzoek hun dien eigendom af te ftaan en, ter verdeediging van dit Gewest, dertig ftukken kanon, honderd duizend pond buskruid en een genoegzaam aantal kogels by te zetten, waar tegen zy

(*n*) Secr. Refol. van Holl. 16 April 1717. *bl.* 286 en 288. Refol. Holl. 15—24 Apr. 1717. *bl.* 135 138. 164.

(*o*) Refol. v. Holl. 25 Juny en 25 Sept. 1717. *bl.* 260 en 3 9

(*p*) Vaderl. Hift. XVI D. *bl.* 443 en 445.

zy aannamen, de vervallen Sterkten weder op te regten, de Volkplanting en Suiker-Plantagien weder in staat te brengen, en de Suiker, Indigo en andere voortbrengsels van 't Gewest naar deeze Provintie te zenden, om, voor hunne reekening, te worden verkogt, onder betaaling van even zodanige lasten, by 't inbrengen, als welken, door de Ingezetenen van Suriname en Curacao, betaald wierden. Nog verlangden zy het werk, ter Generaliteit, daar heen gestuurd te zien, dat men hun toeliete, onder goedkeuringe hunner Edele Grootmogendheden, een' Gouverneur en andere Ambtenaaren te benoemen. De zaak wierdt gesteld in handen van een groot Besoigne in Holland, met de Admiraliteiten: doch zy bleef, zo ik meene, steeken: zynde zelf my niet gebleeken, dat er eenig Rapport van is uitgebragt geworden (q).

In de Vergadering van Holl., ontstond, om deezen tyd, een geschil, tusschen de Afgevaardigden van Amsterdam en die van Gorinchem, 't geen vry ernstige gevolgen hadt. Mr. ABRAHAM VAN HOEY, Raad in den Hove vau Holland, was, in Hooimaand deezes Jaars 1717, tot Raad en Rekenmeester der Domeinen van hunne Edele Grootmogendheden aangesteld (r). 't Gerugt liep, dat de Stad Gorinchem, in welker dienst hy, als Pensionaris, ten jaare 1713, geweest was, hem, nu, tot Vroedschap, of wel tot Pensionaris *honorair*, stondt aan te stellen, en, daarop, in die hoedanigheid, ter dagvaard van

(q) Resol. van Holl. 6 Oct. 1717 *bl.* 432—434.
(r) Resol. van Holl. 14 July 1713. *bl.* 344, en 23 July 1717. *bl.* 381.

van Holland af te vaardigen. Zo dra kreeg men, te Amsterdam, hier van de lugt niet, of Burgemeesteren en Raad dier stad begreepen, dat dit voorneemen van verren uitzigte was en aanloopende tegen de goede orde en wetten van den Lande, met naame tegen de Instructie van de Heeren der Reekenkamer van 's Lands Domeinen. Zy gaven, dierhalven, hunnen Afgevaardigden, die, naar den Haage, ter bywooninge der Vergadering van de Staaten; aanvang neemende met den 15 van Herfstmaand; stonden te vertrekken, last, om, door het doen van een nadrukkelyk voorstel, op alle mogelyke wyze te verhinderen, dat VAN HOEY ter hoogstgemelde Vergaderinge niet verscheene. In den Haage gekoomen, vernamen de Gemagtigden van Amsterdam, dat VAN HOEY, tot Pensionaris *honorair* van Gorinchem aangesteld was, en dat hy, wel dra, (*s*) by hunne Edele Grootmogendheden stondt zitting te neemen. Om dit dan voor te koomen, begaven zy zig, op den 16 van Herfstmaand; met voorneemen, om hun voorstel, nog dien morgen te doen; naar de Vergadering: maar stonden verzet, den Heere VAN HOEY, reeds voor den aanvang derzelve, aldaar te vinden., en dus zonder noch den eed, noch de belofte gedaan te hebben, tot het doen van welke, men gewoon was, de Pensionarissen en alle andere nieuwe Leden, staande de Vergadering, binnen te geleiden, alvoorens zy zitting namen. Hoe zeer, door die ver-

(*s*) 't Is aanmerkelyk, dat men, op Woensdag, den 17 September des jaars 1717, zynde den eersten dag der Vergadering van Holland, leest „ *nihil actum est*". Waar toe ik geloove, dat dit geval eenige aanleiding gaf.

verschyning, in een gedeelte van hun voorstel verhinderd, vertoonden zy, evenwel, dat niemand, zonder het doen van gezegden eed en belofte, ter Vergadering mogte verschynen, en dat, byzonderlyk, de Heer VAN HOEY, als, naar hunne meening, wederregtelyk afgezonden, zig, by voorraad *, uit de Vergadering, diende te begeeven, tot dat hunne Edele Grootmogendheden, over zyne bevoegd- of onbevoegdheid, en wel na 't houden van een *commissoriaal* onderzoek, zouden hebben geraadpleegd en besloten. Dan, dit zeggen hadt slegts invloed by eenigen. Die van Gorinchem verwierpen volstrekt, om, volgens het Amsterdamsche Voorstel, hunnen Pensionaris de Vergadering te doen ruimen, oordeelende dat, zo het zelve doorging, eene enkele beschuldiging de kragt van voorloopige veroordeelinge zoude verkrygen. Zy voegden er by, dat, hoe zeer vermeenende, in deezen, even min als de Heer VAN HOEY, iets ongevoeglyks te hebben begaan, zy, egter, te vrede waren, zig te onderwerpen aan eene daadlyke omvraage en besluit, staande de Vergadering: in welk geval zig VAN HOEY, zo lang, begeeven zoude in één der Vertrekkameren. Maar, daar dit verzoek aan Amsterdam niet smaakte, elk by zyn gevoelen en, midlerwyl, VAN HOEY in de Vergadering bleef, scheidde men, dien dag, van den anderen, zonder eenig besluit te neemen. Op den volgenden, veranderde de staat van zaaken. De meeste Leden waren nu nader aan het begrip van Amsterdam gekoomen, en Gorinchem, dit ontwaar wordende, stondt, toen, den Heere VAN HOEY toe, zig uit de Vergadering te begeeven: zo als hy, terstondt, deedt

* *provisioneel.*

deedt. Amsterdam sloeg, daarop, voór, dat men aan Gorinchem eene schriftelyke verklaring zoude afeisschen, houdende, dat VAN HOEY niet weder ter Vergaderinge zou verschynen, zo lange als het verschil niet was uitgemaakt. Doch die van Gorinchem wezen dit van de hand, zig, nogmaals, beroepende op, en onderwerpende aan, eene daadelyke uitspraak. Hunne Edele Grootmogendheden stelden, daar op, vast, dat; van toen af aan, „ niemand, „ als Vroedschap, Afgevaardigde, of *Minis*„ *ter* der Steden, in de Vergaderinge zou mo„ gen verschynen, ter aflegging van den eed „ of verklaringe, dan na, alvoorens, aange„ geeven en binnen bescheiden te zyn: en „ dat hy geene zitting zou mogen neemen, „ voor de eed en verklaringe, door hem, „ waren afgelegd."

Doch, door 't bepaalen van deezen regel, voor het toekoomende, was het geschil, nopens 't wettige of onwettige van het reeds verrigte; 't welk, volgens gevoelen der beide partyen, uit voorleedene Wetten, Resolutien, Instruktien en gebruiken, moest worden op- en uitgemaakt; niet afgedaan. Ook was de laatsgemelde Resolutie alleenlyk by de Ridderschap en meerderheid der Steden genomen: zynde, door Gorinchem, Alkmaar en Hoorn, hoofdzaaklyk, gedaan aanteekenen, dat zy hunne toestemming aan dezelve Resolutie niet hadden gegeeven, nadien er niet bygevoegd was geworden, dat, zo iemand de verschyning van eenig van Lid tegenspraak, hy, *terstond*, zyne redenen zou moeten

ten voortbrengen, en dat, teffens, een tyd zou moeten bepaald worden, binnen welken 't geschil zou worden afgedaan (*t*). Men ging dan voort, dit werk leevendig te houden. Gorinchem beklaagde zig, eerlang, by twee Brieven, die aan de Leden rondgezonden wierden. Doch Amsterdam zig, in die geschriften, heevig gestooken vindende, sprak van eene bezending aan de Staatsleden te doen: die, egter, geen voortgang hadt. In Herfstmaand, leeverde de laatstgemelde Stad een breed betoog in by Holland, ingerigt ten bewyze van den wederregtelyken en onvoegzaamen handel zo van de Stad Gorinchem, als van VAN HOEY zelven, die men vermeende, dat, door de aanneeming van het Pensionarisschap *honorair*, zonder verlof van hunne Edele Grootmogendheden, zynen lastbrief, als Reekenmeester, en wel het 98 artikel van dien, zo zeer hadt overtreden, dat hy van 't zelve Ambt behoorde vervallen te worden verklaard, ten zy hy, binnen den tyd van, uiterlyk, eene maand, zig ontdeede van het Pensionarisschap (*u*). Dan, hier tegen, leeverde Gorinchem mede een wydluftig stuk in, by het welke zy de daad van haaren Pensionaris, als haare eigene, beschouwde, en op haare bevoegdheid, om hem te kiezen, zo wel als op de zyne, om die keuze te kunnen aanneemen, kragtiglyk aandrong: zig, byzonderlyk, bevlytigende, om aan te toonen, dat het aangehaalde 98 artikel geheel buiten gebruik was, alzo er verscheiden' voorbeelden waren van

(*t*) Resol. van Holl. 17 Sept. 1717. *bl.* 350 en 359.
(*u*) Resol. van Holl. 25 Sept. 1717. *bl.* 399—414.

van Reekenmeesters, die, te gelyk, andere Ambtem bekleed hadden, zonder daar toe verlof van de Staaten, te hebben verzogt of bekoomen. Onder meerdere scherpe bewoordingen; van welken egter 't voorstel van Amsterdam medé niet vry was; las men er ook, op 't laatst, deeze in: dat „ Heeren Burgemeesteren en Vroedschappen der Stad „ Gorinchem, soo uyt de nature van de „ saack, als uyt de wyze, op de welke dezelve „ was behandelt, en het geen, ter dier *occasie*, „ was voorgevallen, hadden opgevat die *ap-* „ *prehensie*, dat, veelligt, eenige *specieuse*, „ doch ongegronde, *pretexten* de Heeren „ Burgemeesteren en Vroedschappen der „ Stad Amsterdam, voor een groot gedeel- „ te, tot het *entameren* van deze *quaestie* „ hadden *gepersuadeert*."

Beiden de Stukken wierden *commissoriaal* gemaakt (*v*), maar, voor eerst, geen Rapport uitgebragt. In Lentemaand des jaars 1719, deeden de Afgevaardigden van Gorinchem een nieuw verzoek tot afdoening, zig beklaagende, dat zy, negentien maanden lang, te vergeefsch, naar beslissing hadden gewagt, op welke zy, nogmaals, even als op de handhaaving in hun verrigte, aandrongen, al het welke zy zo wettig oordeelden, dat, zy, nogmaals, verklaarden, daarom, van den beginne af aan, vermeend te hebben, „ dat het vertrouwen hunner party, „ van, in deze onderneeminge, te zullen *triumpheeren*, veel eêr op *directie* en *credit*, dan wel „ op eene overtuyghende kragt van reden, geves- „ tigd

(*v*) Resol. van Holl. 17 Nov. 1717, bl. 497—516.

„ tigd was." Zo egter; gingen zy hoofdzaaklyk voort; hunne Edele Grootmogendheden, begreepen, dat het Artikel der Instruktie van Reekenmeesteren; 't geen zy vertrouwden te hebben aangetoond, door 't gebruik afgeschaft te zyn; op 't verzoek * van Amsterdam, weder plaats behoorde te grypen, verzogten zy mede, dat, als dan, ook die wetten, by welken het verschynen in de Vergadering van Holland aan Leden van de Generaliteits Kollegien was verboden, weder in volle kragt mogten worden gebragt, en dat de Bewindhebberen der Oost-Indische Kompagnie, niet, voor hun leeven, maar, volgens het Oktrooi, slegts voor drie jaaren, in dienst mogten blyven: oordeelende zy, dat de staatsgesteldheid deezer Republiek geheellyk stondt te worden omgekeerd, indien men, aan één Lid van de Regeeringe, eenig gezag, boven zyne medeleden, toekende (*w*). Dan deeze voordragt hadt, voor Gorinchem, geen gewenschte uitkomst. Men hield, in Wynmaand hier aan, een Besoigne, waar van 't Rapport was: „ dat de „ Heeren van Gorinchem, aan de Heeren „ van Amsterdam, over de onbetaamelyke „ *expressien*, in haare twee *circulaire* Brie- „ ven, aan de Leden van de Vergadering „ toegezonden, mitsgaders in" (hunne) „ *Propositie* gedaan, alvoorens, in de voorschreeve „ saake, verder zouden worden *geprocedeert*, „ betaamelyke *satisfactie* behoorden te gee- „ ven." De meeste Leden, egter, begrypen-

* *Requisitie.*

(*w*) Resol. van Holl. 27 April 1717. *bl.* 208—211.

pende, dat 't geschil, over de toelaatinge van den Heer VAN HOEY, in de behandeling moest worden afgescheiden, van 't geeven der voldoeninge aan Amsterdam, en andere 't Rapport overneemende (x), drong Gorinchem eerst aan, om de zaak zelve, dat is 't geschil over de toelaatinge, af te doen, eêr men onderzogte, of zy waarlyk der Regeeringe van Amsterdam eenigen hoon * aangedaan hadde, waar van zy zeide, het tegendeel, ten zynen tyde te zullen doen blyken: doch ziende, dat men hier geene ooren naar hadt (y), betuigde zy, eindelyk: „ dat de „ Heeren haare *Principaalen*, noyt, eenige *in-* „ *tentie* hadden gehad, omme de Heeren „ Gedeputeerden der Stad Amsterdam, in „ het minste, te *injurieeren*, en dat sy wa- „ ren in de *persuasie* en verwachting, dat, met „ dit haar *declaratoir*, volkomen *satisfactie* „ gegeeven was, en dat, daar mede, vervol- „ gens, genoegen zou genomen worden." Met deeze betuiging verklaarde Amsterdam, en, sedert, ook de overige Steden, voldaan te zyn (z). Waar op dit punt, voor afgedaan, wierdt gehouden. Op 't hoofdverschil kwam geene beslissing. Wel wierdt, vier dagen hier na, in een Besoigne van Ridderschap en verdere Leden, begreepen, dat de toelaating van den Heere VAN HOEY behoorde te worden van de hand gewezen; doch Gorinchem en verscheide Le-

* *Injurie.*

(x) Resol. van Holl. 18 Oct. 1719. *bl.* 508.
(y) Resol. van Holl. 30 Mey 1720, *bl.* 304 en 305.
(z) Resol. van Holl. 13 Sept. en 12 Oct. 1720, *bl.* 424 en 442.

Leden namen dit over (*a*), en, toen die Stad, in Zomermaand des jaars 1721, voorsloeg, by meerderheid van stemmen, een einde van dit werk te maaken, bragt de Raadpensionaris Heinsius in omvraage, of, in het voorschreeven geval, wel overeenstemming plaats konde hebben? welke vraag de Leden ter kennisse hunner Meesteren bragten (*b*), zonder dat my blykt, dat, hier omtrend, sedert, iets meerder, ter Vergaderinge van Holland, is voorgevallen Ook flonkte door den tyd, het ongenoegen, tusschen de twee Steden en van Hoey; schoon hy, na den 17 van Herfstmaand des Jaars 1717, nooit weêr, als Afgevaardigde van Gorinchem, ter Vergadering van Holland verscheen; wierdt, ten jaare 1725, door hunne Edele Grootmogendheden, met toestemming ook van Amsterdam, tot Drossaard van Gorinchem en Dykgraaf van den Lande van Arkel aangesteld, ondanks hy Rekenmeester was, en bleef (*c*). Ja, 't vertrouwen op deezen Heere groeide, sedert, zo aan, dat hy, ruim twee jaaren daar na, en, altyd, de laatstgemelde bedieninge behoudende, op voorslag van Holland, door de Algemeene Staaten, tot Ambassadeur aan 't Hof van Frankryk wierdt gekoozen (*d*): alwaar men zyne verrigtingen, in 't vervolg, zal leeren kennen.

Bl. 183. r. 5. v. o. „ *De* Spaansche Ambas-

(*a*) Resol. van Holl. 16 Oct. 1720. *bl.* 449.
(*b*) Resol. van Holl. 27 Juny en 25 Nov. 1721. *bl.* 441 446 en 806.
(*c*) Resol. van Holl. 17 Jan. 1725. *bl.* 7.
(*d*) Resol. van Holl. 14 Aug. 10 Oct. 1727. *bl.* 773 894. Vergel. Staat der Nederl. 5 D. *bl.* 199.

basſadeur, BERETTI LANDI, verſterkte de Staatſchen *in deeze gedagten*, verſpreidende verſcheiden' geſchriften, *waar door ook* 't gemeen *in dezelven* bevestigd *wierdt*:" Die Gezant wierdt gehouden, voor een' man van diepe Staat en veelvuldige Letterkunde: ook droegen zyne Geſchriften hier de merkteekenen van: in welken hy, byzonderlyk, tragtte te betoogen, dat het laag zou zyn voor deeze Republiek, in een Verbond te treeden, 't welk men, zonder haar eens te raadpleegen, ook op haren naam in de waereld hadt doen koomen, en waar uit zy nimmer eenig voordeel konde trekken, maar wel gewikkeld worden in een oorlog met den Koning van Spanje, die haar niet beleedigd en, ſedert de Utregtſche Vrede, met alle oplettenheid, behandeld hadt. Zyne voordragt vondt zo veel ingang, by groot en klein, dat het agterblyven van der Staaten verklaaring, om zig by 't viervoudig Verbond te voegen, er zeer door bevorderd wierdt. 't Was, by deeze gelegenheid, dat BERETTI LANDI eenen penning deedt ſlaan, vertoonende een kar, op welken drie mannen de wapens en geſlagtteekenen der Huizen van Oostenryk, Orleans en Engeland droegen, terwyl Holland; die men de hand toereikte; op haaren Leeuw, naast den wagen zittende, met de regterhand den ſpeer der vryheid vast, en met de ſlinkere, het vierde rad te rug, hieldt: leezende men, om den rand, in de Latynſche taale, deeze woorden „ *Tot nog toe ſtaat hy*," (t: w: de kar) „ *maar het vierde rad ontbreekt*:" (*e*) en, op de

(*e*) *Siſtit. adhuc. quarta, deficiente. rota.*

de keer zyde; „ *'t Viervoudig Verbond onvoltrokken, door het dapper en voorzigtig toeven van 't Bataafsch Gemeenebest (f)*" Zo zeer ondertusſchen, als Spanje onze Republiek van de onderteekening deezes Verbonds hadt afgemaand, eêr dat Ryk nog zelve geteekend hadt, zo zeer maakte het, na dien tyd, zyn werk, om den Staat er mede toe te brengen. Ook zouden er de overige Provintien toe zyn overgegaan, indien Holland er zig niet aan ontrokken hadt (*g*).

Bl. 187. r. 2. „ Van deezen tyd af". 't Liep, egter, nog wel zeven jaaren aan, eêr de Staaten; die in 't viervoudig Verbond niet getreden waren; hem, in die hoedanigheid, erkenden (*k*).

Bl. 187. r. 5. „ Geduurende *de* handelingen *over het* viervoudig Verbond, *was men, in den Haage, in onderhandelinge, met de* Keizerſchen, *over de* vereffening *van eenige* moeilykheden, *die uit het* Verbond *van* Barriere ontſtaan *waren.*" De Staaten, door den Keizer, Frankryk en Engeland, geperst, om deel te neemen in het viervoudig Verbond, naamen deeze gelegenheid waar, om een afkomst te eisſchen der bezwaaren, welke zy, tegen het niet nakoomen van 't Verbond van Barriere, hadden ingebragt, en deeden zien, dat,

(*f*) *Fædus. quadruplex. imperfectum. Republica Batava. fortiter. prudenterque. cunctante.* ROUSSET *Recueil d'Actes. Tom* 1. *p.* 292 *et* 293. Hist. du Cardinal ALBERONI. *Tom* 1. *p.* 252. Tom 2. p. 121. Europ. Mercur, Jan. 1720. *bl.* 32—38, *bl.* 477, 481—483.

(*g*) Secr Refol. van Holl. 30 Maart. 1720. *bl.* 481.

(*h*) Europ. Mercur. Aug. en Oct. 1725. *bl.* 137 en 248.

daar, zo men hun, hier in, niet meer te gemoed kwame, dan 's Lands Resident Pesters, aan 't Hof van Brussel, hadt kunnen verkrygen, men ook, van hun, niet ligtelyk eenige toetreeding tot het viervoudig Verbond te wagten hadt. Dit gaf oorzaak, dat Engeland; onder welkers borgtogt het Verbond van Barriere was geslooten, en by welk Ryk men, van deeze zyde, op de nakooming van hetzelve byzonderlyk aanhieldt; terstond Mylord Cadogan naar Braband afzondt, die aan den Markgraave de Priè, wel rasch, de noodzaaklykheid deedt zien, om de geschillen, nopens het Traktaat van Barriere, af te doen, indien men de Nederlanders wilde overhaalen tot het meergemeld Verbond. Priè gaf 'er kennis van aan 't Keizerlyke Hof, 't geen hem, daadlyk, magtigde om de laatste hand aan de vereffering te leggen. Dit was reden, dat men den Markgraave; hoe zeer zyn afweezen uit Brussel, thans, gevaarlyk geagt wierdt, uit hoofde van een dreigend oproer aldaar; kort hier op, in den Haage, met de Afgevaardigden van den Staat, in onderhandeling zag treeden; zo als onze Wagen., verder, zeggen zal (i).

Bl. 194. r. 14. „ Fredrik, Erfprins *van* Hessen Kassel, *tot* Koning *van* Zweeden, verheeven." Hy was dezelfde, die, voorheen, in dienst der Algemeene Staaten geweest was. Toen 's Lands Ambassadeur, van Burmania, hem opwagtte, sprak hy deezen, hoofdzaaklyk, dus toe: „ Zo gy aan uwe Meesters schryft, kunt

(i) Hist. du Cardin. Alberoni. Tom 1. p. 256—259. Tom. 2. p. 81 et 82.

kunt gy hem uit mynen naam verklaaren, dat ik den Staat, met liefde en trouw, heb gediend, als Generaal en als Fredrik van Hessen, en dat ik, als Koning van Zweeden, een trouw en standvastig Bondgenoot van hunne Hoog-mogendheden zyn zal, en blyken geeven van myne agting voor de Republiek." (*k*)

Bl. 195. r. 15. ,, *Van den* Noordschen ,, kryg — *hadt de* koophandel *op de* Oostzee — ,, zeer veel geleeden." Door 't verval der Hanzè-Steden, welken, in vroegere tyden, meest alleen, deezen handel bezaten, was dezelve, hier te lande, zo toegenomen, dat men vermeld vindt, hoe, in 't begin der zeventiende eeuwe, wel negen honderd Schepen, van hier, derwaards voeren, en eenen omloop en verwisseling van veelerleie waaren bevorderden, die onze Koopsteden tot den gemeenen en luisterrykften Marktplaats maakten van het Oosten en Westen van Europa. Na 't midden, egter, der agttiende eeuwe, begonnen de noordsche Magten, nu meer met den anderen bevredigd, die vaart by hunne Onderdanen aan te moedigen, tot groot nadeel der onzen. Maar, sedert den kryg, van welken onze Wagen hier spreekt, was die handel ten prooi der strydende Mogendheden geworden, in zo verre, dat, van de vyf honderd schepen, die men, thans, reekende, daartoe, jaarlyks, te worden uitgerust, er wel drie honderd, in den jaare 1717, bleeven liggen, die, tot merkelyke stremming der

(*k*) Europ. Mercur. April 1720. *bl.* 206. Mei 1720. *bl.* 271.

der Koopvaardye, geen reis konden of dorsten onderneemen. (*l*) De Staaten dan, bevroedende, hoe noodig hun de vriendschap van Zweeden zyn konde, maakten, terstond, hun werk, om de nieuwe Koningin, met haare komst op den troon, geluk te doen wenschen en, teffens, in onderhandeling te treeden, nopens de herstelling van goede verstandhouding, bevordering van vryën scheepvaart en ontslag der genomene bodems. Amsterdam sloeg, in Sprokkelmaand des jaars 1719, daartoe voor, ter vergaderinge van Holland, den Heere GERARD HASSELAAR, Schepen en Raad dier Stad, teffens aandringende, dat dees, een Hollander zynde, ter Generaliteit mogt worden voorgesteld, om 't byzonder belang, 't geen Holland by dit werk hadt: alzo, van de drie honderd Nederlandsche Schepen, die men reekende, door de Zweeden, binnen eenige jaaren, genomen te zyn, er geen twintig in de andere Provintien te huis hoorden. Holland deedt, vervolgens, dit voorstel by de Algemeene Staaten: doch alle de overige Leden, schoon de bezending noodzaaklyk agtende, dagten anders, omtrend de keuze van Gewest en Persoon, en wierden 't eens, om ULBO AYLVA *van* BURMANIA, een' Fries, als buitengewoon Ambassadeur, naar Stokholm te doen vertrekken. (*m*) Ook wierdt straks, eene Resolutie, dien overeenkomstig, op deezen Heere uitgebragt, en de zaak, als een punt van

(*l*) Petitie Raad van Staate, in Resol. van Holl. Febr. 1718. bl. 133 *enz.*

(*m*) Secret. Resol. van Holl. 15 Sept. 1719. *bl.* 449.

van orde, afgedaan. De Afgevaardigden van Holland deeden, daar op, wel ſterke aanteekeningen, dan deezen wierden van tegen- aanteekeningen, aan de andere zyde, beantwoord, en beletteden niet, dat BURMANIA, midlerwyl, naar de plaats van zyne beſchikking vertrok. Dit begon reeds groote verkoeling tusſchen de Bondgenooten te maaken, en Holland zig het Noordſche werk te ontrekken, toen juist de Heer HASSELAAR, onverwagt, overleedt, waardoor de ſtand van zaaken veranderd wierdt en men, in 't volgend jaar 1720, overeenkwam, om aan BURMANIA een' tweeden Ambasſadeur, door Holland benoemd, toe te voegen, waartegen die Provintie 't verrigte ter Generaliteit zou goedkeuren, en de wederzydſche aanteekeningen uit de notulen worden geligt. Sedert vertrok, op voorſtel hunner Edele Grootmogendheden, de Heer ROBBERT GOES, Raad der Stad Leiden, insgelyks, als buitengewoon Ambasſadeur, naar Zweden: van waar hy, niet lang daarna, als *Envoijè*, terug keerde naar Deenemarken: een Hof, aan 't welke hy, bevoorens, wegens den Staat, een' geruimen tyd vertoefd hadt. Hy kreeg byzonderen last, om het Tol-Traktaat met die kroon te vernieuwen, en de eiſchen, die men op den anderen meende te hebben, te vereffenen. (*n*) Doch GOES overleedt in 't jaar 1723, en het liep aan, tot den

(*n*) Secr. Reſol. v. Holl. 30 April, 28 July 1718. *bl.* 359—364, 371. 20 Aug. 1718. *bl.* 397, 489. Reſol. van Holl. 18 en 29 Febr. 1 Apr. 19 Sept. 19 Octob. 1719. *bl.* 92, 99, 190, 195, 451, 511. 23 Maart, 3 Mei en 9 Oct. 1720. *bl.* 179, 240 en 439.

den jaare 1731, eer er iets van dit laatste kwam. (*o*) Ondertusschen hadt ULRICA ELEONORA, reeds in Bloeimaand des jaars 1719, verklaard, de Koopvaardyschepen deezer Landen te zullen ontslaan, en de Ingezetenen van dezelve, by voorkeuze boven alle buitenlandsche Natien, de vrye vaart en handel op de havenen der Oostzee te zullen toestaan: waar van de Staaten verwittigd wierden, zo door hunnen gewoonlyken Resident, naderhand *Envoyé*, (*p*) aan 't Zweedsche Hof, RUMPH, als door den Resident, DE BIE: welke laatste; andersints 's Lands zaaken waarneemende by den CZAAR van Rusland, maar, nu, in ongunst van dat Hof geraakt zynde, om dat hy, zo 't my voorkomt, de braafheid gehad hadt, van de belangens zyner Meesteren, maar met woorden, die te sterk in 's Vorsten ooren klonken, voor te staan; door hunne Hoogmogendheden, onlangs, mede derwaarts was gezonden. Dan, daar men, eerlang, bevondt, dat de openstelling der vaart slegts voor een' tyd was en aan zekere voorwaarden verbonden, gaf de verklaaring der Zweedsche Koningin maar maatig genoegen, hier te lande. Ook bleef dit werk sleepende, tot dat de Vrede, tusschen Rusland en Zweeden, ten jaare 1721, wierdt getroffen. CZAAR PETER I.; om dit hier nog by te voegen; was zo gebeeten op den Resident DE BIE, dat hy den Staaten vergde, deezen Heer

(*o*) KLUIT, *Index Fœderum*, *p.* 251 *et* 252, Eur. Merc. Apl 1720 pag. 150.
(*p*) Resol. van Holl. 1 Sept, 1722, *bl.* 616.

Heer, uit Zweeden, t'huis te roepen. Zy deeden dit wel niet, maar DE BIE zelve, vroeg, eerlang, en verkreeg zyn ontslag. In Wynmaand des jaars 1720, te schepe, naar Holland keerende, barste zyn Vaartuig, op de Jutsche kust, en, zo hy, als zyne Egtgenoote, Sekretaris en verder Gezin, hadden 't ongeluk van te verdrinken. (*q*) Mr. WILLEM DE WILDE volgde hem op, als Resident, te Petersburg. (*r*)

Men was, in dit jaar 1718, zeer geplaagd met eene meenigte Landloopers, of, zo gezegde, *Heidenen*: hier te Lande; voorheen, onder den naam van *Egyptenaars*, bekend. Dit Volk zig, onder *Acqoi*, *Renoi* en by de Grenzen van *Gelderland*, meest ophoudende, trok, met zyd- en schietgeweer gewapend, des nagts, in grooten getale, over de Linge, waarna het, aan de eene zyde, in de Tielerwaard, aan den anderen kant, in 't Land van Arkel en daar omtrent, veele euveldaaden en openbaar geweld bedreef. De Ambtman dier Waard en de Drossaard van Arkel, waren onvermogend, deezen woesten hoop te keeren, hoe zeer zy zig beyverden. De Staaten van Gelderland en Holland kwamen, toen, overeen, om de Geregten, door middel van Krygsvolk, te ondersteunen: ook besloot men, eerlang, er eene algemeene jagt op te doen maaken, gelyk, zo ik meene, sedert, ge-

(*q*) Eur. Merc. Jan. 1720. *bl.* 31.
(*r*) Res. van Holl. 22, 23, 29 en 30 Juny 1719. *bl.* 276, 318, 328, 326 en 333. Secr. Resol. Holl. 27 Mei, 29 Juny 1719. 22 Mei 1720.

geschiedde, en waar door dit gespuis verstrooid wierdt, (s) doch slegts voor een' tyd: want, ten Jaare 1723, klaagden men, op nieuw, dat zy zig, met groote benden, van drie tot vier honderd man, op de grenzen van Staats Braband ophielden, roovende op den Gelderschen, Hollandschen en Utrechtschen bodem. Men gaf, toen, last, om ze overal te vervolgen, waartoe, op den 8 van Wynmaand, vyf honderd man, zo voet als paarden-volk, uit 's Hertogen-Bosch trokken, die hun, des morgens vroeg, in hunne hutten, verrastten en zestig Gevangenen opbragten: zo als er, nu en dan, nog meer gevangen, doch zy niet uitgeroeid wierden. (t)

Bl. 205. r. 4. Eenigen „ (*Aanhangers van den Pretendent*)" *begaven zig naar* de vereenigde Gewesten: *doch men* beloofde, *op verzoek van den Graave van* CADOGAN, *dezelven te doen* vertrekken." De Engelsche Minister, WITWORTH, hadt, in Lentemaand deezes jaars, ook ter kennisse der Staaten van Holland gebragt, dat zeker Afgezonden van den Pretendent, met naame JERMINGHAM, zig, in deeze Gewesten, eenigen tyd, hadt op- en beezig gehouden, zo met het verspreiden van oproerige geschriften, als met het overbrieven van 't geen alhier voorviel, aan de party van zynen Meester. De Gezant drong daarom op zyn vertrek. Hunne Edele Grootmogendheden, besllooten, zo veel mooglyk, aan dit verzoek, overeen kom-

(s) Resol. van Holl. 1 en 28 July. 24 en Mei 1718. *bl.* 395, 496, 514, 523. en *l. c.* 14 Oct. 1723, *bl.* 706

(t) Resol. van Holl. 14 en 22 Oct. 1713. *bl:* 706—712 en 750. Europ. Merc. Oct. 1723. *bl.* 178.

komstig het derde artikel van het drievoudig Verbond, te voldoen, en gelasteden, daarom, derzelver Gecommitteerde Raaden, hem te doen opzoeken (*u*). Dan my blykt niet, of zy er in slaagden.

Veel ouder dan de vaart op de Oostzee; van welke ik, onlangs sprak; was die op den Ryn in Duitschland: omtrend welken de onzen, al in de dertiende en veertiende eeuw, met verscheide tolregten, door Duitsche Vorsten beschonken waren (*v*). Dan ook deeze handel was, sedert lang, in groot verval geraakt, waar van de drukkende tollen, die, op allerleie soort van Koopwaaren, in Duitschland, den Luiden afgeprangd wierden, voor de voornaamste oorzaaken mogten worden gehouden. Dit deedt de Keurvorsten van Ments, Trier, Keulen en de Palts; welker Landen aan die Rivier liggen; bedagt zyn, op herstel van deezen aanzienlyken tak. Zy zonden, ten deezen tyde, den Heere VAN KEIZERSVELD aan de algemeene Staaten: kennis geevende, hoe zy en de verdere hooge Tol-Heeren, meêr dan eens, tot dat einde, te Keulen, by den anderen vergaderd geweest waren, aldaar reeds, over middelen, tot verligting der doorvaarende goederen, met den anderen gesprooken en, verder, beraamd hadden, eene algemeene byeenkomst te Frankfort te houden: verzoekende, dat ook Hunne Hoogmogendheden; met welken zy aanboden, vertrouwelyk te handelen; hier nopens, de handen met

(*u*) Res. van Holl. 28 Apr. 1719. *bl.* 213 en 214.
(*v*) Zie, alhier, *bl.* 69; en VAN DE WALL, Privil. van Dordr. I. D. *bl.* 89—91.

met hun wilden in één flaan en, daartoe, een' kundig' persoon naar die *Vergadering* afzenden. De Staaten ontvingen en beantwoordeden deeze aanbieding heusschelyk, betuigende hun geen tegenheid nopens het voorneemen der Keurvorsten: met verdere verklaaring, van, gaarne, te zullen medewerken, tot alles, 't geen, met gemeen overleg, ter ontlasting van de vaart op den Ryn, mogt beslooten worden, en bereid te zullen zyn, ter bevordering van dien, eenen Afgezant, op de aanstaande byeenkomst te Frankfort, te zenden. Ook wierdt reeds de Reekenkamer der Domeinen in Holland, door hunne Edele Grootmogendheden, gelast, haare tollysten op- en overtegeeven, met de veranderingen en misbruiken, daarin, van tyd tot tyd, voorgevallen, ten einde zig daarvan, in de aanstaande onderhandelingen, te kunnen bedienen. Doch, eenigen tyd hierna, bestonden niet alleen de Koning van Pruissen, maar ook de Keurvorst van Ments en de Palts, de tolregten, op nieuws, te bezwaaren, brengende Ments, byzonderlyk, het oud stapelregt ter baane, 't geen hy zeide, door de Stad van dien naam, verkregen te zyn, toen zy nog was „ een *Municipale* of vrye Stad van 't Ryk." (*w*) Dit zettede het werk zeer agteruit. Ten jaare 1724, wierdt het wel weder leevendig, en de

(*w*) Resol. van Holl. 11 Febr. 1724 *bl.* 64. 't Is hier de plaats niet over de beteekenis van *municipale* Stad te spreken. In Duitschland hadt, van ouds, zodanige Stad veel meerdere regten dan in Frankryk. *Voyez*, Recherches Historiq. sur les *Municipalités*. p. 107.

de Resident BILDERBEEK, toen, benoemd, om de *Tol-conferentiën* by te woonen: maar dezelven waren vrugtbaarder in 't voorbrengen van nieuwe geschillen, dan in 't wegneemen der ouden, en liepen, eindelyk, vry nutteloos af. *(x)*

Bl. 208. r. 17. „ *De Overste* RICHARD COLHAM *ging* — onder zeil." Deeze togt, dien de naam van *geheimen* * gegeeven wierdt; vreesdemen, in Madrid, op de Spaansche bezettingen in America gemunt te zyn: van welke zyde men, aan Spanje, zekerlyk, de zwaarste slagen hadt kunnen toebrengen. Deeze vrees wierdt vermeerderd, door dien men elkander gelooven deedt, dat het plan; 't geen men zegt, door zekeren Hollander, die, langen tyd, in de *Honduras* gewoond hadt, aan 't Hof van London, ten dien einde, te zyn aangeboden geweest; aldaar was goedgekeurd. Men bereekende, by dit plan, dat de overwinning diets te maklyker zoude vallen, alzo er agt honderd Indiaanen, tegen een' Spanjaard, in die Landen, gevonden wierden, en dat de laatsten er, boven dien, in 't algemeen, gehaat en gevloekt waren. Ook wilde men, zo de Keizer, Frankryk, Engeland en de Staaten der Vereenigde Nederlanden, te samen, dit werk wilden onderneemen, ieder zyn deel in de winst geeven, en den laatsgezegden 't noorderdeel van

* *Secrète Expedition.*

(*x*) Resol. van Holl. 30 Aug. 1718. *bl.* 506—508. 12 Aug. *enz.* 25 Nov. 1721. *bl.* 603. 803; 21 Sept. 14 en 21 Oct. 19 Nov. 1723. *bl.* 679, 713, 752, 861; 19 Oct. 1724. *bl.* 868; 16 July 1729. *bl.* 614; 21 Apr. 1740. *bl.* 235. 8 Apr. 28 July 1746. *bl.* 222 en 235.

van Peru, *Quito* genaamd, *Vera Crux*, de helft van 't goud van *Cuba* en de Philippynsche Eilanden toeleggen. Doch deeze fraaie bereekening; die ik, egter, niet zie, dat den Staaten immer, wierdt aangeboden, en in de welke de Uitvinder ook zig zelve geenzints hadt misgedagt; behaagde niet aan 't Hof van Groot Brittannie en verdween, sedert, in rook. (y)

Bl. 209. r. 7. v. o. „ *De* Heer *van* Coulster." Verstaa WILLEM MAURITS VAN CATS, Heere van Coulster. Hy nam, omtrend Lentemaand des jaars 1719, de reize aan naar het Hof van Spanje (z);

Bl. 225. r. 15. „ *Te* Amsterdam, *werdt het* van de hand geweezen." Dit hadt ook plaats, te Haarlem en te Leiden (a).

Bl. 226. v. o. „ *Aan de* Algemeene Staaten *werden ook* ontwerpen ingeleverd *van* Maatschappyen, *die tot* afdoening *van* 's Lands schulden *zouden strekken*." 't Zelfde geschiedde ook aan de Staaten van Holland, alwaar zelf de Stad Gorinchem het oprigten eener Maatschappy van verzekerheid * voorsloeg. Doch de Raadpensionaris VAN HOORNBEEK deedt, der Vergaderinge, het nadeel van deezen driftigen en onbezonnen windhandel zo duidlyk zien, dat Hunne Edele Grootmogendheden, binnen kort, 't gedaane voorstel van de hand weezen en 't opregten van

* *Assurantie.*

(y) Hist. du Cardin. ALBERONI, Tom. 2. *p.* 293—311.

(z) Resol. van Holl. 21 Febr. 1719. *bl.* 94. en Secr. Resol. 28 Oct. 1718. *bl.* 425.

(a) Europ. Merc. Sept. 1720. *bl.* 202.

van zodanige Maatſchappyen, op zwaare ſtraffen, verboden (*b*).

Bl. 232. r. 8. v. o. „ De Staaten *gebruikten zonderlinge* voorzorg" *enz.* Zy deeden dit ook, ten deezen tyde, nopens de vaart op Straat Davids. Sommige Handelaars op die Gewesten waren, by hunne Hoogmogendheden, klagtig gevallen, over het ontaard bedryf van eenig Nederlandsch Scheepsvolk, 't geen zig, ſedert eenigen tyd, niet ontzien hadt, de weêrlooze Bewoonders van dien Oort vyandlyk te bejegenen en van goederen, ja, ſomtyds, van lyf en leeven, te berooven: door al het welke de Walvischvangst en verdere handel met de Opgezetenen, aldaar, zeer was benadeeld geworden, en gevaar liep, van geheel te vervallen. De Staaten, gevoelende, hoe zeer eene ſpoedige voorziening ten deeze noodig was, lieten, terſtond, een ſtreng plakaat, tot weering van deeze euveldaaden, uitgaan, by 't welk geboden wierdt, de Misdaaders, als zeeroovers en geweldenaars, te ſtraffen. (*c*)

Bl. 233. r. 16. „ De Raadpenſionaris Heinsius overleedt, op den derden van Oogstmaand". Hy, gebooren op den 22 van Slagtmaand des jaars 1641, nimmer gehuuwd, en, op 't einde zynes leevens, bekend voor een grysaard van zeer eenvoudige zeden en levenswyze, hadt den ouderdom van agt en zeventig jaa-

(*b*) Reſol. v. Holl. 28 Juny, 15 en 17 Oct. 1720. *bl.* 324, 442 en 453.

(*c*) Reſol. van Holl. 18 Oct. 1720. *bl.* 469.

jaaren en ruim zeven maanden bereikt, tot welken, hooggeklommen, leeftyd, niemand zyner Voorzaten of Navolgeren het Raadpensionarisschap deezer Provintie heeft bekleed. Hy wierdt te Delft, by zyn Geslagt ter aarde besteld; zynde hy geweest de eenigste Zoon, onder de vier kinderen, van ANTHONY HEINSIUS, Raad en Schepen der Stad Delft, verwekt by MARIA DEDEL. (d) Daar hy, voor zo ver ik weete, nimmer in 't koper is gebragt, zal ik daar aan tragten te gemoet te koomen, door de mededeeling zyner gedaante, naar een egt *portrait*, doch, in zyne jonge jaaren geschilderd: het eenigste oorspronglyke, 't geen my, ondanks alle navorsching, bekend is geworden.

Bl. 233. r. 2. v. o. „Hy toonde zig, *naderhand*, Raadpensionaris geworden, yveriger *voor het* Stadhouderlyk belang." Zo ik wel hebbe, lag HEINSIUS, na hy Raadpensionaris van Holland en Pensionaris der Ridderschap geworden was, zyne oude gevoelens, ten voordeele van het Stadhouderlyk belang, slegts openlyker aan den dag, dan hy, te vooren, nog Pensionaris van Delft zynde, gedaan hadt, of konde doen. Immers, dat de begrippen en de last van die Stad; welken hy, egter, getrouwelyk uitbragt; niet altyd overeenkomstig waren met zyne byzondere denkbeelden, kan men, zo ik agte; uit eene myner voorgaan-

(d) Uit de medegedeelde Geslagtlyst der Familie. De Schryvers warren in zyne Ouders en ouderdom. Zie Europ. Merc. *Aug.* 1720. *bl.* 158 en 159.

gaande Aanmerkingen op WAGEN., genoegzaam ontwaaren (e).

Na dat aan den Baron VAN LINTELO; een geruimen tyd, wegens den Staat, *Envoyé* aan 't Hof van Pruisſen geweest zynde, deszelfs ontſlag, ten jaare 1716, door hunne Hoogmogendheden, was toegeſtaan, hadt men derwaarts geen Gezant afgevaardigd en, ſchoon de Heer VAN MEINERTZHAGEN, wegens Zyne Pruisſiſche Majeſteit, met gelyken titel, in den Haag zyn verblyf hieldt, 's Lands zaaken te Berlyn, ſlegts door een' Sekrétaris, doen waarneemen. Men was, met dit al, reeds ten jaare 1717, bedagt geweest, om, tot onderhouding der oude vriendſchap en wegneeminge van alle ongenoegen, zo over de nalaatenſchap van Koning WILLEM III., als anderſints, de, nu openſtaande, bezending, door een bekwaam' man, te doen vervullen: doch 't liep aan tot den jaare 1720, eêr men dit werk, ter Generaliteit, met genoegzaamen ernst aanvattede. Men wierdt er, toen, toe aangeſpoord, zo, om, des te eerder, de agterſtallen en lyfrenten van gelden; door Pruisſen, alhier, ten jaare 1690 en 1691, opgenomen, en met welker voldoening men, thans, toefde; te kunnen inwinnen, als om, met dat Hof, Groot Brittannie en Hesſen-Kasſel, de noodige maatregelen te neemen, ter beteugeling der vervolgingen tegen de hervormde Geloofsge-

(e) Zie 16 St. deezer Aanmerk. N. 23. op WAGEN. XVI. Deel bl. 51.

genooten, in de Palts. Men bragt dan, by hunne Hoogmogendheden, ter bekleeding der bovengemelde bedieninge, de stemmen uit op den Heere FRANCOIS VAN DER MEER, Raad der Stad Leiden, toen, juist, eene Memorie inliep van den Heere MEINERTZHAGEN, by welke hy, te kennen gaf, hoe zyne Majesteit verlangde, dat de Staat hem geen' persoon toezondt, dan die zyner Majesteit aangenaam was: van ter zyde, daartoe, voorslaande den jongen Heere VAN SALENGRE (f). De Algemeene Staaten, niet gevleid met deeze boodschap, antwoordden, op de gezegde Memorie: „ dat zy, met genoegen, bemerkten, hoe hunne raadpleegingen, over 't zenden van een' Envoyè naar 't Hof van Pruissen, Zyner Majesteit welgevallig waren: dat zy, ongaarne, iemand zenden zouden, wiens persoon, om wettige redenen, aan zyne Majesteit onaangenaam zyn konde: doch dat zy, even als andere Koningen, Prinsen en Staaten, by het aanstellen van Gezanten, gewoon waren, die geenen te kiezen, welken zy dienstig oordeelden: dat zy, thans, hunne keuze reeds hadden gedaan, en vertrouwden, dat de Koning het hun ten goede zoude houden, van, ook tegenswoordig, van hunne oude gewoonte

„ niet

(f) Hy wordt, elders, genoemd een zoon van Mr. ALBERT HENRIK DE SALENGRE. Uit Aanteeken. van dien tyd; en Resol. v. Holl. 18 April en 11 Dec. 1720. bl. 226 en 552.

„ niet aftewyken, maar daar van gebruik te „ maaken. Holland, byzonderlyk, hadt dit laatste Besluit goedgekeurd (*g*). Doch het schynt aan FREDRIK II. niet gesmaakt te hebben. De Staaten stelden, toen, hun voorneemen, om een Gezant naar Berlyn te zenden, nog eenige jaaren uit. Alleenlyk wierdt de Secretaris RUMPF, ten jaare 1725, den titel van *Resident* toegevoegd, en 't leedt tot het jaar 1727, dat de Generaal Majoor, Baron van KEPPEL, als buitengewoon Envoyè, aan dat Hof, wierdt afgevaardigd (*h*).

Bl. 234. r. 9. „ *Het*" (*Ambt van Raadpensionaris*) „ *was*, —— *tegenwoordig*, *op verre na zo gevaarlyk niet*, *als* ten tyde *van* DE WITT, om dat er minder partyschap *was* onder de Gewesten." Ik voor my, zou oordeelen, dat dit ambt, om nog twee andere redenen, onder de bediening van HEINSIUS; van wien hier gesproken wordt; min gevaarlyk was, dan ten tyde van DE WITT. *Voor eerst*; om dat DE WITT meêr onderneemend en doorzettend van aart was: *ten anderen*; om dat HEINSIUS, schoon een Man van veel bekwaamheid, en geagt by buitenlandsche Mogendheden (*i*), zig, meêr dan DE WITT, schynt te

(*g*) Resol. v. Holl. 28 Sept. 1716 *bl.* 221; 25 Sept. 1717 *bl.* 391; 14 Maart en 11 Dec. 1720, *bl.* 161 en 552.

(*h*) Resol. van Holl. 21 Febr. 8 Maart 1725. *bl.* 83 en 208. 10 July 1727. *bl.* 719.

(*i*) Zie deeze Aanmerk. XVII. D. bl.

te hebben doen voorlichten door de voornaamste Staatkundigen van zynen tyd, aan welken hy, te meermaalen, den voorloopigen handel der gewigtigste punten, met naame der Traktaaten van Vrede en Oorlog, plagt toe te vertrouwen: zo egter, dat deezen hem, telkens, van den Staat der zaaken kennis gaven en niet, dan, als 't ware, onder zyne voorzitting en bewilliging, tot eenig besluit kwamen. De *Memorien* van De Torcy konnen hier voorbeelden van opleeveren (*k*). Langs deezen weg, vondt en behieldt hy langer steun in de vriendschap van eenen Hop, Buys, Van der Dussen en anderen, dan aan de Witt, in die van van Beuningen en Beverningh, hadt mogen te beurte vallen.

Bl 241. r. 5. *De Oorlog met d'Algerynen, die nu, verscheiden jaaren, geduurd hadt.* Zie deeze Aanmerkingen, *bl.* 35 37, op XVIII D. *bl* 105. r. 9. De Algerynen waren, thans, zo stout, dat zy, met drie of vier schepen, tot voor 't Kanaal en in den Bogt van Frankryk, 's Lands Koopvaarders wegroofden: die, somtyds, egter, treflyke wederstand boden en hunne handen ontkwamen. Men reekende, dat die Barbaaren, thans, ruim dertig schepen in zee hadden, waaronder van vier en veertig, tot vier- en- vyftig, stukken. Eén derzelven, hadden zy, schimpende, *de Beurs van*

(*k*) Zie deeze Aanm. 17 St. byzonderlyk *bl.* 87 - 90. Op Wagen. XVII. D. *bl.* 332. r. 18.

van Amsterdam genoemd. Voor 't overige, bestonden zy, deels, uit Europëaansche Pryzen: onder welken 't Schip, gezegd het *Witte Paerd*, door een' Hollandschen Geloofsverzaaker*, gevoerd wierdt (*l*). * *Renegaat.*

Bl. 242. r. 16. „ Gelderland, Zeeland — *oordeelden, dat men, terstond, drie duizend man van de zes duizend* inscheepen *moest*." Ik bevinde, dat deeze en verdere, hier opgetelde, Gewesten, niet juist de daadlyke inscheeping der gezegde manschap noodig oordeelden, maar wel, dat men, by voorraad, drie duizend Voetknegten in gereedheid diende te brengen en te houden, om, de nood zulks eischende, op de eerstvolgende vordering zyner Majesteit, aanstonds, ingescheept en naar Engeland vervoerd te konnen worden. Grooter getal hadt ook WALPOLE niet verzogt (*m*). De dapperheid, door de Nederlandsche hulpbende, ten jaare 1715 en 1719, in Engeland betoond, (*n*) en de vrees, dat men, op 's Konings aanzoek, wel eens veel meerdere manschappen, uit deeze Landen, naar Groot-Brittannie mogt afzenden, hadt, ondertusschen, zo veele uitwerking gedaan op de hartstogten van sommige, zogezegde, *Jacobiten* en *Onvergenoegden**, dat deezen, om zulks voor te koomen, niets nalieten, om er het volk tegen op te winden. Men gebruikte hier, somtyds, de dwaasste en be- * *Malcontenten.*

(*l*) Europ. Mercur. Jan. en July 1721. *bl.* 25, 51, 61 en 26.
(*m*) Resol. van Holl. 27, 29 Mey 1722. *bl.* 194, 195, 202. 203. *enz.*
(*n*) Zie WAGEN. Vaderl. Hist. XVIII. D. *bl.* 63, 204.

belagchelykste redenen toe, die, egter; want zo was, helaas! van alle eeuwen, de aart eener spoorlooze geestdrift; by de verhitste gemoederen, voor wyze en ernstige waarheden, zo greetig als onbedagt, wierden aangenomen: hoe zeer zy, door den tyd, vervielen. 't Was, naamlyk, juist om deezen tyd en wat vroeger, dat eenige Geneeskundigen, te London, de inenting der kinderziekte, met vry goed gevolg, begonnen in zwang te brengen: doch niet zonder tegenkanting van veelen, die het, voor eene misdaadige verzoeking van het Opperweezen, uitkreeten. Uit deeze verdeelde denkenswyze, nopens eene kunstbewerking op het lighaam, zogt de Jacobitische party voordeel te trekken, door een' gansch anderen draai aan 't geschil te geeven. Zy verspreidde, in gedrukte Boekjes; die, langs de Straaten, rondgeroepen en verkogt wierden; hoe 'er agter dit werk een geheim van Staat stak, en dat de leer der *inenting*, wel voorgegeven wierdt, te moeten strekken, om 't ligchaam te beveiligen, tegen toekoomende gevaaren; maar dat zy, in der daad, op niets anders zag, dan op het, eens voor al, invoeren, en dus *inenten*, van vreemde Troepen, met naame van Nederlandsche, in het Ryk: waar door de Britten in 't grootste gevaar stonden te geraaken, die, midlerwyl, niet vergeeten moesten zyn, hoe wrang hun het noodigen der oude Saxen in Engeland, voorheen, bekoomen was (o).

Op den 27 van Zomermaand, stierf, op zyn

(o) Europ. Merc. July 1722. *bl.* 267, 270, 271 en 273.

zyn Landgoed, by Windsor, JOHN CHURCHIL, Hertog van Marlborough: een Krygsman; (p) onder wiens opperbeleid de wapenen der Bondgenooten; met naame van deezen Staat, sedert den jaare 1702 tot in 1711, ten roemrykften, gevoerd waren.

De Winter was, in dit jaar 1721, hier te Lande, zeer streng en langduurig geweest; verzeld van eene buitenwoone meenigte van sneeuw. Het Wildt hadt, hier door, zo veel geleeden, dat de Staaten, eerlang, om 't bedert van dien voor te koomen, by openbaaren Plakaate, bevoolen, dat de Jagttyd, eenige weeken laater dan na gewoonte, aanvang zoude neemen. (q)

Na 't sluiten der Vreede, tusschen Muskovie en Zweede, in Oogstmaand deezes jaars 1721, besloot zyne Czaarsche Majesteit, op voorstel der Ryks-Raaden, den titel van *Keizer van geheel Rusland* aanteneemen, en liet 'er ook, in den Haage, door zynen Ambassadeur, den Prinse KURAKIN, den algemeenen Staaten van verwittigen, met byvoeginge, hoe zyne Majesteit hoopte, dat ook hunne Hoogmogendheden geene zwaarigheid zouden maaken, hem, voortaan, dien eernaam te geeven. De zaak ter Generaliteit Commissoriaal gemaakt en, dien onverminderd, door de Provintien over genomen zynde, begreep Holland, de neigingen der overige Gewesten te moeten on-

(p) Europ. Merc. July 1722. *bl.* 50.
(q) Resol. van Holl. 19 Juny 1721. *bl.* 407 - 409.

onderstaan, om, te samen met dezelven, aan 't bovengemelde verzoek te konnen voldoen: tot welk laatste, in kort, ook ter algemeene Staatsvergadering, besllooten, en dus de Russische Vorst, in bovengemelden rang, erkend wierdt (*r*).

Bl. 244. r. 5, Zy stemden, terstond, *tot eene bezending naar* Zeeland, Utrecht *en* Overyssel. De Staaten van Holland; die hier bedoelt worden; stemden ook, terstond, tot eene bezending naar *Gelderland*, bestaande uit dezelve persoonen, die onze Wagen., daadlyk, zeggen zal, dat naar Utrecht en Overyssel vertrokken. (*s*) Doch, daar zy reeds bemerkten, dat, veellігt, de Staaten van Utrecht tegen het bezenden naar Gelderland zouden zyn, namen zy, teffens, voor, om, in dat geval, eene beredende Brief aan 't laatsgemeld Gewest te zenden, vervattende, zaaklyk, 't geen men, anderzints, by monde zou hebben voorgedraagen. (*t*) 't Is deeze Brief, die, Bladzyde 245 alhier, by Wagen., volgt.

Bl. 256. r. 13. v. o. „ *Op dat — de geschillen, — onder de Leden der hooge Regeeringe, — zouden konnen afgedaan worden, zonder dat 'er de Bondgenooten*, gelyk, — nog onlangs, geschied was, *mede behoefden gemoeid te worden.*" Uit de, alhier, by onzen Wagen.

(*r*) Resol. van Holl. 19 Dec. 1721. *bl.* 861. en 862. en *l. c.* 28 Maart 1722. *bl.* 142.

(*s*) Resol. van Holl. 13, 14 en 15 Oct. 1722. *bl.* 452, 427, 432.

(*t*) Secr. Resol. van Holl. 13 Oct. 1721, *bl.* 532.

GEN., aangehaalde plaats van den *Europischen Mercurius*, ziet men, dat de algemeene Staaten, in Oogstmaand deezes jaars 1721, aan de Heeren, Raadpensionaris VAN HOORNBEEK, GOSLINGA en FAGEL, elk' een gouden, zeer kunstig gesneeden, drinkbeker, hadden doen vereeren, ter vergeldinge hunner gewigtige diensten, in 't voorleeden jaar, dat is, in 1720, aan de Provintie van Gelderland beweezen, voor 't bemiddelen der, zo lang geduurd hebbende, verschillen, tusschen de drie hoofdkwartieren van dat Gewest, Nymwegen, Zutphen en Arnhem. (*u*) Doch ik bekenne, hier nopens, niets, in de Resolutiën van Holland, te hebben kunnen vinden.

Bl. 259. r. 9. „ 's Lands bezwaarde schatkist." Volgens het verslag der Hollandsche Kommissarissen tot herstel van de Gemeene Lands middelen, op den 24 van Bloeimaand des jaars 1723, ter tafele hunner Edele Groot-mogendheden overgeleverd, bedroegen, toen, de jaarlyksche Lasten van dit Gewest eene somme van negentien milloenen, zeven honderd zes- en- zeventig duizend, twee honderd, vier- en- tagtig guldens, twee stuivers en veertien penningen: en 't jaarlyksch Inkoomen, twaalf millioenen, negen honderd twaalf duizend, drie- en- veertig guldens, vyftien stuives, dertien- en drie vierde penningen. Wshalven de Lasten zes- millioenen,

(*u*) Resol. van Holl. 27 en 29 Mei 1722, *bl.* 194, 195, 280, 303, *enz.*

oenen, agt honderd, vier- en- zestig duidend, twee honderd en veertig guldens, zeven stuivers en drie penningen, meêr dan 't inkoomen, beliepen: ter goedmaakinge van welke gelden, men, ten dien tyde, maar zes millioenen, een honderd agt en tagtig duizend, negen honderd veertig guldens, vier stuivers en veertien penningen, by buiten gewoone middelen van honderdste en tweehonderdste penningen, op Huizen, Landen, Land- en Stedelyke schuldbrieven en verminderinge van soldyen, verklaarde te konnen vinden: zo dat er nog een kort overbleef van zes honderd vyf en veertig duizend, drie honderd guldens, twee stuivers, twee en drie vierde penning. (v)

De gelden, gekoomen van eenige Hollandsche Domeinen; welker verkooping men, thans, zo als onze treflyke schryver breeder verhaalt, noodig oordeelde; wierden, in 't algemeen, geschikt ter aflossinge van zodanige schuldbrieven, als, ten laste van het komptoir, onder 't welk gezegde domeinen behoorden, gestaan hadden: (w) doch men be-

(v) Secr. Resol. van Holl. 18 Jan. 1712, *bl.* 491 en 493. Resol. van Holl. 24 Mei 1721. *bl.* 341, *enz.*

(w) Resol. van Holl. 13 Juny 1723. *bl.* 468. Men dagt, by de algemeene Staaten; schoon ook deezer kasse zeer bezwaard was; ongunstig, nopens den verkoop der Domeinen *van de Generaliteit*, waar in ook de Raad van Staate merkelyk zwarigheid vondt. De redenen, welken die Raad, zelf nog eenige jaaren na deezen tyd, daar voor aanvoerde, zyn aanmerklyk genoeg, om hier by te voegen. De Raad van Staate; zo sprak dit Collegie; „ kan, met volkoomen kennis van saaken, „ verseekeren, — dat de weinige Domeinen van de Generaliteit of, uit haar natuur, niet verkoopelyk zyn, of niet, als tot schaa- „ de, hebben kunnen verkogt worden, en dat het even eens „ ge-

begreep, eenige jaaren hier na, dat die verkooping aan de verwagting niet voldaan hadt, en even min het Familie-geld, het stilstaan der Losfingen, spruitende uit de Loteryen der jaaren 1711, 1713 en 1713, eene gedwongen Geldligting, ten laste der Ambtenaaren, en drie of vier Loteryen, die men, toen, verstondt, eerder gediend te hebben, om de Regeering het vertrouwen der Gemeente te doen verliezen, dan om 's Lands kasse te styven: welk laatste, naar de meening van den Raadpensionaris VAN SLINGELAND, niet geschieden kon, dan door 's Lands loopende gemeene middelen op een' beteren en gelykeren voet te brengen en, langs dien weg, te zorgen, dat de buitengewoonen; die, oorspronglyk, alleenlyk dienden tot een „ *fonds van reserve*", in ongewoone- en oorlogs tyden; niet behoefden gebruikt en ingeslokt te worden, tot betalinge van

„ gelegen is, met de, nog onverkogte, geestelyke goederen: gelyk gebleeken is, wanneer men, in het jaar 1638, geraagt heeft de Heerlykheden en, naderhand, de vaste goederen, te gelde te brengen: behalven, dat de onkosten van den Gereformeerden Godsdienst, en andere, daar op *geaffecteerde*, Lasten, het inkoomen derzelve *absorbeeren*, somwyl, *excedeeren*, en te vreezen is, dat, indien dezelve, by verkooping, ingesmolten wierden in een *generaale massa* van het inkoomen van de Generaliteit, de betaaling der Lasten, daarop *geaffecteerd*, ten uiterste soude *fluctueeren* en, meenigmaal, stilstaan, om, so veel moogelyk is, te rekken en gaande te houden de betaaling der Renten en Interessen: ondertusschen dat die *resource* van seer gering behulp soude weesen, en een soort van menschen soude doen schreeuwen, welken het beeter is, door *reguliere* betaaling, te houden in *respect* en *ordre*, en welken onbetaalt te laaten ergernis soude geeven aan het Pausdom." Zie *Missive van den R. v. St. aan hunne H. M. van 26 Aug.* 1726. in *Secr. Resol. van Holl.* 29 Aug. 1729. *bl.* 708 en 709.

van 's Lands vaste Schulden en Lasten, welken, merkelijk, bezwaard geworden waren, door de Renten der opgenomen penningen, in de drie laatste oorlogen. Tot bewys hier van, bragt men, byzonderlyk, by, dat, in den oorlog, die met de Ryswykſche vrede eindigde, de kasſe van Holland; behalven twee millioenen, drie honderd zeven en dertig duizend, drie honderd, drie en negentig guldens, voor rekening van die Provintie, op geloove der Generaliteit, geligt; op nieuw, was belast geworden met, omtrend, agt en twintig millioenen aan geleende penningen, waarby, na de Vrede van Utrecht, nog, ruim, honderd agt en twintig millioenen gekoomen waren, behalven vyftien millioenen, voor rekening hunner Edele Groot-mogendheden, wederom, op geloove der Generaliteit, geligt (z). Men kan dien bezwaarden toeſtand van de Hollandſche kasſe nog verder ontwaaren, uit den „ *Staat van het beloop* „ *van een jaar Interesſen en Renten, geextraheerd uit de Staaten van de ordinaris* „ *en extraordinaris Lasten en Inkoomen* „ *van het Zuider- en Noorder-Quartier, over* „ *het jaar* 1727:" dus luidende: (y)

(z) Propoſitie van den Raadpenſionaris VAN SLINGELAND, in Secr. Reſol. van Holl. 11 Sept. 1727. *bl.* 83?—841.
(y) Secr. Reſol. van Holl. 5 Mei 1728. *bl.* 65.

ZUI-

„ ZUIDER QUARTIER.

„ De Interessen van de ordinaris Obligatien.	*f* 6883005	11	0		
Losrenten. . .	1478155	3	0		
Gearresteerde kleine Pryzen. . .	121932	0	0		
Van de kleine pryzen. .	573356	0	0		
Orisontsche en Noordsche Tollen. .	21630	0	0		
Lyfrenten. . .	1815622	7	0		
Groote pryzen *a* twee *pro cento*. . .	119260	0	0		
Vrye Obligatien. . .	57840	0	0		
Twintigjaarige Renten. .	166775	16	0		
Tienjaarige Renten. .	82764	0	0		
Van het Ambtgeld is, in 1727, nog niets van beduiden betaald. .	*Memorie*				
			f 11320340	17	0

„ NOORDER QUARTIER.

Interessen van Obligat.	*f* 1503701	1	0		
Lyfrenten. . .	576756	3	0		
Interessen Orisondsche Tollen. . .	7230	0	0		
Interesf. v. Denemarken .	14400	0	0		
Anticipatie. . .	16832	0	0		
Twintigjaarige Renten. .	31269	9	0		
Tienjaarige Renten. .	4500	0	0		
			2154688	13	0
			f 13475029	10	0 ”

Bl. 267. r. 8. v. o. „ *De* Keizer *besloot*, — *de opgeregte maatschappy*, *te* Ostende „ *in Vlaanderen*, *te* vestigen." Voor twee jaaren, was zeker Engelschman, *Colebroke* gezegd, naar Weenen gereisd, die den Keizer dit Plan schynt smaaklyk gemaakt te hebben: te meêr, wyl hy aanboodt, voor twee millioenen guldens in gemelde Maatschappye deel te willen neemen, het geen hem gegund wierdt. Ook hieldt men het daar voor, dat het Gemeenebest van Venetie een millioen hadt ingelegd (z).

Bl. 270. r. 8. „ *De* Staaten — *verstonden*, *dat het* Weener Hof, *hier in*, *was* afgegaan *van* verscheiden Verdragen." De Koning van Groot-Brittannie was van begrip geweest, dat de Staaten zig byzonderlyk op deezen grond beroepen moesten, nadien zyne Majesteit zig, met de meeste kragt, in dit werk konde doen zien, wanneer zy op hoogst deszelfs belofte van handhaaving * der Traktaaten, by hem aanhielden. — L'Hermitage, die, zedert eenige jaaren, *Correspondent* van den Staat was, te Londen, hadt, onlangs, in dier voege, geschreeven aan den Griffier Fagel (*a*). Ook zonden hunne Hoogmogendheden; die, thans, geen Gezant te London hadden; eerlang den [illegible] Pesters, hunnen Resident te Bru[illegible] den titel van Gedeputeerde, naar [illegible] daar Koning George zig, met [illegible]

* *Guarantie.*

(z) Secr. Resol. va[illegible]
(a) Secr. Resol. [illegible]
545. Europ. M[illegible]

hieldt; om, van dien Vorst, de verdere middelen, tot weering der Oostenrykfche Maatschappye, te verstaan: waar van PESTERS verslag moest doen aan zyne Meesteren, zonder zig, evenwel, tot iets te verbinden (*b*). Hy berigtte welhaast, dat de Koning het voortzetten deezer Maatschappye hieldt en erkende voor een geval, waarin hy, volgens de Traktaaten, verpligt was de Staaten te verdeedigen. Men liet zyne Majesteit, voor deeze erkentenis, dankbetuigen, met verzoek, dat hy geliefde goed te vinden, deeze verklaaring aan den Keizer te laaten doen, gezaamentlyk met den Gezant van Frankryk, die, reeds bevoorens, uit naam van den Koning zyn' Meester, een sterke voordragt, nopens dit werk, aan 't Hof van Weenen, gedaan hadt (*c*). Koning GEORGE liet zig dit alles welgevallen: ook deedt men van 's gelyken aan 't Fransche Hof, daar de Ambassadeur, KORNELIS HOP, zeer veel ingang hadt. De Gezanten der beide Mogendheden waarschouwden zelf PESTERS, kort hierna, dat er, ligtelyk, eenige voorslagen, ter schikkinge van zaaken, uit het Kabinet van Weenen stonden te voorschyn te koomen, maar dat men het gevaarlyk moest reekenen, naar eenige dier voorslagen te luisteren. Ondertusschen, hadt de Koning van Groot-Brittannie, met misnoegen, ver-

…Holl. 21 en 24 July 1723. *bl.* 544 en
1723. bl. 114.
Holl. 22 Sept. 1723. *bl.* 548—550.
Sept. 1723. en Resol. van Holl. 15

vernomen, dat zyne (*d*) verklaaringe, aan PESTERS in vertrouwen gedaan, hier te lande, in openbaare nieuwspapieren, was rugtbaar gemaakt. PESTERS zelve viel er, ten verzoeke van den Raad-Secretaris, Lord TOWSHEND, zynen Meesteren klagtig over, en de Algemeene Staaten en die der byzondere Gewesten, met naame van Holland, besflooten, daarop, den Regeeringen der Steden aan te schryven, tegen deeze onbetaamelykheid, voor 't vervolg, de kragtdaadigste voorzieninge te doen. (*e*)

Hoe zeer men, hier te lande, de Oostendesche Maatschappy, door onderhandelinge, zogt te vernietigen, en alle Vredebreuk, zo veel doenlyk, te vermyden, was men, egter, al vroeg, bedagt op eenige vermeerdering der Troepen van den Staat, die, in 't jaar 1717, bepaald zynde op vier en dertig duizend, vier en vyftig koppen, tegenwoordig dat getal, in verre na, niet uitmaakten, door 't onvoltallig zyn der Kompagnien. De Raad van Staate hadt, daarom, reeds in Louwmaand deezes jaars, eene vermeerdering van Sergeanten en Gemeenen, by de, in dienst zynde, Kompagnien Dragonders en Voetknegten, voorgeslagen, ten getale van zes duizend, agt honderd en vier koppen, waar in Gelderland, welhaast, stemde, en waaraan Holland, by 't einde deezes jaars, eeni-

(*d*) Secr. Resol. van Holl. 13 Oct. en 12 Nov. 1723. *bl.* 550—554.

(*e*) Resol. van Holl. 16 Oct. 1723. *bl.* 736—738. Europ. Mercur. Sept. 1723. bl. 146—149

eenigermaate te gemoet kwam. Doch, daar men 't gevaar van te moeten oorlogen, nog verre verwyderd reekende, en de Bondgenooten nog onder de lasten zugteden, die de laatste Veldtogten veroorzaakt hadden, marde men met dit werk, tot in den jaare 1726. (*f*) Men zal 'er, op dien tyd, by onzen treflijken Schryver, gewag van vinden (*g*).

Bl. 295. r. 7. v. o. „*De Algemeene Staaten beslooten*, — te schryven — *aan den Koning van Poolen.*" Zy lieten het hier zelf niet by, maar, om de zaake meer gewigt by te zetten, zonden zy, ten jaare 1725, den Resident RUISCH naar het Hof van Warschau. Hy verbleef er, een tyd lang, zonder het bedoelde wit, de vryheid der Lutherschen, te Thorn, te konnen bereiken (*h*).

Bl. 298. r. 17. „*De* Ambassadeur *van* Spanje, *in* Engeland, *hadt* — *rondelyk* verklaard." Gelyk de Staaten, by herhaaling, hunnen Gezanten hadden aanbevoolen, om, aan het Hof van Spanje, op het kragtigste, te vertoonen zo het wederregtelyke van 's Keizers handelwyze, in het opregten der Oostendesche Maatschappye, als 't belang van zyne Katholyke Majesteit, om het zelve niet toe te laaten, beantwoordden ook die Gezanten hier aan, op de meest voldoende wy-

(*f*) Resol. van Holl. 9 Febr. 21 en 24 Maart, 22 Sept. 19 en 26 Oct. 1724. *bl.* 26, 27, 180——180; 195, 760—677, 870; 886——883, en 5 Nov. 1726. *bl.* 786.

(*g*) WAGEN. alhier, *bl.* 399 en 400.

(*h*) Secr. Resol. Staat. Gener. 31 Aug. 1725. en 22 July 1728. Resol. Holl. 1728. *p.* 422.

wyze. De redenen en gronden, die zy en, byzonderlyk, 's Lands Ambassadeur te Madrid, de Heer VAN DER MEER, zo by gesprek, als by geschrifte, gebruikten, vindt men, in de geheime Staats-Resolutien van Holland (*i*) en der Generaliteit, vermeld, en het is aanmerkelyk, dat de verklaaring van den Spaanschen Ambassadeur in Engeland; van welke verklaaring onze WAGEN., alhier, spreekt; woordelyk met die redenen en gronden overeen komt: waaruit, mynes meenings, mag besloten worden, dat de Heer VAN DER MEER; (*k*) Man, zo als van elders blykt, van veel verstand en doorzigt; eene *Memorie* aan 't Spaansch Bewind zal hebben aangeboden, die, aldaar, niet slegts goedgekeurd, maar in een Staats-besluit zal veranderd zyn en, vervolgens, den Spaanschen Ambassadeur te London toegezonden, met last, om dezelve, uit 's Konings naam, en als 't gevoelen zyner Majesteit, aan 't Britsche Hof voor te draagen (*l*).

Bl. 300. r. 4. „ *Men scheen — veilig te mogen* onderstellen, *dat het Hof van Madrid, de* Zeemogendheden ondersteunen *zoude*." Deeze onderstelling hadt niet alleen alhier plaats, maar de Heer HAMEL BRUININCX, Gezant der algemeene Staaten by den Keizer, schreef, in 't begin van Oogstmaand, hoe men, ook aan dat Hof, „ scheen

(*i*) Secr. Resol. van Holl. 8 July 1724. *Bl.* 568 —— 571. Vergeleeken met de *Memoires* DE MONTGON, *Tom.* I. *p.* 596 tot 599.

(*k*) Memoires DE MONTGON. Tom. I. *p.* 153.

(*l*) *Voyez aussi* ROUSSET Recueil. *Tom.* 3. *p.* 362 *et* 363.

„ scheen verleegen te zyn over de tydinge, „ dat Spanje, zoo wel als Frankryk en „ Groot Brittannien, zig tegens de gemelde „ vaart begon te *interesseeren*, en gezint „ was, die zaak op het *Congres* van Ca- „ meryk te brengen" (*m*). En dit kan een reden te meer uitgeleverd hebben, om welke zyne Keizerlyke Majesteit; zo als WAGEN. haast zal doen zien; (*n*) het Hof van Spanje tot afzonderlyke handeling deedt aanzoeken. Ook schynt dit aanzoek, al voor deezen tyd, geschied en, kort daarna, eenige gunstige tyding, uit Madrid, te Weenen, ingeloopen te zyn. Immers, 't is aanmerklyk, dat dezelve HAMEL BRUININCX, reeds op den 17 van de laatstgenoemde Oogstmaand, aan den Griffier FAGEL meldde: „ dat, aangaande de Oostendische Compagnie en Vaart naar Indien, „ het Hof van den Keizer, *tegenwoordig*, „ *zeer gerust en buyten alle bekommeringe* „ *scheen te weezen*, *als of*, *daar omtrent*, „ *geene de minste zwaarigheyt meer overigh* „ *was*, en de Staat, so wel als Engelandt „ en de overige Machten, die *commercie* „ met oogluyckinge zouden blyven aan- „ zien." 't Is waar, de Gezant meende; en dit vondt ook, op de meeste plaatsen, geloof; „ dat zulks *nergens anders* aan- „ konde werden *geattribueert*, dan aan het „ soo langh stilsitten, na soo grooten op- „ hef, als, voor en na het *Octroy*, daar

„ van

(*m*) Secr. Resol. van Holl. 19 Aug. 1724. *bl.* 572.
(*n*) Vaderl. Hist. alhier, *bl.* 201.

„ van was gemaakt geworden:" mitgaders, daar aan, „ dat (de Oostendesche) Retour-„ schepen zo gerust, en sonder *molestatie* van „ wegens de *Opponenten*, weder waren t'huis „ gekomen, waar voor men echter" (te Weenen) „ zeer beducht was geweest." (*o*) 't Is ook waar, dat er getuigd wordt, dat de Engelschen zeer groote *retouren*, dit jaar, uit hunne vaart op de Indien, bekoomen hebbende, slapper, dan voorheen, te werk gingen: maar de verschyning van Ripperda te Weenen, eenige weeken hierna, deedt wel haast zien, dat 'er een ander geheim, agter het tapyt van Staat, verschoolen en oorzaak der bovengemelde gerustheid geweest was. Ondertusschen, moest die verschyning en de, daar op volgende, afzonderlyke handeling van den Keizer met den Koning van Spanje, hier te Lande, te grooter ontzetting veroorzaaken, naar maate men, te Weenen, kort te vooren, hadt afgegeeven, dat men, tot bylegging van zaaken, voorneemens was, eene bezending naar London en den Haage te laaten doen. (*p*)

Bl. 337. r. 7. „ *De* Staaten *van* Holland kogten *de* hooge Heerlijkheid *van* Vianen *en* Ameide van Simon Hendrik, *Graave van der Lippe-Detmold, aan wien zy, door* huwelyk *met* Amelia van Dona, *geraakt was.* Dit eischt eenige verklaaring. De Staaten kogten de bovengemelde Heer-lyk

(*o*) Resol. van Holl. 16 Sept. 1724. *bl.* 737.

(*p*) Resol. van Holl. 16 Sept. 1724. bl. 787. Merc. 1724. *bl.* 98. Myne Aanmerk. alhier, bl. 91. op Wagen. XVIII. D. bl. 270. r. 8.

lykheid niet van deezen SIMON HENDRIK; die lang overleeden was; maar van deszelfs kleinzoon, SIMON HENRIK ADOLF (q). Zy waren zeer gezet op dien koop, om dat zij niet gaarne zouden gezien hebben, dat een stuk goed van zo veel belang, en in hunne Provintie gelegen, in andere handen; dat anders zeer te vreezen was; kwame. Men behandelde daarom, dit alles, op eene geheime en zeer voorzigtige wyze. De Generaal der Ruitery, VINCENT REINHARD, Graave van *Hompesch*, sloot den koop met den Graave *van der Lippe*, doch hy was, bevoorens, door hunne Edele Grootmogendheden gevolmagtigd, om de Heerlykheden, wel op zynen naam, maar voor rekening van hoogstgemelde Staaten, te ontvangen en dezelven, ten dien einde, terstond, weder over te draagen aan den Heere NOBELING, Fiskaal van den Hove, die, daar toe, van hunnent wegen, naar Viane afgezonden was. Naauwlyks, ondertusschen, waren 's Graaven, nog aanweezende, Oom en Moeien, Kinderen van zynen Grootvader SIMON HENDRIK, die gehuuwd geweest was met AMELIA *van Dohna*, van deezen koop verstendigd, of zy vielen er, ten sterkste, klagtig over by de Staaten van Holland, eisschende vernietiging van 't verkogte of uitkeering van een gedeelte der kooppenningen. Zy grondeden zig op den uitersten wille der gezegde Graavinne AMELIA, laatste Eigenaresse van Viane en Ameide, by welken de voornoemde Heerlykheden, tot een onvervreemdbaar stamgoed;

(q) Secr. Res. van Holl. 17 Nov. 1625. bl. 685.

goed, aan 't huis der Graaven *van der Lippe* gemaakt waren. Doch de Staaten vonden niet raadzaam, zig in dit geschil in te laaten, en kreunden zig weinig, zo aan 't beklag, door de belanghebbenden aan de Kamer van Wetzlar gemaakt, als aan 't gehoor, 't geen deezen, aldaar, gekreegen hadden, als mede niet aan derzelver voorneemen, om het goed te naasten. *Zy* deeden, nogthans, ten jaare 1729, ter staaving van hun regt en ten betooge der nietigheid van het stamgoed, eene verdeediging in geschrifte uitgaan, die door den Fiskaal NOBELING gesteld was en, voor zo ver ik weete, niet wederlegd wierdt. Alleenlyk zie ik, dat, ten jaare 1738, de Gravinne Weduwe *van Wied*, gebooren Gravin *van der Lippe*, haar regt op Viane, ter tafele hunner Edele Grootmogendheden, verleevendigde: welk verzoek, toen, in handen van Gekommitteerde Raaden gesteld wierdt, maar zonder dat 'er my eenig *Rapport* van is voorgekomen (*r*).

Bl. 359. r. 15. „ *De* Koophandel *van* Frankryk *en* Groot-Britanje voer wel, *by het* nadeel, *welk de* Staatsche Handelaaren, *in de* Middelandsche Zee, aangedaan *werdt.*" 's Lands Koopvaarders leeden, byzonderlyk, veele schade, door de Groot-Britannische Havens, aan die Zee gelegen, met naame door die van Gibraltar, alwaar de Kollonel CANE; Engelsch Bevelhebber; den Algerynen niet slegts toeliet, vryelyk uit- en inteloopen en zig van Scheeps en andere behoeften te voorzien, maar

(*r*) Resol. van Holl. 17 Nov. 2 Dec. 1725. *bl.* 603—621. 8 Jan. 7 Febr. 26 Nov. 1726. *bl.* 667 en 877. 17 Maart, 4 Octob. 1728. *bl.* 281, 560. 13 Jan. 6 Febr. 16 en 18 Maart, 4 Mey, 1729. *bl* 17, 64, 249, 342. 20 Dec. 1738. *bl.* 711. Staat der Vereen: Nederl. 7 D. *bl.* 510 en 511.

maar hun zelf vergunde, de Nederlandsche Vaartuigen, in zee genomen, optebrengen en aan de Inwoonders der Vestinge te verkoopen: over alle 't welke, van deeze zyde, te meermaalen, doch zonder genoegzaame vrugt, was geklaagd geworden (*s*). Doch, in het Jaar 1726, namen de zaaken eenen anderen keer. De Vice-Admiraal VAN AERSSEN, Heer van Sommelsdyk, der Staaten Esquader, in de Middelandsche Zee, gebiedende, was slaags geraakt met een' Algierschen Roover van zes en veertig stukken. De Kapitein en verscheiden Gemeenen sneuvelden in 't gevegt: maar, gelyk men digt by Gibraltar was, ontvlugteden de overigen met het Schip; dat, door de onzen, zeer gehavend was; onder 't geschut dier plaats, vanwaar de Engelsche Kapitein PURWIS, Kommandeur van de *Durslei-Galei*, den Kaper touwwerk, Volk en al 't benoodigde ter zyner herstelling, toezondt, ja hem, verders, van zyne legplaats, binnen de Haven der Vesting deedt sleepen, beletende dus aan Sommelsdyk, zig van zyn' prooi meester te maaken. De laatsgemelde gaf hier van, terstond, kennis aan de Algemeene Staaten, die den Heere HENRIK HOP, sedert Zomermaand des jaars 1725, Afgezant * aan 't Hof van Londen (*t*), gelasteden, tegens zodanig eene schen-

* *Envoyé.*

(*s*) Resol. van Holl. 18. 25 Maart 1724. *bl.* 175, 176 en 206, 18 Sept. 1726, *bl.* 633. Secr. Resol. van Holl. 6 Febr. 1726. *bl.* 638.

(*t*) Resol. v. Holl. 15 Jury 1724. *bl.* 493. Europ. Mercur., Jan. 1724. *bl.* 60 en 124.

schennis der openbaare Verdragen, de sterkste klagten by zyne Groot-Brittannische Majesteit te doen, en aan te dringen, dat den Bevelhebberen van Gibraltar en Port-Mahon, wel ernstig, verboden wierde, van, voor 't vervolg, eenige Algerynen in de Haven toe te laaten of, op eenigerleie wyze, by te staan. Hop kweet zig zeer wel van dien last. De Koning liet er, hoofdzaaklyk, op antwoorden: „ dat hem 't voorgevallen' leed „ was: dat de Staat met reden klaagde „ over 't gedrag der Bevelhebbers van Gi„ braltar en der *Durslei-Galei*, die de regu„ len, hun voorgeschreven, overtreden had„ den: dat zyne Majesteit er zo misnoegd over „ was geweest, dat hy, uit zig zelven, en „ alvoorens kennis van deeze zaake, wegens „ hunne Hoogmogendheden, bekoomen te „ hebben, den voornoemden Bevelhebber „ hadt doen aanschryven, om den Kaper „ geene de minste bescherming te verlee„ nen, maar, zo hy nog niet vertrokken „ was, daadlyk, naar Zee te zenden." Ook hadt de Lord Newcastle, Sekretaris van Staat, den Kollonel aangeschreeven, dat, volgens de Traktaaten, zo met de Spanjaards en Hollanders, als met de' Mooren (door welken men alle de Regeeringen in Barbaryë verstondt,) aangegaan, de laatsten zig van de Haven van Gibraltar en Port-Mahon moesten onthouden, en dat de Algerynen, volgens andere Traktaaten, zelf niet eens in 't gezigt van Gibraltar of Minorka mogten kruissen: weshalven hy, overeenkomstig zyner Majesteits ernstigen wille, byzondere zorge hadde te draagen, dat, op dit stuk,

gee-

geene nieuwe reden van klagte gegeeven wierde (*u*). Het schynt, uit dit alles, dat, hoe zeer Frankryk en Groot-Brittannie; zo als onze WAGEN. zeer wel aanteekent; „ het sluiten van een Verbond, tegens die van „ Algiers en Marokko, ongeraaden vonden," evenwel het sterk aanhouden der Staaten, ter weeringe der Barbaarsche Kaperyen, en de vrees, dat hunne Hoogmogendheden niet te beweegen zouden zyn, om in het Verdrag van Hanover te treeden, ten zy men aan dien aandrang eenig gehoor gave, de Engelschen tot het bovengemelde bevel overgehaald hadt, en dat die daad, der Britten, aan onze zyde, weder heeft medegewerkt, om de Staaten in dit Verbond, weinige maanden daar na, te doen deel neemen (*v*). En zeker, de Barbarische Natien, door dit bevel des Konings van Groot-Brittannie, van zo gewigtige hulpe en schuilplaatsen verstooken, scheenen, nu, door de onzen, met meer vrugt, te zullen kunnen bevogten worden en, eerder aan de hand te moeten koomen: zo als men van dit laatste, op den 9 van Oogstmaand des Jaars 1726, daags na de Algemeene Staaten het Traktaat van Hanover besloten aan te neemen (*w*), ter Generaliteit gunstige tyding kreeg, ten opzigte der Algerynen (*x*): met welken de Vrede, kort daar na, wierdt getroffen.

Bl.

(*u*) Secr. Resol. van Holl. 19 July 1726, *bl.* 666—670.
(*v*) Vaderl. Hist. XVIII. D. *bl.* 324.
(*w*) Resol van Holl. 9 Aug. 1726. *bl.* 554 en 713.
(*x*) Resol. Staat. Gener. 8 Aug. 1726. Secr. Resol. van Holl. ... Aug. 1726. *bl.* 675 en 676.

Bl. 382. r. 7. „*Uit wiens naam, hy, sedert, ook aan* 't Spaansche Hof gehandeld *hadt.*" De Hertog van WHARTON, die hier bedoeld wordt, hadt wel, uit naam van den Pretendent, aan 't Spaansche Hof tragten te handelen, maar de Markgraaf DE POZZO-BUENO, betuigde, daar na, in een brief aan den Hertog van NEWCASTLE, dat hy alleenlyk met RIPPERDA hadt gesproken, en dat de Koning hem, nimmer, hadt willen toelaaten, noch eenige kennis neemen van zyne geloofsbrieven, of van het oogmerk zyner bezending (y).

Bl. 384. r. 12. v. o. „*Op den negenden van Oogstmaand.*" Men verstaa dit van de *teekeninge* des Verbonds, 't geen men, reeds op den *agsten* van Oogstmaand; gelyk ik, in de naast-laatste aanmerking, zeide; besloten hadt, aan te neemen. Sedert wierdt het zelve Verbond, ter goedkeuring en bekragtiging, * door de Algemeene Staaten, aan de Bondgenooten gezonden: waar toe ook, eerlang, getreeden wierdt, en wel, by Holland, op den 28 van Oogstmaand (z).

* Ratificatie.

Bl. 388. r. 9. v. o. „Tusschenspraak en goede diensten *by de* Africaansche Volkeren *waren* 't *eenigste, welk* de Staaten, *naar reden, van* Frankryk *en* Groot-Brittanje vorderen, *of* verwagten *konden.*" Men vergelyke hier mede myne Aanmerking alhier, bladz. 98-101, op WAGEN, *bladz.* 359. r. 15.

Bl. 392. r. 4. „*De* Vice-Admiraal, *Heer van*

(y) Recueil DE ROUSSET, *Tom* 3. *p.* 372.
(z) Secr. Resol. van Holl. 8, 9, 28 Aug. 1726, bl. 676, 675, 680; MONTGON, Memoir. *Tom.* 3 p. 6

van Sommelsdyk, maakte — jagt *op verscheiden* Kaapers" Onder deezen, was het Schip van zes en veertig stukken, van 't welk ik, in deeze *Aanmerkingen*, bladz. 99, gewaagd hebbe.

Bl. 396. r. 18. „ *Tegen welken moedwil, door de* Staaten, voorzien *werdt.*" By den doorbraak der Dyken, voegde zig nog eene andere euveldaad. Sommige Lieden ontzagen zig niet, uit de Huizen, met water omringd, zo als ook uit de Vaartuigen, het overgebleeven en geborgen huisraad der elendige Bewoonders te plunderen en te rooven. De Staaten van Holland verklaarden, daar op, by openbaaren Plakaate, dat zy zodanige Plunderaars en Rovers hielden voor Huisbreekers, die met de koorde zouden worden gestraft; met belofte van eene beloning in gelde aan, die dezelven aanwees (*a*).

Bl. 400. r. 4. „ *Er werdt tot eene tweede vermeerdering der Landmagt besslooten.*" Men dagt, naamlyk, dezelve te brengen tot op ruim vyftig duizend man; zo als, vervolgens, gelukte. Ook hadt Frankryk en Groot-Brittannie den Staat vier-en twintig duizend koppen, ter hulpe, toegezegd: met al het welke men zig, voor den eersten aanval, meende gerust te mogen stellen (*b*). Ondertusschen ging de werving, hier te Lande, in 't eerst, zeer traaglyk voort, en, middelerwyl alle de aanweezende Kompagnien, behal-

(*a*) Resol. van Holl. 26 Febr. 1726. *bl.* 134.

(*b*) Memorie der Gedeputeerden van H. H. Mog., in Secr. Res. Holl. 6 Febr. 1727. *bl.* 751. en Resol. Holl. 21 Juny 1727. *bl.* 679.

halven die door Holland betaald wierden, sints lange, onvoltallig waren gehouden; in zo verre, dat aan de Ruitery, op Zeeland staande, negen, op Overyssel, zeven, op Stad en Lande, nog meerdere manschappen ontbraken en, aan 't Voetvolk, op Zeeland, negen, op Overyssel, elf, op Stad en Lande, veertien koppen, by elke Kompagnie; (c) betuigde de Raad van Staate, dat, in Lentemaand des jaars 1727, nog geen begin was gemaakt, met het werven van vier en dertig nieuwe Kompagnien, en dat het *Canton* Bern zwarigheid maakte, om vystig man, by elke Kompagnie Switsers, te laaten volgen (d).

Bl. 400. r. 22. „ *Men* raadpleegde, *op het aanstellen van eenige* Generaals," enz. tot de woorden, op bl. 400. r. 19, „ verzoek deedt." De Baron VAN ERFESHEIM bevondt zig, thans, oudsten Generaal, niet alleen van 't Voetvolk, maar van 't geheele Leger van den Staat. De Graaf VAN HOMPESCH, was oudste Generaal der Ruitery. Deeze twee vervoegden zig, schriftelyk, by Holland, met verzoek, om, op voordragt hunner Edele Groot Mogendheden, by de Bondgenooten, tot Veldmaarschalk te worden bevorderd: voor reden gevende, dat, in vroegere tyden, toen 't Leger zwakker was dan nu, één of twee Veldmarschalken in 's Lands dienst geweest waren, en dat, sedert het

over-

(c) Resol. Holl. 9 Mei 1725. *bl.* 377. 378 en 12 Dec. *bl.* 931. zie op *l. c.* 16 July 1726. bl. 469.

(d) Missive R. van St., in Resol. Holl. 16 April 1727, *bl.* 387 en 388.

overlyden van den Veldmaarschalk, Heere van Ouwerkerk, de Republiek geene Generaals hebbende aangesteld, hoe zeer andere Mogendheden dit gedaan hadden, hier door ligtelyk, gebeuren konde, dat uitlandsche Generaals; by vereeniging van de Staatsche Troepen met die der Bondgenooten; over de onzen zouden moeten bevel voeren, alschoon de laatstgemelden voorheen, over hen geboden hadden: ja dat zulks kon plaats grypen, ten opzigte zelfs van het Opper-Hoofd van 't Staatsche Leger; eene zaak, welke men, agtte, niet dan tot ontluistering en nadeel van den Lande, te konnen geschieden. Doch dit verzoek vondt even weinig ingang, als dat van Gelderland: welk Gewest, eenige weeken na deezen, (e) het aanstellen van een Hoofd over 't Staatsche Leger, „onder den naam van Veldmarschalk ofte „anders," ter Generaliteit voorsloeg (f). Midlerwyl wierdt, door Hunne Hoogmogendheden, een tweede Generaal, by de Ruitery, aangesteld, zynde Prins WILLEM VAN HESSEN, die, egter, van die Commissie en van zyn Gouvernement van Maastricht zou vervallen zyn, zodra hy een' hoogen Krygsrang, by eenige uitlandsche Mogendheden, verkreege, of de Regeering, of bestuur der Hessen-Kasselsche landen, onder wat naam of titel ook, aanvaardde. Nog stelden zy drie Generaals aan, by het Voetvolk, en verhoogden eenige Generaal-Majoors tot Lieutenant-Generaals.

(e) Resol. Holl. 27 Mei 1727. bl. 621-623.
(f) Resol. van Holl. 21 Juny 1727. bl. 679.

neraals, als mede eenige Brigadiers en oudste Kollonellen, tot Generaal-Majoors. Alles buiten nieuwe belasting van den Lande. In de Besoignes, over dit werk, ter Generaliteit, hadden Gelderland, Friesland en Stad en Lande, naamens hunne Magtigers, ernstig aangehouden, om den Prinse VAN ORANGE, hunnen Stadhouder, tot jongsten Generaal van 't Voetvolk, aanteftellen: doch, by de omvraage, staken de stemmen der tegenwoordig zynde Leden, en 'er wierdt dus geen besluit van uitgebragt (g). De Prinses, Moeder en Voogdesse van den Vorst, bemerkende, dat hier niets van te wagten was, sloeg toen, voorzigtiglyk, eenen anderen weg in: schryvende, zoo aan de algemeene als byzondere Staaten, dat zy, onderrigt van de verschillende gevoelens der Provintien, over het bevorderen van haaren Zoon, en dugtende, dat de Jonge Prins, onschuldiglyk, oorzaak mogte geeven, ter vertraaginge, tot 's Lands nadeel, der bevordering van eenige Generaals en andere braave Officieren, te raade was geworden, liever, voor deeze reisze, van haar gedaan verzoek af te zien: haaren meergezegden Zoone, midlerwyl, in de gunst der Bondgenooten aanbeveelende, tegen den tyd, dat hy wat meer in jaaren zou zyn geklommen. Hunne Hoogmogendheden beantwoordden dien Brief beleefdelyk: waar-

(g) Resol. Gener. 9 Juny, en van Holl. 10 en 21 Juny 1729, bl. 663, 664, 676 en 677.

waarby dit werk nopens, den Prinse, voor dien tyd, bleef (*h*).

Bl. 418. r. 8. v. o. „ *De Nuntius.* — *vervoegde zig* —, *op den* laatsten van Wintermaand *des voorleeden jaars*, *aan de wooning van den Hertog* VAN RICHELIEU." Laat ik, in 't voorby gaan; want de zaak is, anderfints, van minder aanbelang; mogen zeggen, hoe ik vinde, dat wel MONTGON en ROUSSET (*i*) dit zeldzaam bezoek op dien dag stellen: (*k*) doch, in de *Secreete* Resolutien van Holland, is de Brief, by welken der Staaten Gezant, de Heer HAMEL BRUININCX, van dit geval kennisse geeft aan Hunne Hoogmogendheden; en welke Brief, voor 't overige, door ROUSSET, schynt vertaald; wel geteekend op den 31 *van Wintermaand*: maar hy begint denzelven, met te zeggen, dat het bovenstaande voorviel, des avonds van „ *den* 17 *deezer* (*l*)." Daar, 't egter, vreemd schynt, dat de Heer HAMEL BRUININCX zulk eene aanmerklyke zaak, eerst na verloop van veertien dagen, aan zyne meesters zou hebben medegedeeld, kan, in 't laatste dagtal, ook wel een drukfeil zyn: schoon de woorden my leiden, om te denken, dat 'er, ten minsten, een' anderen dag, dan dien, op welken de Brief geschreeven wierdt, bedoeld wordt.

Bl. 419. (1) „ Deeze was de Heer CORNELIS CALKOEN." De Heer COLYER was

(*h*) Resol. van Holl. 6 Aug. 1727. *bl.* 748 en 749. Generaale wierd aangesteld, 14 Oct. 1727 *bl.* 888

(*k*) Mémoir. Tom. 3, p. 359.

(*i*) Recueil, Tom. 3, p. 382

(*l*) Secr. Resol. van Holl. 6 Febr. 1726, *bl.* 736—738.

was, ten jaare 1725, in hoogen ouderdom, overleeden, en de Heer CALKOEN in deszelfs plaats verkooren. De laatstgemelde bevindt zig, thans, te Weene: van waar hy, eerlang, naar Turkye vertrok (*m*).

Bl. 419. r. 11. v. o. „ *De* Ambassadeur *van* Frankryk antwoordde." Dit antwoord was, tusschen hem en den Staatschen Gezant, bevoorens, afgesproken (*n*).

Bl. 424. r. 8. v. o. „ *Den* Ambassadeur *der* Staaten, WILLEM BOREEL." Na dat de Heer CORNELIS HOP, op zyn verzoek, ten jaare 1725, uit de Fransche Ambassade ontslagen was, stelden de Staaten den Heer BOREEL, in deszelfs plaats, aan. Hy vertrok, in Bloeimaand des jaars 1726, naar 't Hof van Versailles (*o*).

Bl. 425. r. 7. v. o. „ *De Keizer wildeze* „ *wel opschorten*, voor eenen tyd." De Keizer hadt, door middel van de Pauslyke Ministers te Weenen en te Parys, en van zynen Gezant FONSECA, in 't begin van Sprokkelmaand deezes jaars 1727, (*p*) aan den Kardinaal DE FLEURY, de volgende punten doen voorslaan, *Eerstelyk*: dat hy geene zwaarig-

(*m*) Europ. Merc. July 1725. *bl.* 74. Nov. 1726. *bl.* 256 en Febr. 1727, *bl.* 145. Res. van Hol. 12 Apr. 13 Aug. 1726. *bl.* 223, 508 en 15 Jan. 1728. *bl.* 70.

(*n*) Secr. Resol. van Holl. 6 Febr. 1726. *bl.* 736 en 737.

(*o*) Resol. van Holl. 23 Febr 15 Sept. 13 Dec. 1725. *bl.* 92, 719, 965, en 16 Apr. 1726. *bl.* 241. Europ. Merc. 2 Mei 1726, *bl.* 267 en Juny 1727. *bl.* 309 en 310.

(*p*) Secr. Resol. van Holl. 7 Maart 1727, *bl.* 772 en 776 MONTGON, Memoir. *Tom* 2, *p.* 423.

righeid zou maaken in eene opschortinge, voor den tyd van twee of drie jaaren, mits dat; 't geen het *tweede* punt was; binnen dien tyd, de zaak, by schikkinge, wierde afgedaan, 't zy te *Basel*, te *Nancy* of te *Aken*, welke plaatsen hy, daarom, tot eene byeenkomst der twistende partyen, opgaf. *Ten derden*: dat hy zig zelven aanboodt, om, tusschen de Koningen van Frankryk en Spanje, eene verzoeninge te bewerken, waar na hy hunne bemiddeling, op de bovengemelde byeenkomst, betuigde gaarne te zullen aanneemen en bereid te zyn, zig nevens den Koning van Frankryk, als Middelaar te gedraagen, in de byzondere geschillen tusschen Engeland en Spanje. *Ten vierden*: dat men de Oostendesche Scheepen, die, voor het teekenen der vooraf gaande Vreede-punten, naar de Indien en China vertrokken waren, met hunne ladingen onverhinderd moest laaten terug keeren. *Ten vyfden*: dat de Engelsche Vloot van *Porto Bello*, en ook de Engelsche, Nederlandsche en Fransche Oorlogschepen, welken zig, in andere gedeelten van Amerika, of in de Indische en de Spaansche Zeeën, mogten bevinden, van daar dienden getrokken te worden, en alle vyandlykheden op te houden. *Ten zesden*: dat men het antwoord des Konings van Spanje, nopens het terug ontbieden zyner Troepen van voor Gibraltar, zou moeten afwagten, en, *ten zevenden*: dat de Galioenen gerustelyk zouden mogen terug keeren en Spanje in zynen Koophandel niet gestoord worden.

Ik

Ik maak te meer gewag van deeze gewigtige punten, om dat ik ze, buiten de *Secreete Resolutien* van Holland, niet gedrukt vinde. (*q*)

De Kardinaal DE FLEURY neigde, op zig zelven, zeer, om den Keizer te believen: maar de Engelsche Gezant, WALPOLE; die zeer veel invloed in Frankryk hadt; wist hem niet alleenlyk te streelen en te dringen, maar zelf ook bevreesd te maaken voor 't misnoegen des Konings van Groot-Brittannie, indien hy, na dien Vorst beloofd te hebben, in alles gemeenschaplyk te handelen, eenige partydigheid, ten voordeele van het Hof van Weene, deedt blyken. Hoe veel 't hem dan ook kostte, (*r*) en hoe zeer hy zig, uiterlyk, strenger hieldt, dan hy wel, door 's Pausen Nuntius, aan den Keizer deedt gevoelen, waarlyk te zyn, wees hy, egter, dit voorstel van de hand, en de Ambassadeur FENELON gaf, nog voor 't einde van Sprokkelmaand, aan de Staaten, als 't gevoelen van zyn Hof, te kennen, dat, wanneer men aan eene *opschortinge* der Oostendesche Maatschappy dagte, dezelve niet slegts voor *twee* of *drie* jaaren zou dienen stand te grypen, maar voor zulk een' tyd, als gelyk stonde aan eene *geheele intrekking* of *herroeping*, van welke woorden men zig alleenlyk niet zou bedienen, om de waardigheid des Keizers; die zig hier af een punt van eer maakte; niet te kwetsen: dat ook de tweeledige bemiddeling, die de Keizer den Koning van Frankryk deedt aanbieden, slegts een kunst-

(*q*) Secr. Resol. van Holl. 7 Maart 1727. bl. 773—773.

(*r*) MONTGON, Memoir. *Tom.* 3, *p.* 368 et 369.

kunstſtreek ſcheen, bedagt, om zyne Allerkristelyke Majeſteit tot de verdere voorſtellen over te haalen: doch dat de meeste Mogendheden van Europa in 't Hanover- of Weener-Verbond getreeden zynde, niemand hunner, zig, als Middelaar, jegens de anderen konde gedraagen: dat men Koning LODEWYK ook niet moest verdenken, als wilde hy eenige beſtelling maaken over de regten zyner Bondgenooten: dat hy zig verbonden hadt, de belangen van deezen de zynen te maaken en van oordeel was, dat zy allen, geſamentlyk, met hem, de gedaane voorſtellen moesten behandelen en beantwoorden, te meer, daar 't klaar genoeg bleek, dat het Hof van Weene op alles niet zou blyven ſtaan (*s*). De Algemeene Staaten, hier op hunne gedagten uitende, verklaarden, hoofdzaaklyk, het eens te zyn met het begrip van het Franſche Hof, by de zo evengemelde Memorie opengelegd, meenende, byzonderlyk, dat men, te ſamen, moest antwoorden, en dat de tyd der opſchortinge; zo men tot dezelve kwame; op vyf en twintig jaaren, diende te worden geſteld (*t*). Het duurde ſlegts weinige dagen, of FENELON boodt hun een plan van antwoord, voor 't Weener Hof aan, 't geen, tusſchen Frankryk en Engeland beraamd en het zelve was, van 't welk onze WAGEN. ſpreekt, *bl.* 426 alhier, en 't geen de Staaten zig lieten welgevallen: zo, egter, dat, daar de twee Koningen, in het eer-

(*s*) Secr. Reſol. van Holl.; 7 Maart 1727, *bl.* 776–780.
(*t*) Secr. Reſol. van Holl. 7 Maart 1727, *bl.* 780–784.

eerste Artikel; de opschorting, eerst, op slegts *zeven* jaaren bepaald hadden; nadien *zy* dien tyd lang genoeg oordeelden, om de Maatschappy, van zelve, geheellyk te doen vervallen (*u*); hunne Hoogmogendheden vertoonden, dat dit tydvak hun te kort scheen, en dat *zy*, voorheen, *vyf en twintig* jaaren dienstig geagt hebbende, nu wenschten dat men den eisch, ten minsten, op *tien* bragten, of, zo men, in de onderhandelingen, al tot *zeven* koomen moest; zo als sedert, geschiedde; men dan, in allen gevalle, op deezen niet liete afdingen (*v*) Aan dit voorstel wierdt, door de Bondgenooten, voldaan. Tusschen beide, hadt Frankryk den Staaten doen voordraagen, dat, daar men 't voeren van den Oorlog in 't Ryk ondienstig oordeelde, en hunne Hoogmogendheden dit vuur, niet gaarne, in de Oostenrykschc Nederlanden, zouden zien ontvlammen, Italie, dierhalven, 't eenigste Gewest was, in 't welk den Keizer de grootste afbreuk zou kunnen worden gedaan, en dat men, om hier in te slaagen, den Koning van Sardinie tot de belangens der Hanoversche Bondgenooten zou moeten overhaalen: om welke reden men verzogt, te weeten, wat men, hier te Lande, voor dien Vorst, ten dien opzigte, zou willen doen. Doch de Staaten, wel gevoelende, waar op dit zoude neêrkomen, en geen' smaak hebbende, om te veel uitte-

(*u*) *Lettre* de FENELON, 13 Mei 1727. en Secr. Res. v. Holl. 14 Maart 1727. *bl.* 787.

(*v*) Secr. Res. van Holl. 7 en 9 Maart 1727. *bl.* 789, 792 en 793. Vergel. WAGEN. alhier, *bl.* 429, 432, 433 en 434.

te looven, op een' tyd, waar in het Komptoir-Generaal van Holland gevaar liep geslooten te moeten worden, deeden zeggen: dat zy, in hunne jegenwoordige ongelegenheid, zyner Sardinische Majesteit nooh met Troepen, noch met gelden, zouden kunnen bystaan, maar dat, zo die Koning eenigen eisch hadt; tot laste van den Lande, wegens agterstallige penningen van den laatsten oorlog, men niet ongenegen zyn zoude, hier over, met hem, in schikkingen te koomen en de gelden, nopens welken men 't eens mogte worden, (w), by termynen, te voldoen.

Bl. 428. r. 6. „ *Men* hoopte nog — *op eene nadere* Verbintenis met den Koning *van* Pruissen." Terwyl men, hier op, ten Keizerlyke Hove, hoopte, tradt men, hier te Lande, in overleg, om den Koning van Pruissen en eenige andere Mogendheden aftetrekken van alle verdere verbintenissen met den Keizer: ten welken einde twee Gezantschappen beraamd wierden, het een naar Berlyn, 't geen bekleed zou worden door den Generaal-Major, Baron VAN KEPPEL, het andere naar de Hoven der drie Geestlyke Keurvorsten, en dien van de Palts: waar toe de Heer VAN YSSELMUIDE benoemd wierdt (x). Zy kwamen beiden tot stand (y). Toen het tweede Ontwerp

(w) Resol. van Hun Hoog Mog. 4 Maart 1727. en Secr. Resol. van Holl. 7 Maart 1727. *bl.* 784 en 785.

(x) Memoir. de MONTGON 875. *Tom.* 4. *p.* 313. Secr. Resol. van Holl. 7 Maart 1727. *bl.* 786. 15 Mei *l. c.* 808.

(y) Resol. Holl. 10 July 1727. *bl.* 719 en 6 Aug. 1727. *bl.* 749 Europ. Merc. April 1727 p. 228, Mei 1727. *bl.* 195.

werp der Hanoversche Bondgenooten aan den Keizer gezonden wierdt, gaf Keppel, nevens de Fransche en Engelsche Gezanten te Berlyn, 'er kennis van aan den Baron van Ilgen, 's Konings Staatsdienaar, met byvoeging, dat de aanneeming of verwerping van dit stuk, ten Keizerlyke Hove, over vrede of oorlog moest beslissen, verzoekende daarom, dat de Koning mede, te Weene, op voldoende antwoord wilde doen aandringen en, by weigering van dien, den Bondgenooten de manschap leveren, tot welke hy zig verlpigt had. Ilgen nam 't beleefdelyk aan, met belofte, dat zyne Majesteit aan 't verlangen der Bondgenooten zou voldoen. Ook hieldt men zig, alhier, met dit zeggen te vrede, daar men merkte, dat het groote werk, eerlang, schikken zoude (z), ja riep, niet lang hier na, en toen; door 't bekragtigen der voorgaande punten, tusschen de Hanoversche Bondgenooten en den Keizer; de zaaken vrediger aanzien gekreegen hadden, Keppel en de twee overige Gezanten weder t'huis (a). Doch, zo dra men zag, dat Spanje eenige zwaarigheid in het teekenen deezer punten maakte, en dat de Koning van Pruisfen, zo nopens de Oost-Friesche geschillen, als andersints, zeer met de Staaten verschilde (b), wierdt men, nog in dit zelve jaar, te raade, den Heere van Keppel; nu tot Luitenant Generaal bevorderd; (c) weder naar Berlyn te zen-

(z) Montgon Memoir. *Tom.* 4, *p*, 528. Vergel. Wagen. *bl.* 434.
(a) Resol. van Holl. 6, 7 Aug. 10 Oct. 14 Nov. 1727. *bl.* 749, 757, 794 en 1005.
(b) Resol. Holl. 12 Nov. 1727. *bl.* 976.
(c) Zie Wagen. XVIII D. *bl.* 520 en 521.

zenden: werwaarts hy, in 't begin van 1728, vertrok (*d*). YSSELMUIDE wierdt mede, eerlang, gezonden naar 't Hof van Beieren, om, by den Keurvorst, aan te houden op de afdoeninge van 't onafgeloste gedeelte der vyftien tonnen schats, door deszelfs Vader, ten Jaare 1700, hier te lande, onder vrywaaringe der Algemeene Staaten en verpanding van eenige Juweelen, opgenomen: welker verkoop de Staat wenschte te konnen voorkoomen. Die schuld liep, thans, met de renten, op eene somme van *f* 1547436:12:6. YSSELMUIDE slaagde niet gelukkiglyk (*e*).

Bl. 433. r. 5. v. o. „ Aken *of eenige* andere Stad, *door den* Keizer voorgeslagen." Zie myne Aanteek: alhier, bl. 109. op WAG. XVIII D., bl. 425. r. 7. v. o.

Bl. 441. r. 3. v. o. „ *De* Gezanten slooten *een* Verdrag *met* GEORGE *den* II, *waarby de voorige Verdragen* vernieuwd *en* bekragtigd *wierden.* Voor 't overige hieldt dit Verdrag geene nieuwe Verbintenissen in. Het wierdt, door den Staat, in Hooimaand deezes Jaars 1728, bekragtigd (*f*).

Bl. 445. r. 11. „ De Keizer *maakte eenen aanvang met het* uitvoeren *der* voorafgaande punten." Aan eene andere zyde, scheen, egter, deeze Staat veel nadeel te zullen lyden, door de Maatschappy van Walvisvangst, ter welker instandbrenginge de Keizer, om deezen

(*d*) Resol. v. Holl. 7, 14 Jan. 1728. *bl.* 18 en 45.

(*e*) Resol. Holl. 6 Aug. en 10 Oct. 1727. bl. 749 en 894. *l. c.* 23 Febr. 8, 13 Dec. 1735. *bl.* 111. 657 en 671.

(*f*) Secr. Resol. van Holl. 30 Juny 1728. *bl.* 84.-92. en Resol. van Holl. 14 July 1728. *bl.* 691; vergel: WAGEN. Histor. en Polit. Tractaaten. 1. D, *bl.* 110-113.

* *Administratur.*

zen tyd, aan den geweezen* Bestuurder* der inkoomende regten in de Oostenrykſche Nederlanden, SOTELET, Oktrooi verleend hadt, zo als ook dees, kort daar aan, vier Schepen, op die neeringe, naar zee zondt. Nog gaf zyne Keizerlyke Majesteit gelyk Oktrooi, en vrydom van regten op het zout, aan die van Nieuwpoort, ter opregtinge van een vennootſchap van Haring', Aberdaan en anderen Zeevisch: waar door niet ſlegts verſcheiden Hollandſche Visſchers wierden uitgelokt, zig derwaarts te begeeven, maar ook eenige Reders bewoogen, om er Hoekerſchepen, netten en duigen, naar toe te zenden. Doch de Algemeene Staaten, vonden, op voorſlag der Hollandſche, eerlang, goed, 's Lands Ingezetenen te verbieden, in eenige vreemde Visſcheryen dienst te neemen, of dezelven te helpen bevorderen: waar toe het Plakaat, van den 18 van Hooimaand des Jaars 1709 vernieuwd wierdt. Dit was, byzonderlyk ook door het naauwe toezigt der Admiraliteiten, van gewenscht gevolg. De Heer VAN DER DUSSEN BEVERNINGH, Fiskaal by de Maaze, deedt, kort hier na, twee Hoekerſchepen, met netten en duigen, naar Nieuwpoort geſchikt, aanhouden, die, egter, eerlang, ontſlagen wierden (*g*). De Vlaamſche Visſcherij maakte weinig opgang: en ſchoon zij zig, voornaamlyk ſedert den jaare 1736, (*h*) tragtte te herstellen, en niet geheellyk te gronde ging, heeft

(*g*) Reſol. van Holl. 5 Juny, 16 Sept., 13 Nov., 2 en 4 Dec. 1727, *bl.* 645, 843 994, 1029, 1031 en 1042.
(*h*) Reſol. van Holl. 12 Dec, 1736, *bl.* 665.

heeft zy, nooit, haar groot oogmerk konnen bereiken.

Bl. 453. r. 8. „ Thesaurier-Generaal, Mr. SIMON VAN SLINGELAND." Hy; reeds ten jaare 1690, Sekretaris van den Raad van Staate geworden; was, in het jaar 1725, tot Thesaurier-Generaal aangesteld, in plaatse van den uitmuntenden Staats-man, JACOB HOP, die, na dit ambt, vyf en dertig jaaren, bekleed te hebben, op den 27 van Wynmaand des jaars 1725, in den Haage, was, overleeden (*i*): al 't welke ik te liever aanteekene, om dat ik bemerke, door een feil van 't geheugen, den Heere VAN SLINGELAND, *Thesaurier-Generaal* genoemd te hebben, op het jaar 1711 en vroeger, toen hy nog *Sekretaris* van den Raade van Staate was (*k*). In het laatsgezegde ambt, wierdt hy opgevolgd, door den Heere ANTHONY VAN DER HEIM, toen Sekretaris van de Generaliteits Rekenkamer en Griffier der Leenen van Holland (*l*). De nieuwe Raadpensionaris, terstond, met de borst op het werk vallende en, byzonderlyk, naarspeurende, zo de oorzaaken van 't verval, als de middelen tot herstel, van 's Lands geldelyken Staat, deedt, eerlang, het Voorstel, waarvan ik bereids gewaagd heb (*m*). Het onder-

(*i*) Europ Mercur. van October 1725, *bl.* 266, Titelblad der Staatk. Geschrift: van SLINGELAND, 1ste Deel, en VAN HAREN's GEUSEN, in de *Ophelderingen*, *bl.* 202 en 203.

(*k*) Zie deeze Aanmerk. 17 St. *bl.* 101, op WAGEN. XVII. D. *bl.* 425, r. 7. alwaar men, in plaatse der woorden, „ sedert was, „ liever leeze, „ sedert eenige jaaren," of „ sedert de Heer „ HOP Thesaurier, en de Heer VAN SLINGELAND Sekretaris was geworden:" Zie ook 18 St. *bl.* 14.

(*l*) Megedeelde Berigten. Zie ook Resol. v. Holl. 6 Aug. 1727; *bl.* 748; *en* Europ. Merc. July 1727; *bl.* 68.

(*m*) Zie alhier, Note (*a*):, *bl.* 87: op WAGEN. *bl.* 259, r. 9

derzoek deezer gewigtige punten wierdt gesteld in handen van vyf Leden der Vergadering, zynde de Heeren VAN DEN BOETZELAAR *van Nieuwveen*, uit de Ridderschap, VISSCHER, MARCUS, DE LA BASSECOUR en VAN SCHAGEN, Pensionarissen en gewoonlijk Afgevaardigden van Haarlem, Leiden, Amsterdam en Alkmaar: nevens den voornoemden Raadpensionaris (*n*). Elk derzelven moest, by plegtigen eede, in handen hunner Edele Groot-Mogendheden, belooven en zweeren, dat zy, op alles, na hunne beste kennis en wetenschap, met ter zyde stellinge van alle byzonder belang, zonder gunst of ongunst, ten nutte van den Lande, hun gevoelen zouden openleggen en, zo geduurende dit onderzoek, als na het afloopen der *Besoignes*, nimmer, nog hunne eigene *adviseu*, nog die van anderen, openbaar te maaken (*o*). In Bloei- en Wynmaand des volgenden jaars 1728, bragten zy twee Rapporten uit, die, overgenomen zynde, sedert, by hunne Edele Groot-Mogendheden overwoogen wierden. Doch de Leden verschilden merkelyk van den anderen, ook beklaagde zig de Raadpensionaris over 't gebrek aan yver, ter reddinge van het schier zinkend Schip van Staat. Dit alles gaf gelegenheid tot een commissoriaal, ter inschikking en vereffening van wederzydsche denkbeelden: maar men kon het niet eens worden, en voordt

(*n*) Secret Resol. van Holl. 11 Sept 1727; *bl.* 827—841; Resol. van Holl. 17 Sept. en 2 Oct. 1727; *bl.* 844, 858 en 864.
(*o*) Secr. Resol. 5 Mei en 30 July 1730; *bl.* 54 en 93.

en vondt zig, midlerwyl, verpligt, om, tot het gaande houden der Kasse, meêr dan eene geldligtinge te doen, (*p*) ten laste van den Lande. Op voorslag van Rotterdam, besloot men ook, om deezen tyd, te overweegen den verkoop der hooge-, zo wel als der Ambachts-heerlykheden, en het afschaffen van die Graaflykheids Tollen, welker zuiver overschot niet of weinig bedroeg. (*q*) Doch men kwam hier niet toe. Ten jaare 1734, deedt Haarlem soortgelyken voorslag nopens de Tollen; die ook buiten gevolg bleef (*r*).

Daar men, te meêrmaalen, het aanstellen van Nederlandsche Inboorlingen of Ingezetenen, door vreemde Mogendheden, tot Gezanten of Waarneemers hunner zaaken, by den Staat, nadeelig hadt geoordeeld, en die aanstellingen, thans, zeer in zwang gingen, lieten de Staaten van Holland ter Generaliteits Vergaderinge voorslaan, dat hunne Hoog-Mogendheden geliefden vast te stellen, zo danige persoonen, voortaan, niet meerder, als *Ministers* van eenige buitenlandsche Mogendheid, onder welken titel hetzelve ook zoude mogen wezen, toe te laaten: wel verstaande, dat, hier onder, niet zouden

(*p*) Resol. van Holl. 5 Mei, 20 July, 27 Oct. 23 Dec. 1728; *bl.* 466, 1018, 1093 en 1331: 8 en 25 Febr. 1729; *bl.* 51 en 97: 30 Sept. 1730; *bl.* 853: 31 Jan. 25 Febr. en 13 Oct. 1731; *bl.* 43, 87 en 800: 13 Febr. 6 Sept. 3 Dec. 1732; *bl.* 36, 579 en 761: 13 Febr. 1733, *bl.* 304: 8 April 1734; *bl.* 207: 21 Mei 1735; *bl.* 377.

(*q*) Resol. van Holl. 1 July 1728; *bl.* 607.

(*r*) Resol. van Holl. 22 Oct. 1734. *bl.* 654; 22 Febr. 16 July 17 Aug. 1735; *bl.* 148, 481 en 507; 25 April 1736; *bl.* 279.

den begreepen worden Buitenlanders, die Officieren in dienst van den Staat geweest waren, noch hunne kinderen, noch de kinderen van vreemde Gezanten, schoon, in de beide laatste gevallen, hier te lande gebooren. Men nam, kort, hier op, ter Algemeene Staats-Vergaderinge, een, daarmede strookend, besluit (*s*), en, by Holland, wierdt, dien volgende, de Major VON LEBEN; die, door den Hertoge van Saxen-Gotha, tot zynen *Legatiens-Raad*, was aangesteld; afgeweezen, ondanks 't verzoek, 't geen die Vorst daar tegen deedt (*t*). Doch men heeft zig, in 't vervolg, zo stelliglyk aan die regel niet gehouden.

Zeker Persoon, genaamd DANSAINT, hadt, een' geruimen tyd geleden, aan den Koning van Portugal Oktrooi verzogt, tot het oprigten eener Maatschappye van Slaafhandel, op de Kust van Afrika; ten einde, van daar, Slaaven te brengen naar Brazil: in welk Gewest zy, ter bewerking, zo van den Landbouw van Zuiker en Tabak, als der Goudmynen, zeer noodig waaren. DANSAINT hadt, ter meerdere bevorderinge van dit alles, den Koning aangeboden, eene Volkplanting aan te leggen en, voor eigen rekening, eene Vesting te bouwen, in de Rivier *Angres*, op het Eiland *Corisco*, mede in Afrika gelegen.

(*s*) Resol. van Holl. 13 Sept. 8 Oct. 1727. *bl.* 839 en 892. Resol. Staat. Gener. 10 Oct. 1727.
(*t*) Resol. van Holl. 11 Maart 1728. *bl.* 259. 16 en 18 Maart 1729. *bl.* 64, en 273. 17 Mei 1730; *bl.* 354.

gen. Zyne Portugeesche Majesteit dit alles, reeds in Wintermaand des jaars 1723, gereedlyk, hebbende toegestaan; liep, straks, DANSAINT, met eenige gewapende Schepen, in *Zee*, deedt merkelyk nadeel aan onzen handel en bragt zelfs twee onzer Slaafhaalders, met naame *Zonnestein* en *de Juffrouw Maria*, aan Kaap *Lopes* op: alwaar hy de Slaaven, openbaarlyk, liet verkoopen. De West-Indische Maatschappy deezer Landen viel, hier over, klagtig aan de Algemeene Staaten, en deezen aan 't Hof van Lisbon, alwaar men voorgaf, dat de Nederlanderen, bevoorens, eenige Portugeesche Schepen, by Elmina, genomen hadden, en dat, zo dra de onzen de schade, by de Portugeezen geleden, voldaan hadden, de Koning de gelden, uit den verkoop der Slaaven gekoomen, bereid was terug te geeven: maar dat, zo lang men, aan deeze zyde, niet ophieldt van verdere vyandlykheden, de Onderdaanen zyner Majesteit zig daar tegen, door middelen, die regt en natuur veroorloofden, zouden tragten te bevryden. De zaak, toen, ernstiger wordende, wierdt de West-Indische Maatschappy, door hunne Hoog-Mogendheden, gelast, haare klagte in geschrifte te vervatten, om breeder gebruik van te konnen maaken by 't Portugeesch bewind. Zy deedt dit, eerlang: doch de buitenwoone Portugeesche Gezant, Abt MENDOÇA DE CORTE-REAL, beantwoordde haare gezegdens: waar op zy tot een nader en ruimer Vertoog gedrongen wierdt. 't Behelsde onder anderen: dat de Portu-

den begreepen worden Buitenl... gen Officieren in dienst van den S... ...and- waren, noch hunne kinderen, ... r 20 ren van vreemde Gezanten ... , met beide laatste gevallen, hier ... net 19 Men nam, kort, hier ... : Gren- ne Staats-Vergaderinge ... ingen in kend, besluit (s), er ... de West- dien volgende, de ... en Kasteelen die, door den ... even gemelde tha, tot zyn ... al geen voet Lands aangesteld; a... ns der Maatschappy en zoek, 't gee... der Portugeezen, ge- (t). Doch ... gelegen waren: dat Portu- zo stelligl... rheen, nimmer de tegen- Zeker... elling gevoert hadt, nog ooit een ge... an 't verleenen van een zodanig Port... ooi, als, thans, aan DANSAINT was gegee- een... en 't geen, geheellyk, aanliep tegen het laa- K... Trakteat van den jaare 1661: dat, zo dit Oktrooi doorginge, welhaast de gantsche Guinésche Slaafhandel, en dus zo wel de Portugeesche als de onze, onnut zou worden, door dien, somwylen, veele Schepen, te gelyk, aan de Kust in laadinge zouden liggen, die of geene Slaaven, of niet dan voor duurder prys, zouden konnen bekoomen, terwyl, op andere tyden en als 'er geene Schepen waren, de Strand-Negers verlegen zouden worden, wat te doen met de, by zig hebbende, Slaaven, die, aan hun en aan de, meêr landwaarts in gelegen, Indianen, door 't bestuur der Maatschappye, uit de agter-Landen, wierden toegevoerd, men wist niet hoe

in Afrika: dat, op bovengemelde
de Bedienden der Maatſchappye
hadden, uit de Schepen der
'ie op de kust, tusſchen Kaap
hap Benin, voeren, zodanige
geene anderen, te ligten,
in die ſtreek, handel-
nlyk ten Sluikhandel,
dat deeze gewoonte der
Portugal niet verwonderen
..aar zy, kenbaar, het zelfde ge-
uitoeffende, omtrend vreemde Schepen,
p de kust van Brazil vaarende. Dat, eindelyk, voor zo ver die Kroon, wyders, geklaagd hadt over eenige bedryven der Maatſchappye, geene regtſtreekſche betrekking hebbende op den Guineeſchen handel, tusſchen de meergezegde Kaap en Benin, het zelve te duiſter was voorgeſteld geworden, om 't regt beſcheid van te vatten, maar dat, zo die klagten, by nader ontlediginge, billyk bevonden wierden, de Maatſchappy niet zou nalaaten, aan dezelven te voldoen.

De Staaten, lettende, dat de partyen verſchilden, omtrend den waaren zin en meening der Traktaaten, voorheen, nopens den West-Indiſchen handel, aangegaan, en voorziende, dat dit verſchil van zeer langen duur zoude konnen zyn, oordeelden te regt, dat, zo 'er, ooit, eenig nut van dit ſchryven en wederſchryven verwagt konde worden, men 't onderzoek naar de gegrondheid van de klagten en der wyze

van

van herstel diende van een te scheiden, en, konde het zyn, een middel vinden, 't geen, naar de verschillende begrippen gevormd, strekken konde ter voorkominge of intrekkinge der bevelen, by Portugal gegeeven tot het sneemen van Schepen, of 't ligten van Slaaven uit dezelven, met één woord, om, onverkort ieders regt, de wederzydsche feitelykheden te doen ophouden. Men gelastte dan der West-Indische Maatschappye, hier nopens een plan te ontwerpen. Zy sloeg, daarop, voor: dat het den Portugeezen zou vrystaan, regtstreeks, van Brazil, op Elmina, te vaaren, doch zonder, alvoorens, langs de Kust, van Kaap Palma af tot Benin toe, te kruissen: dat ook die Natie, op Elmina, dien zelfden handel zoude mogen dryven, die aan dezelve, in der minne, voor eenige jaaren, was toegestaan geweest: dat het Oktrooi, aan DANSAINT gegeeven, zou ingetrokken en de genomen Schepen, of daar uit geligte Slaaven, der Maatschappye terug gegeeven worden: dat men, over de eischen en klagten van Portugal, nadere onderhandelingen zou aanleggen; dat de Maatschappy, zeker Schip, gezegd *St. Lucia*; schoon, haares meenings, te regt aangehouden; zou ontslaan, en dat, na het teekenen van dit Reglement, alle wederzydsche feitelykheden zouden ophouden. (*u*)

Met

(*u*) Resol. van Holl. 21 Aug. 1725. *bl.* 585. 7 Aug. 18 Sept. 2 en 4 Oct. 1727. bl. 750, 775, 848. 866, 870 en 883.

Met voorneemen, om, zo veel mooglyk, deezen voet te volgen, tradt men, ten Generaliteit, in nadere onderhandeling, met CORTE-REAL. Doch men zag wel haast, dat hy; 't gevoelen van de West-Indische Maatschappye wederleggende, by eene Memorie, die deeze begreep, met herhaalingen te zyn opgevuld, en welker beantwoordinge slegts meerdere verwydering stondt te veroorzaaken; het liedeken van verlengen zong, daar vast zyn Hof, 't geen, onlangs, weder een Schip hadt (*v*) aangehouden, aan geen herstel dagt en, in tegendeel, twee Schepen, van Oorloge, naar de Kust van Guinéa, hadt gezonden, die nieuwe feitelykheden, stonden te pleegen. Men drong daarom den Gezant; die voorgaf, nadere ordres te wagten; om stellig antwoord te geeven op het aanbod, van deeze zyde gedaan, en zeide hem, rondelyk, dat het langer agterblyven van dien niet overeenkwame met de vriendschap, tusschen zynen Meester en de Staaten. CORTE-REAL beloofde, toen, allen spoed: doch, terwyl men, alhier, met naame by Holland, ernstigere maatregulen in beraad lag, zo aan 's Lands wensch niet voldaan wierdt, vertrok hy naar Portugal, en wierdt vervangen, door DON LOUIS D'ACUNHA, met wien men 't begonnen werk tragtte voort te zetten, (*w*) en aan wien men, nader, voorsloeg, het Oktrooi van DARSAINT in wee-

zen

(*v*) Resol. van Holl. 16 Sept. 1727. *bl.* 810.

(*w*) Resol. van Holl. 12 en 19 Maart, 26 Mei, 14 July 1728. *bl.* 304—306. 518 en 690. MONTGON, Memoir. T. 7. p. 25.

zen te laaten, voor zo ver het der West-Indische Maatschappye niet zou benadeelen. Dan ook dit hadt geenen invloed, en de zaaken liepen veel eêr agter- dan vooruit. Een Nederlander, PIETER DE GRAAF, op 's Konings Vrybrief, hem, voorheen, verleend, van Lisfabon, naar zyn Huis van Koophandel, op Fernambucq, willende vertrekken, wierdt daar in, op de eerstgemelde plaats, verhinderd: 't geen 's Lands Resident aan 't Hof van Portugal, LOUIS HOUWENS, aanzag, als een voornemen, om de Hollanders uit de Bahia, (daar ook de prys der goederen bezwaard was geworden,) en Fernambucq te verdryven, schoon zy maar twee huizen, op die plaatsen, hadden (x). De Portugeezen klaagden, midlerwyl, over de schaade, welke hun, op nieuw, door de West-Indische Maatschappy deezer Landen, op de Kust van Elmina, zou zyn toegebragt (y). Een Schip, te Vlissingen te huis hoorende en koomende van Guinea, wierdt, in vervolg van tyd, op de Rivier van Lisfabon aangehouden (z): eindelyk gebeurden er, sedert, meerdere feitelykheden, waarover, van deeze zyde, dikwerf geklaagd is geworden, maar, tot heden toe, de grond deezer geschillen niet weggenomen.

Bl. 465. KAREL LODEWYK. „ Lees, CHRIS-

(x) Resol. van Holl. 17 Febr. 1728. *bl.* 155. 11 Mei en 18 Aug. 1726. *bl.* 375 en 677. 8 Juny en 26 Oct. 1730. *bl.* 389 en 868.

(y) Resol. van Holl. 8 en 25 Febr. 1720, *bl.* 101 en 102. 10 Mei 1730. *bl.* 12 Jan. en 7 Febr. 1730; *bl.* 24 en 107.

(z) Resol. van Holl. 14 Aug. en 14 Oct. 1734; *bl.* 546 en 637. Memorie der West-Ind. Comp. 3 Juny 1785. Rapport van H. H. M. Gekomm. 19 Maart 1787. *bl.* 46 en 47. enz.

CHRISTIAAN LODEWYK." en zie ROUSSET, *Recueil d'Actes. Tom. 5. pag.* 251.

Bl. 478. r. 7. v. o. „ Ongelyken, *door de Onderdaanen des* Konings *van* Spanje, *den* Onderfaaten *der* Staaten aangedaan, *volgens, eene — Lyst, door de* West-Indifche Maatfchappye *opgesteld.*" Zo als Portugal, in Afrika, deeden ook de Spanjaarden in Amerika, veel nadeel aan den Nederlandfchen handel. Hunne Kruisfers ontnamen, reeds in den jaare 1723, den onzen het Schip, gezegd *de Jonge Kalf*, waar over de Ambasfadeur VAN DER MEER ten Hove wel klagtig viel, maar, teffens, den Algemeenen Staaten overfchreef, dat hy zig weinig gevolg van zyne poogingen beloofde, wyl de Alcades en andere Spaanfche Officieren, in Amerika, op eigen gezag, zekere Lastbrieven uitgaven, om tegen de Sluikhandelaars of, zogezegde, Lorrendraiers, te kruisfen, doch dat, onder dien fchyn, veele feitelykheden gepleegd wierden, en fommige fchippers alles weg namen, wat zy maar krygen konden, waar in zy te geruster voortgingen, om dat hunne verrigtingen, doorgaans, voor goed, by den Opperften Raad van Indie, verklaard wierden. VAN DER MEER gaf, daarom, hunne Hoogmogendheden het voorbeeld der Engelfchen aan de hand, welken, openlyk, niet flegts hadden doen aankondigen, alle Spanjaards te zullen doen ophangen, die zy, zonder Lastbrieven van zyne Katholyke Majesteit, bevonden te kruisfen, maar ook die bedreiging, te meermaalen, waren nagekoomen: hebbende, buiten dien, hunne Schepen fterker

ker bemand, dan voorheen (a). Onze WAGEN. zal, naderhand, doen zien de gevolgen, die deeze Spaansche Zee-Roveryen na zig sleepten (b): over welken de Staat op de Byeenkomst van SOISSONS, deedt klaagen (c).

Ter betere bewerkinge der wolle, hadt men, in Spanje, om deezen tyd en vroeger, eenige Hollandsche Weevers en Spinders naar Guadalaxara, in Kastilie, gelokt. Deeze menschen, aldaar, niet wel konnende aarden, maakten zig, twee jaaren laater, gereed, om naar hun Vaderland te rug te keeren; toen, juist, een nieuwe hoop Gezellen van 't zelfde handwerk, uit Leiden, te Guadalaxara aankwam en, overal, verspreidde, dat veele Leidsche Arbeidsluiden niet aan den kost konden koomen. Dit gaf een' inkeer aan de eerstgemelden, die, daar op, in Spanje bleeven (d): terwyl, door deeze verhuizingen, ondanks alle, daar tegen aangewende, zorgen, der Hollandsche Lakenweeverye een' gevoelige neep wierdt toegebragt.

Bl. 490. r. 3. „*De* Baron VAN HOMPESCH kreeg *onder 's Lands* Edelen zitting." Te gelyk wierdt, op voorslag der Ridderschap zelve, thans, als eene onverbreekbaare wet, vastgesteld: „dat, voortaan, geene Ede„len, van buiten de *geunieerde* Provintien, of „van buiten het *ressort* van de *Unie*, in de *ordre*

van

(a) Resol. van Holl. 12 Maart 1728. bl. 268 en 279.
(b) Vaderl. Hist. XIX. D. *bl.* 247—266.
(c) Secr. Resol. van Holl. 21 April 1728. *bl.* 26 en 27.
(d) Missive, v. D. MEER, en Resol. van Holl. 23 July 1728. *bl.* 730.

„ van de Ridderſchap en Edelen deezer Provintie,
„ zouden worden beſchreeven of *geasſumeerd.*(e)

490. r. 4. „ *De Stad* Schoonhoven, — „ *die*, met moeite, *verworven hadt*, *dat* „ WILLEM, Baron *van* Liere, *Heere* „ *van* Katwyk, *in de hoedanigheid van* „ *haaren* Penſionaris, *zitting ter* Vergade- „ ring *van* Holland *was* toegeſtaan." Zonder de redenen te onderzoeken, om welken de Baron van *Liere*, in de bovengemelde bedieningen tradt, zal ik, tot meerder verſtand van het, ten deeze, voorgevallene in Holland, hier alleenlyk by voegen, dat, toen de Afgevaardigden van Schoonhoven hem, in hoogstgemelde Vergadering, als hunnen Penſionaris, voordroegen, de Raadpenſionaris VAN SLINGELAND, den Leden herinnerde: hoe, volgens Reſolutie hunner Edele Grootmogendheden, van den 14 Bloeimaand des jaars 1658, de Penſionarisſen der Hollandſche Steden, niet minder dan duizend guldens, 's jaars, mogende trekken, en de Kasſe van Schoonhoven, byzonderlyk na den zwaaren Vloed des jaars 1726, die onkosten niet ſchynende te konnen draagen, het dus vreemd moest voorkoomen, dat evenwel die Stad, na, ſedert een geruimen tyd, zig van geen Penſionaris te hebben bediend, thans, hiertoe overginge, en de bovengenoemde gelden ſtondt te geeven aan eenen Heere van meer dan ge-

(e) Reſol. van de Ridd. 22 Maart 1728, en Reſol, Holl. 21 Juny 1728. *bl.* 586.

gewoone geboorte: dat, dierhalven, dis aanstelling hem zeer bedenklyk was, en hy in beraad lag, of men, alvoorens den Heere van *Katwyk*, toe te laaten tot den gewoonen eed, den Afgevaardigden van Schoonhoven niet behoorde aftevraagen, wat *by*, *voor*, of *na*, deszelfs aanstellinge, ten deeze opzigte, was voorgevallen? ja of ook Burgemeesteren dier stad, daar omtrend, geene gelyke verklaaringe zouden dienen te doen? De Staaten, dit voorstel gehoord hebbende, besllooten, het zelve aan gezegde Burgemeesteren te zenden, om berigt. 't Liep binnen, in Sprokkelmaand daar aan, en behelsde, dat men den Heere van *Katwyk*, op drie duizend gulden, voor den tyd van drie jaaren, hadt aangesteld. Ook verklaarden twee Burgemeesteren, ter Vergaderinge tegenwoordig, op den eed, by aanvang hunner bedieninge gedaan, dat de Stad de gemelde gelden, waarlyk, dien Heere zoude ter hand stellen, zonder dat dezelven, op eenigerhande wyze, aan Stads kasse zouden worden terug gegeeven. Hunne Edele Grootmogendheden, zig hier mede voldaan houdende, wierdt de Heer van *Katwyk*, ter beëediging en, daarop volgende, zitting, toegelaaten. Op voorafgaand verzoek en beding van Schoonhoven, maakte men, teffens, *commissoriaal*, of, voortaan, alle Hollandsche Leden diergelyke verklaaringen, by het voorstellen van Pensionarissen in de Vergadering van van Gewest, zouden moeten doen? (*f*) Doch ik zie niet, dat, hier over, ooit, Besoigne

(*f*) Res. van Holl. 30 Jan. en 30 Feb. 1728. bl. 110 en 186.

ne gehouden is: maar wel, dat het commissoriaal, ten jaare 1738, schynt vernieuwd te zyn (*g*). Toen, egter, ten jaare 1732, de Stad Purmerende den Pensionaris VAN NISPEN ter Vergaderinge van Holland hadt voorgesteld, en, des niet te min, den Pensionaris VAN TIL nog in dienst hieldt, moest zy mede verklaaren, dat elk dier Ambtenaaren duizend gulden trok (*h*). Na de eerste drie jaaren van den dienst des Heere van Katwyk verloopen waren, en hy, volgens de privilegien, bevoegd was tot de Regeering, gaf Schoonhoven kennis, dat zyne wedde, voortaan, zoude ophouden: waar op hy, naar style, van den honderdsten penning ontheeven wierdt. (*i*)

Bl. 491. r. 5. „*Wy laaten aan 't oordeel*" (*van den Leezer*) „*of de redenen van twyffeling* gegrond *geweest zyn of* niet." Ik durve dit mede niet voorzeker beslissen. De oorspronglyke stukken, van welken hier gesproken wordt, zyn my, altyd, onbekend gebleeven. De Ridderschap erkende de egtheid van het *Verbaal* niet, 't geen zy zeide, „ten jaare 1690, „als een *Libel*, by JAN GERRITS, een' *ge-„fingeerden* Drukker, te zyn uitgekoomen," en dat de *Acte* van *non prejuditie* nergens, dan in dat „*pretens Verbaal*," te vinden was. Doch Schoonhoven vertoonde, daarop, aan den Raadpensionaris VAN SLINGELAND, „zeker Boek, *in Folio*, geintituleerd ANNOTATA

(*g*) Resol. van Holl. 17 July 1738; *bl.* 410.
(*h*) *l. c.* 13 Febr. 1732; *bl.* 36.
(*i*) Resol. van Holl. 23 Jan. 1730; *bl.* 21.

„ RETROACTA" in 't welke; zeide zy, de, door haar aangehaalde, Schriften gevonden wierden, en merkte aan: hoedat, op den rand van de Acte, vermeld stonde, dat dezelve was opgesteld, „ door iemand uit de Ordre zelfs, en dat het „ *Concept* van de Acte van *non prejuditie*, „ omtrend het beschryven der Heeren VAN „ MARQUETTE en VAN SOMMELSDYK, op- „ gesteld door ANDRIES DE WITH, niet was „ *gearresteerd* geworden;" ook voegde zy 'er by: hoe het niet te vermoeden ware, dat zodanig *Verbaal* niet zou gehouden geweest zyn, „ daar, nogthans, de *Vota* van alle de Le- „ den der Ridderschap 'er in gevonden wier- „ den." (*k*) Dan de Ridderschap ontkende ook de egtheid der kanttekening en *Concept acte*, zeggende, dat zy geen van beiden ergens voorkwamen, zelf niet in 't gedrukte stuk van den jaare 1690, en, vermeenende, dat, daarom, aan het bovengemelde Boek *in folio*, geen geloof moeste gegeeven worden. (*l*) Ik weet niet, dat Schoonhoven de egtheid van dit Boek nader beweezen hebbe: maar Amsterdam verklaarde, naderhand, dat, schoon zy 't oorspronglyk Verbaal niet hadden, nog wisten, hetzelve altyd egter, „ voor een *notabel* stuk der Historie „ van den tyd was gehouden: vooral *on-* „ *gefundeerd* zynde, dat de Heeren Edo- „ len meenden, met de *simpele negative* te „ kunnen volstaan, zonder het minste *Ex-* „ *tract*

(*k*) Vergel. Vaderl. Hist. X. D. *bl.* 515.
(*l*) Res. van Holl. 18 Maart, 24 Apr. en 2 July 1724. *bl.* 284 en 615.

„ *tract* of bewys, uit de aanteekening van „ de Ordre, te *produceeren*, hoe de voor„ schreeve Beschryving van dat jaar zig „ toegedraagen hadde" (*m*). Ik zie dat WAGEN., in Wynmaand des jaars 1757; en dus, veel ligt, onder 't schryven van het XVIII. Deel, deezer *Vaderlandsche Historie*, zynen kundigen Vriend en Voorstander, den Heere Fiskaal VAN LIMBURGH, over de egt- of onegtheid van dit Stuk geraadpleegd heeft; maar men vindt 'er geen antwoord op (*n*). Ondertusschen, houde ik, van een zeer geletterd' man, dat, zynes meenings, het bovengemelde *Verbaal*, niet eerst ten jaare 1690, maar, reeds omstreeks 1620, in druk is uitgegeeven geweest: 't geen, zo zynde, zeer voor de egtheid van het zelve pleiten zoude; byzonderlyk, als men 'er by voegt, dat dit Verbaal en de *Acte* van *non-prejuditie*, aan onzen treflyken Schryver, mede „ den onder eene verzameling van afschrif„ ten van egte *Resolutien* en aantekeningen, „ de Ridderschap betreffende, zyn ter hand „ gekomen, zonder dat zy hem blyken van „ onegtheid scheenen mede te brengen" (*o*).

Bl. 498. r. 7. „ *De* vereenigde Vloot, bleef *in de* Haven *van* Portsmouth". In Wynmaand deezes jaars 1729, en, na niets uitgevoerd te hebben, kreeg onze Vloot aanschryvinge, om herwaarts terug te komen: (*p*) zo als, kort daarna, geschiedde.

Bl.

(*m*) Resol. van Holl. 18 Aug. 1728; *bl.* 779 en 780.
(*n*) WAGEN. Brieven agter zyn Leeven, *bl.* 54.
(*o*) WAGEN. Vaderl. Hist. XVIII. D. *bl.* 499, r. 18—26.
(*p*) Resol. der Staat. Gener. 1 Oct. 1729, en van Holl. 5 October 1729; *bl.* 255. MONTGON, *Memoires*, *Tom.* 7 *p.* 229 et 230.

Bl. 510. r. 3. „ Zes Persoonen, — *die* — *hun werk gemaakt hadden van het* leveren *van* Resolutien, Brieven *en andere* Stukken, *aan* uitheemsche" Gezanten. Men hade onderzoek naar dit werk gedaan, ter gelegenheid, dat de Gezanten der Algemeene Staaten, met naame ook de Gevolmagtigden op de byeenkomst te Soissons; die, nu, aan het Hof van Fontainebleau zig bevonden; aan hunne Hoog mogendheden, als uit eenen mond, geklaagd hadden, dat zy niet veiliglyk meer schryven konden, naar dien men, van hier, de afschriften hunner Brieven, naar de Hoven, daar zy hun verblyf hadden, terug zondt: waardoor zy, aldaar, schier alle vertrouwen verlooren hadden, en nu zelven, zo wel als 't Land, van genoegzaame berigten verstooken wierden. De Brief, dien de Algemeene Staaten, hierover, aan die van Holland schreeven, en die, teffens, een verhaal bevat van den voet, op welken geheime zaaken, voorheen, alhier behandeld wierden, is leezenswaardig (*q*).

Bl. 510. r. 4. „ *De Steden* Dordrecht en Leiden *hadden* — zwaarigheid gemaakt, — *om twee haarer* Ingezetenen — *voor* 't Hof *te laaten* te regt stellen." Men zie hier van breder, by den, onderaangehaalden, Schryver (*r*).

Bl. 511. r. 15. „ Ik weet niet, *dat het* vastgesteld *wierdt*." 't-Is my ook onbewust, of

(*q*) Secr. Resol. van Holl. 21 Oct. 1728. bl. 117 — 128.

(*r*) VAN DE WAL, Privilegien van Dordr. St. bl. 1971.

of het Ontwerp van 't Plakaat tegen het verspreiden van Staatsgeheimen; van 't welk onze WAGEN, hier spreekt; by de Algemeene Staaten wierdt vastgesteld: maar dat de Gemagtigden van Holland, in 't volgend jaar 1730, gelast zyn geworden, daarin, ter Generaliteit, toe te stemmen, blykt, uit de Besluiten hunner Edele Groot-mogendheden (s).

(s) Resol. van Holl. 21 Nov. 1730. bl. 1106.

N A - B E R I G T.

In dit XVIII. Stuk, over bladz. 77., moest de Plaat koomen van den Raadpensionaris HEINSIUS: maar, na dien men daarmede nog niet in gereedheid is, zal zy, by de uitgaave van het XIX. stuk, worden afgeleeverd.

NB. Buiten het, door my, aangeteekende, nopens HEINSIUS, kan men eenige characterrekken van hem vinden, in de *Ophelderingen* van Jr. O. Z. VAN HAREN, agter zyn werk, getiteld *de Geusen*, bl. 203 en 204. alwaar byzonder merkwaardig is, dat HEINSIUS, kort na de Utrechtsche Vrede, in den Haage, van de Pest wierdt aangetast en gelukkiglyk hersteld, doch dat dit verschriklyk voorval, onder hem; die van eene koele bedaardheid was; zynen *Doctor*, DE BIE en de Heeren VAN WASSENAAR-STERRENBERG en Griffier FAGEL, zo geheim was gehouden, dat het, nog lange jaaren daarna, onbekend bleef.

In het XVII. Stuk, moet, tegen over bladz. 86, en niet over bladz. 62, geplaatst worden de afbeelding van Mr. BRUNO VAN DER DUSSEN en, onder dezelve, geleezen deeze volgende woorden: „ *Burgemeester en Raadpensionaris der Stad Gouda, Plenipotentiaris op de Vredehandeling te Utrecht.*"

Lees nog, aldaar, onder aan: „ *Naar de Plaat van* PICARD, *gevolgd naar 't oorspronglyk Schildery.*

BYVOEGSELS

EN

AANMERKINGEN

OP HET NEGENTIENDE DEEL.

BYVOEGSELS
EN
AANMERKINGEN
VOOR HET
NEGENTIENDE DEEL
DER
VADERLANDSCHE
HISTORIE
VAN
JAN WAGENAAR.

DOOR

M. H. VAN WYN, Mr. N. C. LAMBRECHTSEN
Mr ANT. MARTINI, E. M. ENGELBERTS
EN ANDEREN.

TE AMSTERDAM, BY
JOHANNES ALLART,
MDCCXCVI.

BYVOEGSELS

EN

AANMERKINGEN

OP HET

NEGENTIENDE DEEL.

Bl. 4. r. 7. „ *Men* vreesde, *dat de* oorlog *welhaast zou* ontsteken *worden in* Italie."
Buiten 't geschil met den Keizer; van 't welk onze Wagen: hier spreekt; begon men, thans, te vreezen, dat, eerlang, een ander oorlogsvuur, nader by 's Lands grenzen, dat is te midden van Duitschland, tusschen de Koningen van Groot-Brittannie en Pruisse, zou uitbersten, aan 't welk deeze Staat, uit hoofde van zyn belang en verbintenissen, zeer denklyk, deel zou moeten neemen. De twee Vorsten, schoon Zwagers en, byna, 't samen opgevoed, konden, van hunne eerste jeugd af, den anderen niet zetten, verguisden zelfs elkaêr met spotnaamen, en die persoonlyke haat gaf gelegenheid tot onderlinge oneenigheden. Thans, waren zy oneens, zo nopens andere zaaken, als (*a*) over het bewind van 't Hertogdom Meklenburg, alwaar Frederik Willem ondanks zelfs de vermaninge zyner Keizerlyke Majesteit (*b*), bestaan hadt, eenige wervingen te onderneemen, met de

ster-

(*a*) Montgon Memoir. *Tom.* 7. *p.* 306. Memoir. de Brandenburg, *Tom.* 2. *p.* 339—345.
(*b*) Vergel. Wagen. Vaderl. Hist. XVIII. D. *bl.* 467.

ſterke hand (c). Doch het bleef hier niet by. De Koning van Groot-Brittannie, Keurvorst van Hanover, deedt, op 't laatst van Oogstmaand, door zynen Gezant, den Graave van *Chesterfield*, den algemeenen Staaten aankondigen: dat zyne Majeſteit van Pruisſe, ſedert een' geruimen tyd, hadt doen ligten en, met geweld, onder zyne Troepen ſteeken eenige Hanoverſche Opgezetenen, en dat men, daar mede, nog voortging, zonder, in 't minst, te luisteren naar de klagten, daar tegen, door het Hof van London, gedaan: dat het laatstgemelde Hof, ziende, hoe alle vriendlyke poogingen tot herſtel vrugteloos waren; eindelyk beſlooten hadt, wederkeeriglyk te handelen en, onlangs, eenig Pruisſisch Volk, door 't Hanoverſche trekkende, hadt doen aanhouden: dat de Koning van Pruisſe, hier op, zyne Onderdaanen hebbende doen te rug eisſchen, 't Hof van London zig tot de overgave bereid verklaard hadt, mids zulks ook, van de Pruisſiſche zyde, ten opzigte der Hanoverſche Onderdaanen, gedaan wierde; doch dat men, te Berlyn, in plaats van antwoord af te wagten, daadlyk, in tegenwoordigheid des Keizerlyken Gezants, Baron van Seckendorf, eene buitengewoone Raadsvergadering beleid hadt en, ſtaande dezelve, bevelen afgevaardigd, tot het maaken der noodige aanſtalte voor een' oorlog, waartoe bereids, niet ſlegts eene ſomme van zes-

(c) Rousset Recueil d'Actes. *Tom.* VII. p. 246.

zesmaal honderd duizend Ryksdaalders was uitgeschooten, maar ook de Pruissiche manschap last hadt ontvangen, om, terstond, naar Maagdenburg te trekken: zynde de *Gens d'Armes* reeds op marsch en men voorneemens, om, met een Leger, te verschynen op de Hanoversche grenzen en, konde het zyn, een' inval te doen in de Landen zyner Groot-Brittannische Majesteit, die, in deezen stand der zaaken, niet twyfelde, of de Staat zoude een goed aantal Troepes gereed en, ter zyner hulpe, marschvaardig houden, in voldoening der onderlinge verbintenissen en vriendschap, zo als hy ook gelyk verzoek hadt gedaan by de Kroon van Frankryk, en een' Gezant naar Koppenhage afgezonden, ter gereedhouding der tien duizend man, tot welker leeveringe de Koning van Denemarke verpligt was. De algemeene Staaten, dit voorstel in overweeginge genomen hebbende, draalden niet met besluiten, maar vaardigden, terstond, eenen beleefden en ernstigen Brief af aan zyne Pruissische Majesteit, denzelven aanmaanende en verzoekende, om, zonder in deezen by overhaastinge te werk te gaan, de gereezen' geschillen, veel eêr door een minnelyk vergelyk dan door de wapenen, te doen beslissen, te meêr, daar zyne, reeds gegeeven, bevêlen, om een aanzienlyk Leger, op de Hanoversche grenzen, by een te doen trekken, niet alleen den Koning van Groot-Brittannie moest ontzetten, maar ook deszelfs Vrienden en Nabuuren, inzonderheid hunne Hoogmogendheden, die, uit

hoofde van Verdragen met dien Vorst, verpligt waren denzelven, zo hy wierdt aangevallen, bytestaan, en ook, „ in „ *cas* van nood, aan haare *engage-* „ *menten* niet fouden *manqueeren*." Zy gaven van dit schryven kennis aan CHESTERFIELD, met verzoek, om al 't zyne, by zynen Meester, aantewenden, om de zaak in der minne af te doen, en voegden 'er by, dat men 't verzoek, om eenige Troepes gereed en, ter hulpe, marschvaardig te houden, zonder tydverzuim, naar de orde der Regeeringe, overweegen zoude. Voorts wierdt een afschrift van dit besluit gezonden aan 's Lands Gevolmagtigden tot de byeenkomst van Soissons, die zig, thans, aan 't Fransche Hof onthielden; (*d*) en aan den Ambassadeur, aan 't zelve Hof, VAN HOEY, om de gedagten zyner Allerchristelykste Majesteit, nopens dit werk, te verstaan. Men liet, eindelyk, niet na, by de Staaten der verschillende Provintien, aan te dringen, om, „ in deezen kommerlyken toestand, „ hunnen Afgevaardigden te gelasten, tot „ het neemen van zodanige Resolutien, als „ de gelegenheid der zaaken en de nood, „ ten beste van het gemeen, zouden koomen „ te vereisschen (*e*)."

De Provintie van Holland, die dit, voorloopig, verrigte, ter Generaliteit, ter-

(*d*) ROUSSET Recueil d'Actes, *Tom.* 6. *p.* 2.
(*e*) Resol. St. Gen. 29 Aug. 1729. en Resol. van Holl. 30 *Aug.* en 1 Sept. 1729. *bl.* 691-693 en 694.

terstond, goedkeurde, deedt, kort daarop, aan de Algemeene Staaten voorslaan, om, met den Raad van Staate, te overleggen de wyze, waar op, by ontstentenisse van minlyke afdoeninge, niet slegts in gereedheid gebragt en, aan zyne Groot-Brittannische Majesteit, zou bygezet konnen worden „ die *assistentie*, waar toe deeze Staat, „ uit kragte van de *Alliantien*, tusschen zyne „ Majesteit en den Staat *intercedeerende*, „ zou mogen verpligt zyn, maar ook soda„ nige meerdere *assistentie*, als, naar gelegent„ heid van zaaken, en tot voorkoominge van „ de zwaare gevolgen, welken, uit een *rup*„ *ture* tusschen beide de hoogstgemelde Hee„ ren Koningen, te dugten waren, bevonden „ zou worden te behooren." Ook wierdt 't Besoigne met den Raad, daadlyk, gehouden en, voor Rapport, uitgebragt, dat, „ by *pro*„ *visie*, aan eenige Regimenten te paerd en te „ voet, te samen uitmaakende een *Corps* van „ tusschen de seeven en agt duisend man, „ zou worden aangeschreeven, zig gereed te „ maaken, om, op nader order, te kunnen „ *marcheeren*", al 't welke hunne Hoogmogendheden, met volkomen toestemming der Staaten van Holland, zig wel deeden gevallen: wordende de Raad van Staate gelast, by voorraad, eene aanschryvinge te doen en overslag te maaken voor een getal van zevenduizend, zevenhonderd vyf en zeventig koppen, zo te voet als te paarde. De Raad deedt, terstond, zodanigen overslag, en vroeg, tot onderhoud dier Troepen, voor den tyd van

drie maanden, eene fomme van honderd duizend gulden (*f*).

De fpoed, die, hier te Lande, met het gereed maaken van hulptroepen, in 't werk wierdt gefteld, diende niet flegts, om, door dien weg, „den Koning van Pruisfen van feitelyk„heden te wederhouden en, alfo, de ge„dreigde verdere verwydering voor te koo„men, maar ook, om, des noods, den voortgang „derzelve te helpen ftuiten" (*g*). Doch die donkere oorlogswolken, die, zo fchielyk en met zo veel kragt, waren opgekoomen en aangedreeven en, niet flegts den Staat, maar verfcheiden andere Mogendheden van Europa ontzet hadden, maakten, eerlang, plaats voor eene zagte en heldere lucht. De twistende Koningen ftelden de uitfpraak van hun gefchil in handen der Hertogen van Saxen-Gotha en Brunswyk, en deezen deeden, binnen de Stad van dien naam; alwaar eene byeenkomst* belegd was; ter helfte van Grasmaand des volgenden jaars 1730, eene uitfpraak, volgens welke, aan ieder' der beide Vorften eenigen der, te rug geëischte, manfchappen wierden toegeweezen: waar mede zy, federt, genoegen namen (*h*).

* *Congres*.

Voor 't overige, evenwel, waren de algemeene Staaten, zo over de zaaken in Oost-Vriesland, als om meêr andere redenen, te onvrede geweest over 't gedrag des Konings van

(*f*) Refol. van Holl. 3, 6. Sept. 1729. *bl.* 695-700.
(*g*) Refol. van Holl. 6 Sept. 1729. *bl.* 697.
(*h*) MONTGON Memoir. *Tom.* 7. *p.* 307, et dans les Pieces Justificatives, p. XCIX-CII. No. XXIX. DU MONT. Corps Diplom. *Tom.* VIII. *P.* 2. *fol.* 161. *et* 162.

van Pruisse. In 't begin des jaars 1728, beklaagden zy zig aan dien Vorst, door hunnen Gezant, JOHAN RABO, Baron van *Keppel*, over 't geweldaadig opligten, niet alleenlyk van een' Gelderschen Voerman, op den weg tusschen Keulen en Gelderland, maar ook van verscheiden andere Onderzaaten deezer Landen, die de Koning uit het grondgebied hunner Hoogmogendheden deedt vervoeren en onder zyne Troepen steeken. Zy verklaarden, te vertrouwen, dat de Koning dit bezwaar zou wegneemen en de vervoerden in vryheid stellen, nadien zy, anderfints, ter bescherming hunner Onderzaaten, tegen dien handel, tot zodanige middelen toevlugt zouden moeten neemen, als de natuur der zaake zoude eisschen (*i*). Hoe weinig, egter, hier aan, van 's Konings zyde, voldaan wierdt, zal men, in 't vervolg, zien. In 't jaar 1729, dugtte men, ondertusschen, dat FREDERIK WILLEM niet alleen vrybrieven zou verleenen aan een Schip, 't geen te Hamburg gereed lag, om, met den eersten, zeil naar China te maaken (*k*), maar dat hy zelf, te Stettin, eene Stad aan den Oder en de Oostzee gelegen, eene Oost-Indische Maatschappy zou oprigten: waar toe zyner Majesteit een plan was aangeboden, 't geen 's Lands Resident, te Hamburg, MAURITIUS, den Staaten hadt toegezonden (*l*). Doch deeze zaak nam be-

(*i*) Instructie voor den Baron VAN KEPPEL, in Secr. Resol. van Holl. 13 Febr. 1728. *bl.* 10 en 11.
(*k*) Secr. Resol. der Staat. Gen. 2 Juny 1729. en Secr. Resol. van Holl. 3 Juny 1729. *bl.* 438-442.
(*l*) Resol. van Holl. 17 Juny 1729. *bl.* 438-442.

beteren keer, dan men gedagt hadt, en hunne Hoogmogendheden, bevroedende, hoe noodig het hun ware, de vriendschap met het Hof van Berlyn meerder aan te kweeken, zonden, in de Lente des jaars 1730, den Generaal Major, REINHARD, Baron *van Rheede*, Heere van *Middagten* en *Ginkel*, als buitengewoonen Gezant *, derwaarts. Hy hadt last, om, zo hem, van Koning's wegen; tusschen wien en den Staaten, thans, geen Verbond was; iets mogte voorkoomen, strekkende tot het aangaan eener nieuwe, verdeedigende, Verbintenis, als dan te doen zien, dat de Staaten daar toe, ongetwyfeld, neigen zouden, nadien zy niets meer wenschten, dan 't behoud hunner tegenswoordige bezittingen, algemeene rust en vrede, om welke reden alleen, zy, op uitnoodiging van andere Mogendheden, in het Verbond van Hanover en het Traktaat van Seville getreden waren, tegen welk laatste zy, met leetwezen, zagen, dat de Keizer zig verzettede, waardoor de vrede, veelligt, stondt gestoord te woreen, ten zy de invloed van den Koning, by zyne Keizerlyke Masteit, dit onheil wist voor te koomen. Voorts moest GINKEL alle kragten aanwenden ter wegneeminge, in der minne, van de geschillen, tusschen hunne Groot-Bittannische en Pruissische Majesteiten uitstaande; van welken ik, zo straks, gewaagde, en omtrend welken, nu, nog geene uitspraak gedaan was; en, verder, niet nalaaten, by hoogstdenzelven, op 't belang der Hervormden in Duitschland en van den Staat in Oost-Vriesland, aan tedringen, als

* *Extraordinaris Envoyé.*

als mede op de betaaling, zo van zyner Majesteits aandeel in zekere vier- en- twintighonderd guldens, 's jaars, staande op 't Overkwartier van Gelderland en gesprooten uit eene verband-brief van KAREL II., Koning van Spanje, als op de voldoening van verscheiden los- en lyfrenten, door zyner Majesteits Heer Vader, in 't laatst der voorgaande eeuw, binnen Amsterdam en Rotterdam, opgenomen, doch met welken men, sedert den jaare 1716, hadt opgehouden te betaalen. Nog moest de Gezant doen zien, dat de bezitting der Hertogdommen van Gulik en Berg, gevoeglykst en tot den tyd toe eener volkoomen' schikking, of regterlyke uitspraak onder de partyen, diende te blyven op den ouden voet: eindelyk, moest hy klaagen over de hooge tollen, die de Koning, tot nadeel van den koophandel, langs den Ryn en Maaze, heffen deedt, en het houden van eenen algemeenen toldag tragten smaaklyk te maaken (m). GINKEL kweet zig, zo veel doenlyk, van deezen last, hoe zeer 't hem niet gebeuren mogte, in alles te slaagen. Naauwlyks, was hy te Berlyn aangekoomen, of de Koning, betuigende de oude vriendschap en goed verstand met den Staat te willen doen herleeven, sloeg het aangaan van een nieuw Verbond voor. De Gezant gaf er kennis van aan zyne Meesters, die hem gelastten, zyner Majesteit hunne genegenheid tot zulk een heilzaam werk te herhaalen, met betuiginge, dat het hunne Hoog-

(m) Secr. Res. v. Holl. 15 Maart 1730. bl. 268-279. Zie myne Aanmerk. XVIII. St. bl. 72.

Hoogmogendheden zeer aangenaam zoude zyn, de voet en voorwaarde te verstaan, op welken de Koning oordeelde, dat hetzelve, ten meesten nutte der wederzydsche Staaten, konde worden aangegaan: verzuimende zy, verders, niet, hier van, ter voorkoominge van allen agterdogt, openinge te geeven aan de Hoven van Frankryk en Groot-Brittannie (*n*). Doch van dit nader Verbond kwam niets, en de algemeene Staaten, schoon, ten jaare 1743, door Frankryk en Pruisse, hier toe weder aangezogt, zyn buiten verbintenisse met het laatstgemelde Hof gebleeven, tot in den jaare 1788, wanneer er eene, verdeedigende en aanvallende, gesllooten wierdt, met FREDRIK WILLEM II, (*o*) Kleinzoon des Vorsten, van wien ik, hier, gewaage.

Bl. 20. r. 8. „*Tot den oorlog* in Italie *was noodig, dat men zig* — verstonde *met den* Koning *van* Sardinie." De Staaten begreepen insgelyks, dat, zo men tot dien oorlog koomen moeste, dezelve, voordeeligst kon begonnen worden aan den kant van Piëmont, en dat men, dierhalven, door alle bekwaame middelen, den Koning van Sardinie behoorde over te haalen tot de zyde der Bondgenooten van het Sevillesche Traktaat: maar, wyl hunne Hoogmogendheden, by derzelver toetreeding tot dat Traktaat, bedongen hadden, by het Leger in Italie niet meerder te zullen voegen dan drie duizend man of de waarde van dien; tot voldoening van welk

(*n*) Secr. Resol. van Holl. 10 en 13 Mey 1730. *bl.* 290-298.
(*o*) KLUIT Index Foeder. *p.* 309.

welk laatste zy meest neigden; verklaarden zy teffens, hoe de Bondgenooten niet konden verwagten, dat men zig, hier te Lande, in eenige nadere Verbintenis, met den bovengemelden Koning, zoude inlaaten, te minder, om dat de Staat nog een openstaand geschil hadt met zyne Sardinische Majesteit, nopens eenige agterstallen in gelden, spruitende uit den laatsten oorlog, die men, alhier, oordeelde, geheel niet, of maar gedeeltelyk, schuldig te zyn, doch welker volkoomen voldoening men voorzag, dat de Koning, by die gelegenheid, ongetwyfeld, zou vorderen, alvoorens zig, met de Staaten, op 't stuk van nieuwe hulp, in te laaten. Hunne Hoogmogendheden hadden zig, egter, reeds voorheen, bereid getoond, daar over, des noods, in onderhandeling te treeden. Ook drong de Sardinische Gezant, in den Haage, Graaf VAN CHUISAN, in de Lente des Jaars 1732; na dit werk eenige jaaren stil gebleeven was; sterk op deeze agterstallen aan, die, toen, op twee millioenen, vier honderd agt en twintig duizend, negen honderd, een en dertig guldens, dertien stuivers, tien penningen, gerekend wierden. Men verklaarde, nogmaals, te willen handelen, zo over de schuld, als over den tyd van betaaling. (*p*) Doch my is niet genoegzaam bewust, of en welk eene schikking hier op gevolgd zy.

Bl. 25. r. 4. „ *Ook* hieldt hy zig niet vreemd

(*p*) Secr. Resol. van Holl. 21 July 1780. p. 297 en 298. Resol. van Holl. 23 April en 4 Juny 1732. *bl.* 199-215, 361.

vreemd *van 't bezetten der* Italiaansche Staaten, — *met* onzydige, *in de plaats van* Spaansche, *troepen.*" Hy zeide zelf, dit punt zeer gemaklyk te zullen nageeven, alzo het verzenden van Spanjaards naar Italie zeer tegen zynen zin, in het Traktaat van Seville gekoomen was, en „ dat hy zulks, alleen uit „ *complaisance* voor de Engelschen, gedaan „ hadt (*q*)."

Bl. 27. r. 8. „ 't Geschenk *van eenen* gouden beker, hem, *nevens de* Heeren Fagel *en* Hoornbeek, aangebooden." Vergelyk myne Aanmerk. 18. St. *bl.* 85. op Wagen. XVIII. Deel, *bl.* 256. r. 13. v. o.

Bl. 30. r. 2. „ Zy wist *te* wege *te* brengen, dat *de voorwaarden, op welken zy*" (*de Russische Keizerin* Anna) „ *de Regeering aanvaard hadt*, gelyk als op verzoek van 't Volk, *te niet gedaan werden.*" Te regt zegt Wagen.: „ *gelyk als* op verzoek van 't Volk." De Baron Osterman, de Prins Trubetskoy en de Knees Alexander Czerkaski, hadden omtrend vierhonderd Edellieden overgehaald, om op de vernietiging der bovengemelde voorwaarden en de aanvaarding der alleenheersching, by de Keizerin, aan te dringen. Zy deeden dit, ten getale van driehonderd negentig, zeggende, dat zulks het verlangen der *gantsche* Natie was. De Vorstin, na den Raad in dit verzoek te hebben doen toestemmen, nam, daarop, dien voordragt

(*q*) Missive der Heeren C. Hop, J. S. Hurgronje en S. v. Gollinga, te *Compiegne*, 21 July 1730. en Secr. Resol. van Holl. 10 Aug. 1730. *bl.* 310.

dragt gunstiglyk aan en de teugels der alleenheerschinge in handen (*r*).

Bl. 32. r. 13. v. o. „ *Dit* Reglement, *waarin* Zeeland, in 't eerst, *merklyke* zwaarigheid gemaakt *hadt*." Zeeland was niet tegen het openstellen der vaart op Afrika, onder zekere uitkeeringe of erkentenisse *, geweest; in tegendeel, die Provintie hadt op beiden aangedrongen en verklaard, zonder die openstelling, in de verlenging van het Oktrooi der West-Indische Maatschappye niet te zullen toestemmen: maar de Maatschappy zelve oordeelde de vrye vaart nadeelig voor 't Land, verderflyk voor haar eigen bestaan, en de, door Zeeland opgegeeven, erkentenisse onvoldoende, zelfs al wierdt er een streek Lands van den vryen handel uitgeslooten. Zy leverde, ten bewyze van dien en van andere zwaarigheden, meer dan één Betoog in, ter Vergadering der Algemeene Staaten. Maar, eindelyk, ziende, dat Zeeland by zyn gevoelen bleef, en bedugt voor verwyderingen, die 't Oktrooi konden doen agterblyven, besloot zy, niet langer op haar stuk te blyven staan, en gaf, in Bloeimaand des Jaars 1730, een nader Ontwerp * in, naar 't welk zy vermeende, dat de vaart, op eene grootere uitkeeringe, zou kunnen beproefd worden. Dit Plan wierdt, op nieuw, by de Bondgenooten, overwoogen en, hier uit, sproot het Reglement, van

* recognitie.

* Concept Reglement

(*r*) MONTGON Memoir. *Tom.* VII. *p.* 462, 470.

van 't welk onze treflyke Schryver gewaagt (*s*).

Bl. 33. r. 17 „ *De Staaten stelden* negen *Gemagtigden aan.*" Lees „ *agt*", in plaats van „ *negen.*" Te weeten, één Lid, uit de Edelen, en één, uit elk der navolgende Steden: naamlyk, Dordregt, Haarlem, Delft, Amsterdam, Rotterdam, Alkmaar en Hoorn. Zy wierden, door de Edelen en de voorgemelde Steden, benoemd (*t*).

Bl. 33. r. 9. v. o. „ *'t Gansche werk werdt, in den* Jaare 1732, voltrokken." Al is de Lyst de Huizen, in 't Jaar 1732, overgeleverd (*u*), blykt my, egter, niet, dat, van dit werk, door de Gemagtigden der Staaten, in Holland, volledig Rapport gedaan wierdt, voor Herfstmaand des Jaars 1733: wordende, in dat Rapport, gezegd, dat „ de gemelde Commissarissen, met den „ aanvang van den Jaare 1731 en vervol„ gens, *tot den* 18 *Juny deezes Jaars*, alle „ *Quohieren* der Huizen en andere Gebou„ wen — van geheel Zuid- en Noord-Hol„ land —, hebben nagezien, en dezelven — „ *geformeerd*". Klaar bewys, dat men, in het jaar 1732, nog zo ver niet gekoomen was (*y*).

Bl. 33. r. 8. v. o. „ *Men bevindt*, *dat het* Zuider-kwartier, *in den tyd van eene eeuw*,

(*s*) Resol. van Holl. 11 Jan. 27 Febr. 22 April, 15 Juny, 21 July en 18 Aug. 1730. *bl.* 24, 53, 107, 122, 309, 438, 665 en 719. Vergelyk Rapport der *Gedeputeerden* van H. H. Mog., tot de zaaken der W. I. C., van den jaare 1787. *bl.* 39.

(*t*) Resol. van Holl. 20 Mei 1730. *bl.* 359. Vergelyk ook v. DER POT. Verhandel. over de Verpond. *bl.* 312. (53)

(*u*) Zie Staat der Nederl. 4 D. *bl.* 4. en v. D. POT, *l. c. bl.* 313.

(*y*) Resol. van Holl. 28 Sept. 1733. *bl.* 965 en 967.

gauw, *in* getal *en* waarde *van* Huizen, toegenomen; *het* Noorder-kwartier, *daar en tegen*, *merkelyk* afgenomen *was*." Men vindt; en onze WAGEN. heeft het, elders, aangeteekend; dat, in 't Jaar 1632, uit de *Steden* van 't Zuider-kwartier van Holland alleen, meêr dan zestig duizend Huizen in de Lysten der Verpondingen waren gebragt en, uit de *Steden* en *Dorpen* van 't Noorderkwartier, omtrend vier en dertig duizend (*w*). Doch men bemerkt ligtelyk, dat deeze lyst; in welke zelf 't getal der Huizen van de *Dorpen* in 't *Zuiderkwartier* verzweegen wordt, en dat der Steden en Dorpen niet bepaald wordt opgegeeven; naauwkeuriger zyn konde. In de Resolutien van Holland, heugt my niet, het getal der Huizen van 't Jaar 1632 geleezen te hebben, en, in het boven aangetoogen Rapport van den Jaare 1733 en verdere stukken, daar toe hoorende; welken ik voor my heb; is hier van geene gedrukte Lyst nopens 't laatstgemelde Jaar. Zy zal dus in geschrifte aan de Staaten zyn overgeleverd, onder de twee en veertig Boekdeelen, welken tot Bylaagen van het Rapport dienden (*x*). Ook is zy, elders, bekend (*y*).

Uit het Rapport zelve en, uit een korten staat van het geldelyk beloop der *Quohieren*, blykt, ondertusschen, dat deeze laatsten, over Zuid- en Noord-Holland te saamen, thans, bedroegen *een mil-*

(*w*) St. der Nederl. 4de D. *bl.* 4.

(*x*) Resol. van Holl. 23 Sept. 27 Oct. 29 Dec. 1733. *bl.* 966, 994 en 1133. 6 Febr. 1734. *bl.* 54.

(*y*) St. der Nederl. *l. c.* p. 4 en 5. Vergelyk den Mercur. van Maart 1734. *p.* 265.

millioen, drie honderd negentien duizend, drie honderd, tagtig guldens, seventien stuivers, zes penningen: 't geen eene somme van *twee honderd negen en twintig duizend, drie honderd, negen en veertig guldens, agtien stuivers en drie penningen* meerder uitmaakte, dan de aanslag van 1632. In 't Zuiderkwartier, waren de Steden en Dorpen, in waarde en, zeker, ook in getal, van Huizen, toegenomen: in zo verre, dat de Steden van dat Kwartier *twee honderd vyf en dertig duizend, twee honderd, agt en dertig guldens, veertien stuivers en drie penningen*, en de Dorpen *negen en dertig duizend, negen honderd, agt en veertig guldens, elf stuivers en drie penningen*; te samen *twee honderd vyf en zeventig duizend, een honderd, zeven en tagtig guldens, vyf stuivers en zes penningen*; nu, meerder opbragten, dan voorheen. Doch, in 't Noorderkwartier, waren de Steden af-, de Dorpen, daar en tegen, toegenomen: in dier voege, dat de Steden *vyftig duizend, zes honderd, vier en vyftig guldens, twee stuivers, zes penningen* minder, de Dorpen *vier duizend, agt honderd, zestien guldens, vyftien stuivers en drie penningen* meerder, aangeslagen waren: 't geen, op de geheele som van 't Kwartier, een verlies gaf van *vyf en veertig duizend, agt honderd, zeven en dertig guldens, zeven stuivers en drie penningen* (z).

Bl. 33. r. 2. v. o. „Zeven *en dertig*." Men zal „*zes* en dertig" moeten leezen (*a*).

Bl.

(z) Resol. van Holl. 23 Sept. 1733, *bl.* 970 en 971.
(*a*) Staat der Nederl. 4 D. *bl.* 5.

Bl. 61. r. 12. v. o. „ *De* Hertogin, *laatste Weduwe*" (*van Parma* —) „ *hadt* —, *in* Oogstmaand, verklaard *dat zy zig* niet bevrugt bevondt." Zy deedt die verklaaring, op den *elfden* dier maand, en dus, byna, zeven maanden, na 't overlyden van haaren Gemaal, op wiens afsterven, zy gezegd wierdt, drie maanden zwanger te zyn, en sedert welken tyd men, in het Parmasche gebied, opentlyke gebeden voor haare verlossing hadt uitgestort; hebbende eenige Geneesmeesters en Vroedvrouwen haare zwangerschap, onder eede, verzekerd (*b*). Men heeft gezien, dat, in het Verdrag tusschen den Keizer en den Koning van Groot-Brittannie, op den *zestienden* van Lentemaand gesllooten, de zwangerschap niet ontkend wierdt (*c*), zo als dit ook, op dezelfde wyze, wierdt herhaald, by het Verdrag, tusschen den Keizer, Spanje en Groot-Brittannie, op den 7 van Hooimaand deezes Jaars 1731, te Weenen aangegaan (*d*): maar, reeds op den 7 van Hooimaand, hadt het Hof van Spanje, by een' rondgaanden brief, door den Sekretaris, Markgraave DE LA PAS, ondertekend, opentlyke aantuiginge laaten doen, tegen het zwanger gaan der Hertoginne, oordeelende, dat dezelve de allerduidlyke kentekenen tegens zig hadt, en alleenlyk uitgedagt was geworden, om de regten van DON CARLOS te dwarsboomen. De eindelyke verzekering der Hertoginne zelve, van, na eene vermeende, by-

(*b*) Europ. Mercur. Sept. 1731. *p.* 121.

(*c*) Vaderl. Hist. alhier, *bl.* 47 en 50. *et* ROUSSET Recueil, *Tom.* 6. *p* 26.

(*d*) Europ. Mercur. July en Oct. 1731, *bl.* 18, 19, 104 en 102.

byna tienmaandige, zwangerschap, niet bevrugt te zyn, verwonderde, ten deezen tyde, geheel Europa, en gaf stof tot opentlyke spotterny (*e*).

Bl. 52. r. 5. v. o. „*Ondertusschen is het* ten hoogsten waarschynlyk, *dat* een *of* twee voornaame Amptenaars *van den* Staat, *en veelligt ook eenige* weinige Leden *der* Regeeringe, kennis *hadden van 't gene*, te Weenen, gehandeld *werdt.*" Men zal, in dat geval, natuurlyk, den Raadpensionaris VAN SLINGELANDT, onder de bedoelde Ambtenaaren, mogen stellen: 't welk ook zeer wel strooken kan met den yver, waar mede hy dit werk, ter Vergaderinge van Holland, voortzettede. Op den 14, naamlyk, van Grasmaand, bragt hy, aldaar, ter tafel, een' Brief van de algemeene Staaten, die, reeds op den 7den, geschreeven was, en by welken zy kennis gaven van het geslooten Verdrag te Weene. Hy merkte, te dier gelegenheid, hoofdzaaklyk, aan: dat, by één der afzonderlyke Artikelen van hetzelve, aan den Staat drie maanden tyds waren toegestaan, om er mede in te konnen treeden: dat hier van reeds weinig minder dan een maand was verloopen, „ten deele „door de ongelukkige *dissentie*, welke, over „eene *particuliere* zaak, onder de Leden „was gereezen": dat, tot het onderzoek van het Verdrag, noodwendig eenigen tyd moest gegeeven worden, maar dat, zo er al geen

(*e*) Rousset Recueil, *Tom.* 6. *p.* 196.

geen wezenlyke aanmerkingen op dit werk, ter Generaliteit, zouden mogen vallen, egter ook daar tyd zou vereischt worden, om 't zelve tot besluit te brengen: ja dat de andere Provintien zig, veelligt, niet zouden uiten, indien Holland niet voorging: om welke redenen, hy op den meesten spoed aandrong (*f*). Dan, gelyk men, in 't vervolg, zien zal, de zaak liet zig, nog zo rasch, niet vinden (*g*).

't Geschil, over eene byzondere zaak, onder Hollandsche Leden, van 't welk SLINGELANDT, thans, gewaagde, en 't geen gelegenheid gegeeven hadt tot draalen, betrof; zo als my, zeker genoeg, toeschynt; den Pensionaris der Stad Hoorn, Mr. JOHAN GROOT, en is van dien aart, dat ik hetzelve, uit de Resolutien van Holland, kortlyk, zal aanteekenen. Deezen, des morgens van den 22 van Lentemaand deezes Jaars 1731, ter Generaliteit, aangesteld en be-eedigd zynde, tot Ontfanger-Generaal van het verhoogde last- en veilgeld, vertoonde de Ridderschap van Holland, nog dien zelfden dag, aan de Staaten van dat Gewest, hoe het Reglement van den 14 van Bloeimaand des Jaars 1653 medebragt, dat de Pensionarissen der Steden niet mogten zyn „ in eed, dienst of *tractement* van iemand „ anders, als van haar Edele Grootmogende „ selven, van de Steden, op welker *Commissien* sylieden ter Vergaderinge verscheenen, en „ van eenige *Collegien in Holland en Westfriesland.*" Voorts verstondt dit Lid, dat de vyf laatste

(*f*) Secr. Resol. van Holl. 14 April 1731. *bl.* 344 en 359.
(*g*) WAGEN. Vaderl. Hist. XIX. D., *bl.* 70.

ste woorden niets anders beteekenden, dan *Collegien*, *dependeerende van Holland en West-Vriesland*, en niet zodanigen, „ welken alleenlyk *resideerden* op het *Terri-* „ *toir* van Holland en West-Vriesland, schoon „ zo zeer *dependeerende van de andere Provin-* „ *tien*, *als van deeze*": en op deezen grond stelden zy aan hun Ed. Grootmogendheden voor, te verklaaren, dat de Heer GROOT, na zig in eed en dienst der algemeene Staaten begeeven te hebben, onbevoegd was geworden, om, als Pensionaris, ter Vergaderinge van Holland te konnen verschynen, en dat hy zig, dierhalven, uit dezelve zoude hebben te onthouden.

Dan, terwyl men dit voorstel in omvraage stondt te brengen, of waarlyk reeds bragt, viel er, schielyk, iets voor, 't geen de Leden verhinderde, op dit punt, eenig besluit te neemen, en hen, plotzeling, deedt scheiden. 't Kan zyn, dat GROOT, op dit oogenblik, onververwagt in de Zaal kwam, en dat de ontzettingen, hier op gevolgde, leevendige, woordenwisseling onder de Leden oorzaak gaf tot deezen ommezwaai van zaaken. Hoe het zy, de Resolutien van Holland spreeken, hier, zeer omzigtiglyk, leezende men, in dezelven, en wel onmidlyk na 't bovengemelde voorstel, alleenlyk deeze woorden: „ En is, „ daar op, de Vergadering van haar Edele „ Grootmogenden, *om seeker voorval*, van „ van den anderen gescheiden, tot dat de „ *respective* Leden van dien, door de Hee- „ ren, haar Edele Grootmog. *Gecommitteerde* „ Raaden, wederom sullen beschreeven wor- „ den."

„ den" (h). Die Beſchryving geſchiedde, op den 3 van Grasmaand daar aan, tegen den 10 dier maand, om, „ naar ſtyle, den volgenden dag, de zaaken voortte zetten, en, „ daar onder mede „ de *Propoſitie*, door de Heeren van de „ Ridderſchap gedaan, den laatſten dag van „ de Vergadering, maar waar over, doe, „ niet konde *gedelibereerd* worden, *ter oor-* „ *ſaak van ſeeker toeval, raakende de com-* „ *paritie van den Heer* JOHAN GROOT, *Pen-* „ *ſionaris der ſtad Hoorn*". (i). Dan; 't geen zeldzaam is, in de Reſolutien van Holland; men kwam, ondanks de aanſchryving, den 11den niet byeen, en deedt zelf, op de twee volgende dagen, niets af (k): ſchoon 't egter blykt, dat Hoorn, op den 13den, voorſloeg, om GROOT; die, nu, mede tegenwoordig was; geduurende de raadpleegingen over zyne bevoegdheid, de Vergaderinge te doen ruimen, mits hy zig niet verder zou behoeven te vertrekken, voor de zaak, tegen hem, eerst was afgedaan (l). 't Liep dan aan tot den 14 van Grasmaand; dag, op welken wy gezien hebben, dat de Raadpenſionaris den brief der algemeene Staaten, van den 7 van Lentemaand, aan die van Holland, mededeelde; eêr men dit werk weder op het tapyt bragt. Hoorn bleef by haaren, zo even gemelden, voorſlag: waar op de Raadpenſiona-

(h) Reſol. van Holl. 22 Maart 1731. *bl.* 188.
(i) Reſol. van Holl. 11 April 1731. *bl.* 189.
(k) Reſol. van Holl. 11 April 1731. „ Is geen Vergadering geweest " 12 en 13 April 1731. „ *Nihil actum est.*" *bl.* 193 en 194.
(l) Reſol. van Holl. 14 April 1731, *bl.* 197.

naris, „*reflecteerende* op de verschillende *senti-*
„ *menten* der Leden en op de geringe *incli-*
„ *natie* van sommigen, om die *presentatie* aan
„ te nemen," in bedenken gaf, de zaak, op den eersten dag van 't naaste *Reçes*, in overweeging te neemen en, zonder tusschenkomst van andere zaaken, aftedoen, waar toe 't Voorstel der Ridderschap, als nog, aan de Leden zou worden gezonden, en de Pensionaris GROOT zig, geduurende dien tusschentyd, uit de Vergadering moeten onthouden, met dien verstande, dat, zo 't geschil niet, uiterlyk voor 't einde van 't naaste *Reçes*, beslist wierdt, de Stad Hoorn, zo wel als de andere Leden, in haar geheel zoude blyven, zonder iets van haar regt, omtrend de al of niet bevoegdheid van GROOT, te verliezen. Hoorn, oordeelende, zulks niet te strooken met haaren last, nam dit voorstel over, zo als ook al de overige Leden deeden, aan die Stad verzoekende, gereed te zyn tot afdoening, tegens den voorgeslagen tyd (*m*). De Vergadering scheidde, hierop, tot den 25 van Gras-maand. Dien dag, en den volgenden, wierdt niets verrigt (*n*). Eerst op den 2 van Bloeimaand, verklaarden die van Hoorn, hoofdzaaklyk en uit naam hunner Meesteren, nogmaals toe te staan, dat de Pensionaris GROOT zig zou onthouden uit de Vergadering, zo dikwyls als over dit geschil wierde gehandeld, doch anders niet: ook gaven

(*m*) *L. c. p.* 197 en 198.
(*n*) Resol. van Holl. 25 en 26 April 1731. „*Nihil actum est.*" Bl. 203.

ven zy, toen, een nadruklyk geschrift over, dienende ter staaving van hun gevoelen en ter wederlegging van 't gevoelen der Ridderschap, begrypende zy, dat, door *Collegien in Holland en West-Vriesland*, niet anders verstaan moest worden; dan zodanige die *binnen deeze Provintie zig bevonden: zonder onderscheid of dezelve Generaliteits of andere waren, en van Holland, al of niet, afhingen.* Zy verzogten verder, dat de zaak, terstond, by de hand mogt genomen worden: ten welken einde GROOT, zig buiten de Vergadering begaf. Doch de overige Leden besłooten dit, eerst op den 4en, te doen, en, toen, maakte de Raadpensionaris, met elf tegen agt stemmen, 't besluit op, geheel overeenkomstig aan het gevoelen van de Ridderschap, Hoorn deedt daartegen (*o*), ten zelven dage, aanteekening, die van eene breedere, welhaast, gevolgd wierdt. By dezelve, beklaagde zy zig, omtrend de overyling, die, nopens dit besluit, hadt plaats gegrepen, en (*p*) verklaarde het zelve voor geene Resolutie van Staat, maar als niet genomen, te houden, met aandrang, om het werk nader te onderzoeken (*q*). Doch de zaak bleef hier by en GROOT uit de Vergadering.

Bl. 66. r. 9. v. o. „ 162691 guldens" lees „ 152691, en 18 stuivers" (*r*): By het Verdrag, van 't welk WAGEN. hier spreekt, was

(*o*) Resol. van Holl. 2 Mei 1731. *bl.* 217—228,
(*p*) Resolutie van Holl. 4 Mei 1731, *bl.* 228.
(*q*) Resol van Holl. 24 Mei 1731. *bl.* 242—249.
(*r*) Secr. Resol. van Holl. 12 Sept. 1731, *bl.* 422.

was men nog overeengekoomen, dat de eisschen der wederzydsche Onderdaanen, op de aangehouden Schepen en goederen, door Gemagtigden; by den Koning en de Staaten te benoemen; binnen zes maanden, zouden worden afgedaan, en dat, indien, tegen alle verwagting, die termyn te kort wierdt bevonden, de twee Mogendheden, met den anderen, middelen beraamen zouden, om, daadlyk, de verschillen te eindigen (*s*). De Nederlandsche Onderzaaten, meest geleeden hebbende, hadden veel belang in de spoedige afdoeninge van dien, en, daar men, te Stokholm, niet alleen den schyn hieldt, van hier toe geneegen te zyn, maar ook het oor liet hangen tot het aangaan van een nieuw Verbond van Tol en Koopvaardye, kreeg COEYMANS, niet slegts last, op deeze beide afzonderlyke punten aantedringen, maar de Staaten zorgden ook, dat de agterstallen der onderstand gelden, op hunnen tyd, promptelyk wierden voldaan. Doch aan de Deensche zyde was het anders gelegen. Men maakte geen haast met het afdoen der eisschen, nopens de bovengemelde schepen en goederen, worp verscheiden zwaarigheden daar tegen op, en lag den Staat een plan van een Tol- en Handel-Traktaat voor, by 't welke men wilde, dat hy zig verbinden zoude, tot opheffing van alle belasting op het Rundvee, 't geen, van buiten, hier te Lande wierdt ingevoerd. Hunne Hoogmogendheden dit laatste, met reden, ongevoeglyk agtende, beval en, hier

(*s*) Secr. Resol. van Holl. 12 Sept. 1731.

hier op, den Resident COLYMANS, om aan Koning te vertoonen: dat die belasting geensints met het Tol- en Handel-Traktaat streede, ja er zelfs geene gemeenschap mede hadt, nadien het Denemarke niet meêr, dan andere Nabuuren van den Staat, betroffe, waarom zyne Meesters, met agterlaating van dit en andere nadeelige punten, op 't spoedig sluiten van gemeld Traktaat en 't afdoen der verschillen van de, meergezegde, wederzydsche eisschen, moesten aandringen, „ nadien zij, zig verlaatende op de *favorable* „ toezegginge, by alle gelegendheden, van „ den kant van Denemarken, gedaan, in „ die verwagting, de *conventie* van den 3 „ *September* des voorleden jaars" (1731), ge„ slooten en, ter goeder trouwe, *ge-excuteerd* „ hadden." (*t*) Doch men vorderde, ondanks alle moeite, weinig of niet, en, schoon men, van deeze zyde, nu en dan, dit werk zogt leevendig te houden, bleef het, voor zo verre ik zie, eindelyk steeken; (*u*) ook is er, met de Kroon van Denemarke; schoon eene vriendschaplyke Mogendheid; geen nieuw verdrag van tol en handel, voor zo ver my bewust is, sedert geslooten geworden.

Bl. 67. r. 9. v. o. „ *In den Jaare* 1733 en 1734, *kwamen er — eenige honderden van deeze Luiden afzakken naar Holland, alwaar zy in de* kleinste Steden *en* ten platten Lan-

(*u*) Secr. Resol. van Holl. 24 Oct. 1732. *b*., 570 en 571, Vergel. Resol. van Holl. 12 Maart 1731, *bl.* 164.

(v) Zie Resol. van Holl. 25 Jan. en 3 Febr. 1736. *bl.* 53 en 60, en *L. c.*, 10 Jan., 20 July, 13 Aug., 21 Nov. en 17 Dec. 1737, *bl.* 15, 39, 472, 658 en 719.

Lande geplaatst *werden*." De Waldenzen of Piemonteezer Dalluiden; van welken hier gesproken wordt; wierden, ten jaare 1733 en 1734, verdeeld in de Steden en Plaatsen deezer Provintie, binnen welken Walsche Kerken gevonden wierden. Ook schikte men deezen menschen eenige Penningen toe, uit de inzaamelinge, die, ten jaare 1731, gedaan was; hierin den voet volgende van 't verrigtte na de Utrechtsche Vredehandeling, toen een groot getal Hervormden, uit de Stad en Kastellenye van Rysel, herwaarts, overgekoomen waren. Nog hadden de Staaten van Holland, ten jaare 1732, honderd duizend guldens aan de Evangelische Zwitschersche kantons toegezonden, tot hulp der verdreevene Geloofsgenooten, uit de Valeie van Pragelas (*w*).

Men vereeuwigde dit doen der Staaten, door 't slaan van Gedenkpenningen, en gaf hun, die, thans, ook voor de Hervormden in Hongarye zorgden, by deeze en andere gelegenheden, den naam van „ *Toevlugt der Elendigen*" (*x*).

Bl. 74. r. 8. „ De punten, *omtrend welken men overeengekomen was, werden, door* 't Weener Hof, niet nagekomen." 't Vooruitzigt van dien was ééne der redenen, die de Staaten deeze handeling, elf maanden lang, deedt uitrekken, en hen zelf tot geen besluit deedt koomen, voor dat zy, by eene afzonderlyke akte; van welke onze Wagen- niet

(*w*) Resol. van Holl. 28 Oct. 20, 24, 25 en 27 Nov. 1733; *bl.* 996, 1059 en 1062, 1065 en 1071. 23 July, 13 Aug. 1734. *bl.* 462, 463 en 541.

(x) Europ. Merc. 1733. *bl.* 258. Secr. Resol. van Holl. 4 Aug. 1731, *bl.* 416, en Resol. Holl. 24 Juny 1732, *bl.* 396.

niet gewaagt; van de Engelsche zyde, omtrend een punt van veel gewigt, meerder gerust gesteld wierden. In het 5de Artikel, naamenlyk, van het Weener-Verdrag, hadt de Keizer zig verpligt, alle vaart op de Indiën, uit de Oostenrykſche Nederlanden, te zullen doen ophouden, met uitzondering van twee Schepen, die de Oostendische Maatschappy, nog eene enkele keer, derwaarts zou mogen zenden, en welken, by de terugkomst, hunne waaren in Vlaanderen zouden mogen verkoopen. Maar, hier op, volgde, onmiddelyk, in dat zelfde Artikel, dat de Koning van Groot-Brittannie en de Staaten der Vereenigde Nederlanden, (die, gelyk men gezien heeft, 'er mede als handelende partyen in voorkwamen) zig ook, van hunne zyde, verpligteden, om, zonder uitstel, eene nieuwe Lyst van inkoomende en uitgaande regten, voor den handel in de Oostenrykſche Nederlanden, met zyne Keizerlyke Majesteit, te regelen, ingevolge van het van 26 Lid van het Verdrag van *Barriere*, van den jaare 1715, waartoe, en tot het geen verder, ten opzigte van dat Verdrag en der Haagsche overeenkomst van den jaare 1715, nog te vereffenen stondt, terstond Gemagtigden zouden benoemd worden, om zig naar Antwerpen te begeeven, en aldaar dit werk, ten spoedigsten mooglyk, en, uiterlyk, binnen twee jaaren, aftedoen. (y)

Daar

(y) ROUSSET, Recueil, *Tom.* 6, *p.* 21. Zie ook WAGEN. Vaderl. Hist. XIX. D. *bl.* 49.

Daar het regelen van eene nieuwe Tollyst en allen verdere handel, betreklyk het Verdrag van *Barriere*, geene de minste betrekking hadt tot de vaart naar de Indien, liep het den doorzigtigen, al rasch, in 't oog, dat, des niet te min, deeze beide, geheel verschillende, zaaken, in een en 't zelfde Artikel, ja het eerste punt, als aan het laatste ondergeschikt, by den anderen gevoegd waren, 't geen, zo het, aan de Keizerlyke zyde, met opzet geschied was, de vernietiging der Oost-endische Maatschappy en al 't belang, 't geen deeze Staat daar by hadt, op losse schroeven konde stellen, wanneer eens, op de byeenkomst te Antwerpen, de regeling van den Tollyst, binnen twee jaaren, niet gevonden wierdt, en men, als dan, aan 't Hof van Weene, eens vermeenen mogte, aan zyne bovengemelde belofte niet meer verpligt te zyn. (z)

Zo ernstig woog dit punt, by sommige Staatsleden, dat de Raadpensionaris VAN SLINGELANDT hunne en zyne vreeze, ten dien opzigte, te kennen gaf aan *Mylord* CHESTERFIELD, Ambassadeur van Groot Brittannie, hem voorslaande, of, tegen de nadeelige verklaaring van het zelve, 5e Artikel, niet zou konnen worden gewaakt, door middel van eene afzonderlyke Verbintenis, tusschen zyn Hof en de Algemeene Staaten. CHESTERFIELD, 't gewigt der zwaarigheid gevoelende en niets meêr wenschende, dan de Staaten spoedig te zien treeden in het

Wee-

(z) ROUSSET, *L. c. Tom. 6. p.* 190 *et* 191.

Weener-Verdrag, leende greetiglyk het oor, na, egter, vooraf, en tot voorkooming van misnoegen by het Keizerlyke Hof, op de diepste geheimhouding te hebben aangedrongen, die hem de Raadpensionaris des te geruster verzekerde, om dat de Leden der Vergaderinge van Holland aangenomen hadden, niets te openbaaren van 't geen de raadpleeginge, over de toetreedinge tot het Weener-Traktaat, betroffe (a). Hierop, wierdt dan, met den Gezant, spoedig, eene Akte ontworpen, by welke, hoofdzaaklyk, de Koning van Engeland zou verklaaren, nimmer te zullen lyden, dat, tot nadeel van deeze Gewesten en ter krenkinge van het 26 Lid van het Traktaat van *Barrière*, twee zaaken van een' zo verschillenden aart, als de Lyst der regten in de Oostenrykfche Nederlanden en de Koopvaart op de Indien waren, onder een gemengd wierden, noch ook dat, in de, thans in zwang zynde, Lyst, eenige verandering zou gemaakt worden, dan met gemeene bewilliging. Dit Ontwerp, by de Staatsleden goedgekeurd, zondt CHESTERFIELD, eerlang, aan den Koning, in hoop en vertrouwen; zo hy zeide; dat zyne Majesteit hem last zou geeven, het zelve, met de Gevolmagtigden van hunne Hoogmogendheden, by 't aangaan van het Weener-Verdrag, afzonderlyk te onderteekenen. 't Is denklyk, dat hy, alhier, niet sprak en, in deezen, ook van den beginne af aan, niets gedaan hadt;

(a) Secr. Resol. van Holl. 17 Nov. 1731; bl. 461.

hadt, dan na, alvoorens, van de denkbeelden zyns Meesters onderrigt te zyn: en hier toe behoorde ook, veelligt, dat hy, kort hier na, den Graave VAN SINZENDORFF, als Gezant van den Keizer, uit zig zelven, voorsloeg: of men, door een afzonderlyk Artikel, tusschen Engeland en de Staaten, niet konde voorkoomen de gevolgtrekkinge, die hunne Hoogmogendheden vreesden, uit de vereeniginge der twee bewuste verschillende zaaken, in het 5e Artikel van het Weener-Verdrag, te konnen gemaakt worden? Ja hy ging zo ver, van aan dien Graave, de schets der Akte te doen zien, doch zonder van den geheimen handel met de Nederlandsche Staatsleden te gewaagen: welken laatstgemelden hy, egter, dit gesprek met SINZENDORF, mededeelde, zo als ook, kort daar na, de goedkeuring zyner Groot-Brittannische Majesteit, op het overgezonden Ontwerp. Dit laatste was te aangenaamer, om dat SINZENDORFF hadt afgegeeven, als was het 5e Artikel, ten dezen opzigte, duidlyk genoeg, om geene verklaaring noodig te hebben (*b*). Ook volgde hierop, dat de Staaten van Holland, op den 25 van Louwmaand des jaars 1732, eenpaariglyk beslooten, te „ treden in het „ Weener-Verdrag: in verwagting, dat de „ Koning van Groot-Brittannie, met hunne „ Hoogmogendheden, zoude sluiten de *Se-* „ *crete Acte*, tegen de *abusive illatien*, welken „ zou-

(*b*) Resol. General. o Jan. 1732. Secr. Resol. van Holl. 10 Jan. 1732. *bl.* 473, 479—481.

„ zouden kunnen worden getrokken uit het „ 5e Artikel." Zy schreeven zelf aan den gezegden Vorst, hoe het vast vertrouwen, dat zyne Majesteit alle voorige Verbonden, en byzonder dit geheim Artikel, zou nakoomen, hen tot dien stap hadt doen overgaan (*c*). Toen het gevoelen van dit Gewest ter Generaliteit ingebragt was, leedt het nog eenige weeken, eer het werk, aldaar, zyn beslag kreeg: doch, op den 18 van Sprokkelmaand des jaars 1732, stemden alle de overige Provintien, behalven Stad en Lande; die het, egter, zonder tegenkanting, aanzag; in het Weener-Verdrag, op den voet, door Holland voorgeslaagen: zo als dan ook, met de daad, op den 20 der zo even gezegde maand; dag, op welken de Gemagtigden van den Keizer, Groot-Brittannie en den Staat de Akte dier toetreedinge teekenden; de bovengemelde geheime Akte, ter verzekering van den waaren zin van het 5e Artikel bovengemeld, door den Engelschen Gezant en de Gemagtigden hunner Hoogmogendheden, afzonderlyk, geteekend wierdt: hoe zeer my, evenwel, dit stuk, in geene geschriften, buiten de Staats Resolutien, voorkomt (*d*). De bekragtiging van 't een en ander volgde, kort hier na (*e*).

Bl.

(*c*) Secr. Resol. van Holl. 25 Jan. 1732. *bl* 487—489.
(*d*) Brief van H. H. Mog. 20 Febr. 1732. Secr. Resol van Holl. 23 Febr. en 12 Maart 1732 *bl.* 480, 490, 528, 535 en 535, ROUSSET, Recueil, *Tom.* 6. *p.* 442—453, en *Supplem. du Corps diplomat. Tom.* 3. *fol.* 291—293.
(*e*) Secr. Resol. van Holl. 12 Maart 1732. *bl.* 540 en 541.

Bl. 75. r. 14. „ De Staaten, *het* misnoegen *en den* argwaan *van* Frankryk voorkoomen *willende, hadden de voorzigtigheid van te* bedingen," *enz.* Dat de Staaten, ondanks het beding, 't geen zy, en ook de Koning van Groot Brittannie, (*f*) by derzelver Verbintenis tot handhaaving der *pragmatique Sanctie*, hadden gemaakt, en waarvan hier gesproken wordt, evenwel ongerust bleeven, en bevreesd, dat, aan de eene zyde, by dat beding, nog niet genoeg gezorgd was voor 't evenwigt van Europa, en dat, aan den anderen kant, Frankryk, juist over dat zelve beding, misnoegen en argwaan zou opvatten, blykt, onwederspreeklyk, uit het gedrag, 't geen zy, nog voor 't eind van deezen jaare 1732, ten dien opzigte, hielden, en wel byzonderlyk, toen zy eenen aanstaanden oorlog, tusschen den Keizer en Frankryk, te gemoet zagen, en, onzeker welken keer dit werk zoude neemen, en of niet, misschien, zy zelven of, ten minsten, de Oostenrykscbe Nederlanden, 's Lands Voormuur, gevaar zouden loopen, voorzigtigst oordeelden, by tyds, met Frankryk te handelen, om niet buiten de mooglykheid te geraaken van, op zyn pas, de noodige maatregelen, tot staavinge van 's Lands welvaart, te konnen neemen. Op den derden van Wintermaand, besloot Holland, in 't *secreet Besoigne* ter Generaliteit te doen overweegen, of men niet aan zyne Groot-Brittannische Majesteit diende te ver-

(*f*) Rousset, Recueil, *Tom* VI. *pag.* 451.

vertoonen: dat de voorzorgen, welken men genomen hadt, om, door het Weener-Verdrag, het evenwigt der Mogendheden in Europa niet te doen breeken, op verre na zo sterk niet waren, als die van andere Verdragen, om te beletten, dat de Kroonen van Frankryk en Spanje nimmer op één hoofd kwamen, nog de Landen van Toskane en Parma aan Spanje, en dat hunne Hoogmogendheden, daarom, in bedenking gaven, of niet, tot voorkoominge van daar uit te ryzen misverstanden, Engeland en deeze Staat, gezamentlyk en zonder tydverlies, hunne goede diensten, zo by den Keizer als by Frankryk, dienden aantewenden, om nadere middelen te beraamen, ter instandhouding der algemeene rust. (*g*) Dit voorstel, met het begin van Louwmaand des jaars 1733, in een Besluit der algemeene Staaten veranderd en, sedert, naar Engeland gezonden zynde, wierdt, ook aldaar, goedgekeurd, doch de Staaten, teffens, verzogt, zig nader te openen, nopens de middelen, die zy vermeenden, hier toe in 't werk te moeten worden gesteld. (*h*) Zy handelden, hier omtrend, zeer rondelyk, oordeelende, dat, in deezen, niets, dan met voorgaande kennisse van den Keizer, diende te worden gedaan, en lieten dierhalven, door hunnen Gezant te London, den Heere Hop, antwoorden: dat, naar hunne meeninge, aan dien Vorst behoorde te worden verklaard;

(*g*) Secr. Resol. van Holl. 3 Dec. 1732. *bl.* 576 en 577.
(*h*) Resol. Staat. Gen. 9 Jan. 1733. En Secr. Resol. van Holl. 15 Jan. 1733.

klaard, hoe Groot-Brittannie en de Staat 't evenwigt van Europa aanzagen voor den grondslag der gemeene rust: dat zy, daartoe, zo met zyne Keizerlyke Majesteit, als met andere Mogendheden; naar dat de vrees voor het overhellen der schaale tot de eene of andere zyde kwam te vereisschen; de noodige maatregelen hadden genomen en, onlangs, in het Weener-Tractaat waren getreeden, ter handhaavinge der *pragmaticque Sanctie*, nadien zy ondervonden hadden, dat het evenwigt onmooglyk kon stand houden, by eene verdeeling zyner Majesteits Staaten, zo als zulks, even min, geschieden konde, by eene aanmerklyke vermeerdering derzelven: dat zy, tot voorkooming van dit laatste, by een afzonderlyk Artikel bedongen hebbende, in zodanig geval, tot de handhaavinge niet verpligt te zyn, gedagt hadden, hier door, by andere Mogendheden, die met hun voor 't evenwigt waren, uit den weg geruimd te hebben allen argwaan, van het huis van Oostenryk grooter te willen maaken: doch dat, thans, niet duisterlyk bleek, hoe, evenwel, het Hof van Frankryk de zaak, in dier voege, hadt opgevat: dat, om die reden en tot onderhoud der algemeene rust, Groot-Brittannie en de Staaten vermeend hadden, van 't uiterste belang te zyn, den waren zin van het Verdrag en van 't gezegde afzonderlyk Artikel by die kroon, te doen ophelderen: dat zy, hier toe, voorneemens waren, hunne Gezanten aan 't Hof van Parys den noodigen last te geeven, doch, tot wegneeminge van alle nadenken en tot bewys van hunne opregte meening, omtrend de nakooming

van

van het Verdrag, vooraf, zyne Keizerlyke Majesteit hier van, openhartiglyk, hadden willen verwittigen, niet twyffelende, of hy zoude dit hun gedrag, gereedlyk, goedkeuren. (*i*)

Zo zeer behaagde dit antwoord in Groot-Brittannie, dat men, aldaar, eerlang, besloot, om ook, door den Heere ROBINSON, 's Konings Gezant te Weene, 't bovengemelde Voorstel aan dat Hof te laaten doen, met dien verstande egter, dat men het afzonderlyk Artikel en zyne verklaaring, niet alleen aan 't Hof van Frankryk, maar ook aan andere Hoven, en zulks wel wegens alle de Mogendheden, die in 't Weener-Verdrag getreden waren, moest bekend maaken, ten einde te ontdekken, of Frankryk waarlyk voor eene breuk in 't evenwigt vreesde, dan of 'er, by die Mogendheid, iets anders onder schuilde? (*k*) Doch de Staaten; die hunnen Gezant te Weene, HAMEL BRUININCX, eenvoudiglyk overeenkomstig het Voorstel gelast hadden, begreepen, dat eene breeder bekendmaakinge ten deezen onnoodig zoude weezen. *Zy* merkten aan, dat Frankryk 't meeste konde toebrengen tot de algemeene rust: dat deeze Staat met dat Ryk niet minder, dan met den Keizer, verbonden was, en dat het oogmerk eigentlyk zyn moest, om het Fransche Hof; „ welkers vriend-

(*i*) Resol. Gen. 19 Jan. 1733. en Secr. Resol. van Holl. 19 Jan. 1733. *bl.* 583.

(*k*) Brief van den Ambassadeur Hop, 28 Jan. 1733 en Secr. Resol. van Holl, *bl.* 585—587.

vriendschap, sedert het Weener-Verdrag, eenigzints verflaauwd was;" te doen bevatten, aan de eene zyde, dat de belofte van handhaaving der *pragmaticque sanctie*, in dier voege, als dezelve, by het afzonderlyk beding, bepaald was geworden, volkoomen instemde met de standvaste grondbeginselen van Groot-Brittannie en den Staat, en, aan den anderen kant, dat deze twee Mogendheden „ zig, daar door, de handen niet zoda„ nig gebonden hadden, dat dezelven *niet* „ *zouden mogen neemen convenable mesures*, „ *met andere Mogendheden*, zo wanneer eene „ Erfdogter van het Huis van Oostenryk „ mogte trouwen met een' Prins, die, door „ zyne Staaten, konde geeven wettige rede„ nen van bekommering voor het overslaan „ der *balançe* van Europa." Met dat oogmerk; oordeelden, verder, hunne Hoogmogendheden; zou het niet strooken, indien men het bewuste Artikel, wegens alle de Deelneemers in't Weener-Verdrag, ook aan andere Hoven wilde zenden, te minder, daar de Keizer geen Verbond van onderlinge verdeediging met Frankryk hadt, gelyk Groot-Brittannie en deeze Staat. *(l)*

'tBlykt, uit het bovengemelde, dat hunne Hoogmogendheden niet vreemd waren, om, des noods, ten deezen opzigte, eene nadere Verbintenis met Frankryk aan te gaan: maar, daar Engeland hier minder smaak in vondt, bleef die Kroon by haare gedagten, voor

re-

(*l*) Secr. Resol. van Holl. 27 Febr. 1733. *bl.* 586—592.

reden, onder anderen, geevende, dat de Keizer, uit hoofde van het viervoudig Verdrag, mede met Frankryk verbonden was, en dat het voorstel, dierhalven, ook van zynentwege, behoorde gedaan te worden. Dit geschil deedt, in 't eerst, de uitvoering der zaake vertraagen, en na men, allengkens, ter Generaliteit beslooten hadt, de aanmerkingen van 't Britsche Hof, te moeten inschikken (*m*), liep er een brief in van den Heere HAMEL BRUININCX, gedagteekend den 23 van Bloeimaand des jaars 1733, behelzende, dat de Engelsche Gezant ROBINSON last van zyn Hof gekreegen hadt, om, tot nader bevel, geheellyk op te houden met het doen van eenigen aandrang, hoe genaamd, nopens het bewuste Voorstel, ten Keizerlyke Hove? Hunne Hoogmogendheden gaven daarop, aan HAMEL BRUININCX gelyken last „in „ *consideratie* van den jegenswoordigen staat van zaaken. (*n*)" Toen, naamlyk, was de oorlog tusschen Frankryk en den Keizer, over de Poolsche kroon, reeds op het uiterste, (*o*) en nadien, hier door, het doen van het Voorstel; 't geen Engeland nu ook hadt afgeweezen; geheel verviel, en de Staaten geenen kans zagen, zig, door middel van het zelve, jegens Frankryk gerust te stellen, was dit, meen ik, de oorzaak, waarom zy, voor 't vervolg, eenen anderen weg moesten inslaan en, eerlang, eenen afzonderlyken handel, ter onzydig verklaringe der

(*m*) Secr. Resol. van Holl. 18 Maart 1733, *bl.* 593—595.
(*n*) Secr. Resol. van Holl. 4 en 24 Juny 1733. bl. 603 en 611.
(*o*) ROUSSET Recueil *Tom.* 9. *p.* 185.

der Oostenrykfche Nederlanden, met de laatstgemelde Kroon aangingen. Zo als onze kundige WAGEN. dit laatfte, op zyn' tyd, nader leeren zal (p).

Bl 94. r. 1. „ *De* Prins *van* Nasfau Siegen — *hadt zig vervoegd aan* 't Spaanfche *Hof* —, *als* Erfgenaam *van* Koning WILLEM." WILLEM HYACINTH, hier bedoeld, hadt zig ook vervoegd aan 't Franfche Hof, aan 't welk hy zyn vermeend regt op de Baronnie van Breda, de Stad Graave en den Lande van Kuik, aanboodt: dan welke aanbieding; volgens 't geen de Kardinaal DE FLEURY, naderhand, aan den Ambasfadeur VAN HOEY verzekerde; terftond, van de hand was geweezen. (q)

Bl. 102. r. 10. „ *Die*, eerlang, *volgde*." Dit gebeurde niet, dan na verloop van wel vier jaaren. Zie 't einde myner Aanteek. alhier, op WAG. *bl.* 149 r. 21.

Bl. 102, r. 14. v. o. „ Gouda *en* Purmerende *waren* niet befchreeven, *dan* na dat *zy van de onderhoorigheid aan* byzondere Heeren ontflaagen *waren*." Dit tydpunt wierdt hier gefteld, nopens *Gouda*, op 't jaar 1397 en, *nopens* Purmerende, op 1582, ook is het zeker genoeg, dat die twee Steden, toen, der Graaflykheid van Holland ingelyfd wierden. (r) Maar onze Schryver heeft

(p) WAGEN. Vaderl. Hift. XIX D. *bl.* 149—161; en myne Aanteek. aldaar.

(q) Brief van den Ambasf. VAN HOEY aan H. H. M. 1 Jan. 1742. In de *Verzaameling* van *Secreete Staatspapieren*, van Mr. W. EUYS, Sekretaris der Staaten van Holland.

(r) Refol. van Holl. 4 Juny 1723. bl. 436. Vergelyk die van 12 Oct. 1582. *bl.* 470.

heeft egter, elders, doen zien, dat Purmerende, reeds voor die inlyving, en toen het dus nog onder byzondere Heeren stondt, ter dagvaard van dat Gewest (*s*) verscheen. De Stad Gouda was ook, ten jaare 1305, na 't uitsterven van 't oude Huis van ter Goude, door den Hollandschen Graave beschreeven op eenen Regtsdag. (*t*) Kort hier na, wierdt ze, door denzelfden Graave, aan zynen Zwager, den Heere VAN BEAUMONT, geschonken.

Bl. 126. r. 11. „ *Het regt, om den* gantschen Adel *van* Zeeland *te mogen* verbeelden, — *in Zeeland, altoos* verstaan, *aan geen* byzonder geslagt *of* goed gehegt *te zyn.*" Men zie, over deeze stoffe, breeder deeze Aanmerkingen, 8ste St. *bl.* 91—104, op WAGEN., VIII. D. *bl.* 455. r. 9. *bl.* 461. r. 19. en *bl.* 461. r. 9. v. o.

Bl. 143. r. 12. v. o. „ De Staaten — *waren*, terstond, *op* middelen bedagt *geweest*, *om de* wapenen *te* houden *van de* grenzen." Zie myne Aanmerking, alhier, op WAGEN. bl. 75. r. 14.

Bl. 149. r. 21. „ *Dat zy zelf* geen deel dagten te neemen *in de* onlusten, *welken, ter* gelegenheid deezer verkiezinge, *zouden mogen* ontstaan." Toen, reeds op den 17 van Hooimaand deezes jaars 1733, de Afgevaardigden van Holland, op last der Staaten van dat Gewest, ter Generaliteit voorsloegen, omme, ter bekoominge van onzydigheid voor de Oostenryk-

(*s*) Staat der Nederl. IV D. bl. 107 en V D. *bl.* 523 en 524.

(*t*) MIERIS Groot Charterb. van Holl. 2 D. *bl.* 49, 61 en 62.

rykſche Nederlanden, aan den Markgraave VAN FENELON de openinge te doen, die onze WAGEN. hier opgeeft, veroorzaakte deeze voorſlag eene vertraginge by hunne Hoogmogendheden, in de onderhandelingen met den Franſchen Ambasſadeur, 't welk, in de tegenwoordige gevaarlyke omſtandigheid van zaaken, niet naliet van veel gewigt te zyn. Eigenlyk had Holland de volgende woorden voorgeſlagen: „ dat haar Hoog Mogende — „ van *intentie* waren zig te houden buiten het „ werk van Polen, en buiten de *brouillerien* „ welken, daar uit, zonder haar ſchuld en „ toedoen, zouden kunnen ſpruiten." De Afgevaardigden van ſommige Provintien hadden, terſtond, eenige aanmerkingen, zo op andere punten van 't Hollandsch Voorſtel, als, byzonderlyk, op dit, zo even gezegde. Men maakte, hierop, het werk *commisſoriaal:* doch, na eenige dagen, voegden zig alle de Leden by 't begrip van deeze Provintie, behalven die van Gelderland. De laatstgemelden, naamlyk, oordeelden, dat de woorden . „ *en buiten de* „ *brouillerien, welken daar uit, ſonder haar* „ *ſchuld en toedoen, ſouden konnen ſpruyten,* „ uit de bovengemelde *periode* behoorden te „ worden geligt, of wel, ſoo die woorden „ er in bleeven, dat er, alsdan, behoorde „ te worden bygevoegd, *uitgeſondert voor ſoo* „ *veel zy*" (te weeten hunne Hoogmogendheden) „ *daar toe ſouden mogen verpligt zyn, door* „ *eenige Tractaaten of Alliantien, tusſchen* „ *den Keizer, Groot-Brittannie en deezen* „ *Staat interçedeerende*": geevende zy voor reden, „ dat het, anderſints, zoude konnen

„ ſchy-

„ schynen, als of deeze Staat afginge van „ de *Alliantien*, met hooggemelde haare „ Keizerlyke en Koninglyke Majesteiten „ aangegaan." 't Rapport wierdt, egter, uitgebragt, by de meerderheid, naar 't gevoelen van Holland. Maar Gelderland nam het toen over, zonder zig van zyn gevoelen te laaten afbrengen door de Hollandsche Afgevaardigden, die hen te vergeefsch tragteden te overtuigen, van de verkeerde gedagten, welken zy hadden opgevat nopens de meeninge hunner Edele Grootmogendheden, met betrekkinge tot de Verbonden, tusschen den Keizer en Groot-Brittannie. De Vergadering van Holland besloot zelfs al 't verdere toe te geeven, wanneer men, in plaats der betwiste, in de Generaliteits Resolutie, de volgende woorden wilde leezen: „ *dat haar Hoog Mog.*, hoe „ zeer ook, in anderen opzigte, door *Alliantien* verbonden aan den Keizer en aan Groot-„ Brittannien, van *intentie* waren, *zig te* „ *houden buiten het werk van Polen en buiten de brouilleriën*, *welken*, *daar uit*, *zon*„ *der haar schuld en toedoen*, *zouden konnen* „ *spruiten*." (u) Dan, ook dit vondt geene ingang by de Afgevaardigden van Gelderland, die alleenlyk het Rapport, ter verkryging van last, naar hun Gewest zonden. Daar, ondertusschen, de meeste overige Provintien, weinige dagen hierna, de verrigtingen hunner Gemagtigden hadden goedgekeurd, vermeende de Heer VAN WASSENAAR OBDAM; in de volgende weeke, wegens Holland,

(u) Secr. Resol. van Holl. 17 en 24 July 1733. bl. 629, 631 en 632.

land, ter Generaliteit voorzittende; 't besluit, met de meerderheid, te konnen opmaaken, na alvorens, 't gevoelen hunner Edele Groot Mogendheden, op nieuws, te hebben ingenomen. De Staaten van Holland vonden toen goed, het nog één of twee dagen in te zien, wyl de Afgevaardigden van Utrecht, als dan, ook de goedkeuring der Staaten van dat Gewest, stonden te krygen: (v) die sedert ook volgde: waar na men zelf nog eenigen tyd wagtte, in hoop zeker, om zulk een voornaam punt eenpaariglyk, te zien doorgaan. Doch toen, 's Keizers Brief; van welken onze WAGEN. alhier, bl. 145, gewaagt; inliep, en men, twee dagen daar na, by Holland, besloot, zodanig antwoord, ter Generaliteit, aan SINZENDORF te doen geeven; als mede, by onzen treflyken Schryver; van bl. 150 tot 153 alhier, voorkomt; toen, zeg ik, de Afgevaardigden van alle de Provintien zig ook met het Rapport van dat stuk vereenigden, uitgezonderd, nogmaals, de Geldersche Leden, die men niet verder hadt konnen beweegen, dan dat zy aangeboden hadden, 't meer gemeld Rapport, by eenen Renbode, te zullen overzenden en, zo veel in hun was, te bevorderen, dat, aanstonds, eene buitengewoone Landsdag, daarop, mogte beschreeven worde, liet Holland, ter algemeene Staatsvergadering, hoofdzaaklyk verklaaren: hoe 't nu drie weken was geleden, dat het Rapport, nopens den voorslag aan FENELON te doen, was overgenomen, en het ten

(v) Secr. Resol. van Holl. 28 July 1733. bl. 633.

ten uiterste moest bevreemden, dat men, zonder, in al dien tijd, eenigen last te hebben ingebragt, nu niet slegts overnam een Rapport tot het eerste betreklyk, maar ook sprak van 'er eenen buitengewoonen Landdag over te moeten houden: dat de tyd dus verlooren ging: dat 'er, van de Fransche zyde, geen hoop op eenige verzekering, nopens de onzydigheid der Oostenryksche Nederlanden, meêr te wagten zyn zoude, zo Hunne Hoogmogendheden niet beloofden, van hunnen kant, zig te zullen houden buiten de onlusten, die, zonder hun toedoen, uit de geschillen, over de keuze van eenen Koning van Polen, zouden konnen ontstaan: dat de zaak was van 't uiterste gewigt en den meesten spoed, en dat, daar men niet langer kon blyven dobberen in 't onzekere, men, dierhalven, verzogt te weeten, binnen wat tyd de Geldersche Afgevaardigden zig, eindelyk, zouden konnen verklaaren? moetende men bescheidenlyk, maar ernstelyk, hier byvoegen, „dat „haar Edele Groot Mog. geenzints van *intentie* waren, om zig, door het begrip „van ééne Provintie, welke zwaarigheid „maakte van zig te voegen met de zes an„deren, te laaten *entraineeren* in een oorlog, „welke zoude veroorzaakt worden, door „*mesures*, die genoomen waren buiten „haar toedoen, over een zaak, deezen Staat „niet aangaande, en dat haar niet te ver„gen, noch ook in haar vermogen was, „zig, byna geheel en alleen, te *chargeeren* „met den last van de gemeene *defensie*, „vooral niet, in een' oorlog, welke buiten

„ *ab-*

„ *absolute* noodzaaklykheid zoude worden „ ondernoomen." (*w*) Die nadruklyke taal, welke ook, door den Franschen Ambassadeur, ten opzigte der gerustſtelling van de Oostenrykſchè Nederlanden, daaglyksch, wierdt aangedrongen, gepaard met het bezef van 't oogſchynlyk gevaar voor deeze Republiek; 't geen te leevendiger wierdt by alle Leden, naar maate zy den oorlog meêr en meêr zagen naderen; gaf, eindelyk, de gewenschte wending aan den loop der zaaken. Op den 26 van Oogstmaand, verklaarde Gelderland, ter algemeene Staatsvergadering, zig by 't gevoelen van Holland en der overige Gewesten te voegen: waar op, nog dien zelven morgen, die gewigtige zaak, eenpariglyk, in een beſluit van Staat veranderd wierdt en, teffens, vastgeſteld, daar van kennisſe te geeven aan de belanghebbende Mogendheden. (*x*) Men zal, wat laater, by onzen Wagen., (*y*) zien, hoe ſommigen vermoed hebben, dat George II, te onvreden was over het bedingen der onzydigheid van de Oostenrykſche Nederlanden, om dat hy de Staaten gaarne hadt gemengd gezien in eenen oorlog, die tot de verheffing van zynen Neeve, Prinſe Willem IV van Orange, hadt bevorderlyk konnen zyn. Die Vorst was, thans, Stadhouder van Gelderland, en, zo dit vermoeden eenigen grond heeft, zou het ligtelyk konnen ſchynen, dat 's Prinſen Begun-

(*w*) Secr. Reſol. van Holl. 4, 6, 8 Aug. 1733. *bl.* 640, 641—645.

(*x*) Secr. Reſol. van Holl. 26 Aug. 1733. bl. 645—653.

(*y*) Alhier bl. 164. r. 6—18.

gunstigers, in dat Gewest, den tegenstand van welke ik gewaagde, veroorzaakt hebben: doch ik moet, rondborstig verklaaren, dat my hier geen voldoende blyk van is voorgekomen. Ook was de Prins Stadhouder van Friesland en Groningen, welke twee Provintien, des niet te min, terstond, met Holland gestemd hadden.

Men heeft reeds gezien (z) de ongenoegens, welken, voor weinige Jaaren, by den Staat waren opgevat, ter gelegendheid der feitelyke wegvoeringe van eenige Staatsche Ingezetenen en Manschappen voor de Legers zyner Pruissische Majesteit, als mede de zagte middelen, die men, daar tegen, van deeze zyde, hadt in 't werk gesteld. Doch, in 't begin van dit Jaar 1733, nam dit werk een veel ernstiger aanzien en droeg het zyne toe, om, te midden van de zorgen, over den Poolschen kryg en deszelfs gevolgen, 's Lands kommer te vergrooten, en zelfs een' vyandlyken aanval, van de Pruissische zyde, te dugten: hoe zeer men, eindelyk, dit alles, gelukkiglyk te boven kwam. Een Pruissisch Lieutenant; Von Wolschläger genaamd; zig, onlangs, vergreepen hebbende, met, binnen Maastricht, eenige Staatsche Knegten, aldaar bezetting houdende, in 's Konings dienst te lokken, wierdt op de daad betrapt, door den Krygsraad ter dood gevonnisd en dit vonnis aan hem uitgevoerd. 't Leedt niet lang, of men kreeg er, te Berlyn, kennisse van, daar de Koning het zeer hoog opnam.

(z) Zie myne Aanmerk. alhier, bl. 7.

nam. De Baron VAN GINKEL, Gezant der algemeene Staaten aan dat Hof, schreef er, terstond, zynen Meesteren over, hun toezendende 't afschrift van eenen eigenhandigen Brief zyner Majesteit, ter gelegenheid der kennisgeevinge van 't overlyden des Generaals, Graave VAN HOMPESCH, aan hem, GINKEL, afgevaardigd. Men las er de navolgende woorden in: „ *Gy kunt* „ *verzekerd zyn, dat het geval van Maastricht staat aangeteekend, daar het behoort. God zal ons, wel haast, gelegenheid* „ *geeven, om aan die Heeren*" (hier door „ verstondt de Koning de *Staaten*) „ *te doen* „ *zien, met wien zy te doen hebben.*" (*a*) Nog meldde de Gezant, niet slegts, van goeder hand, onderrigt te zyn, dat de Koning van Pruisse, met „ *violente expresfien,*" gezwooren hadt, zig te zullen wreeken, al zoude het zyner Majesteit zyn Land, Kroon en Scepter kosten, maar hy voegde er by, dat men hem geraaden hadt, zekeren Officier, by hem, inwoonende, niet op straat te doen koomen; „ nadien ordre was gege„ ven, om eenige Officieren van de Repu„ bliek te *affronteeren* of *massacreeren*:" aan al 't

(*a*) 's Konings Brief luidde, in 't oorspronglyke, dus." MONSIFUR, *Je vous suis obligé de la nouvelle, que vous m'avez mandé, que le General, Comte de Hompesch est mort; dont je plains la personne de tout mon coeur et me rejouisse, que la Republique perd un se brave homme. Vous pouvez être persuadé, que ce, que s'est passé a Maastricht, est inscrit, ou cela doit être. Dieu nous donnera, bien tot, l'occasion, de faire voir a ces Messieurs, avec qui ils ont a faire.*" Secr. Resol. van Holl. 10 Febr. 1733. *bl.* 583. De Brief was getekend, „ *Potsdam, le* 4 *Fevrier* 1738."

't welke hy zeide, geen geloof te hebben konnen geeven, voor dat de Brief van den Koning hem hadt doen zien, dat men in staat was, van tot alle buitenspoorigheden over te slaan. (*b*) Voorts meldde VAN GINKEL, dat hem nu denklyk, ook de reis naar Wolfenbuttel zou opgezegd worden, werwaards hy, andersints, den Koning stondt te verzellen, ter gelegenheid van het huwelijk van den Kroonprins; die, na in de Vesting *Custrin*, op zyn Majesteits bevel, eenigen tyd, als Staatsgevangen te hebben versleeten, met zynen Heer Vader weder verzoend was (*c*). Hunne Hoogmogendheden, bevreemd over het ongegrond misnoegen des Konings, deelden 't aanschryven van VAN GINKEL, nog denzelfden dag van den ontfangst, aan de Bondgenooten mede: hun vertoonende, dat, hoe zeer zy verhoopten, dat zyne Pruisfische Majesteit, door den tyd en de tusschenkomst van goede Vrienden, zyn ongelyk zou begrypen en zyn misnoegen laaten vaaren, de zaak egter, tegenwoordig, hun zeer trof, nadien 's Konings Troepen niet alleenlyk in staat waren, om, op de eerste orde, te konnen uittrekken, maar ook, te Wezel, een, van alles wel voorzien, Magazyn gevonden wierdt, uit 't welke dezelven alle benoodigheden konden bekoomen: dat zy, daarom, oordeelden, dat, de krygsmagt van den Staat, in deezen toestand van zaaken, niet behoorde verminderd te worden, en men ook bedagt moest

(*c*) Secr. Resol. van Holl. 10 Febr. 1733. *bl.* 581 en 583. vergel. *l. c.* 3 Dec. 1732, *bl.* 576.
(*b*) Secr. Resol. v. Holl. 10 Febr. 1733. *bl.* 582.

moest zyn op de versterking van de Grenzen: Onder dit alles, vergaten zy niet, aan VAN GINKEL te gelasten, 's Lands goede zaak, ten Pruisfischen Hove, op het kragtigste te regtvaerdigen, en te arbeiden ten behoud van 'sKonings vriendschap: tot welke einden, ook 's Lands Gezanten te Weene en te London wierden aangeschreven, om op den tusschenkomst en, desnoods, op den bystand hunner Keizerlyke en Groot-Brittanische Majesteiten aan te dringen. Holland besloot, kort daaraan, de vermindering van 's Lands Troepen; waarop eenige der Leden voorheen hadden aangedrongen; nog, vooreerst, niet werkstellig te maaken (*d*).

Te Berlyn, midlerwyl, scheen 's Konings drift eenige kalmte te erlangen. VAN GINKEL schreef welhaast, dat hy geene nadere klagten, naamens zyne Majesteit, hadt ontvangen, zo als sommigen hem gezegd hadden, te zullen geschieden: dat, integendeel, 't gedrag van dien Vorst, by veelen zyner Staatsdienaaren en Generaalspersonen, wierdt afgekeurd, erkennende deezen, dat men, van de Pruisfische zyde, reden, tot het gebeurde te Maastricht, hadt gegeeven, en dat de Krygsraad aldaar niets gedaan hadt, dan 't geen, naar regten, bestaanbaar was. Doch, daar, van eenen anderen kant, daaglyks, ontrustende tydingen, uit het Overkwartier van Gelderland, by de algemeene Staaten inliepen, en daar men vernam, dat verscheiden Benden, uit de Pruisfische bezettingen van Wezel en Gelder, hun werk maak-

(*d*) Secr. Resol. van Holl. 13 Febr. 1733. bl. 588 en 589. en Resol. van Staat. Gener. 13 Febr. 1733.

maakten, om alle, zo Officieren als gemeene Ruiteren en Knegten, in dienst van den Staat; welken zig op Kleefschen, Gelderschen of Meurschen bodem vertoonden, op te ligten en, gevangelyk, naar Wezel te brengen, oordeelden hoogstdezelven, dit werk, van nieuws, te moeten aanbinden, waarom zy niet slegts VAN GINKEL gelastteden, hier tegen de sterkste vertoogen aan zyne Pruissische Majesteit te doen, en op de vrylaating der Gevangenen aan te dringen, maar ook den Graave van SINZENDORF, verzogten, alles aan te wenden by den Keizer zyn' Meester, om een spoedig herstel der gezegde feitelykheden te bevorderen: betuigende de Staaten, by deeze gelegenheid, zig te meer tot zyne Keizerlyke Majesteit te vervoegen, „ om dat sy *considereerden*, dat de andere „ *Geallieerden* van den Staat, hoe magtig „ die ook waren, geene gelyke *relatie* had- „ den tot den Koning van Pruissen, nog ge- „ lyk *credit* en *influentie* op deszelfs „ geest". (*e*).

't Werk kreeg, met dit alles, geen spoedig beslag. VAN GINKEL zynen voordragt aan 't Pruissische Hof gedaan hebbende, kwam er, op den vyfden van Lentemaand deezes jaars 1733, wel reeds een antwoord in van den Koning, doch 't geen in zeer sterke bewoordingen was vervat, en waar uit men, nu eerst, volkoomentlyk vernam, in wat gezigtpunt zyne Majesteit de zaak beschouwd hadt,

(*e*) Secr. Resol. van Holl. 13 Febr. 1733. *bl.* 583 en 589. en Resol. van Staat. Gener. 13 Febr. 1733.

hadt. Men las er in: „ dat de Koning, even als zyne Voorzaaten, die goed en bloed voor de Republiek plagten opte zetten, de vriendschap der Algemeene Staaten hadt bemind en aangekweekt, maar dat zyne gevoeligheid tot den hoogsten top was gereezen, by 't ontvangen der onverwagte tyding, dat men den Lieutenant Wolschläger, op eene, zo zyner Majesteit berigt was, harde, onregtvaardige, ja byna barbaarische wyze, hadt doen ter dood brengen, schoon zyne misdaad slegts daar in bestonde, dat hy, door Brieven van Bezettelingen, naar Maastricht gelokt, zig derwaarts, zonder den grond der Staaten te schenden, vervoegd hadt, en eenen enkelen Musquetier; die zig, vrywilliglyk, aan hem hadt aangegeeven; in 's Konings dienst hadt willen overneemen: eene zaak, die den Koning te meêr trof, om dat hunne Hoogmogendheden geen agt hadden geslaagen op zyner Majesteits verzoek, by herhaaling gedaan, door zynen Gezant, den Heere Masch, ten einde Wolschläger over te leeveren, met belofte, van hem, naar bevinding van zaaken, te zullen straffen. Dat, buiten dien, dit werk, den 16 van Louwmaand laatsleeden, op nieuws, ter Generaliteit, *commissoriaal* gemaakt zynde en, daarop, een ieder, te Berlyn, verwagt hebbende, dat men, in den Haage, by nader Besluit, tot inkeer zou koomen, „ hunne Hoogmogendheden, integendeel, „ zonder 't *Rapport* hunner Kommissarissen af „ te wagten, *ordre* naar Maastricht hadden ge- „ zonden, om met de *Executie* voort te gaan:"

zo als, daarop, ook geschied was: doch waar uit, naar 's Konings mening, bleek, dat het neemen dier Resolutie „ slegts spotterny was geweest, en dat „ men liever, aan een hand vol bloed, zynen moed „ had willen koelen, dan de vergieting van het „ onschuldige afwenden en eenig *égard* voor „ zyne Majesteit toonen." Dat de Koning, in deezen stand van zaaken, noodig hadt geoordeeld, zig eene andere dan de gewoone voldoeninge te verschaffen, en eenige Knegten van den Staat, maar die, teffens, zyne geboorne Onderdaanen waren en in zyne, aan de overzyde van den Rhyn gelegene, Landschappen betrapt, hadt doen vatten, doch de Officieren doen loslaaten. Dat hy, met dit alles, de zaak niet tot het uiterste wilde trekken; maar geneegen was, de Soldaaten weder vry te geeven, mits hem, alvoorens, eene, naar gelang der beleediging ge-evenredigde, voldoening, door de Staaten, bezorgd wierde: in welk geval Hunne Hoogmogendheden zig, gerustelyk, verlaaten mogten op zyne Koninglyke vriendschap en nabuurlyke goedwilligheid, die zy meêr reden hadden te ontzien, dan te beleedigen."

De Algemeene Staaten, getroffen, door dit geschrift, lieten niet na, het zelve, spoedig, te wederleggen. Na gezegd te hebben, hoe zy, met leedwezen, vernamen, dat men, nopens de vasthouding hunner Officieren en Soldaaten, zig beroepen hadt op een geval, over 't welke aan hun, bevoorens, geene de minste klagt was gedaan, en waar omtrend zy dus zig niet hadden kunnen regtvaardigen, of, by gebreke van dien, voldoening geeven, betuigden zy, ten hoog-

sten verwonderd te zyn, dat zyne Majesteit niet slegts 't verzoek, door hunnen Gezant gedaan, voor als nog van de hand wees, maar, boven dien, herstelling vorderde van de groote belediging, die zy gezegd wierden hem te hebben aangedaan, en welke beleediging men goed vondt te gronden, *eerstelyk*, op de regtspleeginge van den Krygsraad te Maastricht, tegens den Lieutenant WOLSCHLÄGER, en, *ten anderen*, op den last, welken hunne Hoogmógendheden naar die Stad zouden hebben gezonden, om met de gezegde regtspleeginge voorttegaan, en zulks wel na dat zy, by Resolutie van den 16 van Louwmaand, hadden *Commissoriaal* gemaakt de Memorie van den Heere MASCH, Gezant van zyne Majesteit. Dat zy; wat *het eerste* betroffe, den Krygsraad van Maastricht; zynde den bevoegden Regter in deeze; naar style, met de zaak hadden laaten geworden, zonder daarvan eenige kennisse te neemen. Dat alle Regters hier te Lande, en dus ook deezen, wyzen moesten naar haare beste kennis en weetenschap, zonder verantwoordelyk of strafbaar te zyn voor hunne Vonnissen, ten zy men, den regten genoeg, bewyzen konde, dat zy, voorbedagtelyk, kwaad regt gedaan hadden: wordende, andersints, niemand, van zulk een godloos opzet, verdagt. Dat, in 'sKonings antwoord, wel veel feiten aangehaald wierden, ten betooge der onregtmaatige, ja, byna, Barbaarsche, regtspleeginge, die, te Maastricht, zoude hebben plaats gehad, maar dat geene de minste preuve voor dit alles wierdt bygebragt, 't zy ten laste van den Krygsraade in 't algemeen, 't zy van byzondere Leden van dien, en dat 'er, derhalve, geen grond was, om

die

die Lieden, lyfstraflyk, te dagvaarden. Dat, ten opzigte van het *tweede* punt, hunne Hoogmogendheden zig niet genoeg beklaagen konden over de „ *kwaadaartigheid*" der geenen, die zyne Majesteit het zelve hadden doen gelooven: „ alſo haar Hoogmogendheden, „ nog *voor*, nog *by*, nog *na* het neemen der „ Reſolutie" (van 16 Louwmaand,) „ *eenige* „ *ordre*, op het voornoemde *ſubject*, gezonden „ hadden naar Maaſtricht." Dat dus 't vermoeden, als was die Reſolutie *ſpotterny* geweest, *onregtmaatig* was en *onvriendlyk*. Dat hunne Hoogmogendheden, by een antwoord op twee voorgaande Memorien van den Heere Masch, ook reeds zo duidlyk derzelver verpligting, om deeze zaak aan den Krygsraad van Maaſtricht overtelaaten, vermeenden getoond te hebben, dat zy verwagt hadden, hier over niet meêrder te zullen lastig gevallen worden. Dat, des niet te min, den 16 van Louwmaand laatstleeden, een nader Memorie van dien Gezant was ingeloopen, in welke de redenen by de twee voorgaande Reſolutien opgegeeven, met ſtilzwygen wierden voorbygegaan, en ſlegts op ontſlag aangehouden. Dat men die Memorie hadt *Commisſoriaal* gemaakt, niet met voorneemen, om voorige Reſolutien, tegen welken niets was ingebragt, te veranderen, maar om, des noods, te konnen overleggen, of en wat antwoord, nader, daar op te geeven, en om, in allen geval, te doen zien, dat men in 't verzoek niet treeden konde: waar toe het *Commisſoriaal* maaken, ter Generaliteit, in zaaken, die men niet uitdruklyk wilde afſlaan, als het zagſte middel, van ouds, plagt gebruikt te worden. Dat zo hunne

Hoogmogendheden zelfs al eens last gezonden hadden naar Maastricht, om met de zaak voort te gaan; 't geen, egter, niet geschied was; hier uit nog niet volgen zoude; 't geen zy met ontroering lazen; „*dat men' zyn moed hadt willen koelen aan een hand met bloed*", ten zy men dit laatste, en het overlaaten der zaake aan den bevoegden Regter, voor één en 't zelve houden wilde. Dat, met dit alles, hunne Hoogmogendheden, hoe hard en onvriendlyk zy ook, buiten hun toedoen, in 's Konings antwoord behandeld wierden, niet minder dan zyne Majesteit geneigd waren, om 't werk niet tot het uiterste te trekken, maar, bereid, om, behoudens en buiten verkorting hunner waardigheid en onafhanglykheid, naar raad van goede vrienden te luisteren, ter beraaming van middelen van schikking en herstelling der eensgezindheid, op bestendige gronden, onder welken de vrye loop der regtspleeginge, die best de geweldige pressing van 's Lands Soldaaten stuiten konde, een der zekerste mogt geagt worden. Dat egter, om tot spoedige afkomst van zaaken te koomen, de aangehouden Knegten, vooraf, dienden ontslagen te worden, en den Heere VAN GINKEL billyke voldoening gegeeven, nopens zeker ongelyk, onlangs, te Berlyn, aan zyne Koets en Bedienden bejegend (*f*).

Van dit, met de eere van den Staat zo wel strookend, antwoord, wierdt niet alleenlyk aan de Gezanten van Frankryk en Groot-

(*f*) Resol. v. Holl. 13 Maart 1733. *bl.* 393—397.

Groot-Brittannie, maar, byzonderlyk, ook aan dien des Keizers, kennisse gegeeven, met nieuwen aandrang op vriendschaplyken dienst. Ook liet Engeland, eerlang, 't Hof van Berlyn aanmaanen, tot ontslag der Knegten en byleggen der geschillen (*g*): doch dit baatte zo weinig, dat de Algemeene Staaten, kort daarna, den overige Bondgenooten verwittigden, hoe *, de hevige gevoeligheid door den Koning van Pruisse opgevat tegen deezen Staat, over de regtspleeginge van een Lieutenant zyner Troupen te Maastricht, geenzints bedaard was, en, daarom, geen tyd, om op vermindering, maar, veel eêr, vermeerdering, van 's Lands Krygsmagt te denken (*h*). Dan, nog voor 't einde van Lentemaand deezes jaars 1733, liet de Keizer zyne bemiddeling den Algemeenen Staaten voorslaan, en deezen namen ze aan, in verwagting, dat zyne Majesteit, uiterlyk binnen den tyd van twee maanden, 't geschil zou konnen uit den weg ruimen, of andersints, ingevolge van het Weener-Verbond, zou „ *præsteeren* aan haar Hoogmogenden, en op „ derzelver *requisitie*, het beloofd *secours*, „ sonder dat de *mediatie* daaraan zou toebren„ gen eenige verandering of *retardement*: ter„ wyl, verders, haar Hoogmogenden begreepen, „ dat, om te koomen tot een spoedige af„ komst, een begin behoorde gemaakt te „ worden, met het ontslaan der *geäpprehen*„ *deer*-

* *Ampositeit.*

(*g*) Resol. van Holl. 13 Maart 1733. *bl.* 411 en 412.
(*h*) Resol. v. Holl. 17 Maart 1733. *bl.* 426.

„ deerde Soldaaten, en met het geeven van
„ billyke *satisfactie* aan den Heere VAN
„ GINKEL" (*i*). Die rustige houding
der Algemenne Staaten; welken de Keizer, om het Poolsche werk, thans, aan zig zogt te verpligten; hadt een gewenscht gevolg. 't Leedt slegst weinige weeken, dat de Graaf VAN SINZENDORF ter hunner kennisse bragt, hoe de Koning van Pruissen,
„ uit *consideratie* van zyne Keizerlyke en
„ *Catholyke* Majesteit, — de *geärresteerde*
„ Soldaaten van haar Hoogmogendheden
„ hadt ontslagen, en hoe de Keizer niets
„ meêr wenschte, dan dat dit geval de
„ vriendschap, tusschen Pruissen en dit Ge-
„ meenebest, mogte herstellen: zullende het
„ zyner Keizerlyke Majesteit aangenaam zyn,
„ indien haare Hoogmogenden daartoe ook
„ eenigen naderen pas wilden doen." De Staaten, gevoelende, van hoe veel gewigt het ware, langs deezen weg, zo groote moeilykheid te boven te koomen, besllooten spoediglyk, en na heusche dankbetuiging aan den Keizer, 's Vorsten raad, op eene wyze, geheel bestaanbaar met de waardigheid en eere van het Land, op te volgen. Zy verklaarden dan den Gezant, hoe zy 't gedaan ontslag aanzagen, als een blyk, „ dat zyne Maje-
„ steit de Koning van Pruissen, zo wel
„ als haare Hoogmogenden, genegenheid
„ hadde, om, ter *contemplatie* van zyne
„ Keizerlyke en *Catholyke* Majesteit, en
„ van

(*i*) Resol. van Holl. 31 Maart 1733. bl. 465.

„ van deszelfs *mediatie*, sonder meerdere wyd„ loopigheid, in der minne te *termineeren* „ het gereezen *different*, over het *gepasseerde* „ te Maastricht," en hoe zy, om, van hunne zyde, daar aan te beantwoorden, „ genee„ gen waren, aan den Koning van Pruissen „ eene verklaaring te geeven, dat zy, in die „ geheele zaak, niets anders gedaan nog „ eenig ander oogmerk gehad hadden, „ dan den gewoonen loop te laaten aan „ de *militaire justitie*, sonder eenige *spe*„ *ciale ordre* daar omtrent gegeeven te heb„ ben, veel min eenige ordre, waar door „ zy hoogstgedagte syne Majesteit souden „ hebben willen *offenseeren*: dat ook, hoewel „ haar Hoog Mog. niet anders konden, dan „ alle de Leden van den Krygsraad, die over „ de voorsz. zaak gezeten hadt, te houden „ voor Luiden van eer en *probiteit*, — zy, „ egter, niet zouden nalaaten, — wanneer „ de nodige bewyzen daar toe aan hun zou„ den mogen worden *gesuppediteert*, — de „ schuldigen, na behooren, te straffen: „ — dat haar Hoog Mog., voorts, mogten „ lyden, dat het voorsz. *different* wierde „ gehouden voor afgedaan, door 't aannee„ men van zodanig *Declaratoir*, mits, voor„ af, of, immers, te gelyk, redelyke *satis*„ *factie* gegeeven wierde aan den Heer VAN „ GINKEL, haar Hoog Mog. Minister aan het „ Hof van Pruissen, wegens het voorval met „ de Wagt van de nieuwe Stads-poorte te „ Berlyn: waaromtrend men wel niet eens „ was, nopens 't geene oorzaak tot dit ge„ val hadt gegeeven, maar, egter, buiten

„ *dispût*, dat de Schildwagt der voorsz. „ Poorte feitelykheid gepleegd hadt te„ gen den Koetzier en *Domestiquen* van „ den Heer VAN GINKEL, waar door 't *cha*„ *racter* van haar Hoog Mog. was *gelædeerd*, „ zodanig, dat haar Hoog Mog. niet konden „ nalaaten, sonder aan sig zelven kleinigheid „ aan te doen, deswegen eene *convenable re*„ *paratie* te vorderen: doch waaromtrend zy „ genegen waren, te gebruiken zo veel toe„ geeventheid, als bestaan kon met haare ei„ gen waardigheid, en met de veiligheid van „ haaren *Minister*" (*i*).

De Keizer, in deezer voege, door hunne Hoogmogendheden, in staat gesteld zynde tot afdoening van 't geschil, ging voort, met het zelve, zo ras doenlyk, in der minne by te leggen: waartoe men, aan 't Pruissische Hof, zig nu ook, op bovengemelden voet, genegen betoonde (*k*). De zaak, kreeg dus, eindelyk, zyn beslag: waardoor de Staat uit groote zwaarigheid gered wierdt (*l*). Doch het hart van den Koning was nog niet bevredigd. Een nieuw voorval gaf er, eerlang, blyk van. Het vereischt eenige uitweiding, te meêr wyl er, by onze Schryveren, even als nopens het voorige; voor zo ver ik zie; weinig of niets van voorkomt.

Onze WAGEN. heeft, voorheen, doen zien, dat zyne Pruissische Majesteit, ten jaare 1732, zig

(*i*) Secr. Resol. van Holl. 29 April 1733. *bl.* 595.—599. en der Staat. Gen. 30 April 1733.

(*k*) Secr. Resol. van Holl. 13 Mey 1733. *bl.* 600, en der Staat. Gen. 19 Mey 1733.

(*l*) Resol. van Holl. 3 Juny 1733. *bl.* 704. en Petitie R. v. St. &c. 19 Dec. 1733. p. 1319 en 1120.

zig met den Prinſe van Orange hadt verdraagen, over de nalaatenſchap van Koning WILLEM III. (m). Ook wierdt, wegens de twee Vorſten, op den 20 van Oogstmaand des zelven Jaars, hier van kennisſe gegeeven aan de Algemeene Staaten, als Uitvoerders der uiterſte wille van laatstgemelden Koning, en, teffens, verzogt, overgaave der goederen en papieren, onder hunne bewaaring zynde. Er reezen, in 't eerst, byzonderlyk in Holland, eenige bedenkingen, of de Prins VAN ORANGE, wel alleen en zonder medewerking zyner Zuster, de Markgraavinne van *Baden-Durlach*, zodanig Verdrag hadt konnen aangaan, als mede of die Prins, pas één en twintig jaaren oud, ten opzigte van zynen perſoon en goederen, wel voor meerderjaarig kon worden gehouden (n). De Markgraaf van *Baden-Durlach*, Schoonvader der zo even gezegde Vorſtinne, maakte, buiten dien, zwaarigheid, om het Verdrag, naamens haare Hoogheid, goedtekeuren, zo als hem nogthans de Prins hadt doen verzoeken: en FREDRIK WILLEM, Vorst van *Nasſau Siegen*, hieldt by hunne Hoogmogendheden aan, om geene overgaave van goederen en papieren te doen, welken uit den boedel van wylen PHILIPS WILLEM VAN ORANGE gekoomen waren, terwyl de Prinſesſe Weduwe van *Croy-Solre*, als Moeder van haaren minderjaarigen Zoon, EMANUEL, ſoortgelyk verzoek deedt, nopens de goederen, behoorende tot den Huize van EGMOND, immers, daar jegens uitſtel verzogt, tot dat het geſchil in regten, of by bemiddeling van hunne Hoogmogendheden, zou

(m) WAGEN. alhier, bl. 93—99.
(n) Reſol. van Holl. 3 Sept. 1732. bl. 574.

zou zyn uit den weg geruimd (*o*). Men liet zig, egter, by de Staaten, 't bewys van meerderjaarigheid en bevoegdheid des Prinsen VAN ORANGE, tot het mogen aangaan van een Verdrag, eerlang, welgevallen, doch antwoordde wyders, aan den Koning, dat men, alvoorens de goederen, waar van de papieren slegts een gevolg waren, overtegeéven, zig verpligt agtte, bedagt te zyn „ op de noo„dige *præcautien*, tot *conservatie* van de reg„ten, *præ-eminentien* en *pretensien*, zo van „ den Staat van haar Hoog Mog. in 't ge„meen, als van die Provintien, op welkers „ *souverain Territoir* eenige van de goederen „ gelegen mogten zyn, mitsgaders tot *indemni*„ *teit* en gerustheid van haar Hoog Mog., als „ *Executeurs*". Men voegde er by, dat, daar de Markgraaf van *Baden-Durlach* de bevoegdheid des Prinsen, voor als nog, scheen te willen tegenspreeken, en hier toe, aan hem, den weg van regten niet kon geslooten worden, de Staaten „ zo veel spoed zouden maaken, als „ de *justitie*, waar aan haar Hoog Mog. de „ handen niet konden binden, en de natuur „ der zaak eenigsints zouden toelaaten; als „ niet minder verlangende naar eene afkomst, „ dan zyne Majesteit" (*p*). Ook namen de zaaken, allengskens, dien keer, dat men, ter Generaliteit, besloot, tot overgifte der goederen en papieren, onder Akte van ontslag, door

(*o*) Resol van Holl. 26 Nov. 1732. *bl.* 745.

(*p*) Dit zag, byzonderlyk, op Veere en Vlissingen. Vergel. WAG. alhier *bl.* 119. Men noemde, toen, aan de zyde der Staaten, zodanige goederen, *Goederen van convenientie.* Resol. van Holl. 18 Sept. 1732. *bl.* 642. Vergel. Resol. Holl. 19 Dec. 1711. *bl.* 729 — 732.

door den Koning en den Prinse te teekenen, doch, over welkers inhoud en verder te neemen voorzorgen, zo veel te doen viel, tusschen Holland en de Afgevaardigden der andere Provintien, dat, eindelyk, Holland verklaarde, in de Resolutie hunner Hoogmogendheden, zo als die lag, niet te konnen berusten (q).

De Koning van Pruisse, ondertusschen, misnoegd, dat aan zyn verzoek, om overgave niet alleen der goederen, maar ook der, daar toe behoorende, papieren en bewyzen, niet terstond voldaan wierdt, hadt er den Staat, te meermaalen, ernstiglyk, om doen aanmaanen: ook hadt men hem, die zig, met de daad, in 't bezit van eenigen deezer goederen gesteld hadt, de papieren, behoorende tot de Baronnie van Turnhout, reeds toegezonden (r). Maar zyne Majesteit, ziende, dat het overige niet zo rasch zou volgen, als hy vermeende te behooren, nam weldra eenen hoogeren toon aan. „Gy hebt", zoo schreef hy, uit Berlyn, op 't laatst van Wintermaand des Jaars 1733, aan den Heere Masch, zynen Gezant, by de Algemeene Staaten; „ onophoudelyk te dringen, dat de „ *extraditie* van de *Documenten* en Papieren, „ sonder uitstel, moge worden gedaan en, tes„ fens, aan de Regenten van den Staat te „ betuigen, dat wy zeer gevoelig zyn over „ het ongelyk, het welk ons, door die onbil„ lyke vertragginge, wordt aangedaan, en dat „ het onregtvaardig gedrag, het welk de „ Staat, jegens ons, in deeze zaak, houdt, ons

„ noodt-

(q) Resol. van Holl. 1, 3, 4, 23 Dec. 1733. *bl.* 1086, 1098, 1101 en 1150.

(r) Resol. van Holl. 20 Sept. 26 Nov. 1732. *bl.* 652 en 754. 22 Sept. 1733. *bl.* 962.

„ noodzaaklyk, van de vriendschap, welke wy,
„ anderſints, geneigd zyn, beſtendiglyk, met
„ dezelven te onderhouden, zal verwyderen, en
„ vervreemden: dat wy nog meer andere punten
„ met den Staat hebben te *demêleeren*, welken wy
„ gedwongen zullen worden eens by de hand
„ te neemen, en ſodanige *ſatisfactie* te eisſchen,
„ als, *de Souverain en Souverain*, in gevallen,
„ waar in de *Juſtitie* opentlyk wordt gewei-
„ gerd, gebruiklyk is". De Koning geboodt hem
„ hier by te voegen: dat de Staaten zig niet be-
„ hoefden te verwonderen, wanneer zulks, mis-
„ ſchien, eêr, dan men, alhier, vermoedde,
„ kwam uit te berſten, en dat hy, Gezant, uit-
„ druklyke ordre van zyne Majeſteit hadt be-
„ koomen, om de Regenten daar van, alvoo-
„ rens, te verwittigen" (*s*).

Masch gaf, daadlyk, kennis van deezen Brief aan den Raadpenſionaris van Slingeland, die er een Afſchrift van verzogt en verkreeg, 't welk hy, terſtond, den Staaten van Holland mededeelde. Ter Generaliteit; als ik zeide; was reeds beſlooten tot de overgaave, niet ſlegts der papieren, maar zelf der goederen. Holland, byzonderlyk, hadt daarin toegeſtemd, en verſchilde ſlegts nopens de wyze hoe. De zaak; na zo verre gevorderd te zyn; als nu te laaten vaaren, in 't ſchroomlyk vooruitzigt van, daar door, de ongewapende Republiek aan de uiterſte onheilen, daadlyk, bloot te ſtellen, zou dan ten uiterſte onbelagt zyn geweest. De verſchillende Bondgenooten, ſloegen, daaróm, de handen in elkander, en de vastgeſtelde overgave kreeg,

(*s*) Brief des Konings van 26 Dec. 1734. *bl.* 698 en 694, in Secr. Reſol van Holl. 8 Jan. 1734. *bl.* 694 en 695.

kreeg, welhaast, zyn beslag (*t*). Doch, toen zig alles nu scheen te schikken, ontvongmen tyding, dat de Munstersche geheime Krygsraad, VAN PLETTENBERG, aan de Regeering van 't Geldersch Graafschap *Bronkhorst* gelast hadt, den noodigen toestel te maaken, tot het inneemen van eenige Pruisfische Troupen, welken de Koning in dat Graafschap, als een deel der Westphaalsche Kreits, plaatsen wilde. Maar, na dat de Staaten van dat Gelderland aan de Algemeene, en deezen weder aan den Koning hier over klagtig gevallen waren (*u*), wierdt er, eerlang, in voorzien.

Omstreeks den zelven tyd, of onlange daar na, viel er iets anders voor, 't geen een nieuw ongenoegen voorspelde. Te Wezel naamenlyk, wierdt een Onder-Officier, in dienst van den Staat, opgehangen, „onder *pretext*" (schreef 's Lands Gezant VAN GINKEL) „van een „Pruisfisch Soldaat te hebben *gedebaucheert*". Dit was, zeker genoeg, uit weêrwraak van het gebeurde te Maastricht, geschied: doch de Koning schreef, nopens het geval, eerlang, aan den Staat, op eene beleefde wyze, en het hadt geen verder gevolg (*v*). Na dien tyd, is de onderlinge vriendschap met FREDRIK WILLEM niet geschokt geworden, schoon hier weder vrees voor ontstondt, in het begin des Jaars 1740, toen de Brieven, zo van den Envoyè VAN GINKEL, te Berlyn, als van den Heere MAURICIUS, te Hamburg, reden gaven, om te vermoeden, dat men een

(*t*) Resol. van Holl. 14, 15, 27 Jan. 1734. *bl.* 21, 31, 43.
(*u*) Resol. van Holl. 2 Dec. 1734. *bl.* 727.
(*v*) Resol. van Holl. 28 Jan. en 9 Febr. 1735. *bl.* 95. en 102.

een voorneemen hadt, om, in het Steedje *Leusfen*, boven Hamburg, op de Elve, gelegen, eene Oost-Indische Maatschappy op te regten, onder Pruissische bescherming: hebbende reeds de Koning; zo men zeide; aan zeker Schip eenen vrybrief gegeven, om naar China te vaaren. De Algemeene Staaten lieten daar nopens, terstond, de ernstigste vertoogen, door den Heere VAN GINKEL, aan zyne Majesteit doen: hem onder 't oog brengende, hoe deeze daad, voor hun, even schaadelyk zou zyn, als de opregting der Oost-endische Maatschappye, over welke, voor eenige jaaren, zo veel, in Europa, was te doen geweest. Doch de Koning liet, door zynen toenmaaligen Gezant in den Haage, den Heere VAN RAASVELD, verklaaren, dat het voorgeeven, als of hy reeds *Octrooi* en *Paspoort* verleend hadt, „*valsch en verdigt*" was (*w*). Hy kwam, weinige maanden daarna, te sterven, waar op het werk, nopens eene Pruissische vaart op de Oost-Indiën, bleef slaapen, tot den Jaare 1749; wanneer zyn Opvolger begon te denken aan 't opregten der Embdische Maatschappye, die hy ook, eerlang, tot stand bragt.

Bl. 153. r. 8. Primaat *van* Polen." Dees hadt, op den 15 van Zomermaand, ook den Algemeenen Staaten een' Brief gezonden, met verzoek, om die geenen te helpen tegenstaan, die de vrye keus van een' Poolschen Koning zouden willen belemmeren. De Staten antwoordden hem beleefdelyk; maar zonder in de zaak te treeden; dat zy vertrouwden, dat

(*w*) Secr. Resol van Holl. 22 Jan. 1740. *bl.* 569. Resol. van Holl. 1 en 28 Maart; 27 April 1740, *bl.* 71, 193 en 251.

dat hy en al de Stemgeregtigden hunne vrye keuze zouden gebruiken ter behoudenis van 't Poolsch Gemeenebest, en zorgen, dat, wie ook Koning wierde, de Verbonden onderhouden en 't belang der Hervormden in Polen niet mogten benadeeld worden (*x*).

Bl. 160. r. 2. v. o. „ *De Staaten lieten er*, terstond, kennis van geeven *aan den* Koning *van* Groot-Brittannie, *die met deeze tyding* niet zeer ingenomen scheen." Niet slegts by 't einde, maar reeds by 't begin, deezer zaak, hadden de Staaten er kennis van gegeeven aan den Koning van Engeland, met verzoek, dat zyne Majesteit, hier in, met hun te samen werken en deszelfs Gezant, den Heere FINCH, gelasten, wilde de onderhandelingen met den Franschen Ambassadeur by te woonen. Doch George II. begreep het anders, verboodt dit aan FINCH en gaf, zoo aan hem, als aan der Staaten Gezant, HOP, te kennen, hoe hy, 't Besluit hunner Hoogmogendheden, om, ter bewerking der onzydigheid van de Oostenrykſche Nederlanden, zig met Frankryk te verdraagen, met ontzettinge, vernomen hadt. Voorts oordeelde de Koning dat, hier door, gelegenheid aan die Kroon zou kunnen gegeeven worden, om haare geheele magt tegen den Keizer te wenden, aan wien Groot-Brittannie en deeze Staat slegts een gering getal Troepen verpligt waren by te zetten: dat de Keizer, langs deezen weg, te zwak worden, en Frankryk den

(*x*) Secr. Resol. van Holl. 8 July 1733, bl. 621 en 622.

schoonsten kans zou krygen, om de zaken, in Duitschland en Polen, naar zynen wensch, te doen uitvallen, waar na het zig aan de onzydig verklaaring der Oostenrykſche Nederlanden weinig zou bekreunen en wel redenen vinden, om in dezelven te vallen, met goed vooruitzigt, om er meester van te worden: dat, daarom, zyne Groot-Brittanniſche Majeſteit den Staat moest aanmaanen, vol te houden tegen Frankryk: dat hy voor de Vrede was, maar zig te wapenen voor 't beste middel hieldt, om dezelve te behouden, en dat hy, ten dien einde, ook by den Keizer zou aandringen op verſterking van deszelfs Nederlandſche bezittingen. Dan de Staaten, zeer beklemd in geldmiddelen, buiten vermogen, om genoegzaame Troepen op de been te brengen, gevoelende, dat men, door enkele overweegingen van een toekomend gevaar, zig voor het tegenwoordige niet konde beveiligen en, eindelyk, van dag tot dag, ondervindende, dat, noch de Keizer noch Groot-Brittannie daadlyke hulp ſtonden te verſchaffen, gaven dit hun gevoelen, rondborſtiglyk, aan die Mogendheden te kennen, en vonden zig, ter geruststelling hunner Barriere, geperst, de onderhandelingen met Frankryk doortezetten (*y*).

Bl. 163. r. 15. „*Zyne* Gemaalin, — *die, met hem*, naar den Haage keerde." Zy was er ook geweest, in Hooimaand deszelfden Jaars 1734 en, ten dien tyde, door eene Bezending der Staaten van Holland, plegtiglyk ver-

(*y*) Secr. Reſol. van Holl. 8, 11, 15, 17, 30 July, 26 Aug. 1733, *bl.* 613—620, 623—628, 629—631, 635—639, 645—653. Vergel. alhier Wagen. *bl.* 151.

verwelkomd, doch niet, dan in hoedanigheid van Koninglyke Prinsesse van Groot-Brittannie. Men hadt, teffens, beslooten, dat de eere deezer bezendinge alleenlyk plaats zoude grypen voor deeze eerste maal van haare komst in den Haage, zonder gevolgtrekkinge voor het toekoomende (z).

Bl. 164. r. 6. v. o. „ Uit het slot *van* dit antwoord, *maakten sommigen op, dat men den* Koning *van* Groot-Brittannie alle gedagten beneemen wilde, *om zynen* Schoonzoon *verheeven te zien, tot* Stadhouder *van die* Gewesten, *welken de* Stadhouderlooze *Regeering* verkooren *hadden*". Niet slegts uit het slot van dit antwoord der Algemeene Staaten aan den Koning van Groot-Brittannie, kon zyne Majesteit zien, dat men, alhier, ten dien tyde, by de meeste Gewesten, genegen bleef tot de handhaavinge der Stadhouderlooze Regeering, maar hy was er, nog veel duidlyker, van overtuigd moeten worden, door 't geheim en afzonderlyk aanzoek, 't geen de Provintie van Holland, reeds omtrend een Jaar te vooren, hem, ter voorkooming, van dat Huwelyk, hadt laaten doen, en 't welk my aanmerklyk genoeg is voorgekoomen, om, hier, ter plaatse, deels woordelyk, in te lassen, om dat ik niet weete, dat voorige Schryveren er van gewaagd hebben.

Den 16 van Bloeimaand, gaf de Raadpensionaris VAN SLINGELAND aan hunne Edele Grootmogendheden kennis van een' brief, door den

(z) Resol. van Holl. 12 Juny en 14 July 1734. *bl.* 291 — 293. *en* 441 en 442.

den Heere Hop, Buitengewoon Gezant van den Staat te London, den twaalfden bevoorens, geschreeven, en houdende, dat, „ volgens het „ gemeen zeggen", de bepaaling van een Huuwlyksgoed voor de Kroon-Prinsesse, den volgende dag, aan 't Laagerhuis stondt voorgesteld te worden, en dat zulks „ in „ het korte, door een Huuwelyk stond „ gevolgd te worden: waartoe, volgens de „ gemeene gerugten, zyne Hoogheid, de „ Prince van Orange, wel meest in *conside-* „ *ratie* soude komen." (*a*)

De Heer Finch hadt mede wel, onlangs, eenige onderhandsche kennis van dit Huwelyk aan den Raadpensionaris gegeeven, maar, 't gaf weinig genoegen, dat dit niet aan den Staat zelven geschied was: ook deedt men, by Holland, veel haast, eenen stap nader: want, na dat hunne Edele Grootmogendheden den Brief des eerstgemelden Heere *commissoriaal* gemaakt hadden, namen zy, den 22 daar aan, dit aanmerklyk Besluit: „ Dat; om, so veel moogelyk, „ maar zonder het maaken van ontydig *éclat*, „ tegen te gaan eene saak, welke haar Edele Grootmogendheden aanzagen, als seer „ *prejudiciabel*, in haare gevolgen, voor den „ Staat in 't algemeen en, in het byzon- „ der, voor deeze Provintie, in haare jee- „ genswoordige *Constitutie* en *Regeerings-* „ *forme*; door den Raadpensionaris, in *se-* „ *cretesse*, sou worden *gecommuniceerd* aan „ den Heere Finch, *Minister Plenipotentia-* „ *ris*

(*a*) Secr. Resol. van Holl. 16 Mey 1733. bl. 68.

„ *ris* van ſyne" (Groot Brittanniſche) „ Maje-
„ ſteit, dat haare Edele Grootmogendhe-
„ den, vastelyk *gereſolveert* ſijnde, *te bly-*
„ *ven by de jegenwoordige forme van Regeerin-*
„ *ge*, met groote reden bedugt waren, dat
„ het voorn. Huwelyk ſoude konnen aanlei-
„ ding geeven tot verkoeling van de
„ vriendſchap en *confidentie*, tusſchen
„ hoogstgedagte ſijne Majeſteit en deezen
„ Staat, en tot *disſentien*, tusſchen de *reſpecti-*
„ *ve* Provintien, en dat zy, daarom, hoop-
„ ten en ook vastelyk verwagteden van de
„ vriendſchap van hoogstgedagte zyne Ma-
„ jeſteit, dat dezelve, in *ſecretesſe*, *ge-infor-*
„ *meerd* zynde van den regtmaatigen kom-
„ mer van haare Edele Grootmogendheden,
„ *wel ſou willen afzien van het voorn. Hu-*
„ *welyk.* Dat wyders, door den Raadpenſionaris,
„ van deeze Reſolutie kennis ſou worden
„ gegeeven aan den Heere *Envoyè* HOP,
„ met verzoek en *recommandatie*, om daar
„ van, onder behoorlyke *ſecretesſe*, te
„ maaken het noodig gebruik, tot bevor-
„ dering van het *ſalutair* oogmerk van
„ haare Edele Grootmogendheden, eeniglyk
„ ſtrekkende, om te *conſerveeren* het goed
„ verſtand en *harmonie*, tusſchen hoogstge-
„ dagte ſyne Majeſteit en deezen Staat,
„ te voorkoomen, ſo veel in haar was, alle
„ binnenlandſche oneenigheden, en te be-
„ vestigen de *vrije Staats-Regeering van*
„ *haare Provintie, op den voet, waarop dezelve,*
„ *deeze dertig laatſte jaaren, geweest was.*" (*b*)

De

(*b*) Secr. Reſol. van Holl. 22 Mey 1783, *bl.* 601 en 602.

Den Raadpensionaris aan den, hem opgelegden, last voldaan hebbende, (c) gaven Finch en Hop ook kennis van deezen stap aan 't Engelsche Hof. Finch kwam, na verloop van ruim twee weeken, by den Raadpensionaris te rug en deelde hem, mondeling, den last mede, welken hy, op dien voordragt, ontvangen hadt. „ De Koning, zyn „ Meester"; zeide hy; „ was ten uiterste ge„ *surpreneerd* geweest over den inhoud van de „ voorn *Resolutie*, so, om dat syne Majesteit „ niet zag, wat regt haare Edele Grootmo„ gendheden konden *pretendeeren* te hebben, „ tot het doen van *repræsententatien*, te„ gens de *dispositien*, welken zyne Maje„ steit ootbaar vondt te maaken in zyne „ *Familie*, als om dat haare Edele Groot„ mogendheden niet goedgevonden hadden „ eenige *specifique* reden te geeven van „ haare *apprehensie*, dat het voornoemde „ Huwelyk zou konnen aanleiding geeven „ tot verkoeling van de vriendschap en „ *confidentie*, tusschen zyne Majesteit en „ deezen Staat, en tot *dissentie*, tusschen de „ *respective* Provintien: dog, desonaangezien, „ en schoon dat het werk *te ver geavan*„ *ceert was, om niet te brengen tot perfectie*, „ hadt zyne Majesteit zo veel *consideratie* „ voor haar Edele Grootmogendheden, dat „ hy haar niet wilde verbergen de rede„ nen, welken hem bewoogen hadden, om „ te luisteren naar 't voorn. Huwelyk."

Na

(c) Secret. Resol. 3 Juny 1733, N. Coo.

Na dat de Koning, alhier, dezelfde gronden; doch met byvoeging van 's Prinsen uitsteekende hoedanigheden; door FINCH, hadt doen opgeeven, die hy, hoofdzaaklyk, naderhand, in zynen brief aan de Algemeene Staaten, aanhaalde, en welken, by onzen treflyken Schryver, bl. 163 en 164, worden aangeroerd, liet hy 'er, byzonderlyk, op volgen: „ dat dit „ alles hem niet soude hebben overge- „ haald, indien 'er de minste wettige re- „ den was geweest van bekommering, dat „ het Huwelyk zou konnen zyn, in eeni- „ gerleie wyze, van kwaad gevolg, voor „ een' zo goed' en getrouw' *Ge-allieerden*, „ als zyne Majesteit, altyd, in den Staat „ gevonden hadt: dat de Koning, in tegen- „ deel, *gepersuadeerd* was, dat het een „ middel zou weezen van versterking van „ de *Unie* en *harmonie*, welken, jegens- „ woordig, *subsisteerden*, tusschen hem en de „ Staaten Generaal, en die zijne Ma- „ jesteit, van zyne zyde, geduurig hadt „ *gecultiveert*, met zo bestendige en ieve- „ rige genegentheid, dat zy syner Majesteits „ voorleden gedrag niet anders konden aan- „ sien, dan als een genoegzaam onder- „ pand voor het toekomende: behalven dat „ ook het voorsz. Huwelyk eene *particuliere* „ en *Familie*-zaak was, niets gemeens „ hebbende met de *constitutie* der Regee- „ ring van den Staat, en welke de Ko- „ ning hoopte, dat so ver sou wezen van „ eenige *jalousie* of ongenoegen te sullen „ verwekken, by reedelyke menschen, hier „ te Lande, dat hy vertrouwde, dat dezel-

„ ve eêr zou dienen, om alle ongegronde
„ veroordeelen, waar mede sommigen mog-
„ ten bezet zyn, te verydelen: — Dat het,
„ bovendien, scheen te verdienen de ern-
„ stigste overweeging van haar Edele Groot-
„ mogendheden, dat de Prins, *sonder het
„ Huwelyk met een Prinses van Groot-Brit-
„ tannien*, na alle *apparentien*, hadt
„ mogen denken om een Huwelyk, *dat
„ niet alleen seer onaangenaam zou zyn
„ geweest aan de Staaten, maar ook, in
„ zyn' gevolgen, zeer gevaarlyk voor de
„ vryheid van haare Republicq.*"

FINCH was, verder, gelast, den Raadpensionaris, nog ten overvloede, te betuigen: „ hoe de Koning verhoopte, dat de bovengemelde redenen en gronden, by haare Edele Grootmogendheden, alle opgevatte *apprehensie*, omtrend de gevolgen van het meergemelde Huwelyk, zouden wegneemen, en dat zy ver zouden zyn, van zig te verbeelden, dat zyne Majesteit iets zoude willen onderneemen, dat wettige redenen zoude geeven tot verkoeling tusschen hem en de Staaten, of tot oneenigheid onder de Provintien, maar dat hy, in tegendeel, zou *continueeren*, met, aan den Staat, te geeven alle blyken van genegenheid. *(d)*"

De Staaten van Holland, dit een en ander verslag bekoomen hebbende en, ligtelyk, ziende, dat 'er geen kans was, om 't voorgenomen Huu-

(d) Secr. Resol. van Holl. 5 en 19 Juny 1733. bl. 93—604.

welyk te ſtuiten, agteden het onveilig, zyne Groot-Brittanniſche Majeſteit; wiens antwoord, voor 't overige, in zeer heuſche bewoordingen was bevat geweest; door nieuwen en vergeefſchen aandrang, zig ten onvriend te maaken. Zy verſtonden eenvoudiglyk, dat men, op het terug geboodſchapte van FINCH, en op een' brief van HOP, houdende de gezegdens van Lord HARRINGTON; die op 't zelfde neêrkwamen; „ by „ voorvallende gelegendheden, zodanige *re-* „ *flexie* ſoude neemen, als men ſou vin- „ den te behooren, en dat, dien onver- „ mindert, door den Raadpenſionaris, uit „ naam en van weege haare Edele Groot- „ mogendheden, aan den Heer FINCH ſou- „ de worden betuigt, dat de bovenſtaan- „ de verklaaring, noopens de genegent- „ heid van zyne Majeſteit, om niets te on- „ derneemen, dat wettige reeden zoude „ konnen geeven tot verkoeling van vriend- „ ſchap en *harmonie*, tusſchen hem en de „ Staaten, of tot oneenigheid onder de „ Provintien, en om, in tegendeel, by „ *continuatie*, in alle gelegentheden, aan „ haar blyken te geeven van zyne gene- „ gentheid, ten hoogſten aangenaam was „ aan haare Edele Grootmogendheden, „ *en haar deedt verwagten, dat de uitkomst* „ *zou doen ſien, dat haare apprehenſie voor* „ *nadeelige gevolgen, welken het voorſz. Hu-* „ *welyk ſoude konnen hebben, ſonder grond* „ *geweest was.*" Verders, en om het misnoegen te verzagten, 't geen zyne Majeſteit, hoe beleefdelyk zig ook uitende, in den

 grond

grond, veelligt, over deezen afzonderlyken en zeldzaamen ftap van Holland, fcheen te hebben opgevat, wierdt de Raadpenfionaris gelast, er by te voegen, en wel, by wege van verklaaring * hunner Edele Grootmogendheden *Secrete Refolutie* van den 22 der voorleeden maand: „ dat haare Edele Grootmogendheden verre zyn, van „ fig te willen *ingereeren* in de faaken „ van fyne Majefteits Familie, maar dat „ fy lieten aan het hoogwys oordeel van „ fyne Majefteit, of een Huwelyk, in welkers gevolgen de Vereenigde Provintien „ en, daar onder, in het byfonder, de Provintie van Holland en West-Vriesland, „ fo wel als fyne Majefteits Ryken, *interest* „ hadde, kon worden aangezien voor een „ faak, welke *puurlyk domefticq* was: doch „ dat, wat daar van wezen mogte, zy vermeenden, dat er geen reden van ongenoegen kon verftaan worden gegeeven te „ zyn, door, op eene *discreete* wyze, „ te *reprefenteeren* de gevolgen, die een „ Huwelyk kon hebben, wanneer fulks „ gefchiedde, door de geenen, welken, „ aan de eene zyde, in die gevolgen *geconçerneert* waren en, aan de andere zyde, in alle gelegentheden, wezentlyke „ blyken gegeeven hadden van haare opregte vriendfchap: dat, eindelyk, haare Edele „ Grootmogendheden, niet duifterlyk, hadden *geïnfinueert* de redenen van haare „ bekommering, door te *allegueeren*, voor „ *fondament* derzelven, haare vaste Refolutie en voorneemen, om te blyven by de „ je-

* *explicatie.*

„ jegenswoordige form van Regeeringe; „ fonder dat fy vermeent hadden, of nog „ meenden, fig daar op breder te moeten „ uit te laaten (e).

Dit was dan, ten deezen tyde, de denkenswyze, van de meerderheid der Hollandsche Vergadering, en men kan hier uit opmaaken, dat het zeggen der algemeene Staaten, een jaar laater gedaan, en by onzen treflyken Schryver aangehaald (f), oorspronglyk, met de denkbeelden deezer Provintie, ten minste van die meerderheid, niet strookte. Hoe het zy; men vindt niet, dat de Koning hierop antwoordde, en dus namen deeze *Provintiaale* onderhandelingen; hier mede, een einde. Toen de Prins egter, inde jaaren 1733 en 1734, zyn Huwelyk aan de Bondgenooten en, onder deezen, aan hunne Edele Grootmogendheden, bekend maakte, wenschten de laatstgemelden hem, beleefdelyk, geluk, doch met herhaalde betuiging van zonderling genoegen, nopens de verzekering zyner Hoogheid, aan hun in 't byzonder gedaan, van, voornaamentlijk, door zynen Egt, beoogd hebben, den Koning van Groot-Brittannie nader aan deeze Landen te verbinden, en zo hunne Edele Grootmogendheden, als de overige Bondgenooten, te overtuigen, dat zyne eenige eerzugt altyd zyn zoude, om, nevens de genegendheid van den

(e) Secret. Resol. van Holland 19 Juny 1733. bl. 604—609.
(f) WAGEN. alhier, bl. 164. r. 8.

den Staat, ook, byzonderlyk, die van Holland te mogen verdienen. (*g*)

In die Gewesten, midlerwyl, daar zyne Hoogheid Stadhouder was, gaf 's Prinsen verbintenis veel genoegen. Friesland beschonk hem, na 't voltrekken van dien, met eene schuldbrief van honderd-duizend gulden, rentende tegens vier ten honderd, in 't jaar. (*h*) Ook antwoordde Utrecht zeer beleefdelyk aan den Prinse, toen hy, aan dat Gewest, zyn voltrokken Huwelyk bekend maakte. (*i*)

Bl. 166. r. 19. „*De* Wethouders beslooten *eenige voorzorg te gebruiken.*" 't Hof van Holland hadt den Raadpensionaris en dees weder den Staaten van de bekommerende gerugten verwittigd: waarop hunne Edele Grootmogendheden Burgemeesteren en Regeerders der Steden hadden aangeschreeven, van, dés noods, de noodige voorzieninge te doen, tot handhaavinge van de rust. (*k*)

Bl. 180. r. 8. „ *In den* aanvang *des jaars* 1735." Kort na dien aanvang, ontstondt, hier te Lande, een geweldige storm, uit den noord-westen, die, op den negentienden van Louwmaand, niet lange na den middag, uitbrak en, tot drie uuren van den, daar aan vol-

(*g*) Resol. van Holl. 18 Nov. 1733. *bl.* 1059. en 7 April 1734. *bl.* 191.
(*h*) Resol. van Holl. 12 Juny 1734. *bl.* 293.
(*i*) Europ. Mercur. Jan. 1735. *bl.* 89 en 98.
(*k*) Regist. der Resol. en Plak. van Friesland, Eerste Deel, *bl.* 343 en 344.

volgenden, middernagt, aanhieldt, binnen welken tyd, hy, in de Steden en ten platten Lande, de grootste verwoesting, aan Huizen en Boomen, toebragt: wordende de laatsten, by meenigte, ter nedergeveld. De wind-sloeg, voor de Zeegaten van deeze en andere Provintien, onder de, ten anker liggende, Scheepen en rukteze van hunne kabels, zeewaarts in, alwaar veelen derzelven, met man en muis, vergingen, anderen, op droogten, aan stukken stieten, eenigen, na doodsgevaar, zwaar beschaadigd, weder in 's Lands Havenen, ter naauwernood, binnen vielen. De Oostenrykscke Nederlanden; binnen welken de Orkaan met donder, blixem, hagel en regen was verzeld geweest; waren mede zeer geteisterd geworden en, niet minder, 't nabuurig Engeland, alwaar, in 't Paleis van St. James, onder anderen, dat gedeelte, 't welk de Prinses van Orange gewoon was te betrekken, ter neder stortede. (*i*)

Bl. 188. r. 16. „*De Keizer — was voor* grooter nadeelen bedugt, *zo de* oorlog voortgang *hadt.*" Men was, ook by de Staaten, bevreesd, dat de oorlog zig verder uitbreiden en nadeeliger gevolgen agter zig zou konnen sleepen, byzonderlyk, wyl 'er tydingen inliepen, dat de Ottomannische *Porte* zeer verstoord was op de Keizerinne van Rusland, en haar, of, veelligt, den Keizer, met de wapenen stondt aan te tasten: om welke reden, hunne Hoog-

(*i*) Europ. Mercur. 1 Mey 1734, *bl.* 241 en 292.

Hoogmogendheden den Ambassadeur CALKOEN; dien reeds verlof was gegeeven, tot het doen van een' keer herwaarts; geboden, hier van, voor eerst, geen gebruik te maaken, maar alle middelen aan te wenden, om de Turksche Regeering in vreedzaame gedagten te houden. (m) CALKOEN tradt, eerlang, hier over, met den Groot-Visier, in onderhandeling, en ontdekte al rasch, dat de nieuwlyks opgekomen Turksche oorlog met Persië, onder KOULI-CHAN; sedert SCHACH NADIR; die in vriendschap stondt met Rusland, (n) voor de naaste oorzaak moest gehouden worden, door welke, voor als nog, een vreedebreuk, tusschen dat Ryk en den Keizer, verhinderd was geworden, waar toe Frankryk, andersints, den Sultan zeer aanzettede. Men gaf hier, te saamen met het Hof van Groot-Brittannie, (onder wiens en der Staaten bemiddeling, de vreede, tusschen de Hoven van Weene en Constantinopolen, gesllooten was;) kennis van, zo aan den Keizer, als aan haare Czaarsche Majesteit, doende hun teffens de vereischte diensten aanbieden, om, waare het doenlyk, de geschillen met de Turken te vereffenen, waartoe reeds CALKOEN; begonnen hadt het zyne in het werk te stellen. Ondertusschen schreef men nog, aan deezen laatsten; wiens doen, by zyne Meesters,

ters,

(m) Secr. Resol. van Holl. 8 Jan. 1734, *bl.* 692 en 693.
(n) Europ. Merc. Jan. en Maart 1734. bl. 60 en 258, en l. c. Sept. en Nov. 1734. bl. 123, 213 enz.

ters, zeer goed wierdt (*o*) gekeurd; dat hy, ter verdere bevordering der rust, aan de Turksche Regeering moest te kennen geeven: „ dat „ het Haare Hoogmogenden ten hoogsten hadt „ *gesurpreneerd*, wanneer zy gesien hadden, „ uit de ingekoomen tydingen, so van Con„ stantinopolen als van Weenen, dat voor„ gegeeven wierdt, hoe Frankryk niet al„ leen soude arbeiden, om het Turksche Ryk „ in te wikkelen in een' oorlog met den Kei„ zer, of met Moskovien, maar zelfs de *Por„ ta* zou doen verseekeren van, geduurende „ den oorlog, geen vrede te sullen maaken, „ sonder haare bewilliging: want dat zyne Al„ lerchristelyke Majesteit niet alleen aangeno„ men hadt, de goede *officien* van syne „ Majesteit den Koning van Groot-Brit„ tannien en van Haar Hoogmogenden, om „ de vrede, tusschen die Kroon en haare „ *Geällieerden* en den Keizer te bewer„ ken, maar ook, by alle gelégentheden, „ betuigt zyne geneegentheid, om dezelve, „ op reedelyke *conditien*, aan te gaan, son„ der een voet Lands voor zig te begee„ ren, of iets te willen behouden van het „ geen Vrankryk, op den Keizer en het „ Roomsche Ryk, *geconquesteert* hadt." Ook moest CALKOEN hier by voegen, hoe men vertrouwen mogte, dat de Keizer, schoon, nog zo vollediglyk, de goede diensten van Engeland en deezen Staat niet hebbende aangenomen, egter, in 't korte, liever tot eene draaglyke schik-

(*o*) Secr. Resol. van Holl. 10 Maart, 18 Juny, 15 July 1734. *bl.* 722, 762, 771—773.

schikkinge met Frankryk zou koomen, dan gevaar willen loopen van, tegen die Kroon; haare Bondgenooten en het Turksche Ryk,' op een' en denzelfden tyd, te moeten oorlogen. (*p*)

Doch de Keizerlyke Gezant, Graaf VAN UHLEFELT gaf, eerlang, wegens zyn Hof, een Vertoog over aan de Algemeene Staaten, in 't welk beweerd wierdt, dat de Koning van Frankryk, niet slegts, aan den eenen kant, de Turken en de Zweeden, tegen den Keizer en de Czaarinne van Rusland, in de wapenen zogt te jaagen, maar ook, aan de andere zyde, geene middelen naliet, om haare Czaarsche Majesteit van alle verbintenis met het Weener-Hof aftetrekken: men voegde er by, dat de Franschen, met dit inzigt, onlangs, zeker, eerst door hun genomen, Russisch Fregat hadden vrygegeeven, en kort daarna, heimlyk, zekeren Persoon, in 't gevolg van den Heere HEUEL, Sekretaris van den Hertoge van *Meklenburg*, naar Petersburg gezonden, die, aldaar, door middel van voornoemden HEUEL, een ontwerp hadt voorgedraagen van een Verbond, tusschen Frankryk en Rusland aantegaan, by 't welk LODEWYK XVI. der Czaarinne den titel van *Keizerlyke Majesteit*; dien hy haar, tot nog toe, geweigerd hadt; voortaan geeven zoude en zig verpligten, alle haare schikkingen, nopens de erfvolging in Kourland, en alle haare bezit-

(*p*) Secr. Resol. van Holl. 20 Oct. 1734. bl. 790 en 791.

zittingen in Europa te handhaaven, mits zy Stanislaus voor Koning van Polen erkende, haare Troepen uit dat Ryk te rug trokke en geene hulp gave aan eenige Mogendheid, hoegenaamd, tegen Frankryk, 't welk, in dat geval, zorgen zoude, dat de nieuwe Koning en Republiek van Polen haare Russische Majesteit, met dertig duizend man, ja, des noods, met alle magt, zou bystaan, indien men haar, van de Turksche zyde, mogt aanvallen: dat wel de Czaarinne dit alles verworpen en aan haare verbintenissen met zyne Roomsch-Keizerlyke Majesteit getrouw was gebleeven, maar dat hier, egter, uit bleek, hoe het Fransche Hof, by verschillende Hoven, op eene verschillende wyze, en dus ter kwaader trouw, handelde, blaazende, te Petersburg en Constantinopolen, den oorlog aan, terwyl het, te London, in den Haag en te Rome, zig voor de vreede verklaarde: om welke reden de Keizer verzogt, dat Groot Brittannie en deeze Staat den Grooten Heere geliefden te doen aanzeggen, dat zy zig, eindelyk, verpligt reekenden, om, tot behoud van 't evenwigt in Europa, paalen te stellen aan de voortgangen van 't huis van Bourbon. (q) Men bleef evenwel, zo in Engeland als hier, ongeneigd, om tot dit laatste te koomen, nadien Frankryk bleef betuigen, de diensten van Groot-Brittannie en den Staat wel te willen aanneemen: (r) maar, onder dat voorwendzel, verstondt, eindelyk, die Kroon zig met den Kei-

(q) Secret. Resol. van Holl. 20 en 27 Oct. 1734. bl. 790—798.
(r) Secr. Resol. van Holl. 9 Dec. 1734. bl. 801 en 802.

Keizer, zonder tusschenkomst van de Staaten: gelyk men', welhaast, by onzen WAGENAAR, zien zal.

Bl. 191. r. 10. v. o. „*De Staaten* — begonden ernstelyk *te* raadpleegen, *op het* vermeerderen *van hun* Krygsvolk, *met* tien duizend man." Zy hadden hier, al verscheiden' maalen, over geraadpleegd, byzonderlyk op 't laatst van Wintermaand des jaars 1733, maar men vondt er, toen, weinig genegenheid toe, onder de Bondgenooten. (*s*) In Lentemaand des volgenden jaars, lieten zy aan de overweeginge van den Keizer; die er hun sterk toe aangedrongen hadt; voordraagen, of deeze Staat, schoon dat die," zeiden zy, „ sedert de *Alliantie* van Ha„ nover, *twintig duizend man* meêr in „ dienst hadt als te vooren," zig, benevens Engeland, in 't vermogen bevonde, om, met al de hulp, die men van zyne Keizerlyke Majesteit, thans, te verwagten hadt, een Leger in de Oostenrykfche Nederlanden by een te brengen, 't geen sterk genoeg was, om te mogen vertrouwen, dat men, met een goed gevolg, of, liever, zonder vreeze van het aller-oogschynlykste gevaar, in oorlog zou konnen treeden, met zulk eene magtige en wel ten oorloge uitgerigte Natie, als Frankryk (*t*)

Bl. 208. r. 2. v. o. „ Utrecht scheen *er niet tegen*," die Provintie hadt haare Gemagtigden ter Generaliteit gelast, om toe te stem-

(*s*) Secr. Resol. van Holl. 23 Dec 1733. bl. 688—690.
(*t*) Secr. Resol. van Holl. 19 Oct. 1734. bl. 724.

stemmen in de bevorderinge van Generaals; maar in dier voege, dat de Prins van ORANGE, daarby, tot Generaal van het Voetvolk mogte worden aangesteld: ook drong zy hier, sedert, op aan. (u)

Bl. 220. r. 13. „Niet *tot myne* kennisse gekomen." 't Blykt zeker, dat de Vrouw van *Trieste*, sedert, ontslagen wierdt en, nevens haaren Man, zig naar Holland begaf, alwaar zy beiden, ten jaare 1738, woonagtig waren. (v)

Bl. 223. r. 2. v. o. „*De* Raadpensionaris VAN SLINGELAND *was, op den eersten van Wintermaand*, onverwagt, overleden." Hy hadt, verscheiden jaaren, geworsteld met zwaare aanvallen van de Jigt, die hem, somtyds, buiten staat stelden, in persoon, de Vergaderinge van Holland te konnen by woonen; om welke reden hy, zo in den jaare 1732, als, byzonderlyk, in den zomer van 1733, by geschrifte, met allen nadruk, op zyn ontslag hadt aangedrongen, en zig niet, dan na herhaald verzoek van hunne Edele Grootmogendheden, aan hoogst derzelver dienst weder onderworpen. Dit klein bestek laat niet toe veel meerder, dan 't geen ik, voorheen, reeds aanroerde, en onze WAGEN., alhier, zeer kort, maar zaakryk, van deezen grooten man verhaalt, te zeggen, hy is het, die ons, nog na zyn afsterven, in zyne doorwrogte en te wei-

(u) Resol. Staat. Gen. 7 Jun. 1735. Resol. Holl. 14 Oct. 1735 bl. 598 —— 600, en *l. c.* 15 Aug. 1737; *bl.* 930; ook *L. c.* 1738. *bl.* 180.

(v) Resol. van Holl. 24 July 1738. *bl.* 420 en 421.

weinig geleezen' Geschriften, den fakkel toereikt, by wiens zuiver licht, men niet alleenlyk den waaren aart van ons, vroegere en tot in zynen tyd volgend staatsbestuur kan leeren kennen, maar ook veele wyze en voorzigtige lessen vinden, ter verbeteringe van het zelve. Hoe hoog ook Buitenlandsche Staatkundigen van hem dagten, kan blyken, uit het geen een gelyktydig Schryver, by 't overlyden van den Raadpensionaris, getuigt, uit den mond van den beroemden Portugeeschen Gezant by de Staaten, d'ACUNHA, te hebben aangeteekend: „ *De Staat*" zeide hy, „ *heeft zyn Hoofd verlooren*, en zal, misschien, „ zo lang als FAGEL leeft, zig staande houden, maar, als die sterft of zynen invloed verliest, zal het niets anders zijn „ dan oneenigheid en warring." (*w*)

Agt maanden omtrend, voor 't overlyden van den Raadpensionaris VAN SLINGELANDT, stierf de beroemde Prins, FRANÇOIS EUGENIUS VAN SAVOYE. Hy; die, zo wel in den Raad, als te velde, uitblonk; en de laatste hand hadt helpen leggen aan de overeenkomst, welke, tusschen den Keizer en den Koning van Frankryk, onlangs gesloten was, (*x*) wierdt, den 21 van grasmaand, in den ouderdom van ruim twee- en- zeventig jaaren, na een schielijk verval van kragten, te Weene, dood in zyn bedde gevonden, en zyn Lyk, zeer pragtiglyk, op 's Keizers kos-

(*w*) Resol. van Holl. 12 July 1732, *bl.* 503, 24—26 July 1733, *bl.* 818—820. Deeze Aanmerk. XVII. St. *bl.* 14, 45-47, 87 en 117. XVIII. St. *bl.* 18, 28, 62, 67 en volgg. 76. VAN HAREN's *Geuzen*, *bl.* 204.

(*x*) Zie WAGEN. alhier, *bl.* 210 en 211.

kosten, in de Kerke van *St. Stephanus*, ter aarde besteld. (y)

Bl. 225. r. 1. „*Hy hadt ook*, 't welk, zelden, *van eenen* Heer *uit de* Ridderschap gezien *was*, *het* Raadpensionarisschap, *na de dood van den Heere* VAN SLINGELANDT, *by* voorraad, waargenomen." De Heer VAN SLINGELANDT stierf, in 't afweezen der Vergaderinge van Holland, en toen dezelve, den 7 van Wintermaand, by een kwam, maakten de Afgevaardigden van Dordrecht bedenking op 't waarneemen van des Overleedenen bedieninge. Men besloot, dat het Raadpensionarisschap zou worden waargenomen door den eersten aanweezigen Heere van de orde der Ridderschap, en wel, op het voorbeeld van 't geen, by de „*twee laatste voorgaande vacatures*" van het zelve Ampt, *gepractiseerd* was geworden. (z) In vroegere tyden, dat is, zo onder de Graaflyke als Staats Regeeringe, tot het overlyden van den Heere HEINSIUS toe, was men gewoon geweest, by ziekte of afsterven van 's Lands Advokaat of Raadpensionaris, deszelfs dienst, door den Pensionaris van Dordrecht of, somtyds, van een der volgende Hoofdsteden van Holland, te doen waarneemen. Zo bewaarde; gelyk men, voorheen, sprak; Mr. KORNELIS VAN HOGELANDE, Pensionaris van Dordrecht, den dagvaard, na 't overlyden van 's Lands Advokaat, Mr. ADRI-

(y) PUTTER Neueste Geschichte 3 B. s. 1108. en Hist. de CHARLES VI. *Tom.* 4. p. 521, Europ. Merc., Mei 1736, *bl.* 274—278.

(z) Res. van Holl. 5 Sept. 1720. *bl.* 406. 17 July 1727. *bl.* 729, en 7 Dec. 1736. *bl.* 654.

ADRIAAN VAN DER GOES, in den jaare 1560 (*a*). Zyn Opvolger, SCHOOCK, deedt van 's gelyken, geduurende de gevangenis, en eenigen tyd na den dood, van den Advokaat, JACOB VAN DEN EYNDE, ja de Stadhouder Bossu beval, in Lentemaand des jaars 1569, (*b*) gezegden SCHOOCK, 't besluit der Staaten hem te openbaaren, „ alzo zy, thans, „ geen Advokaat hadden, en Dordrecht de eer- „ ste Stad was, die de zaaken der Staaten, by „ gebreeke van den Advokaat, moest waar- „ nemen" (*c*). 't Wierdt dan, toen, ruim zo zeer voor eene bedieninge van last, als van eer, gehouden, byzonderlyk, wanneer men de tyden en den toenmaaligen aart van het Ambt in oogenschyn neemt. By afweezenheid van den Pensionaris van Dordrecht, wierdt, somtyds, die van Haarlem, „ als de naaste" gekooren: (*d*) maar ook wel eens een ander, by voorbeeld die van Leiden (*e*). Na de vestiging der Gemeenebest-Regeeringe, bepaalde men, in 't bekend Reglement van den jaare 1585, dat de zaaken en verzoeken, ter Vergaderingte doen, zouden worden overgeleverd in handen van den Advokaat van 't Land, of van den Pensionaris der oudste Stad, (*f*) en, sedert, voerde Mr. JOOST DE MENIN, Pensionaris van Dordrecht, op last der Vergaderinge, het woord, by 't ontvangen van LEICES-

TER,

(*a*) Resol. van Holl. 5 Febr. 1561. *bl.* 5.
(*b*) Resol van Holl. 17 April 1570. *bl.* 22.
(*c*) Resol. van Holl. 20 April 1569. *bl.* 35.
(*d*) Resol van Holl 21 Juny 1569. *bl.* 55.
(*e*) Resol. van Holl. 29 Jan. 1569. *bl.* 5.
(*f*) Resol. van Holl. 19 Febr. 1585. *bl.* 111.

TER: ook lag OLDENBARNEVELD, niet lang daarna, den eed af, als 's Lands Advokaat, in zyne handen. (*g*) My heugt niet gevonden te hebben, wie, geduurende de veelmaalige afweezigheid of ziekte des Heeren van OLDENBARNEVELD, hem vervong, maar wel, dat Mr. ANDRIES DE WITH, toen Pensionaris van Dordrecht en, sedert, Raadsheer in 't Hof, zulks gedaan heeft, geduurende een half jaar van 's mans gevangenis, en tot de aanstelling van den Raadpensionaris DUIK, (*h*) Na deezes dood en tot de aanstelling van Mr. ADRIAAN PAUW, deedt Mr. JACOB CATS 't zelfde (*i*) gelyk ook, in afwezigheid en na 't overlyden van den zelfden Heere PAUW, hunne Edele Grootmogendheden, hier toe, den Pensionaris JAN DE WITT, verkooren, na hy verzogt hadt, dat hoogstdezelven geliefden „ te *termineeren*, „ door wien en in wat voege, de *Besoig-* „ *nes* der Vergadering zullen worden *ge-* „ *dirigeerd*", (*k*) Onder 't geneezen der kwetsuuren van den Raadpensionaris DE WITT en na zyn omkoomen, nam de Pensionaris VIVIEN van Dordrecht het Raadpensionarisschap waar, tot dat de Griffier FAGEL dit Ambt verkreeg: (*l*) na wiens

(*g*) Resol. van Holl. 5 Jan. 7 — 17 Maart 1586, *bl.* 3 en 86.

(*h*) Resol. van Holl. 9 Maart 1621. *bl.* 9.

(*i*) Resol. van Holl. 19 Sept. 1629. 29. Nov. 1634, en 9 Aug. 1636.

(*k*) Resol. van Holl. 16 Oct. 1651, 1 Maart 1653.

(*l*) Resol. van Holl. 20 Juny, 25 Aug. en myne Aanteek. 4 Stuk, *bl.* 43, 47 en 48. op WAGEN. XIV. D. *bl.* 42, r. 11, en 54. r. 1, ook WAG. *l. e. bl.* 70. r. 4.

wiens overlyden, men, voor *Rapport* van een, door Delft, voorgeslaagen Besoigne, uitbragt, zig te moeten bepaalen, tot eene „ *provisioneele*" keuze: waar toe ook, den volgenden dag, op den persoon van Mr. MICHIEL TEN HOVE, Pensionaris van Haarlem, wierdt besloo-ten, ondanks de overneeminge van Dordrecht, welke Stad, daarom, dit besluit stry-dig met de gronden der Regeering, be-schouwde. (*m*) Den Heere TEN HOVE gestorven zynde, bepaalde men zig weder, by Holland, tot eene aanstelling by voorraad, welke op Mr. ANTONI HEINSIUS, Pen-sionaris van Delft, uitviel, die, sedert, in het Raadpensionarisschap wierdt bevestigd. Dat, voorders, na het overlyden van deezen, en (*n*) zyner onmidlyke opvolgers, de Hee-re van HOORNBEEK en VAN SLINGE-LANDT, dit Ambt, by voorraad, door een Lid van de Ridderschap, wierdt waargeno-men, heeft men reeds, boven gezien: Doch, ge-duurende eene ziekte van den laatsgemelden Heere, ten jaare 1727, hadt de Vergade-ring de waarneeming van 't Raadpensionaris-schap op gedraagen aan Mr. ADOLF VIS-SCHER, Pensionaris der Stad Haarlem, heb-bende Dordrecht, toen, vermeend, dat, in de daartoe genomene Resolutie, ook gewag hadt moeten gemaakt worden van de ziek-te van haaren Pensionaris, Mr. FRANÇOIS

TE-

(*m*) WAGENAAR, Vaderl. Hist. XV D. *bl.* 471. Resol. van Holl 21 en 22 Dec. 1688, en 4 Jan. 1689.
(*n*) Resol. van Holl. 24 en 26 Maart 1689.

TERESTEIN VAN HALEWYN, Heer *van Abbenbroek*, die, in Louwmaand daar aan, tot de waarneeming van het Raadpensionarisschap, gedunrende de aanhoudende ziekte van den Heere VAN SLINGELANDT, benoemd wierdt, alzo de Heer VISSCHER mede onpaslyk was geworden. (*o*) Toen, in 't jaar 1732, de Raadpensionaris VAN SLINGELANDT, op nieuw, moest beëedigd worden, was dit geschied door den Pensionaris van Dordrecht, doch niet zonder tegenspreeken der Ridderschap: (*p*) ook wierdt, kort daaraan, beraadslaagd, over de vraage, *hoe* en door *wien*, het Ambt van Raadpensionaris, voor het toekoomende, zou worden waargenomen, in de Vergaderinge van hunne Edele Grootmogendheden, „ by *vacature*, *ziekte* of *absentie*": waar omtrend, hoofdzaaklyk, *gerapporteerd* wierdt, dat, in zulk geval, de eerste tegenwoordige Heer der Ridderschap de Staaten zou by een roepen, en hun, alsdan, die vraage zou voorstellen, waarop zy, een persoon zouden magtigen, ter volledige waarneeminge van dit ambt in hunne Vergadering, zo egter, dat de benoemde, slegts van de eene, tot den eersten dag der volgende gewoone, Vergadering, zou mogen dienen, ten zy hy, op nieuw, wierde aangesteld. Dan dit *Rapport* wierdt overgenomen by de Leden, (*q*) zonder dat er gevolg

(*o*) Resol. van Holl. 12 Nov. 1728;
(*p*) Resol. van Holl. 26 Aug. 1632.
(*q*) Resol. van Holl. 27 Aug. en 4 Sept. 1732.

volg opkwam, en HALEWYN oordeelde zig, ondertusschen, by verder onpasselykheid van den Heere VAN SLINGELANDT, tot de waarneeming van het Raadpensionarsschap in de Vergaderinge van Holland bevoegd, en oeffende die uit, niet zonder tegenspraak van eenige Leden, met naame der Ridderschap, Haarlem en Amsterdam, (r) tot dat, na 't overlyden van meergemelden Heere VAN SLINGELANDT, de Stad Dordrecht de waarneeming van 't Ambt, in overweeging bragt, met die uitwerking, ten behoeve van de Ridderschap, als ik, op bladz. 85 alhier, reeds heb aangeteekend. Toen, in 't jaar 1740, de Raadpensionaris VAN DER HEIM onpasselyk wierdt, magtigde men den Pensionaris VAN HALEWYN wederom, tot het waarneemen zyner bedieninge, (s) doch, zes jaaren daar na, by dezelfde gelegenheid, den Heere VAN DER DUIN, Heere van 's Gravenmoer, en Lid van de Ridderschap. (t) Sedert is, geduurende de Staats-Regeering, de keuze der voorloopige waarneeminge, altyd, op een Lid van die orde gevallen, behalven dat, in *Zomermaand* des jaars 1749, Mr. PIETER STEYN, toen Burgemeester van Haarlem, daar mede vereerd wierdt. (u) Wat hier omtrend, ten jaare 1782, gebeurde, behoort niet tot het vak van WAGEN. Historie.

Bl. 248. r. 8. v. o. „ *Eenigen* — belemmerden *ook* — *den* geoorloofden handel

(r) Resol. van Holl. 4 Oct. 1733, *bl.*
(s) Resol. van Holl. 26 July 1740, *bl.* 476.
(t) Resol. van Holl. 29 Juny 1746. *bl.*
(u) Resol. van Holl. 12 Juny 1749. bl.

del *op de Engelsche en Staatsche Plaatsen. in* West-Indie, „ en bl. 250. r. 15." *Men wist, dat de Ingezetenen der* Vereenigde Gewesten, *sedert eenigen tyd*, veel geleden *hadden van de* Spaansche Kustbewaarders." Zie myne Aanmerkingen in het 18 Stuk, *bl.* 127. op WAGEN. Vaderl. Histor. XVIII. D. *bl.* 478. r. 7. v. o.

Bl. 250. v. o. „ *S. Gilles.*" lees „ *S.Gil.*" (*v*)

Bl. 275. r. 8. v. o. „ *Den Heer* — van EGMOND *van der* NYENBURG, *derwaarts*" (naar Napels) „ *gezonden* —, *om*, *over een* Verdrag *van* Vriendschap, Koophandel *en* Zeevaart, *in* onderhandeling *te* treeden." De Staaten wierden hiertoe te meerder aangezet, zo om het onderzoek, en verder bezwaar, 't geen hunne Schepen, in de Italiaansche Havenen, thans leeden (*w*), als om dat zy, met de Koningen van Spanje, zodanige Verbonden hadden aangegaan, ten tyde, dat Napels en Sicilien onder die Kroon behoorden. Om die reden, lieten zy ook den nieuwen Koning verklaaren, dat zy dezelve Verbonden beschouwden, als met de Koningen der beide Sicilien geslooten, en dus zeer geschikt, om tot eene grondslag van het nieuw Verdrag met zyne Majesteit te strekken. Doch Koning CARLOS agtte zig aan de Traktaaten zyne Voorzaten met vreemde Mogendheden ongehouden, zeggende dat

(*v*) Resol. Holl. 9 Apr. 1737. p. 290 en 535.
(*w*) Resol. van Holl. 11 Febr. 5 Juny 1738. *bl.* 48 en 317.

dat hy zyne Ryken bezat, by (*x*) regt van overwinninge. 's Lands buitengewoone Gezant (*y*), EGMOND VAN DER NYENBURG, Raad en Schepen der Stad Leiden, die, in 't begin van Sprokkelmaand des jaars 1739, van hier vertrokken was, (*z*) keerde toen te rug; doch, sedert, wierdt, op aanzoek van eenen Napelschen Afgezondenen, opzetlyk daar toe herwaarts gekomen, dit werk, in den Haage, weder onder handen genomen, en niet slegts, als onze WAGEN. aanteekent, tot in den jaare 1742, maar tot in Bloeimaand des jaars 1743, voortgezet: (*a*) na welken tyd, ik er geen gewag meêr van vinde.

Bl. 279. r. 11. „*De Koning van Denemarken. die, sedert eenigen tyd, de* Nederlandsche Walvischvangst, *in* Groenland *en in* Straat-Davis, *zogt te belemmeren.*" De Staaten stelden te meêr zwarigheid in die belemmering, om dat deeze vangst, thans, sterker bloeide, dan voorheen. Byzonderlyk hadt dit plaats gegreepen, in den jaare 1735. De Nederlanders hadden toen, op Groenland, *vier en tagtig* Hoekerschepen uitgerust: die *twee honderd een en zeventig* Visschen, en *elf duizend, zeven en zestig* Vaten spek, vongen. De vaart op Straat-Davis,

(*x*) Secr. Resol. v. Holl. 5 Nov. 1739. *bl.* 540. en 16 Juny 1740, *bl.* 576.
(*y*) Secr. Resol. van Holl. 21 Oct. 1738. *bl.* 372—377. en 8 Nov. 1740, *bl.* 645.
(*z*) Resol. van Holl 18 Dec. 1738, *bl.* 705. Europ. Merc. Febr. 1739, *bl.* 135.
(*a*) Resol. van Holl. 25 Mey 1743, *bl.* 228.

vids hadt bestaan in *honderd en ééne* Hoeker: welken *twee honderd, een en dertig en een vierdên* Visch, en *elf duizend, zes honderd en elf* Vaten spek, in onze Havens t'huis bragten. (*b*) In eenige volgende jaaren, met naame in 1738 en 1740, was de vangst ook zeer gunstig. (*c*)

De Heer HOP, 's Lands Gezant te Londen, schreef, ten jaare 1731, aan den Staat; dat hy, op de Scheepswerf der Engelsche Zuidzee-Maatschappye, een nieuw uitgevonden Kunsttuig gezien hadt, om ter Walvischvangt gebruikt te worden, bestaande in een soort van *Musquet*, uit het welke, „zonder dat de „ in brand geraakte, zeer juist en gemakkelyk, een Harpoen in 't ligchaam van „ den Visch kon geschooten worden, op „ de verte van, omtrend, vyftig voeten: het „ geen driemaal verder was, dan de beste „ Harpoenier werpen kon." Men stelde 't onderzoek dier zaaken in handen van Delft en der verdere hunner Edele Grootmogendheden Gevolmagtigden, tot de zaaken der Visscherije. (*d*) Doch ik vinde er geen verslag noch Besluit op, en weete niet, of er ooit gebruik van is gemaakt.

Bl. 285. r. 16. „ Dood *van* KAREL *den* VI." De Keizer, even vyf en vyftig jaaren oud, was, binnen weinig dagen, gezond en dood

(*b*) Europ. Merc. Oct. 1735. *bl.* 212——217.
(*c*) Richesse de la Holl. *Tom.* I. *pag.* 278. Europ. Merc. Oct. 1738, *bl.* 252. en Oct. 1740. bl. 209.
(*d*) Resol. van Holl. 1 Maart 1731. *bl.* 172.

dood. (*e*) Men hadt dit, hier te Lande; daar men veel belang in zyn leeven stelde; zo weinig verwagt, dat die tyding, „als een „ *donderslag*" in de ooren klonk." (*f*)

Bl. 317. r. 6. „ *Te* Munchen — *een* Verbond — bekragtigd, welk —, ongetwyffeld, hetzelfde is, *welk men het* Verdrag *van* Nymphenburg *genoemd heeft.*" De voornaamste Hoogduitsche Schryvers van deezen tyd zeggen, dat dit Verbond, te *Nymphenburg*, was gesloten. (*g*) Ondertusschen liet Frankryk het zelve niet slegts voor *verdigt* verklaaren; zo als onze Wagen., eenige regelen laager zegt; maar noemde het „ *een* „ *schandelyk stuk*", welkers afschriften de Markgraaf de Fenelon, naamens den Koning, zynen Meester, verzogt, dat, terstond mogten worden opgehaald, om het drukken en verspreiden voor te koomen. Hunne Hoogmogendheden besloooten daarop, de Staaten der vereenigde Provintien te verzoeken, dat de opsteller of opstellers, zo die gevonden wierden, mogten worden gestraft. Holland lastte daadlyk aan Gekommitteerde Raaden, en verzogt aan Burgemeesteren en Regeerders der Steden, om, zo veel mogelyk, elk in den zynen, aan 't verlangen van 't Fransche Hof te voldoen. (*h*)

Bl. 322. r. 17. „ Groot-Brittannie *en de*

(*e*) La Lande, Hist. de Charles VI. *Tom* 6. *p.* 114-119.

(*f*) Petitie Raad van Staate, 11 Dec. 1743, en Resol. van Holl. 8 Jan. 1744 *bl.* 13

(*g*) Putter, Neueste Gesch. 3 B. p. 1136.

(*h*) Resol, van Holl, 16 Nov. 1741, *bl.* 852.

de Staaten bewilligden, *sedert*, *in dit* Verdrag."
De Keurvorst hadt wel verzogt, dat het Hof van Weene deeze bewilliging, by de twee bovengemelde mogendheden, zoude uitwerken; zo als dit Hof, daar nopens, ook aan dezelven geschreeven hadt; maar dat de bewilliging daadlyk zou gevolgd zyn, is my noch by den, door onzen WAGEN. hier aangehaalden, ROUSSET, nog uit andere Staatsstukken, met naame niet uit de Resolutien van Holland, gebleeken: ook rees er, eerlang, eenige oneenigheid; die, egter, niet tot de wapenen uitbrak; tusschen de Koningen van Boheme en den Keurvorst van Keulen: (*i*) welke laatsgemelde nopens de keurstem van Boheme niet gunstig dagt.

Bl. 320. r. 17. „ *Men meende, aan 't Fransche Hof, dat* GEORGE de II. *voor hadt, met dit Leger*, eenen inval te doen *in de Staaten des Konings van Pruissen, in gevolge van* zeker ontworpen Verdrag, *waarin men ook de Staaten* der Vereenigde Gewesten *zou hebben willen* doen treeden." Ik ontmoete zodanig Verdrag noch voorneemen niet, maar wel; dat de Engelsche Gezant, TREVOR, aan de Algemeene Staaten verzogt hadt, zynen Meester verzekeringe te geeven, van denzelven, met de noodige Troepen, by te staan, ingeval eens de Koning van Pruisse; te onvrede over den voordragt, hem, door Groot-Brittanje en den Staat, te doen, om, naamenlyk, af te zien van het vermeesteren van Silezie,

(*i*) ROUSSET Recueil, *Tom.* XVI. p. 466—479.

zie; zig, daar over, mogt willen wreeken
„ op de Landen van zyne Groot-Brittan-
„ nische Majesteit, in Duitschland." Ook hadden eenige Leden verklaard, geneegen te zyn, in dat geval aan zyne Majesteit, als Keurvorst, 't zelfde getal van manschap by te zetten, 't geen men hem, als Koning van Groot-Brittannie, volgens het Weener-Verbond, verschuldigd was, mits men hier, van 's gelyken, van de hulp zyner Majesteit verzekerd wierde, zo 't misnoegen des Pruissischen Konings, op de Staatsche Landen eens mogt uitbreeken. (*k*) De vrees dan voor een' inval van de Pruissische zyde, of van die der Pruissische Bondgenooten, de Franschen, zou my, tot nog toe, de voornaamste reden schynen, waarom Groot-Brittannie een Leger in 't Hanoversche verzaameld hadt: even als onze Wagen., in 't vervolg, (*l*) zeer wel aanmerkt, dat de Staaten ook tot vermeerderinge hunner krygsmagt, eerlang, beslooten, uit vreeze voor eenige vyandlyke onderneeming op de Grenzen, die door vreemde Troepen omringd wierden.

Bl. 326. r. 9. v. o. „ Beide *de* Mogendheden, kort na [*den inval in Silezie, door de* Koninginne *van* Hongarye, aangezogt *om* onderstand" Aan den Staat en, denklyk, ook aan Groot-Brittannie hadt de Koninginne, reeds vooraf; dat is, in 't begin van Wintermaand des jaars 1740; kennis gegeeven van de gerugten, toen in Weene loopende, dat

(*k*) Secr. Resol. van Hol's 8 en 11 Febr. 1741, bl. 646, en 662—667.

(*l*) Alhier, bl. 327; r. 13; v. o.

dat eenige Pruisfiche Troepen op Silezie aantrokken. Ook verzogt zy, den Heere VAN GINKEL, der Staaten Gezant, aan 't Hof van Berlyn, den noodigen last te zenden, om den Koning van zodanig besluit af te maanen, en te verklaaren, dat hunne Hoogmogendheden, anderfints, verpligt zouden worden, der Koninginne by te springen: op welken bystand haare Majesteit, ook nu reeds, door haaren Sekretaris HALLOY, by den Staat, deedt aandringen. (*m*)

Bl. 327. r. 4. ,, De Baron VAN GINKEL, dien *de* Staaten *naar* 't Hof *van Berlyn* gezonden *hadden*:" Te weeten, niet nu eerst, maar sedert veele jaaren. (*n*)

Bl. 328. r. 8. v. o. ,, *De* meeste andere Gewesten verstonden, *dat men hiertoe* niet komen *moest*, voor *men er* Frankryk opening *van* gegeeven *hadt*." Niet slegts dagten de meeste andere Gewesten dus, op het punt van den geldelyken onderstand, tot welken Holland; gelyk onze WAGENAAR hier zegt; besslooten hadt, maar, van den beginne af, was men, onder die Gewesten, vry oneens geweest op 't geheele stuk der afzonderlyke onderhandelingen met het Engelsche Hof, nopens den Silesischen inval, en nopens het aanzoek om hulp, door de Koninginne van Hongarye, by Groot-Brittannie en den Staat gedaan. Holland hadt, op 't eerste voorstel van TREVOR, hoofdzaaklyk begreepen, dat men, aan de eené

(*m*) Secr. Resol. van Holl. 17 Dec. 1740. *bl.* 646.
(*n*) Zie myne laatst voorgaande *Aanmerk.* en op *bl.* 46 enz.

eene zyde, dien Gezant, ter Generaliteit, diende te verzekeren, zo van der Staaten bereidwilligheid, om, te samen met zyne Groot Brittannische Majesteit, alle moeite aan te wenden, ter bevrediginge der strydende partyen, door den weg van onderlinge schikkinge, als van hun voorneemen, om, zo dit niet hielpe, der Koninginne den verschuldigden bystand te bewyzen, ja ook elkander' by te springen, (*o*) indien men, één van beiden, ter deezer zake, wierde aangevallen: en dat, aan den anderen kant, hunne Hoogmogendheden, zo dra deeze Resolutie genomen zou zyn, 't Hof van Frankryk, door den Ambassadeur VAN HOEY, dienden te doen verwittigen, dat zy dit overleg tot schikkinge, met Groot-Brittannie; als, in deezen, één belang met hun hebbende; gemaakt hadden, op hoope, dat hunne voordragt van goed gevolg by den Koning van Pruisse zou mogen zyn, en zy, daar door, niet in de verpligting geraaken, van aan hunne verbintenissen te moeten voldoen: waarom zy ook aan de hooge wysheid van zyne Allerchristelykste Majesteit overlieten, of hoogstdezelve mede niet zou konnen goedvinden, den Pruissischen Vorst aanteraaden en, kon 't zyn, te beweegen, om van deszelfs onderneeminge aftezien. (*p*) Op den eersten van Bloeimaand, wierdt een Rapport; met het Hollandsch gevoelen strookende, wegens 't Secreet Besoigne, ter Generaliteit uitgebragt, met

(*o*) Resol. Staat. Gener. 17 Febr. en 1 Maart 1741. en Secr. Resol. van Holl. 18 Febr. en 8 Maart 1741. *bl.* 666—672, en 674—686.

(*p*) Secr. Resol. van Holl. 11 Febr. 1741. *bl.* 661—665.

met welk Rapport zig de Provintien van Gelderland en Overysfel vereenigden, (*q*) zo als ook, na eenige weeken, Zeeland en Friesland deeden, dan waaromtrend de Provintien van Utrecht en Stad en Lande; schoon ook, door Hunne Hoogmogendheden, schriftelyk verzogt, zig by de voorgenoemde Gewesten te voegen; verschilden: dringende byzonderlyk Utrecht daar op, dat, alvoorens met Groot-Brittannie of eenige andere Mogendheid te handelen, de stand der zaaken ter kennis van den Koning van Frankryk diende te worden gebragt, met verzoek, van deeze zyde, om, daar op, deszelfs meeninge te mogen verstaan. Men merkte hier tegen, ter Generaliteit, aan, dat het der Kroone van Engeland, na dat zy reeds haare denkenswyze, in 't uiterste en geheimste vertrouwen, aan den Staat hadt medegedeeld, ten hoogsten zou moeten stooten, wanneer men, hier te lande, het vaststellen der te neemen maatregulen in deezen wilde doen wagten naar, of doen afhangen van, de denkenswyze van Frankryk, 't geen in het Verbond, over welkers nakooming gehandeld wierdt, niet begreepen was, behalven dat ook zodanig een stap, naar 't oordeel hunner Hoogmogendheden, niet strookte met de vryheid en waardigheid van dit Gemeenebest. (*r*) Maar, om evenwel, nopens een werk

(*q*) Resol. Staat. Gener. 20 Maart 1741. en Secr. van Holl. 24 Maart 1741. *bl.* 705.

(*r*) Extract uit Secr. Resol. der Staat. van Utr., in *Europ: Mercurius*, 26 Maart 1741. Resol. Staat. Gener. 26 Maart 1741. en Secr. Resol. Holl. 1 Maart 1741. *bl.* 705—714.

werk van zo veel gewigt, niet langer besluiteloos te blyven, om ook, zo veel mooglyk, alle verwydering tusschen de Gewesten voor te koomen, en om, eindelyk, geen voedzel te geeven aan 't nadenken, 't welk men, aan 't Hof van Versailles, ten opzigte der onderhandelingen met TREVOR, bereids hadt opgevat, wierden, op den 20 van Bloeimaand des jaars 1741, op voorstel van Holland, ter Generaliteit, de navolgende punten vastgesteld. Dat men, tusschen Groot-Brittannie en den Staat, vooreerst, nog in beraad zoude houden, op wat wyze elkander', in tyd van nood, by te springen: dat men het antwoord des Konings van Pruisse, op 't verzoek, door hunne Hoogmogendheden, aan dien Vorst, gedaan, zoude afwagten, alvoorens zig, in sterke bewoordingen, aan hem te verklaaren: dat men, by de Koninginne van Hongarye, allen aandrang zou gebruiken, ten einde zy zig met zyne Pruissische Majesteit mogt tragten te verstaan, haar, niet te min, verzekerende, dat Groot-Brittannie en deeze Staat den zelfden goeden wil hielden, om aan hunne verbintenissen te voldoen, „ so verre het doenlyk en, „ voor de Koninginne, dienstig zou worden „ bevonden:" eindelyk, dat men ook, by 't Hof van Rusland, door 's Lands Gezant te Petersburg, zou doen onderstaan, wat zyne Rus-Keizerlyke Majesteit, ter ondersteuninge der Koninginne, zou willen doen? Dit besluit wierdt, in overeenkomst met TREVOR, daadlyk, werkstellig gemaakt en, wyders

ders, by afzonderlyke Resolutie, ten zelven dage, verstaan, dat, door den Heere VAN HOEY, Ambassadeur van den Staat in Frankryk, aan den Kardinaal DE FLEURY zou worden betuigd: hoe hunne Hoogmogendheden, met bevreemdinge, het nadenken van die Kroon, nopens hunne onderhandelingen met TREVOR, verstaan hadden: dat de verbintenissen, in welke Groot-Brittannie, te gelyk met hun, ten opzigte van 't Hof van Weene, zig bevondt, overal bekend waren, en niet minder, hoe 't laatsgemelde Hof op de vervulling derzelven, te gelyk by zyne Groot-Brittannische Majesteit en den Staat, met alle kragt, hadt doen aandringen; waaruit, natuurlyk, gesprooten was, dat zy, met den anderen, in overleg waren getreeden, wat in deezen te doen? dat zy, daaromtrend, voor als nog, niet verder gegaan waren, dan om den Koning van Pruisse aftemaanen van zyne onderneeminge op Silezie, en om der Koninginne van Hongarye kennis te geeven, zo van die afmaaninge, als van hunne bereidwilligheid, om haar, zo er geen ander middel overbleeve, den verschuldigden bystand te doen. Dat hunne Hoogmogendheden, 't gewigt kennende, 't welk de Koning van Frankryk ten deezen konde toebrengen, en op zyner Majesteits vriendschap vertrouwende, nimmer voorneemens geweest waren, om deeze onderhandeling voor hem te verbergen, maar 't egter onvoeglyk hadden geoordeeld, daarvan openinge te doen, voor de raadpleegingen over dat werk waren afgeloopen. Dat zy nu, ter bekooninge hunner hoogagtinge voor den Ko-

 ning

ning van Frankryk en den Heere Kardinaal, dit alles, in vertrouwen, aan den laatsgemelden bekend maakten, met betuiginge, dat het niet slegts van byzondere kragt, maar hun, ten hoogsten, aangenaam zoude zyn, indien zyne Allerchristelykste Majesteit gelyke afmaaninge aan 't Hof van Berlyn geliefde te laaten doen, en, wyders, zodanige middelen in 't werk stellen, als zyne wysheid en menschlievendheid, voor de rust van Europa, meest gepast zoude agten. Vier dagen daaraan, gaven de Algemeene Staaten ook kennis van hun gemaakt overleg met Groot-Brittannie aan den Markgraave DE FENELON. Doch, in dit alles, hadden Utrecht en Stad en Lande, ter Generaliteit, niet toegestemd en, by aantekeninge, verklaard, dat zy, in eene zaak, welkers gevolgen zy beschouwden, den Staat en geheel Europa in een gevaarlyken oorlog (die er ook op volgde) te kunnen wikkelen, door de vyf overige Provintien niet konden worden overstemd, en betuigende, onschuldig te willen gehouden worden voor de onheilen, welken, daaruit, ten eenigen tyde, byzonderlyk uit hoofde van 't ongenoegen, by Frankryk, nopens de agterhoudenheid der Republiek, opgevat, zoude mogen spruiten. (s) Ook liet de Kardinaal, na verloop van eenige weeken, door FENELON, de Algemeene Staaten, naamens den Koning, wel dank-

(s) Secr. Resol. van Holl. 25 Maart en 15 April 1741. bl. 715 — 718 en van 10 Mey 1741, bl. 742 — 757: in welke ook de Resolutie der Generaliteit, van 20 en 24 April 1741, met de daar tegens gedaane, Aanteekeningen, gevonden worden.

dankzeggen, voor de gedaane kennisgeevinge, maar met byvoeginge, dat zyne Majesteit, genoegzaame preuven gegeeven hebbende van zyne geneigdheid tot vrede, zig ook, gaarne, zou willen leenen, om 't geschil des Konings van Pruisse met de Koninginne van Hongarye te helpen byleggen, „ indien hy van 't voor- „ geslagen plan van bevreediging onderrigt „ ware, en zyne goede diensten van nut „ konden zyn: maar dat die onderhande- „ ling, reeds voor zo lange, begonnen was „ door andere Mogendheden, en de ver- „ zoening, waarschynlyk, reeds zo ver „ gevorderd, dat 's Konings tusschen- „ komst, tegenwoordig, geheel overbodig „ scheen." (*t*)

Men zag, uit dit staaltjen, zeer ligtelyk, de meening van het Fransche Hof, en onze WAGEN. hadt het oog op deeze plaats, toen hy, zeer wel, zeide, dat het zelve Hof *geweigerd* hadt, de hand te leenen aan de onderhandeling (*u*) tot verdrag, 't geen, van deeze zyde, was voorgeslagen. De Gezanten van Frankryk, Engeland en der Koninginne lieten, ten deezen tyde, geene moeite onbeproefd, om de onderscheiden Gewesten tot de verschillende gevoelens hunner meesteren over te haalen. De Engelschen klaagden, dat hunne Hoogmogendheden te lang draalden, met te voldoen aan den duidlyken letter van een wettig Verbond. (*v*)

Frank-

(*t*) Secr. Resol. van Holl. 20 Mey 1741, *bl.* 765 en 766.
(*u*) WAGEN. alhier, *bl.* 327, r. 15, v. o.
(*v*) Geschreeven Aanteek. van dien tyd: op 15 Apr 1741.

Frankryk en zelf Pruissen oordeelden, dat men, hier, het hoofd te veel liet hangen naar de Britten, en dat deezen 't oog van den Staat alleenlyk op 't bovengemeld Verbond wilden vestigen, om deszelfs aandagt aftetrekken van de voordeelen, die Engeland, thans, in de Spaansche West-Indien behaalde, alwaar dat Ryk een' geweldig overwigt van magt ftondt te verkrygen: een zaak; zeide men; welke de Regeering hier te Lande, voorheen, altyd gevaarlyk geagt en, met allen yver, hadt tragten tegen te gaan. (w) Holland, ondertusschen; in welk Gewest, egter, Dordrecht en Amsterdam meest voor 't beraaden met Frankryk waren; (x) neigde 't sterkste, om der Konin-

(w) Brieven van M. v. HOEY, 23 Juny 1741. p. 4. 25 Febr. 1742. My was ontschooten, hier boven, bytevoegen, dat sommige Provintien, met naame Gelderland en Stad en Lande, ter Generaliteit hadden voorgeslagen, dat de algemeene Staaten, hunnen dienst aan Spanje en Engeland, ter bemiddeling der geschillen tusschen die kroonen, moesten aanbieden, Ook kwam, reeds ten jaare 1740, het berugte Plan van den Abt van St. PIERRE in 't licht, by 't welke hy aan de hand gaf, dat Frankryk en de Staat, aan de Afgezanten der twee strydende Mogendheden, hunne bemiddeling, in den Hage, moesten doen voorslaan: dat men moest zien een stilstand van wapenen, op zekere voorwaarden, voor drie jaaren, te treffen; dat, binnen dien tyd, de wederzydsche geld-eisschen, zo als b. v:, die was van de Zuidzee-Maatschappye, moesten worden afgedaan in den Haage, by meerderheid van stemmen der der Afgezanten van Frankryk, der Vereenigde Nederlanden, Portugal, Zweede, Denemarken, den Keizer, Sardinie en Napels, en dat, wyders, 't hoofd-verschil moest worden uit den weggeruimd, door drievierde der Leden eener steeds aanblyvende, Vergadering (*Diète Generale*) van Europa, op de wyze van die te Regensburg, by schriftelyke toestemminge en verband der voornaamste Mogendheden, op te regten te Utrecht, met inzigt, om op dien voet, eene altyd duurende Vrede te doen bloeien. (*) Dan dit was ligter te bedenken dan uittevoeren, en bleef eene Vrede op 't papier.

(x) Geschreeven Aanteek. van dien tyd, op 11 *April* 1741

(*) Secr. Resol. Holl. 25 Sept. en 11 Oct. 1741, *bl.* 88 en 804. Hist. DE CHARLES VI. *Tom.* 6. *p.* 55—77.

ninginne de verzogte hulpe toe te staan, en besloot, de overige Provintien te verzoeken, om den ernstigen aandrang haarer Majesteit en de duidlykheid van het Traktaat te overweegen: maar, daar allen zig niet, even zeer, van die duidlykheid overtuigd hielden, hadt het veel moeite in, dit verzoek, by sommigen, smaaklyk te maaken. Ook hadt men naauwlyks, in Frankryk, der Staaten meeninge, nopens de derde vermeerderinge van Landtroepen, verstaan, of de Kardinaal DE FLEURY en de Sekretaris van Staat, AMELOT, gaven aan 's Lands Ambassadeur VAN HOEY te kennen, hoe men, ten Hove, dit niet anders beschouwde, dan als wilden hunne Hoogmogendheden een' algemeenen oorlog tegen de Fransche Kroon onderneemen. Men gelastte den Gezant, het tegendeel van dien te vertoonen, en, hoe men, hier te Lande, niets anders wenschende dan 't vreedzaam genot zyner bezittingen, en slegts verdeedigende, geene beschaadigende, Verbonden hebbende, tegens eenige Mogendheden hoegenaamd, alleenlyk tot die vermeerderinge gekoomen was, uit aanmerkinge der meenigvuldige Troepen van verscheide Vorsten, welken onze landpaalen omsingelden. De FLEURY beantwoordde dit flaauwelyk. (y)

Terwyl men dus oneens was, in deeze Gewesten, over het al of niet gewapend bystaan der Koninginne van Hongarye, bragt een huislyk geschil de gemoederen nog

(y) Secr. Resol. v. Holl. 1 Dec. 1741. bl. 108 — 110. Resol. Staat. Gener. 19 Jan. 1742. *Lettres du Cardinal de* FLEURY, à M. VAN HOEY, 18 Jan. 1742.

nog eenigsints meer, aan het gisten. LUBBERT ADOLF TORCK, Heer van Rozendaal en Pettecum, met den eersten van Bloeimaand deezes Jaars 1741, beëedigd zynde, als gewoon Lid in den Raade van Staate, wegens Gelderland, bleef aanhoudend verschynen in het Kollegie der Admiraliteit te Amsterdam, in 't welke hy, wegens dezelve Provintie, reeds verscheiden jaaren bevoorens, gezeten hadt (z). De Afgevaardigden van Holland ter Vergadering der Algemeene Staaten, oordeelende, dat deeze daad niet slegts zonder voorbeeld was, maar ook aanloopende tegen het 3 Artikel der Instruktie van den Raade van Staate en tegen de 48 en 49 der Admiraliteiten, gaven, daarop, aan hunne Hoogmogendheden in bedenken, of niet behoorde te worden verklaard, dat de twee gemelde *Commissien*, door één en denzelfden persoon, niet gelykelyk konden worden bekleed, en dat, dierhalven, den Raade ter Admiraliteit te Amsterdam moest worden aangeschreeven, reden te geeven, waarom zy den Heere TORCK, aanhoudend, tot hunne raadpleegingen hadden toegelaaten, schoon hun niet onbekend konde zyn, dat hy reeds zitting in den Raade van Staate genomen hadt. Men maakte dit voorstel *commissoriaal*, ter Generaliteit (a) en, op den 19 van Bloeimaand, wierdt voor *Rapport* uitgebragt, dat

(z) Ik vinde hem op den naamlyst der Gekommitteerde Raaden ter Admiraliteit van Amsterdam, reeds sedert Mey 1717, en, onmiddelyk, na hem in Mey 1744; JAN HENDRIK VAN LYNDEN, *tot Ressen*. Zie *l* c. *bl.* 12.

(a) Resol. van Holl. 21 Mei 1741. *bl.* 381.

dat, wyl er geene verbiedende Wet of Resolutie was, de Heer TORCK, in beide Kollegien konde blyven zitten, tot zo lange, zodanig eene Wet by de Bondgenooten zou gemaakt zyn. Vier Provintien, Gelderland, Utrecht, Overyssel en Stad en Lande, omhelsden dit gevoelen. Zeeland, wiens Afgevaardigden het, ten deezen, onder den anderen oneens waren; konde geen stem uitbrengen. Holland nam het over, en alzo, des onaangezien, 't besluit, by overstemming, door de vier bovengemelde Provintien, wierdt opgemaakt en genomen, weder sprak dit Gewest het zelve, en deedt aantuiginge voor de Heeren, hunne volmagtigers, met voorbehouding van derzelver vrye raadpleeginge. Friesland voegde (*b*) zig by dat gevoelen. Doch de Staaten van Holland, des anderen daags, dit werk overweegende, verstonden, dat, wel verre van in het genomene Generaliteits besluit te berusten, het zelve, met alle kragt, diende te worden tegen gegaan. Zy stelden, egter, vast, dat, alvoorens tot sterkere maatregelen te koomen, men, nogmaals, tragten zoude, 't gezegd besluit te doen intrekken, en, in plaatse van dien, doen verklaaren, dat, zo in dit geval, als in anderen, „ niemand, te gelyk, zittinge konde hebben „ in meer dan één van de Generaliteits Colle„ gien van den Raade van Staate, Generali„ teits Reekenkamer en Admiraliteiten," immers, dat men, in deezen, met geene overhaas-

(*b*) Resol. van Holl. 19 Mey 1741. bl. 407 en 408.

haastinge zou mogen te werk gaan, maar, in aanschouw der gedaane overneeminge van deeze Provintie en die van Friesland, 't besluit, vooreerst, zou dienen op te houden, tot dat men de meeninge der Bondgenooten zelven zoude hebben verstaan. Om meerder ernst te doen blyken, zonden hunne Edele Grootmogendheden, ten zelven dage, zeven buitengewoone Afgevaardigden, uit hun midden, ter Vergaderinge der Algemeene Staaten, met last om, aldaar, nevens de gewoone Afgevaardigden, een wydloopig Vertoog te doen, ter staavinge van derzelver gevoelen en wederlegginge van het verschillende, en, zo zulks van geen vrugt mogte zyn, te verklaaren, dat Holland, hoe ongaarne ook, zig verpligt vonde „ de goede ordre en gronden „ van de bestiering en Regeering van de „ zaaken van de Unie — te *maintineeren*, en, „ *omni modo*, het *effect* van die *Conclusie* te„ gentegaan en te beletten." Ook besloot dit Gewest, in dat onverhoopt geval, den Bondgenooten schriftelyke kennis te moeten geeven van het gebeurde, en te verzoeken, de handen, tot weeringe van oneenigheden, met hunne Edele Grootmogendheden, in een te slaan, en den Hollandschen Raaden en Ministers van het Kollegie der Admiraliteit te Amsterdam te gelasten, om, midlerwyl, den Heere TORCK, van de zitting in 't zelve Kollegie te weeren, immers, en in allen gevalle, met hem niet te zitten, of in eenige *Besoignes* te treeden, en, zo hy, 't zy alleen, 't zy met andere Raaden, zaaken, tot de Admiraliteit betreklyk, zou willen behandelen, als dan aan elk' een' te verbie-

den

den, hem te gehoorzaamen. Van al 't welk ook kennis wierdt gegeeven aan Burgemeesteren der Stad Amsterdam. (c)

De bezending ter Generaliteit deedt geen vrugt. De Hollandsche Afgevaardigden boodschapten terug, dat de vier Provintien zig beroepen hadden op zeker gebeurde in den jaare 1718, toen de Heer RIS, zittinge den Raade van Staate vergund was, schoon hy Equipagiemeester was gebleeven van het Kollegie ter Admiraliteit in West-Friesland en het Noorder-Kwartier, en dat, zy onverzetbaarlyk by hunne gevoelen volhardende, de Hollanders zig met eene sterke aanteekening; houdende de bovengemelde Verklaaring; hadden moeten dekken. De Staaten van Holland gingen, toen, over tot de aanschryving aan de Bondgenooten, agtende en hun vertoonende, dat het geval van den Heere RIS of anderen, die Bedienden, en geenzints Leden, van de Admiraliteiten waren geweest, niet gelyk was aan dat van den Heere TORCK. Ook zonden zy, nu, den reeds vermelden last, tot weering van dien Heere, aan de Hollandsche Raaden ter Admiraliteit van Amsterdam af. (d) Deeze hier van, daadlyk, aan 't Kollegie, ten byzyn van den Heere TORCK, kennisse gegeeven hebbende, antwoordde de laatsgemelde, dat hy de Resolutie van Holland hieldt voor kwalyk genomen,* en dat hy zyne zittinge niet ruimen zoude, alvoorens de Algemeene Staaten eenen anderen, in zyne plaats,

* *Informeel*

(c) Resol. van Holl. 20 Mey 1741, *bl.* 409—415.
(d) Resol. van Holl. 23 Mey 1741. *bl.* 416—418.
(e) Resol. van Holl. 25 Mey 1741. *bl.* 420 en 421.

plaats, hadden benoemd. De Friesche en Groningsche Raaden voegden zig, toen, by de Hollandsche, en de Heer APPIUS, wegens Stad en Lande voor zittende, verklaarde, dat, zo de Heer van Rozendaal zig niet geliefde te verwyderen, hy ook niets in omvraage zoude brengen. Doch dit deedt geene uitwerkinge. De Vergadering wierdt dan gescheiden. Maar toen men dezelve, den volgenden dag, weder opende, de Heer TORCK wederom aanweezig was, en de Voorzitter hem af vroeg, „ of hy nog van *inten-* „ *tie* bleef den Raad bytewoonen?" 't geen hy, met *ja*, beantwoorde, schelde de President, liet den Ontfanger-Generaal, nevens den Equipagiemeester, binnen koomen, en gelastte hun, geene bevelen aftevaardigen, ten zy, door hem zelven en den Sekretaris geteekend: ook beval men elk eenen, overeenkomstig de Hollandsche Resolutie, den Heere TORCK niet te gehoorzamen: waarin, by de Officieren en Bedienden, Ingezeetenen van deeze Provintie, geene de minste bedenklykheid gemaakt wierdt. Om, verders, alle daadlykheden voortekoomen, kwam de Raad niet meêr, in zyne gewoone Vergaderplaats, by een, maar in den omtrek van het Hof, aan het Huis van den Heere VAN DEN BOETZELAAR, zitting hebbende wegens Holland: alwaar de loopende zaaken wierden afgedaan. (*f*) De Algemeene Staaten hadden, ondertusschen, op voorstel van Gelderland, de Re-

(*f*) Resol. van Holl. 26 en 27 Mey 1741. *bl.* 423 en 426.

Resolutie, by hun, nopens dit werk, genomen, ook aan den Raad der Admiraliteit te Amsterdam afgevaardigd: maar, daar hunne Edele Grootmogendheden aan de Hollandsche Raaden verboden hadden, dezelve te eerbiedigen, wierdt zy ter zyde gesteld.

Men handelde dus, ter Admiraliteit van Amsterdam, naar 't Besluit van Holland: doch 't geschil zelve was, daar door, niet ten einde gebragt. De vier Provintien; die het met de laatsgemelde oneens waren; bragten, in 't begin van Zomermaand, hunne tegen aanteekeninge ter tafele der Algemeene Staaten. Zy beklaagden zig, dat Holland de Resolutie der algemeene Staaten beschouwde, als, by overhaastinge *, genomen, daar zulks niet was geschied, dan na gehouden *Besoigne*. Ook hadt Rozendaal zig, midlerwyl, naar den Haage, ter waarneeminge zyner *Commissie* in den Raad van Staate, begeeven en, by *Requeste*, aan hunne Hoogmogendheden verslag van zyn wedervaaren gedaan, met verzoek, om, door dezelven, te worden gehandhaafd. (g) Doch, eerlang, liepen ook de antwoorden der Bondgenooten zelven ter Generaliteit en by Holland in, waaronder die van Gelderland, aan hunne Edele Grootmogendheden, verre de wigtigste was en, voornaamelyk, hier op ter neder kwam. Dat zy, ten allen tyde, geneigd tot onderhoud van eensgezindheid en onderling vertrouwen onder de Bondgenooten, ook, altoos,

* *Praecipitence*

(g) Resol. van Holl. 9 Juny 1741. *bl.* 426—444.

altoos, byzonderlyk letten zouden op de verzoeken, door Holland voorgesteld, doch, des niet te min, zig, in deezen, met dit Gewest niet voegen konden, laat staan, door hunne toestemminge en goedkeuringe, de onderneeminge bekragtigen, die het zelve hadt gelieven werkstellig te maaken, om der Generaliteits Resolutie haar vermögen te beneemen. Dat de vraag, „ of een Heer, *ge-introduceert* en *sessie* hebbende in den Raad „ van Staate, by *continuatie* mogt blyven „ *fungeeren*, als Raad ter Admiraliteit," ontegenzeglyk, door de gezamentlyke Bondgenooten moest onderzogt en beslist worden: dat, ter oplossing deezer vraage, by de Algemeene Staaten, op den twaalfden van Bloeimaand, te regt, een voorstel was gemaakt: dat de Resolutie, daar nopens, na gehouden *Besoigne*, by meerderheid, genomen, wettig was, om dat deeze zaak niet onder die geenen behoorde, tot welken, naar 's Lands grondwetten, eenpaarigheid vereischt wierdt: dat de Raaden ter Admiraliteit verpligt waren geweest, die Resolutie te eerbiedigen: dat het tegendeel te stellen, 't zelve zyn zoude, als te beweeren, dat die Raaden geen Generaliteits Kollegie uitmaakten: dat ook de eed, by de Bondgenooten, ten jaare 1635, vastgesteld, als dan zou moeten veranderd worden, en dat het geenzints aan de Admiraliteiten voegde, te onderzoeken, of de Resolutien hunner Hoogmogendheden eenpaariglyk waren genomen of niet, nadien, daardoor, een onderschikt Kollegie, zig het oordeel zou aanmaatigen over 't gedrag der

Ver-

Vergaderinge, aan welke het ondergeschikt was: 't geen zeer ongerymde gevolgen stondt na zig te sleepen. Dat zy, dierhalven, den Heere van Rosendaal niet uit de *Besoignes* hadden moeten sluiten, noch, buiten nood, en tegen de uitdruklyke woorden hunner Instruktie, de Vergadering naar elders verplaatsen, maar de Resolutie der Algemeene Staaten, van den jaare 1687, hadden moeten nakoomen: by welke hun verboden wierdt, de bevelen der Staaten van eenige Provintien, buiten kennisse hunner Hoogmogendheden, te volgen. Dat, uit dit laatste, voortvloeide, hoe ook de Provintie van Holland te ver gegaan was; alzo deeze, door een' last, houdende niet alleenlyk aan hunne Raaden, maar ook aan de Ministers der Admiraliteit, zig niet slegts hadt onttrokken aan den eed der Generaliteit, maar zig ook, met uitsluitinge der Bondgenooten, de opperste magt * hadt aangemaatigd over de Bediendens der algemeene Staaten: Dat, dus doende, het toelaaten der Leden in de Admiraliteit van Holland alleen zou af hangen, welk Gewest zy niet hoopten, zulk een willekeurig voornemen te hebben, voor 't vervolg: alzo zy dit, volgens eed en pligt, zouden moeten tegengaan. Dat Holland, 't was waar, zyn verrigte hadt zoeken te verdeedigen: dat het zig hadt beroepen op de Instruktien van den Raad van Staate en der Admiraliteit, by welken de Leden verpligt wierden tot eene aanhoudende zittinge, ter plaatse, daar zig die Kollegien bevonden: maar dat al 't geene, daar ter plaatse, van die aanhoudende zittingen gezegd wierdt, baarblyklyk buiten zwang was: dat het zelf-

* *Souvereinegaarde.*

de ook, nopens den Sekretaris, was vastgesteld, en dat egter een Sekretaris der Admiraliteit, ten jaare 1679, in de Generaliteits Rekenkamer was afgevaardigd geweest: dat men zeide, hoe het bewijs van een' Sekretaris tot een Lid van 't Kollegie niet doorginge; maar dat het hun, in tegendeel, zelfs sterker toescheen, alzo een Sekretaris alleen, en dus zyne gedurige aanwezenheid meerder noodig was: dat men, verder, tegenwierp, 't oppergezag *van den Raad van Staate over de Admiraliteit; dan dat, die zaak zo klaar niet was, en, zo zy het al ware, was 't niet vreemd, dat dezelfde persoon in twee Kollegien, 't een ondergeschikt aan 't andere, zitting hadt. 't Voorbeeld van den Equipagiemeester Ris was hier een spreekend bewys van. 't Voorgeeven, als was men van deezes Ambtbediening niet onderrigt geweest, hadt geen' schyn, en kon, in alien gevalle, niet gezegd worden van den Heere DAMAS VAN SLINGELANDT, die, Ontfanger der *Convoyen* en *Licenten* zynde, in 't Jaar 1731, Lid van den Raad van Staate wierdt. In 't jaar 1719, hadt Holland zelve eenen Raad ter Admiraliteit, buitengewoonlyk, naar de Generaliteit willen afvaardigen. Hunne Hoogmogendheden hadden, ja wel, hierin, toen, zwaarigheid gevonden: maar 't was een groot onderscheid, te gelyk zitting te hebben by hoogstdezelven, en in een Kollegie, welkers Leden, door hun, op voorslel der Provintien, wierden afgevaardigd, of wel in twee Kollegien, die, beiden, in eed der Algemeene Staaten stonden. Geenfints streek het ook met de tegenwoordige denkwyze van Holland, dat die Provincie den Heer

* *Super-intendentie.*

Heere PIETER STEIN, schoon Commissaris en Equipagiemeester van de Admiraliteit van Amsterdam, en Zeeland, tot Gekommitteerden Raad, hadden aangesteld en, in die hoedanigheid, by hunne Hoogmogendheden doen verschynen. Gelderland hadt dan, om deeze en meerdere redenen, het verrigte hunner Afgevaardigden ter Generaliteit goedgekeurd, te meer, daar men, daaglyks, ondervondt, dat Holland Bewindhebberen der Oost en West-Indische Maatschappyen; welker ambten zeer omslagtelyk waren; in Generaliteits Kollegien afzondt, en Zeeland zyne Gekommitteerde Raaden; teffens Raaden ter Admiraliteit; gewoon was, ter algemeene Staats-Vergadering af te vaardigen, alwaar zy, zo ter hooggemelde Vergadering, als in 't *Besoigne* met de Admiraliteiten, in een en dezelfde zaak, hun *Advis* uitbragten: 't geen veel tegenstrydiger scheen, dan het punt in verschil, nadien de zaaken, den Raad van Staate en den Admiraliteiten aanbevoolen, weinig of geene overeenkomst met den anderen hadden. Dat zy geene reden konden vinden, waarom men iets meerder, nopens Zeeland, zou behooren voorby te zien, en iets minders aan Gelderland betwisten, en wel, door 't neemen van feitelyke maatregelen, die, sedert den aanvang van dit Gemeenebest, zonder voorbeeld waren. Dat de Geldersche Afgevaardigden zelfs, aan de Hollandsche, een middel van vergelyk hadden voorgeslagen, naamentlijk, om 't Rapport, den 19 van Bloeimaand uitgebragt, niet tot besluit * te brengen, maar mede over te neemen, mits de zaak, ondertusschen, in zyn geheel

* conclu

heel bleeve: doch dat men dit geweigerd hadt: waar op, eindelyk, en dus niet by overhaasting, 't besluit was gevolgd. Dat zy, dierhalven, de Staaten van Holland verzogten, by nadere overweeginge, van hunne gevoelens af te zien, immers hunne bevelen, aan de Admiraliteit gegeeven, in te trekken, en den Heere van Rosendaal, onverhinderd, zyne bedieninge te doen waarneemen, tot dat, by de gezamentlyke Bondgenooten, eene wet of Resolutie, over de onvoeglykheid van een' Heer in twee Kollegien te zenden, zou zyn vastgesteld, waar toe zy geneegen waren, en zig aanbooden, een' vasten voet, voor het toekoomende, te helpen beraamen: verzoekende, dat hunne Edelmogendheden in deezen voorslag zouden bewilligen, terwyl zy, anderssints, zig, voor alle kwaade gevolgen, onschuldig hielden (h).

Ik weete niet, dat, op dit stuk, te rug geschreeven wierdt, van de Hollandsche zyde, 't geen ook, veelligt, nog grooter verwyderinge zou gemaakt hebben. Doch, eerlang, ontvongen, zo die Provintie als Gelderland, de antwoorden der overige Bondgenooten, op hun voorig aanschryven. Zeeland en Friesland verklaarden zig, nopens 't verschil zelve, voor 't gevoelen der Hollanderen: in Utrecht, was; op 't Rapport van een hier nopens gehouden Besoigne; door de twee voorzittende Leden geen *Advis* uitgebragt, en de Stad hadt het overgenomen. Overys-
sel

(h) Resol. van Holl. 20 July 1741, bl. 579 — 598.

sel begreep, dat de meerderheid der Generaliteit niet te berispen was: maar allen, die zig verklaarden, oordeelden evenwel, dat de twee twistende Gewesten te ver gegaan waren, en beklaagden zig, byzonderlyk, over de bevelen, door Holland, aan de Admiraliteit gegeeven, verzoekende daarom, dat die Provintie, op eene voldoende wyze, alle verdenking wilde wegneemen, van zig, ten deeze, eenig gezag boven de andere Bondgenooten te willen aanmaatigen. Zy begreepen voorts, dat, om, ten nutte van 't Gemeenebest, in deeze gevaarlyke tyden, de eendragt te doen herleeven, men zig niet moest ophouden, met het onderzoek van 't geschil; maar, de zaak opneemende, zo als zy lag, op de vriendlykste wyze, tot het beste einde brengen, om welke reden zy aan Gelderland hadden verzogt, een' anderen, in plaatse des Heere *van Rosendaal*, ter Admiraliteit van Amsterdam afteveerdigen, en aan Holland, om de gegeeven bevelen intetrekken en, met de overige Bondgenooten, zig te vereenigen, tot het neemen eener * verbiedende wet, ter Generaliteit, by welke wierdt vastgesteld, dat een en dezelfde persoon, voortaan, in twee Generaliteits Kollegien niet zou mogen zitten. Holland verklaarde, daarop, zeer spoedig lyk, ter Algemeene Staats-Vergadering, geen 't minste voorneemen gehad te hebben, om, aan zig in 't byzonder, eenig gezag aantemaatigen, 't welk den Bondgenooten in 't gemeen toekwam, maar deezen weg te hebben ingeslagen, om dat zy hun de eenigste was toegescheenen, die de zaak in zyn geheel, en de vrye * raadpleeging open, konde houden, zo voor

* prohibitoire.

* deliberatie

voor de verdere Bondgenooten, als voor zig zelve. Ik vinde niet, of dit Gewest, wyders, haare bevelen, en Gelderland de *Commissie* des Heeren van Rosendaal, met der daad, introk. Doch 't schynt, dat ROSENDAAL zig uit de Vergadering onthieldt: (*i*) schoon hy, ten jaare 1745 en 1746, onder den Ontvanger der vry- en geleigelden te Arnhem, deedt bekommeren de penningen, welken hij, „ van drie „ jaaren, *tractementen*, baten en *emolumenten*, „ vermeende te moeten hebben, als, in 't Kol„ legie ter Admiraliteit Amsterdam, *sessie ge„ had hebbende, sedert* 1 *Mey* 1741, *tot den „ laatsten Mey* 1744." De Admiraliteit bragt dit ter kennisse der Algemeene Staaten, die, zo ik meene, in 't laatst van den jaare 1746, besllooten, om, tot het maaken van een einde aan dit werk, de Admiraliteit te Amsterdam te magtigen, tot het, aan Gelderland, ter hand stellen van zodanige gelden, als aan een Heer, wegens die Provintie, van Mey 1741 tot 1751, „ *gecommitteerd*, „ *soude hebben* „ *gecompeteerd*: om, daar mede, naar goedvin„ den te handelen", mits de twistgedingen en bekommeringen in Gelderland wierden vernietigd; en zodanige verbiedende wet, in deezen, wierde vastgesteld, als op welke, voorheen, zo dikwerf, te vergeefsch, was aangedrongen (*k*).

Bl. 360. r. 5. „ Stad *en* Lande *was* nog niet begonnen *met het* aanwerven *der man-*

schap

(*i*) Resol. van Holl. 21, 25, 27 July en 28 Aug. 1741. *bl.* 591—598. 607 en 608; 616-614; 646—659.

(*k*) Resol. van Holl. 2 July en 16 Dec. 1746. *bl.* 418 en 768, 799.

schap van de derde vermeerdering." Schoon dit Gewest zyne stem wel tot dezelve vermeerdering gegeeven hadt, bleef het, egter, zyn geldelyk aandeel schuldig, zonder genoegzaame gerustheid te geeven, voor de voldoening van dien, binnen een' bepaalden tyd. Dit gaf oorzaak, dat de Algemeene Staaten, in Hooimaand deezes jaars, beslooten, om eene bezending, uit hun midden, derwaarts te doen, die, kort daar aan, wierdt werkstellig gemaakt: wordende, door Holland, daar toe benoemd de Heer JACOB BISDOM, Raad en Pensionaris der Stad Delft. Doch de Staaten van Stad en Lande weigerden gehoor aan die Bezendinge, en gaven, sedert, slegts flaauwe hoop van betaalinge, tegens het eerstkoomende voorjaar (*m*).

In 't begin van dit jaar 1742, wierdt Delft gedreigd met een' soortgelyken ramp, als haar, ten Jaare 1654, wedervaaren was. In de Kruidmakery, een vierde deel uurs bewesten die Stad, vloog 't Korrel- en Stookhuis, nevens een Kagchel, met kruid gevuld, onder twee vreeslyke slagen, in de lucht. Er raakten, by die gelegenheid, eenige Hooizolders in brand, doch het gelukte der goede zorge van de Delfsche Regeeringe, 't nabyzynde Kruidmagazyn voor dien ramp te beveiligen. Met dat al, waren agt Kruidmolens vernield, de Kruidmakery byna verwoest, eenige arbeiders en paerden, aldaar, gedood, boomen uit den grond gerukt en de

(*q*) Resol. van Holl. 18 Sept. en 21 Dec. 1741. bl. 724, 739, 940 en 941.

de, byliggende, Landeryen schier omgekeerd. In Delft zelve, waren, aan de westzyde en in de *Watersllootsche Buurt*, aan veele Huizen, de daken af- de glazen in-geslagen: ook hadden zommigen, van binnen; daar zelfs gesllootene deuren van hunne grendelen los sprongen; eenige schade geleeden (*n*).

Bl. 403. r. 1. „ *De* Kardinaal DE FLEURY, *die*, *zo men zig plagt te* verbeelden, doorgaans *tot* Vrede geraaden *hadt*." De Ambassadeur VAN HOEY bevestigt, in zyne Brieven, styf en sterk, dat de Kardinaal, tot het uiterste zyns leevens, in dit gevoelen bleef, en, schoon men, op het zeggen van 't Fransche Hof, altyd, niet aan kon, zie ik geene reden, waarom dit gevoelen, alhier, te verdenken (*o*). Frankryk hadt, door het verheffen des Keurvorsten van Beieren, tot den Keizerlyken troon, een gedeelte van zyn oogmerk bereikt: maar de bevrediging der Koningen van Sardinien en Pruisse, de aanhoudende nederlaag der Fransche Legers, en de vrees van Engeland en den Staat tot openbaare Vyanden te krygen, konden, myne's meenings, dat Ryk, in dit tydpunt, ter beveiliging van zig zelve, zeer wel naar Vrede doen verlangen.

Bl. 423. r. 3. „ Spaansch Esquader." Hier kwam niet van: ook was 't gebrek van penningen zo groot in Spanje, dat, naar de meeninge van sommigen, in 't geheele Koningryk, geene tien millioenen piasters

(*o*) Europ. Merc. Febr. 1742. *bl.* 143 en 144. Staat der Vereenigde Nederlanden, IV D. *bl.* 438 en 439.

(*n*) Brief van VAN H [illegible]Y, 27 Maart 1743.

ters, klinkende munt, voorhanden waren: 't geen men toeschreef, zo aan de kostbaarheid der Spaansche Legers in Savoije en den Kerklyken Staat, als om dat, geduurende den Engelschen oorlog, veel meer gelden uitgevoerd, dan, van de Westindien, ingeloopen waren (*p*).

Geduurende deeze onlusten, stierf de Heer FRANS VAN DER MEER, Ambassadeur van den Staat, aan 't Hof van Madrid. Onze WAGEN. en ik, na hem, hebben van dien Staatsdienaar moeten gewaagen, als van een der kundigste, doorzigtigste en arbeidzaamste mannen, die zig, thans, in 's Lands dienst bevonden, en op wiens schouders de belangen, niet alleen deezer Landen, maar der gezamentlijke Hanoversche Bondgenoten, aan het Spaansche Hof, een geruimen tyd, veiliglijk, gerust hadden. Steeds yverig voor de eere der Republiek en den bloei van haaren Zeehandel en Koopvaart, hadden zyne Meesteren hem, nog in Grasmaand deezes Jaars, met eenen byslag van vyf duizend gulden, begunstigd. Na zyn overlyden, wierden 's Lands zaaken waargenomen, door zynen Sekretaris GREFLEIN. Eerst in Wintermaand des Jaars 1746, wierdt de Heer JAN LODEWYK HAGANUS VAN WASSENAAR, in zyne plaats, door de Algemeene Staaten, tot Ambassadeur by 't Hof van Spanje, aangesteld. (*q.*) Bl.

(p) Brieven van den Heer VAN HOEY, van 25 Maart 1743. in de Verzaameling van *Secreete Staatspapieren* van den Heer Sekretaris der Staaten van Holland, Mr. W. BUYS.

(q) Resol. van Holl. 26 April 1743, *bl.* 23 . 16 Dec. 1746. *bl.* 763. WAGEN. Vaderl. Hist. 18 D. *bl.* 292, 447. en myne Aanmerk. 18 stuk, *bl.* 93, 94 en 127.

Bl. 450. r. 11. v. o. „ *Lieutenant-Admiraal-Grave.*" De Staaten van Holland hadden, ter gelegenheid deezer uitrustinge, eenige Vlag officieren aangesteld. Onder deezen was de Schout by Nagt Grave, tot Lieutenant Admiraal, by de Maaze, en de Kapitein Jan Taalman, tot dien zelfden rang, by het Kollegie te Amsterdam, bevorderd (*r*).

Bl. 452. r. 12. „ *Tot het* Gezantschap *aan den Koning van* Frankryk — *de Heer* van Wassenaar *aangesteld.*" Op 't laatst van Sprokkelmaand deezes Jaars, was ook, naar Engeland, in buitengewoon Gezantschap afgevaardigd de Heer Philips van den Boetzelaar, Heer van Nieuwveen en Lid der Ridderschap van Holland. Hy verbleef, zonder veel te hebben konnen slaagen, te London, tot in den Jaare 1745, waar na hy, in 't begin des Jaars 1746, op nieuw, derwaart gezonden wordende, in dat van 1747, weder te rugge kwam (*s*). 't Is my, uit de Staats-Papieren, toebehoord hebbende aan wylen den Heere Willem Buis; toen, eersten Sekretaris der Staaten van Holland en, voorheen, met zeer veel roem, in bezending, naar Groot-Brittannie en elders, geweest zynde (*t*); gebleeken, dat 't gevoel, 't geen sommige Staatsleden, met naame de Regeering der Stad

(r) Resol. van Holl. 18 Mey 1744. bl. 348 en 349.
(s) Resol. van Holl. 21, 27 Febr. 1744, *bl.* 175 en 116. 12 Febr. 18 Dec. 1745. bl. 108 en 1026.
(t) Wagen. Vaderl. Hist. XVII. D. *bl.* 271, 278 415, 488. en myne Aanmerk. op 't 17 Stuk, bl. 100, 104 - 106.

Stad Amsterdam, thans hadden, van 's Lands onvermogen, om, in een' oorlog deel te neemen, die den Ingezetenen de hoogste nadeelen stondt toe te brengen en de kasse te bederven, aanleiding gaf tot deeze, in zyn oogmerk zeer nuttige, zendinge: waar van ik, wyl myne Aanmerkingen, op dit XIX Deel, reeds tot een behoorlyk Stukjen zyn aangegroeid, by vervolg, gelegenheid hoop te hebben, om eenige breeder opgaave te doen.

Bl. 475. r. 15. v. o. „*De* eerste Griffier *der* Algemeene Staaten, Mr. FRANCOIS FAGEL, *in Slagtmaand* deezes Jaars, verzogt *hebbende*, ontslagen *te worden*, *werdt*, *door* zynen Neeve, Mr. HENDRIK FAGEL, opgevolgd." Reeds ten Jaare 1737, hadt de Griffier, FRANCOIS FAGEL, Man van uitsteekende kunde in onze en de Buitenlandsche zaaken, zyn ontslag verzogt. Maar de Bondgenooten, byzonderlyk Holland, ernstig by hem aanhoudende, om zyne hulp aan de Lande, in deeze drukkende tydsomstandigheden, al was het slegts voor één jaar, niet te onttrekken, voldeedt hy aan deezen wensch. Sedert evenwel, te meermaalen, zyn verzoek herhaald hebbende, wierdt hem 't zelve toegestaan, in Slagtmaand des Jaars 1744, toen hy den hoogen ouderdom van, byna, vyf en tagtig jaaren bereikt en den Lande, vier en zestig Jaaren lang, gediend hadt. Zyn Broeders Zoon en Opvolger, Mr. HENDRIK FAGEL, was, reeds ten Jaare 1742, van Commis der Algemeene Staaten, tot tweeden Griffier, aangesteld.

't Leo-

't Leven van den Griffier FRANÇOIS FAGEL is, door Jonkheer ONNO ZWIER VAN HAREN, beschreeven, maar, mynes weetens, nimmer gedrukt geworden (u).

Bl. 484. r. v. o. 14. „ 't Geschil — *is, tot hier toe*, nog niet beslist." Het Vergelyk, tusschen den Keurvorst van Beieren en dien van de Palts; van 't welk WAGEN., hier, gewaagt; is, op den 7 van Oogstmaand des Jaars 1756, by een Ryks-goedagten, bevestigd geworden (v).

Bl. 504. r. 9. v. o. „ *Het* Hof *van* Berlyn *scheen* — *te* gelooven, *dat er een* heimelyk Verdrag geslooten *was*, *tusschen de Hoven van* Weenen *en* Dresden." Het Hof van Berlyn bedroog zig hier in geenzints. Op den 18 van Bloeimaand deezes Jaars 1745, hadden de Koning van Polen en de Keizerin Koningin, te Leipzig, een naauw en geheim Verdrag, onder den anderen, geslooten, en zig, daar by, wederzyds, verpligt, de wapenen te blyven voeren, tot dat men niet slegts Silezie en 't Graafschap Glatz weder veroverd, maar den Koning van Pruisse verder te ondergebragt zou hebben, en zyn gebied in naauwer grenzen beperkt. De inhoud van dit Traktaat wierdt, in dien tyd, tusschen de twee verbindende Mogendheden, zorgvuldiglyk bedekt: maar, waar drong het scherpziende oog van FRE-

DRIK

(u) Resol. van Holl. 9 Jan. 1737. bl. 18, 17, 24 1738. bl 18—20. 28 Maart 1742. *bl.* 239. VAN HARENS *Geuzen*, in de *Ophelderingen*, bl. 303— 305. *Europ. Mercur.* Oct. 1746. bl. 278 en 179 en myne Aanmerk. in dit Stukje, bl. 8.

(v) PUTTER neueste Gesch. 33. p. 1227. § 530.

DRIK den II niet door? Voor 't overige is dit stuk, in Duitschland, eerst in 't Jaar 1756, doch, hier te Lande, denklyk, laater, bekend, immers openbaar, geworden, en dus geen wonder, indien onze WAGEN., by het stellen van dit zyn XIX Deel der *Vaderlandsche Historie*; 't geen, eerst in 1758, uitkwam; van het zelve, gelyk het schijnt, nog onbewust was. Men hadt 'er, onder anderen, zekere verdeeling by beraamd der Pruisissche bezittingen, welken men zou mogen veroveren, en het oog, ten dien einde; maar, zo als by de uitkomst bleek, vrugteloos; meest op Maagdenburg en den Saalkreits gewend (w).

DRUKFEILEN IN DIT STUK.

Bl. 10. r. 14, *Staat zeer verkeerdelyk* ,, aanvallende en verdeedigende" *lees* ,, verdeedigende"

(w) PUTTER neueste Gesch. 3 B. *p.* 1183 en 1184, (*a*). §502.

De Plaat van den Raadpensionaris HEINSIUS, agter dit Stuk te plaatzen, en naderhand by het inbinden, tegenover bladz. 76, van het 18 Stuk.

Mr. ANTONI HEINSIUS,
Raad-Pensionaris van Holland.

K. Pothoven naar 't Origineel van G. v. d. Eikhout by den Heer Burgem. van der Heim te Rotterd:

L. A. Claatjens, sculp.

BYVOEGSELS

EN

AANMERKINGEN

OP HET TWINTIGSTE DEEL.

BYVOEGSELS
EN
AANMERKINGEN
VOOR HET
TWINTIGSTE DEEL
DER
VADERLANDSCHE
HISTORIE
VAN
JAN WAGENAAR.

DOOR

Mr. H. VAN WYN, Mr. N. C. LAMBRECHTSEN,
Mr. ANT. MARTINI, E. M. ENGELBERTS
EN ANDEREN.

TE AMSTERDAM, BY
JOHANNES ALLART,
MDCCXCVI.

BYVOEGSELS

EN

AANMERKINGEN

OP HET

TWINTIGSTE DEEL.

Bl. 4. r. 11 „ *De Ambassadeur der Staaten in Frankryk vernam, al vroeg, dat het misnoegen tegen zyne Meesters toenam.*" Men begreep, thans, in Frankryk, dat aan de handelingen der Staaten, jegens dat Hof; „ men „ mogte zig (zo als men sprak) pynigen, zo „ veel men wilde; by geene mooglykheid, ee„ nen anderen zin kon gegeeven worden, dan „ dien van de daadlykste vyandschap". Men gaf dit den Heere VAN HOEY te kennen, met byvoeginge, dat Hunne Hoogmogendheden, langs deezen weg, „ den Staat tusschen den hamer „ en het aambeeld stelden", en dat zy, in plaatse van, door eene werkzaame vredelievendheid, de rust van 't Gemeenebest te verzekeren, zig den oorlog op den hals gehaald en Koning LODEWYK geregtigd hadden, om,

 hen

hen vyandlyk te behandelen, ook zonder 't voorafgaan van oorlogsverklaaringe. Men beriep zig, nopens dit laatste, op eene plaats van onzen beroemden De Groot, in zyn Boek van *Vrede of Oorlog*, alwaar geleerd wordt; dat de verklaaring van oorloge aan eene of meerdere Mogendheden (zo als dit, thans, werklyk plaats hadt, ten opzigte van Frankryk tegen Groot-Brittannie en Hongarye) moest verstaan worden, zig, van zelve, uit te strekken tot derzelver Bystanders, en dat, daarom, ook de Romeinen, den kryg aankondigende aan Koning Antiochus, niet goedgevonden hadden zodanige aankondiginge afzonderlyk te doen aan de Atoliers: alzo deezen, openbaarlyk, zyne zyde hielden. Van Hoey merkte hier wel op aan, dat, gelyk die algemeene Regel van de Groot aan veele uitzonderingen onderheevig was, het ook, hier, onnoodig zou zyn, over de toepassing derzelve op de Staaten te redentwisten, om dat het Fransche Hof, nog na de oorlogsverklaaringe, aan de bovengemelde twee Kroonen, by het *Reglement* van den 21 van Wynmaand laatstleeden, betuigd hadt, dat de Vrede tusschen Frankryk en deezen Staat bleef stand grypen. Doch, schoon men dit, op zig zelven, aan de Fransche zyde, niet wederspreeken konde, voerde men dien Gezant te gemoete: dat zyne Allerchristelykste Majesteit, tot overloopens toe, de maate aan hunne Hoogmogendheden hadt willen toemeeten, maar dat, des niet te min, na dien 21 van Wynmaand, de vyandlykheden, van deezen kant, zo zeer toegenomen waren, dat men ook, aan 's Ko-

nings

bings zyde, begreepen hadt, tot sterkere maatregelen te moeten over gaan (*a*).

Bl. 6. r. 2. „ *De* Vorst VAN WALDEK — *tot* Generaal *verheeven*." Die Vorst was, op den 19 van Sprokkelmaand deezes jaars 1745, door de Algemeene Staaten, aangesteld, tot „ *Generaal en chef, over de Troe-* „ *pes van den Staat, in de Nederlanden, ge-* „ *destineerd tot secours — der Koninginne van* „ *Hongarye en Boheeme*," en stondt, in die „ hoedanigheid, onder de bevelen des Hertoge van Kumberland, als „ *Commandant* „ *honorair en tituldir van de gantsche ge-* „ *confœdereerde Armée in de Nederlanden*," en van den Graave VAN KONIGSECK, als „ *Commandant en Chef, ad latus*". Ons Gemeenebest, zig geheel overgeevende en uitputtende ter hulp zyner Bondgenooten, die het, op drie plaatsen te gelyk, bystondt, en die zulks met geen gelyken yver, zo als verder, uit WAGEN, en deeze *Aanmerk.*, blyken kan, beantwoordeden, hadt, thans, zo binnen als buiten 's Lands, drie Opperbevelhebbers of *Generaals en chef*, in zynen dienst: naamlyk WALDEK, in de Nederlanden; SMISSAART, aan den Neder-Rhyn; en Graave MAURITS VAN NASSAU, in Groot-Brittannie. Friesland, egter, hadt den Vorst van WALDEK niet, voor Generaal, erkend (*b*).

(*a*) Brieven van den Ambassadeur VAN HOEY, van 9 April, 7 Mey en 29 Nov. 1745. In de *Verzameling van Sekreete Staatspapieren van den Sekretaris der Staaten van Holland* Mr. W. BUYS. Vergel., nopens het be-oorlogen zonder oorlogsverklaaring, WAGEN *Vaderl. Hist.* XIII. D. *bl.* 144.

(*b*) *Instructie* voor den Prins VAN WALDEK, in *Secr. Resol. van Holl.*, 30 April 1745. *bl.* 421. *Geschreev. Aantek. van dien tyd.*

Bl. 8. r. 6. „ *De Koning van Frankryk — toog, met het* grootste gedeelte zyner Troepen, *over de Schelde.*" Hy liet, voor Doornik, zeven en twintig Batailons en vyftien Esquadrons agter. Deeze meenigte, en dat de Vyand, met zyne Werken, reeds te digt aan de Stad genaderd was, stelde, volgens 't getuigenis der Franschen zelven, de Staatsche bezetting van Doornik in 't volstrekt onvermogen, om, geduurende den slag by Fontenoi, eenen uitval op de Belegeraars te konnen doen: die veelligt, andersints, van merklyken invloed op 't gevegt hadt konnen zyn (*c*).

Bl. 9. r. 6. „ *Naauwlyks een half uur, na dat* Appius *zyn post verlaaten hadt, werdt, in 't Vereenigd Leger, een* algemeen bevel *tot den* aftogt *gegeeven.*" Uit dit geval van Appius en 't gedrag van 't Regiment van Homburg, namen de Engelschen gelegenheid, om op de Nederlanders te smaalen, als hadden zy zig laffelyk gedraagen: doch zy wierden gelogenstraft, door een' Brief des Maarschalks van Saxen zelven, welke, aan eenen zyner Vrienden geschreeven en der Staaten Gezant van Hoey vertoond; de duidlykste getuigenisse gaf van den betoonden moed der onzen, en van de dapperheid, met welke zy, onder 't gezigt van den Franschen Veldoversten, zig, te midden van 't heevigste vuur, gedraagen hadden (*d*).

Den Vorst van Waldek en den Generaal van Crom-

(*c*) Brief van Hoey van 17 Mey 1745.
(*d*) Brief van van Hoey, 24 Mey 1745. *&c.*

CRONSTROM waren, elk, een paard onder 't lyf doodgeschoten. De Brigadier, Graaf VAN EFFEREN, stierf aan zyne wonden (*e*).

Bl. 10. r. 10. Hy week *met de bezetting* naar het Kasteel. De Generaal VAN DORTH zelve; van wien hier gesproken wordt; week niet naar het Kasteel. Op den dag der overgaave van Doornik; welke Stad, die eene Bezetting van negen duizend vyf honderd mannen in hadt, hy, treflyk, hadt verdeedigd (*f*); een zwaar toeval gekreegen hebbende, wierdt hy, daar door, genoodzaakt binnen dezelve te blyven, en 't bevel van 't Kasteel af te staan aan den Generaal Major VAN BRAKEL. De Algemeene Staaten hadden, midlerwyl, het opgeeven of verdeedigen van het Kasteel overgelaaten aan de uitspraake van den Veldmaarschalk, Graave VAN KONIGSECK. Dees, het laatste noodzaaklyk houdende, gaf hier toe last aan den (*g*) Heere VAN BRAKEL, en die Officier kweet zig, hier omtrend, zeer wakkerlyk, schoon hy, door negentig mortieren en omtrent tagtig stukken zwaar geschut, heevigst wierdt aangetast. Op den 19 van *Zomermaand* egter, toen alles byna tot een puinhoop gemaakt, de zieken en gekwetsten; die niet meer konden geborgen worden; ten getale van elf honderd en zeventig, in de natte Gaanderyen

(*e*) Europ. Mercur. Mey 1745. *bl.* 428—243.
(*f*) Miss. Prins VAN HESS. PHILIPSTHAL, 8 April 1745. in geschreev. Aantek. tet Vergad. van Holl. *zie ook* Europ. Mercur. Mey 1745. *bl.* 250.
(*g*) Geschreev. Aanteek. gehouden in de Vergadering van Holl. 10 Juny 1745.

ryen opgepropt lagen, en men het niet doenlyk oordeelde, den algemeenen storm af te wagten, besloot de Bezetting tot de overgaave der Vestinge, indien 'er eene eerlyke *Capitulatie* te bedingen was: waar over men straks, in onderhandeling kwam. De Franschen terstond eisschende, dat de Bezetting, tot Louwmaand des jaars 1747, niet tegen den Koning of zyne Bondgenooten zoude dienen, weezen de onzen dit, in 't eerst, als hart en onaanneemlyk, van de hand en zonden, tot tweemaal toe, naar den Markgraave van *Vaudreuil*, om hier in eenige verzagting te bekoomen. Dan, na dat dees, op zyne eere, verklaard hadt, dat de Koning hier in geene verandering maaken en zelfs niet dulden zoude, dat men hem hier over nader sprake, besloot de meerderheid van den Krygsraad, uit hoofde der onmooglykheid van langer verdediging, in 's Konings voorwaarden te berusten: van welk gevoelen egter de Bevelhebber VAN BRAKEL, de Generaal Major LEEUWE en de Luitenant Kollonel MACKAY verschild hadden (*h*).

Bl. 11. r. 2. „ *Het Fransche Hof — oordeelde, dat deeze — en* diergelyke bezettingen niet onder de hulptroepen, voor den Koning van Groot-Brittannie geschikt, *mogten* gebruikt *worden.*" Ik vinde dat, toen, in Herfstmaand, tot het verzenden dezer Re-

(*h*) Brief van den Gen. Major VAN BRAKEL, 21 Juny 1744. in de verzamel. van Secr. Staatspap. *U. s.* vergel. Nederl. Mercur. Mey en Juny 1745. *bl.* 249—252, en *bl.* 289—290

Regimenten besloten wierdt, die van Utrecht de eenigste waren, welken begreepen, „ dat, voor al, zorge moest worden gedraagen, dat, door het leveren der Troepen, „ geen indragt mogt worden gemaakt in de „ *Capitulatie* van Doornik en Dendermonde (*i*)."

Bl. 14. r. 10. „ De Abt DE LA VILLE — sloeg, *slegts* vier dagen na 't overgaan *van* Nieuwpoort, *ter* algemeene Staatsvergaderinge, *het* houden *eener* Byeenkomst voor." Schoon de Abt, tot dien tyd toe, gewagt hadt, hier nopens, een *Memorie* aan de Algemeene Staaten over te geeven, hadt hy, egter, reeds meêr dan drie maanden te vooren, nopens dit werk, met de voornaamste Staatsleden, hier te Lande, gehandeld: doch dit wierdt zo geheim gehouden, dat men er, zelfs in de *Sekreete Resolutien* van Holland, voor zo verre ik zie, niet van gewaagd vindt. My is evenwel, in een egt stuk van dien tyd, het navolgende voorgekoomen.

De Raadpensionaris VAN DER HEIM, op den 22 van Bloeimaand deezes jaars 1745, dat is daags voor de overgaave van Doornik, zig in de Vergadering van Holland bevindende, tot het houden van een *Besoigne* over de zaaken van den Kryg, liet de Abt DE LA VILLE zig aandienen en verzoeken, „ *hem Raadpensionaris een woord te spreeken.*" De Heer VAN DER HEIM, daar op, na verzogt en bekoomen verlof, uitgegaan zyn.

(*i*) Mſ. Aanteek. ter Vergader. van Holl. 7 Sept. 1457.

zynde, gaf, by zyn' te rugkomst, aan de Staaten te kennen: I. „ dat de voornoemde Abt gelast was, uit naam van den Koning zynen „ Meester, te verklaaren, dat zyne Majesteit, niettegenstaande de behaalde overwinninge in Vlaanderen en de gunstige „ gevolgen, die er, voor hem, uit te wag„ ten waren, als nog volkoomen geneegen „ bleef, tot het aangaan van Vrede, op *egale* en, voor zyne Kroon, draaglyke *conditien*, niet twyfelende, of de Staaten Generaal zouden, daar toe, insgelyks geneegen „ zyn: waar toe de Abt dit *Declaratoir* „ ook aan hunne Hoogmogendheden doen „ zoude: II. dat hy, Raadpensionaris, den „ Abt gevraagd hebbende, of hy eenige „ verdere *ouvertures* konde geeven, dees gezegd hadt van *neen*, maar te hoopen, „ dezelven, eerlang, van zyn Hof te zullen „ ontvangen."

De zaak, hier op, in omvraage gebragt zynde, oordeelde de Ridderschap, dat deeze wyze van kennisgeevinge wonderlyk en geheimzinnig moest voorkoomen, te meer, daar een voorstel van zo veel gewigt, voorheen, nimmer raauwelyk en op zo ongelegen tyd, maar, altoos, na eenige voorgaande verwittiginge, plagt te geschieden: eene aanmerking, die zy begreepen, dubbeld te weegen ten aanzien van den Abt DE LA VILLE, als die voor een' voorzigtig' en verstandig' Man doorging. Dat, intusschen, deeze aanspraak het verwekken van nayver onder de Provintien ten oogmerke hebbende, het der Ridderschap; als niet weetende, of en op wat wyze, de Abt deeze zaak

by

by de Algemeene Staaten zoude brengen; best toescheen, dat de Raadpensionaris, ook maar eenvoudiglyk, ter Vergadering hunner Hoogmogendheden, diende te verklaaren, dusdanige aanspraak van meergezegden Abt gehad te hebben, terwyl men, verder, het antwoord aan hem, ter Generaliteit, hier op moest tragten te doen neêrkoomen, dat hunne Hoogmogendheden, insgelyks, niet meerder wenschten, dan eene bestendige en regtmaatige Vrede, waar toe zy, van hunnen kant, geneegen waren alles by te brengen en, hier omtrend, nadere openingen van de zyde van Frankryk verlangden en verzogten, ten einde dezelven aan hunne Bondgenooten smaaklyk te konnen maaken. De overige Leden voegden zig by 't gevoelen der Ridderschap, en allen namen de geheimhoudinge aan.

Weinigen tyd daar na, deedt de Abt een gelyk en mondeling Voorstel aan de Algemeene Staaten, en hunne Hoogmogendheden beslooten straks, tot een antwoord, hoofdzaaklyk overeenkomstig aan het, zo even gemelde, gevoelen van Holland. Zo dra was hem dit besluit niet bekend gemaakt, of hy begaf zig weder naar den Raadpensionaris, hem zeggende, dat, schoon hy nog niet volkoomen gelast was, hy egter wel eenige voorslagen zou konnen doen, die met het gevoelen van zyn Hof strookten en 't vrede's werk zouden konnen bevorderen. Zy bestonden hier in: 1. Dat de bystand, weleer, door Frankryk aan 't Huis van Beieren beloofd, moest begreepen worden, door de verzoening van dat Huis met het Weener Hof, van zelve

vervallen te zyn. 2. Dat Frankryk zou aanneemen, geene belemmering aan de keuze van een' Keizer toetebrengen, mits andere Mogendheden van 's gelyken deeden. 3. Dat de Koning zig, ten opzigte der Oostenrykſche Nederlanden, gemakkelyk zou verſtaan met de Staaten. 4. Dat Spanje met Engeland zou konnen bevredigd worden, door, aan de eerstgemelde Mogendheid, eenig ander grondgebied te bezorgen, tegen den afſtand haarer eisſchen op de Oostenrykſche Nalaatenſchap, waar tegen zy, wederom, aan Engeland, eenige voordeelen zou moeten overlaaten in de vaart op haare West-Indiën. 4. Dat Frankryk het ontrusten zyner Bondgenooten niet zou behoeven toe te laaten. Zelf liet hy zig, kort na deezen, nog eenigzints nader uit, zeggende: 1. dat de Koning niet begeerde, iets van de Nederlanden voor zig te behouden, mits men hem 't herſtellen der verbryzelde Vestingwerken niet vergde. 2. dat hy, Abt, nopens de Landſtreek, aan Spanje af te ſtaan, niet genoeg gevat was, maar dat men, daar over, met den Spaanſchen Ambasſadeur ſpreeken moest. 3. Dat, tot het bekoomen van Vrede, noodig ware het houden van eene Byeenkomst, op de een of andere plaatſe.

De Raadpenſionaris, het laatſte punt; van 't welk, tot nog toe, geen gewag was gemaakt; 't eerſte opvattende, antwoordde: dat het houden eener Byeenkomst van weinig nut zyn zou, indien de zaaken niet, vooraf, bereid en tot eenige rypheid gebragt waren: om welke reden, en na dien

al

al dit bovengemelde, slegts van mond tot mond, verhandeld was, hy den Abt verzogt, deszelfs Voorstel in geschrifte te vervatten en over te geeven, ten einde men daar over, met ernst, zou konnen raadpleegen, en ook de gedagten der Bondgenooten inneemen. Doch „ de Abt weigerde dit, on„ der anderen, om dat H. H. M. ook, „ voor deezen, de overgave hunner gedagten, in geschrifte, geweigerd hadden."

Na dat de Heer VAN DER HEIM, van dit alles, verslag in Holland hadt gedaan, namen de Leden, onder belofte van de diepste geheimhouding, het besluit, om „ in de *Be*„ *soigne* met den Raade van Staate, weder„ om, van deeze laatste *entrevue*, Rapport „ te doen, en het daarheen, ter Generali„ teit, te dirigeeren, dat gem. Abt zou wor„ den aangezegd: dat H. H. M. hadden ge„ hoopt, meerder zekerheid te zullen ge„ kreegen hebben van de *sentimenten* van „ den Koning, waar van Hy H. H. M. zy„ ne *Depositarissen* wilde maaken, ten einde, „ daar over, met meêr ernst te kunnen „ *delibereeren*, met hunne *Geällieerdens* er „ van te spreeken en die aan dezelve „ smaaklyk te maaken: dat men, als nog, „ daarop *insteerde*, en dat, ingeval de Abt „ zulks kwam te doen, men hem beloofde „ dit werk, met de uiterste *secretesse*, „ te zullen behandelen, en niet, dan zeer „ weinige personen, daar toe zoude ge„ bruiken (*k*). De

(*k*) Msſ. Aanteek. van 't voorgevallen ter Vergad. van Holl. 29 Mey, 11 Juny 1745.

De la Ville, sedert, ook dit, of soortgelyk, antwoord ter Generaliteit bekoomen en er den Koning verslag van gedaan hebbende, scheen dit werk, in 't eerst, agter uitgezet te worden, door 't wasschend misnoegen zyner Majesteit, nopens de aanhoudende hulp van den Staat aan hunne Bondgenooten (*l*). Maar, na dat de la Ville, in 't begin van Oogstmaand, op 's Konings woord, verzekeringe gegeeven hadt, dat de grond van dit Gemeenebest, door de Fransche wapenen, zou worden geëerbiedigd (*m*), kreeg hy, vervolgens, last, om, in geschrifte, dat Voorstel tot het houden eener Byeenkomst te doen, 't geen hy, op den 9 van Herfstmaand, ter Generaliteit, inleeverde, en van 't welk onze Wagen., in den tekst, spreekt, maar 't geen, uit het voorgaande, nu blykt, een gevolg en gedeeltelyke herhaling geweest te zyn van al dat geene, waar toe de reeds veel vroeger plaats gehad hebbende en, zo even gemelde, onderhandelingen, ook op dat punt, aanleiding gegeeven hadden.

Bl. 14 r. 7. v. o. „*Men toonde, zo wel* hier *als te* Londen, kleine genegenheid, *om zulk een'* voorslag *te* omhelzen." Eenige Staatsleden, egter, dagten, nu reeds, vry gunstig op 't houden eener Byeenkomst, als 't eenigste middel, om deezen drukkenden oorlog te eindigen. Ook zie ik, hoe de

(*l*) Europ. Mercur. July 1746. *bl.* 75 en 76.
(*m*) Mſ. Aanteek. U. ſ. 12 Aug. 1745.

de Sekretaris der Staaten van Holland, Mr. WILLEM BUYS, Man van veel kunde en invloed, al eene pooze geleeden, den Engelschen Staatsdienaar, Graave VAN HARRINGTON, door den Heere HENRIK HOP, der Staaten Gezant in Groot-Brittannie, hadt doen vertoonen, „ Dat het, voor Engeland „ en den Staat, zeer zwaar zou zyn, den tegenswoordigen, seer *onereusen*, oorlog te „ *continueeren*, en dat men, door met den „ anderen te spreeken, mogelyk *temperamenten* zouden kunnen vinden." HARRINGTON betuigde, het met den Hollandschen Staatsdienaar eens te zyn, en niemand bekwaamer dan hem tot zodanige handelingen te oordeelen: maar, door HOP, gedrongen, om zyne eigene gedagten, nopens dit werk, nader mede te deelen, „ heeft hy" (schreef de Gezant) „ onder zeer veele *protestatien* van „ vertrouwentheyt, zulcks egter *gerelaadeerd* (*n*)." De nadeelige Veldtogt, die hier op volgde, deedt hem eerst, opentlyk, tot vrede neigen (*o*). Te Parys klaagde men, thans, dat veele schendschriften, ter aanvuuring van den oorlog, te wyten waren aan de pen van Fransche Hervormden, die, om 't geloof, uit dat Ryk, herwaarts gevlugt waren (*p*).

(*n*) Eigenhandige Missive van den Heere *Extraord. Envoyé* H. HOP, gesz. *te Hanover, den* 29 *Juni* 1745. In de Verzamel. van Secreete Staatspapieren van den Heer Sekret. BUYS.

(*o*) Vergel. WAGEN. alhier *bl.* 23 en 26.

(*p*) Brief van VAN HOEY, 2 July 1745. *l. c.*

De la Ville, sedert, oo[illegible] … antwoord ter Generalite[illegible] … den Koning verslag v[illegible] … scheen dit werk, in[illegible] … te worden, door[illegible] … zyner Majesteit [illegible] … hulp van den [illegible] over, ten (l). Maar [illegible] en en h[illegible] begin van [illegible] zodanig opon[illegible] woord, ver[illegible], en zonder het minst[illegible] grond van [illegible] Staat, wierdt werkstellig sche war[illegible] tyd, dat de Groot-Brittannische kreeg [illegible] en dien, genoegzaame hulpmiddelen [illegible] zig scheen te hebben, om tegen alle [illegible] landsche opstanden zig te beveiligen, alzo hunne Hoogmogendheden niet wisten, dat men, voor als nog, aldaar, eenigen buitenlandschen aanval te wagten hadt. Dat, midlerwyl, het gemis van een zo groot aantal Troepen, uit de Nederlanden; 't geen men, hier te lande, op vyf en twintig duizend man begrootte (r); dezelven, met naame de plaatsen van *Barriere*, blootstelde voor den eersten Aanvaller, en dat, by 't veroveren van die plaatsen, de Staat niet slegts geene zekerheid meer hadt voor zig zelven, maar ook voor Groot-Brittannie van geen nut konde weezen. Dat, dierhalven, al eens gesteld zynde, dat 't gevaar voor dat Ryk zo groot was, als men, in Engeland, scheen te vermoeden, hier

(q) Secr. Resol. van Holl. 7 Dec. 1745, *bl.* 47[illegible]

voor ... hy, boven zyn vermogen, ... e ... meer of aan, hadt inge- ... n ongelukkigen Slag by ... buiten zyn verpligt ... gevoegd en veertig ... zaake hadt byge- ... anderen ... Majesteit we... (*Brussel*) — ... zelve Troepen te ... De Lieu- ... zo dra zy in Engelan... voerde, ... g waren, maar dat, onder ... Oosten- Nederlanden konden verlooren ga... zy, 'er daarom, den Heere TREVOR verzogt... door zaak aan zyne Groot-Brittannische Maje... des aan wien, onlangs, ook de Heer van den BOETZELAAR weder afgevaardigd wierdt (*s*), ten ernstigste voor te draagen, met verzoek, de derde verzending *; wyl er, nu, reeds twee gedaan waren; voor als nog, op te schorten: en, zo de nood het tegendeel kwam te elsschen, als dan, met hunne Hoogmogendheden, te overleggen, op welke wyze dezelve, door andere manschappen, zoude konnen worden vervangen? Dan, dit en de last hunner Hoogmogendheden aan den Opperbevelhebber der Nederlandsche Troepen, Vorst van WALDEK, om, hier nopens, de gunstige gedagten van den Hertoge van Kumberland in te winnen (*t*), als mede het nader beklag der Staaten; schoon zeer sterk; was

* Detachement.

van

(*r*) Secr. Resol. van Holl. 26 Dec. 1745. *bl.* 476.
(*s*) Secr. Resol. Staat. Gen. 14 en 21 Oct. 25 en 31 Dec. 1745.

Bl. 15. r. 7. v. o. „ *De opstand in Schotland noodzaakte den Koning van Groot-Brittanje*, alle de Engelsche Troepen — *naar* huis te ontbieden." De Algemeene Staaten zagen dit, egter, niet gevoelloos aan. In 't laatste van Wynmaand deezes jaars 1745, lieten zy, hier over, den Engelschen Gezant onderhouden en hunne bevreemding betuigen, dat zodanig opontbod, met zulk eene spoed, en zonder het minste overleg met den Staat, wierdt werkstellig gemaakt, op een' tyd, dat de Groot-Brittannische Natie, buiten dien, genoegzaame hulpmiddelen in zig scheen te hebben, om tegen alle buitenlandsche opstanden zig te beveiligen, alzo hunne Hoogmogendheden niet wisten, dat men, voor als nog, aldaar, eenigen buitenlandschen aanval te wagten hadt. Dat, midlerwyl, het gemis van een zo groot aantal Troepen, uit de Nederlanden; 't geen men, hier te lande, op vyf en twintig duizend man begrootte (*r*); dezelven, met naame de plaatsen van *Barriere*, blootstelde voor den eersten Aanvaller, en dat, by 't veroveren van die plaatsen, de Staat niet slegts geene zekerheid meer hadt voor zig zelven, maar ook voor Groot-Brittannie van geen nut konde weezen. Dat, dierhalven, al eens gesteld zynde, dat 't gevaar voor dat Ryk zo groot was, als men, in Engeland, scheen te vermoeden, hier

(*r*) Secr. Resol. van Holl. 7 Dec. 1745, bl. 471.

hier uit voortvloeide, dat, zo de noodzaaklykheid het te rug voeren der Engelſche manſchappen derwaarts vorderde, de aart van 't werk ook vereischte, dat, teffens, voor 't behoud der Oostenrykſche Nederlanden hadt behooren gezorgd te worden, als zaaken die van den anderen onafſcheidelyk waren. Dat zyne Majeſteit wel hadt laaten verzekeren, dezelve Troepen te rug te zullen zenden, zo dra zy in Engeland niet meêr noodig waren, maar dat, onder dit wagten, de Nederlanden konden verlooren gaan. Dat zy, daarom, den Heere TREVOR verzogten, deeze zaak aan zyne GROOT-BRITTANNIſCHE Majeſteit; aan wien, onlangs, ook de Heer van den BOETZELAAR weder afgevaardigd wierdt (s); een ernſtigſte voor te draagen, met verzoek, de derde verzending *; wyl er, nu, reeds twee gedaan waren; voor als nog, op te ſchorten en, zo de nood het tegendeel kwam te eisſchen, als dan, met hunne Hoogmogendheden, te overleggen, op welke wyze dezelve, door andere manſchappen, zoude konnen worden vervangen? Dan, dit en de last hunner Hoogmogendheden aan den Opperbevelhebber der Nederlandſche Troepen, Vorst van WALDEK, om, hier nopens, de gunſtige gedagten van den Hertoge van Kumberland in te winnen (t), als mede het nader beklag der Staaten; ſchoon zeer ſterk; was van

* *Detachement.*

(r) Secr. Reſol. van Holl. 26 Dec. 1745. *bl.* 476.
(s) Secr. Reſol. Staat. Gen. 14 en 21 Oct. 25 en 31 Dec. 1745.

van geen vrugt. De Engelschen wierden naar Groot-Brittannie overgescheept, en niet te rug gezonden, dan in 't volgende jaar, en na de opstand in Schotland gedempt was; zo als men dit laatste, ook by onzen Wagen, op zynen tyd, zien zal (u).

Bl. 15. o. r. „ Hier door *werdt het* vereenigde Leger, *welk veel geleeden hadt, in 't gevegt by Fontenoi*, nog meer verzwakt." Men dient zig hier te herinneren, dat, buiten 't vertrek der Engelschen en 't verzenden der zes duizend man Staatschen, de Legermagt der Bondgenooten merkelyk was verzwakt geworden, door dien, op 't laatst van den jaare 1744, en 't begin van 't volgende, eenige Oostenryksche, Hanoversche en Staatsche Troepen, (de laatsten ten getale van wel agt duizend man) naar den Neder Rhyn gezonden waren (u), tot voorkooming van eenen inval, met welken men, aldaar, door 't Fransche Leger, onder den Maarschalk DE MAILLEBOIS, gedreigd wierdt. Aan 't afweezen deezer Manschap, die, te samen, een maatig Leger zoude hebben uitgemaakt, en op welker terug komst, tegen 't openen van den Veldtogt deezes jaars 1745, men, al hier, gereekend hadt, schreeven hunne Hoogmogendheden ook, byzonderlyk, 't verloop der zaake toe, agtende, dat men, sints Wynmaand des jaars 1744, tot Slagtmaand 1745, wel dertig duizend man, uit de Nederlanden, getrokken hadt. Dit alles viel den Staat te har-

(u) Verg. WAGEN. Vad. Hist. 19 D. *Bl.* 589.

harder, om dat hy, boven zyn vermogen, alle kragten, van meet of aan, hadt ingespannen en, zelf na den ongelukkigen Slag by *Fontenoi*, vyf Bataillons, buiten zyn verpligt aantal, by het Leger gevoegd en veertig duizend man der gemeene zaake hadt bygezet (*v*).

Bl. 17. r. 6. „ *De Stad*" (*Brussel*) — „ hevig aangetast — gaf zig over." De Lieutenant Generaal VAN DER DUIN voerde, binnen de Stad, het bevel, schoon de Oostenrykſche Gouverneur, Graaf van *Lanoy*, 'er zig mede bevondt. VAN DER DUIN, door een' Boer, zeer behendiglyk, by een *billet* des Prinſen *van Waldek*, tyding gekreegen hebbende, dat men, den 20 van Sprokkelmaand, ontzet te wagten hadt, verdeedigde zig, ondanks 't vuur des Vyands, en gebrek aan veele krygsnoodwendigheden in de Stad, zeer dapperlyk en hieldt het uit, tot 's middags, ten zes uuren, van den gezegden dage, toen hy, geen ontzet bekoomende, en reeds meer dan eene bres in Stadsmuur en Hoornwerk gemaakt en de meeste Werken vernield zynde, zig verpligt vondt, met den Vyand in eerlyk gesprek te treeden, by 't welk hy een wapenſtilſtand van vier dagen voorſloeg, in diervoege, dat hem vergund mogte worden, binnen dien tyd, aan 't Leger der Bondgenooten den benaauwden ſtaat van Bruſſel te kennen te geeven, mits doch de Stad aan de Franſchen afſtaande, indien hy, binnen de gemelde vier dagen, 't be-

(*v*) Secr. Resol. Staat. Gener. 25 Nov. 1785. en Secr. Resol. van Holl. 24 Nov. 1745. bl. 468, en 26 Jan. 1746. *bl.* 498.

beloofde ontzet niet verkreeg. Dan dit en verscheide overige punten hem afgeslagen wordende, schoot hem niets anders over, dan het sluiten der *Capitulatie*, tot den volgenden dag, uit te rekken, toen hy, by ontstentenis van hulpe, tot de daadlyke overgaave moest besluiten (*w*). De Prins *van Waldek* wierdt, sedert, verdagt, als hadt hy in deezen geen' genoegzaamen yver betoond: doch de algemeene Staaten, by wien hy zig verdeedigd hadt, hielden hem buiten schuld (*x*).

Bl. 19. r. 2. „ *Zy merkten aan*" 't Geen thans eenige Leden van de Regeeringe aanmerkten, heeft men, grootendeels, hier boven, (*y*) gezien, reeds in 't voorige jaar, 't begrip der algemeene Staaten geweest te zyn. Met dat al, was, thans, de meerderheid tegen 't aangaan van een Verdrag van onzydigheid, om dat zy eene gunstige verandering van zaaken; waar van de gronden, straks, by onzen WAGEN., volgen zullen; meende te konnen voorspellen.

Bl. 20. r. 7. v. o. „ *Het elfde punt*" Lees „ Het *dertiende* punt van het Utrecht„ sche Verdrag van Zeevaart en Koophandel, „ van den jaare 1713, en op het *elfde* punt". *enz.* (*z*).

Bl. 21. r. 9. v. o „ Eerst *by* Holland, – besllooten, *een* gevolmagtigden Staatsdienaar derwaarts" (*d. i.* naar Frankryk) „ *te* zenden."

(*w*) Eur. Merc. Febr. 1746. *bl.* 139—160,
(*x*) Mſ. Aanteek. van deezen tyd.
(*y*) Zie myne Aanmerk. alhier *bl.* 14-16, op WAGEN. *bl.* 15. r. 7. v. o. en *bl.* 15. o. r.
(*z*) *Memoire de l'Abbé* DE LA VILLE, 1 Oct. 1745.

den." Na dat, op den 16 van Wintermaand deezes jaars 1745, by Holland, besloten was, den Koning van Frankryk te verzoeken, het geschil, nopens 't opbrengen der drie Oost-Indische Schepen te Batavia; van welken onze WAGEN., zo even, gewaagd heeft; by wyze van minlyke schikking tusschen wederzydsche partyen, te doen uit den weg ruimen, liep, op den 8 daar aan, in den namiddag, een Renbode in van den Ambassadeur VAN HOEY, met tyding, dat de Markgraaf D'ARGENSON hem, uit naam van den Koning, hadt gezegd, dat, „ *indien, op den eersten van Louwmaand naastkomende, de zaak der drie Schepen niet, op de eene of andere wyze, was afgedaan, de Koning in overweeging zou neemen, welken weg hy met dit Gemeenebest, zou moeten inslaan* (*a*)." Hunne Hoogmogendheden, hier op, des avonds, buitengewoonlyk Vergaderende, wierdt de Bode, ylings, aan den Heere VAN HOEY te rug gezonden, met de Resolutie, dien zelfden morgen, ter Generaliteit, nopens 't bovenstaande geschil, genomen, en die, 't eenemaal, overeenkomstig was met de Hollandsche van den 16 bevoorens. De Staaten van dit Gewest waren juist, des morgens van den meergezegden 18, tot den 6 van Louwmaand, gescheiden, en de Leden, naar style, terstond, naar hunne Steden vertrokken, alwaar deeze maare, by eenigen van de-zel-

(*a*) „ *Que si, au premier Janvier prochain, l'affaire des trois vaisseaux des Indes n'estoit pas decidée, le Roy aviseroit a la conduite, qu'il y a, a tenir avec la Republique*".

zelven, vry wat ontzetting baarde, welke, denkelyk, te sterker was, wyl VAN HOEY, kort te vooren, hadt gemeld, dat 'er een Oorlogs Verklaaring, tegen den Staat, op de pers was. Maar de Regeering van Dordrecht, een' stap verder gaande, schreef, daadlyk, aan Gekommitteerde Raaden, hoe zy, ondanks het ruuwe saisoen, het te rug roepen van hoogstgezegde Vergaderinge, tegen den 28 der loopende maand, hoogst noodig oordeelde, om dat 'er, als dan, antwoord uit Frankryk konde inloopen, en 'er, zo men verneemen mogte, dat het voorstel van den Staat aan Frankrijk niet beviel, nog even tyd zoude zyn, om, voor het einde van het jaar, eene nadere Resolutie derwaarts te konnen zenden. Ook voldeedt de Raad aan deeze aanmaaninge, en de Staaten kwamen, ten gezegde dage, by een (*b*). Des anderen daags; 't was de 29 van Wintermaand; gaf de Raadpensionaris ris kennisse van een' naderen Brief van den Ambassadeur VAN HOEY, houdende: „ dat „ hy de Resolutie van den 18 ontvangen „ en, nog ten zelve dage, den Markgraave „ VAN ARGENSON medegedeeld hebbende, „ dees hem betuigd hadt, hoe de Koning „ over dezelve *even min voldaan ware, als over* „ *alle de voorgaanden en dat zyne Majesteit* „ *zig, nogmaals, hieldt aan deszelfs verklaa-* „ *ringe, van, voor den 1 van Louwmaand,* „ *afkomst te willen hebben.*" Dordrecht, toen het

(*b*) Resol. van Holl. 28 Dec 1745. *bl.* 1029. Misf. Van VAN HOEY, 10 Dec. 1744, en *circulaire* Misf. van den Raadpenf. aan de Steden: in *Verzameling. van Secr. Staats-Papier. van* Mr. W. BUYS.

het woord vattende], verzogt, dat het hun mogte vryftaan, naar maate der aandoeninge, welke zy, nopens eene zaak van zo veel gewigt, gevoelden, hunne meeninge in vertrouwen van geheimhoudinge, voortestellen. „ Niemand; zeiden zy; die „ de zaaken van dit Gemeenebest, zonder „ vooroordeel, beschouwde, konde ontkennen, hoe het zelve, verlaaten van den „ Keizer, van Groot-Brittannie en alle „ zyne Bondgenooten, nimmer in zo grooten gevaar, dan thans, geweest was: „ geenzints droegen zy dit voor, om de „ Leden kleinmoedig te maaken, maar alleenlyk om, op de ernstigste en spoedigste wyze, te beraamen, hoe zig, in die „ omstandigheden, nopens Frankryk te gedraagen. Volgens berigten, hun, van andere Hoven, toegekoomen, konden zy hun „ Edele Groot-Mogendheden verzekeren, „ dat Frankryk, om veele redenen, een „ kwaad oog hadt op den Staat, waar omtrent het onvoorzigtig, ja gevaarlyk, zyn „ zoude, het uiterste af te wagten. Slegts „ twee onderwerpen van overweeging waren „ er, *Vrede*, of *Oorlog*. Door de keuze van „ het laatste, wierdt de Republiek blootgesteld „ aan eene daadlyke overrompeling, die, „ met geene mooglykheid, was af te weeren. Om dit dan voor te koomen, schoot „ niets over, dan zyne keuze tot het eerste „ te bepaalen en daar nopens, ten spoedigste, in onderhandeling te treeden. De „ twist, over de Oost-Indische Scheepen, „ was geen zaak, om er 't Land aan te

„ waagen: men behoorde dien aan Frank„ ryk toe te geeven, op eene wyze, die „ minst kwetzende was voor de eere van „ den Staat: ook moest men, hoe eêr hoe „ beter, een' bekwaam' persoon naar het „ Hof van Lodewyk XVI. afzenden, „ om zo het een als het ander te bevor„ deren."

De Ridderschap en de overige Leden, dit voorstel van te verren uitzigte agtende, dan om er, daadlyk, op te besluiten, wierdt zulks *commissoriaal* gemaakt aan een groot *Besoigne*, 't geen, den volgenden dag, wierdt gehouden, doch geenzints beantwoordde aan 't verlangen van Dordrecht. Op 't punt der *drie Schepen*, begreep men wel, onder anderen, hoe het noodig ware, den Koning te doen zien, dat men hier, in alles, 't gevoelen der Nederlandsche Oost-Indische Maatschappye niet billykte, doch men wilde, des niet te min, by zyne Majesteit aandringen, op het nederleggen van dit geschil, by minlyke schikking: welk gevoelen, by Holland, op den 30 van Wintermaand en, den volgenden dag, ter Generaliteit, doorging. Ten opzigte der bezendinge van een bekwaam' persoon naar Frankryk, tot bevordering eener bevrediginge, oordeelde de Ridderschap en de meerderheid der Steden, dat die zaak, immers voor als nog, ontydig en aan te veele zwaarigheden onderworpen was (c). Maar, na dat de Koning, op den 1 van Louwmaand des jaars 1746, het Verdrag van

(c) Ms. Aant. uit de Vergader. van Holl. 29 en 30 Dec. 1745.

van den jaare 1739, daadlyk, hadt ingetrokken, zonder, sedert; ook na de Resolutie van den 31 van Wintermaand 1745; die hem mede niet voldeedt; hier in eenige verandering te willen maaken, ten zy de Staat; tegen wien hy verklaarde, niet alleen deeze maar veele andere bezwaaren te hebben; een Verdrag van onzydigheid wilde sluiten, (*d*) gevoelde men, allengskens, meer en meer, de noodzaaklykheid, om aan het tweede gedeelte van het Dordtsche Voorstel te voldoen: want, daar men, aan de eene zyde, zig, nu, met Venetie, Hamburg en andere onzydige Mogendheden, die geen Koop-Verbond met Frankryk hadden, zag gelykgesteld, en, aan den anderen kant, de Bondgenooten; by welken men op daadlyke hulp, tegen een' Franschen inval, hadt aangehouden; (*e*) zeer weinig hoop hier toe gaven, als zelfs de handen vol hebbende, door al het welke men 's Lands behoudenis oordeelde, aan een zyden draad te hangen (*f*), wierdt er, op 't laatst van Louwmaand, by Holland en, op den 1 van Sprokkelmaand; ook ter Generaliteit, beslooten, om den Heere VAN WASSENAAR-TWIKKELO, in buitengewoon, Gezandschap naar 't Fransche Hof, te zenden: hoe zeer eenige Leden begreepen hadden, dat zodanige bezending den yver om ons in veiligheid te stellen, zo in den Staat zelve, als by de Buitenlandsche Bond-

(*d*) Misf. van VAN HOEY, 7 Jan. 1746. en Secr. Ref. Holl. 13 en 15 Jan. 1746. *bl.* 486 en 488.

(*e*) Secr Resol. van Holl. 24 Nov. en der St. Gener. 16 1745. en Mf. Aanteek. in Holl. 29 Dec. 1745.

(*f*) Misf. H. H. Mog. Resol. Holl. 4 Jan. 1746. *bl.* 9. en Misf. van VAN HOEY. 4 Jan. 1746.

Bondgenooten, (onder welken Engeland, tegenswoordig, op een Oorlogsverklaaring van den Staat aan Frankryk aandrong,) zou konnen doen verflaauwen, ja, veelligt, de Keizerin-Koningin doen besluiten, om haare Troepen, die, in 't voorleeden jaar, naar Duitschland waren (g) getrokken en, nu, weder naar de Nederlanden stonden te koomen, tegenbevel te geeven (h). Dan de laatstgemelde vrees verdween eêrlang, en men schepte min of meer lugt, in deeze benaauwde oogenblikken, toen men, weinige dagen daar na, vernam, dat reeds eenigen derzelve Troepen, ten getale van veertien duizend man, (i) onder 't bevel van den Generaal BARONAY, te Deuts, over den Rhyn waren getrokken. Men bespoedde die aanrukking, door Bode op Bode, van hier, zo als ook deeze manschappen, wel haast, in de Oostenryksche en Generaliteits-Nederlanden aankwaamen, schoon niet zonder geldelyk bezwaar van den Staat, die de noodige penningen, tot onderhoud derzelven, ter voorkooming van verwarringe, verpligt wierdt te verschieten (k).

Bl. 26, r. 14. „ 't Bleek klaarlyk, *dat men*, „ (*in Engeland*)" *kennis hadt van 't geene, door de Staaten, met Frankryk gehandeld werdt, en dat men er* in bewilligde. Hier aan

(g) Zie myne Aanmerk. alhier, op *bl.* 16, en Secr. Resol. van Holl. 10 en 12 Jan. 1746. *bl.* 497, 509. 510.
(h) Resol. van Holl. 26 Jan. en der Gener, 1 Febr. 1746.
(i) Secr. Resol. Holl. 25 Jan. 1746. *p.* 512.
(k) Uit Aanteek. gehoud. in de Verg. v. Holl. 3. 8, 12, en 15 Febr. 1746. Secr. Res.

aan hadden de Franschen, tot nu toe, naar 't scheen, getwyfeld. Zy begreepen naamlyk, dat de Vrede door den Koning van Groot-Brittannie niet ernstiglyk gemeend wierdt, dan voor zo verre het langer voeren van den Oorlog boven zyne magt was. Andersints hadt men, reeds omtrend Slagtmaand des voorgaanden jaars 1745, berigten, uit Engeland, te Parys ontvangen, nopens de ongenade van Mylord GRANVILLE, en dat de Koning geneigd was, het Fransche voorstel, tot het houden eener byeenkomste, te omhelzen (*l*).

Bl. 26, r. 10. v. o: „ *Den* Raadpensionaris en *eenige* andere Leden *der* Regeeringe, *aan* welken 't geheim *der* handelinge betrouwd *was*." Om deeze handelinge, overeenkomstig 't verlangen van Frankryk, op de geheimste wyze, te bestuuren, hadden de Leden van 't *Secreet Besoigne* tot de Buitenlandsche zaaken ter Generaliteit, onderling, op den eed, by aanvang hunner bedieningen, den Lande gedaan, aangenomen, dezelve aan niemand te openbaaren, ten zy zulks, met gemeen overleg, mogt worden goedgevonden. Op deeze wyze wierdt ook dit werk, aanhoudend, voortgezet: (*m*) vindende ik wel, dat de Raadpensionaris, in Louwmaand laatstleeden, aan de Vergaderinge van Holland, er een geheim verslag van gedaan hadt, doch niet uit zig zelven, maar als, door de Le-

(*l*) Brief van VAN HOEY, *l. c.* 4 *Nov.* 1745.
(*m*) Secr. Resol. van Holl. 10 Juny 1746, *bl.* 586, en Miss. H. H. M. van 9 Sept. 1746.

Leden van 't bovengemeld *Besoigne*, daar toe gemagtigd.

Dan, deeze handelwyze van 't *Secreet Besoigne*, schoon door de Algemeene Staaten goedgekeurd (*n*), smaakte niet even zeer aan alle de Bondgenooten, byzonderlyk niet aan die van Overysfel. Dit Gewest zondt, eerlang, een' last aan zynen Afgevaardigden ter Generaliteit; die, als zodanig, een mede-Lid van het *Secreet Besoigne* was; om al 't geen, aldaar, nopens den Vrede-handel met Frankryk, voorviel, over te schryven aan een *Sekreete Commissie* van Overysfelsche Regeerings-Leden, welke, daar toe, door die Provintie, was benoemd geworden. De Afgevaardigde gaf hier van aan 't Secreet Besoigne kennis, en de Leden van 't zelve, behalven de aanweezende Heer uit Friesland, begreepen, straks, hem, uit dien hoofde, geene verdere opening te konnen doen. Hierop oordeelde de Afgevaardigde gevoeglykst, zig afweezig te houden, ten einde, aan de eene zyde, zynen gedaanen eed niet te breeken en, aan den anderen kant, 't bevel zyner Meesteren niet te overtreeden. Doch de Provintie Overysfel dit vermeemende, schreef over 't geval, zo aan de Algemeene Staaten, als aan die van Holland en de verdere Bondgenooten, klaagende, dat zy, door de afwyzinge van haaren Afgevaardigden, van alle kennisgeevinge wierdt afgeslooten, en ten sterkste aangedringende, dat men, met allen ernst, wilde overweegen, „wat er te wagten „ware, indien eenige weinige Leden zig zou

(*n*) Resol. Staat. Gener. 9 en 13 Sept. 1746. en Secr. Resol. Holl. 1 Dec. 1746. bl. 660.

„ zouden mogen aanmaatigen de *faculteit* „ om eene *negotiatie* van zo veel *importantie* te *entameeren* en voorttezetten, buiten *communicatie* van de Heeren hunne „ *Principaalen*, en buiten *advis* of *consent* „ van eenen of mêer der Bondgenooten." (*o*) 't Gevolg van dien voordragt leert ons de gevoelens der Staatsleden van deezen tyd te veel kennen, dan dat ik, het zelve, met stilzwijgen, zou voorbij gaan. De meerderheid dan der Algemeene Staaten, maar byzonderlyk Holland, wiens gevoelen hier boven dreef, liet zig, in eenen Brief aan de Staaten van Overysfel, breedlyk uit over deeze stoffe. Zy vertoonde, onder anderen: dat men nooit gedagt hadt, eenige Secreete Besoignes te houden, met uitsluitinge van de Heeren Gedeputeerden van eenige Provintie, hoe genaamd, maar dat de vraag alleenlyk geweest was, of 't geheim, met het welke de Secreete Besoignes gehouden wierden, in de zo wigtige zaak der Vrede's Negotiatie, niet nader en enger behoorde te worden bepaald? Dat, hier omtrend, de Leden van alle Provintien, in 't Secreet Besoigne, het eens waren geweest, en de bewaaringe van 't geheim, by eede, hadden aangenomen: dat men, op dien voet, den Afgevaardigden van Overysfel, ook nu nog, met genoegen zou aanweezig zien, maar dat het ongevoeglyk zyn zoude, zo, in een en 't zelfde Besoigne, het een Lid meerder verbonden ware dan 't ander, byzonderlyk, omtrend ge-

(*o*) Secr. Resol. van Holl. 33 Aug. 1746. *bl.* 622 en 623.

het teder stuk van den eed: dat Overysfel zelve gelegenheid tot het geschil en tot de afwezigheid van haaren Afgevaardigden hadt gegeeven, door openinge van 't geheim te vergen. Dat, ontegenzeglyk, er gevallen waren, met naame de naderingen tot Vrede, in welken men, om erger te myden, wel eens van de gewoone wyze van raadpleegen, in geheime zaaken, moest afgaan: dat Overysfel zelve, voorheen, dien weg hadt ingeslagen, door toetestaan, dat de Secreete Besoignes, op den Eed van geheimhouding; die nu alleen 't geschil maakte; zouden worden aangevangen en voortgezet: dat, zonder geheimhoudinge, nooit, in eene Republiek, daar zo veele Steden en Leden zyn, die gelyk regt, als nu Overysfel, konden vorderen, eenige *negotiatie* gelukkig kon begonnen of geeindigd worden: dat, daarom, voorheen, op dit stuk, verscheiden Staats-Resolutien genomen waren, die, naar de omstandigheden van zaaken, verschilden, en wel, laatstelyk, in 't jaar 1735, toen de Engelsche Ambassadeur WALPOLE, hadt aangeboden, openinge van eenige zaaken te willen doen, mits hy van de geheimhoudinge, vooraf, verzekerd wierde: dat, ten dien tyde, de Raadpensionaris VAN SLINGELAND was gemagtigd geworden, hem die verzekeringe te geeven, 't geheim te ontvangen en, zo lang er niemand van weeten mogte, het zelve niet te brengen buiten de *secreete* (uit niet verwisselende Personen bestaande) *Commissie*: dat gezegde Raadpensionaris toen verder was gelast geworden, de zaaken, met voornoemden Ambassadeur te mogen voorbereiden en, van tyd tot tyd, daar van aan bepaalde

Ge-

Gevolmagtigden ter Generaliteit, tot de Buitenlandsche zaaken, kennis te geeven, die, allen, by handtastinge, op den Eed, verklaaren moesten, hier van niets, dan na onderlinge bewilliging, aan iemand, hoe genaamd, te zullen openbaaren; hebbende de Raad-Pensionaris alleenlyk voorbehouden en bedongen, om, aan eenige voornaame Regenten; van welkers geheimhoudinge hy zig verzekerd hieldt; ter bevorderinge der zaaken, eenige openinge te geeven, en dat ook de Griffier FAGEL, onder gelyke beloften, de Besoignes zou vermogen by te woonen. Al het welke men besloot, met te zeggen, dat die Resolutie van den jaare 1735 door de Bondgenooten zynde aangenomen, het te wenschen was, dat, ook thans, niemand derzelven zig tegen de wyze, waar op de tegenwoordige handelinge bestuurd wierdt, zoude stellen: verzoekende, daarom, de Staaten van Holland, dat die van Overyssel wel van hunne aanklagte geliefden aftezien, en betuigende zy, niet te konnen gelooven, 't geen men hun aangediend hadt, dat de Staaten van Overyssel tot het Vredeswerk eene geheime *Commissie* van agttien Leden zouden hebben gemagtigd, en Friesland nog veel grooter getal: vermeenende men, alhier, dat zulks niet geschikt was tot eene spoedige afkomst van zaaken, en wel; zeiden hunne Edele Grootmogendheden; tot eene afkomst, „ zo
„ spoedig als mooglyk is: *want wy U Edele Mo-*
„ *genden niet verbergen kunnen, dat wy het werk*
„ *moede zyn en, op de eene of andere goede wyze,*
„ *daar uit zullen tragten te koomen.*" (*p*) Maar

(*p*) Secr. Resol. van Holl. 3 Sept. 1746. *bl.* 630-635.

Maar deeze redenen vonden, in Overysſel, weinig ingang. De Staaten van dit Gewest antwoordden den Staaten van Holland, als mede den Algemeenen; die hun, op gelyken voet, hadden aangeſchreeven; hoofdzaaklyk, in deezer voegen. Zy hadden wel gewenscht, een meer voldoende antwoord te erlangen op hunne gedaane klagte, die daar op gevestigd was, dat zaaken van 't uiterſte gewigt, het gemeen Bondgenootſchap raakende, volgens de gronden der orde, niet mogten behandeld worden, met uitſluitinge van eenigen der Bondgenooten. Onder zodanige zaaken, behoorde ook, naar 't begrip van Holland zelve, de tegenwoordige vredehandeling, van welker kennisſe Overysſel egter, nu ſedert vier maanden, bleef afgeſneden, zonder daar toe regtmaatige reden gegeeven te hebben. De Leden van 't Secreet Beſoigne hadden wel elkanderen de naauwkeurigſte geheimhoudinge in deezen beloofd, maar konden, hier door, geen regt verkrygen, om, zelfs zonder bepaalinge van tyd, hunne eigene Meesters buiten kennisſe van zaaken te laaten, ook dan, als deezen hen verſlag afvorderden: hunne Edele Groot Mogendheden ſcheenen evenwel in dit laatſte begrip te ſtaan, wyl zy aan Overysſel zodanige afvorderinge ten kwaade duidden, en 't zou een onbegrypelyk raadſel gebleeven zyn, hoe dit met de beroemde wysheid van Holland over een te brengen, en te bevatten, hoe men, aldaar, de Secreete Reſolutie van den jaare 1735 voor een *modèl* in deezen wilde doen ſtrekken, indien niet, teffens, uit die Reſolutie gebleeken was, dat de Heer

Heer Raadpensionaris zig hadt voorbehouden; aan eenige voornaame Regenten, van welker stilzwygendheid hy zig verzekerd hieldt, de noodige openinge te konnen doen, en dat ook de Griffier der Algemeene Staaten, op dien voet, de Besoignes zou mogen bywoonen. Moeilyk, ondertusschen, was dit weder overeen te brengen met het begrip hunner Edele Groot-Mogendheden, dat, in een gemeen Besoigne, het een Lid niet sterker dan 't andere moest verbonden worden, waarom die van Overyssel slegts, ten deezen, zouden zeggen, dat met hun gevoelen, strookte, wanneer de overige Afgevaardigden van 't *secreet Besoigne*, dezelve magt hadden, die zy, thans, ten voordeele van dien hunner Provintie vorderden. Wat voorts betroffe, dat Overyssel zelve den bovengenoemden weg van geheimhoudinge zoude hebben ingeslagen en gevolgd, door 't begin en voortgang der Besoignes in verschil toe te laaten en, als 't ware, goedtekeuren, hier omtrend, konde het, uit hunnen Brief van den 19 van Oogstmaand laatstleeden, duidlyk blyken, hoe zy, sedert de eerste kennisverkrygiuge deezer onderhandelinge, verzogt hadden, dat dezelve, wel op eene geheime, maar, geenfints, op de tegenwoordige wyze, zoude worden behandeld en voor hun bedekt gehouden, uit welken hoofde zy ook eene *Commissie*, in hunne Provintie, hadden aangesteld, aan welke, door middel van hunnen Griffier, de noodige openinge, op de geheimste wyze, konde geschieden, zo als, in vroegere tyden, geschied was. Dat men al verder, in sommige zaaken, en

zelfs

zelfs in deeze, van de gewoone wyze van raadpleeginge wel eens moest afgaan, wilde men niet ontkennen, maar hier uit volgde niet, dat eene zaak, in haar gantsche beloop, zo lange voor de Bondgenooten zelven, of voor eene geheime Commisfie, door hun aangesteld, moest verborgen worden: was dat nodig geweest, dan hadt men er de Bondgenooten, vooraf, op dienen te hooren, zo als hunne Edele Groot-Mogendheden zelven betuigden, dat de Resolutie des jaars 1735, door de gezaamentlyke Bondgenooten, was toegestemd geworden: in welk geval, er niets te klaagen viel. Eindelyk, zy wilden, gaarne, dit punt van geheimhoudinge met de overige Provintien helpen vastftellen, maar, mits men hen niet afsneede van alle kennisse eener zo gewigtige onderhandelinge, welke zy, nooit, blindeings zouden goedkeuren, 't geen zy ook oordeelden, te minder misduid te konnen worden, als men naginge, hoe veele zwaarigheden, en van welke wigtige gevolgen, de Afgevaardigden der Staaten van Friesland en Stad en Lande, by hunne Hoogmogendheden, ten jaare 1684, gemaakt hadden, om aan hunne Principalen maar vier of vyf dagen, ja zelfs eenen postdag, te onthouden de geheime opening, die, in eene te houden *Conferentie*, toen ftondt voor te koomen, en zulks alleenlyk, om dat het punt van geheimhouding, by de Provintien over genomen, nog niet bepaald was geworden: *q*).

Doch dit antwoord van Overysfel maakte, by

(*q*) *Misfives van* Over-Ysfel, in de Secr. Resol. van Holl. 1 Dec. 1740, *bl.* 651—661.

by de meerderheid ter Generaliteit, geene verandering. Men maakte, aldaar, het zelve Commissoriaal: doch 't *secreet Besoigne* begreep, op den begonnen voet te moeten doorgaan. De Afgevaardigden van Zeeland, egter, hadden, in dit laatste, maar toegestemd, tot zo lange zy geene tegengestelden last van hunne Meesteren bekwamen. Friesland hadt het overgenomen. De Heer VAN GROVESTINS, Afgevaardigde van 't laatsgemelde Gewest, daar men 't met Overysfel, ten deeze, eens was, hadt zelfs, onlangs, eene byeenkomst nopens buitenlandsche zaaken verzogt en, aldaar, ten byweezen van den Heere Afgevaardigden van Overysfel (die zig, nu, buiten verband van geheimhoudinge hieldt), by den Raadpensionaris GILLES; thans, in den Haage, als *Generaliteits Minister*, vertoevende, op opening van de handelinge aangedrongen, zeggende, dat de Heeren Staaten van Friesland, eerlang stonden te Vergaderen, „en het een of „ ander zouden begeeren te weeten." Doch de meerderheid van 't *Besoigne* hadt den Raadpensionaris hier van ontslagen, met verklaaringe, dat een enkel Lid tot diergelyke vorderinge niet bevoegd was: ook was dit, sedert, by Holland in 't byzonder goedgekeurd en, wyders, vastgesteld, dat de Raadpensionaris, als Generaliteits Minister te Breda, niet verpligt was, telkens by zyne komst in den Haage, verslag van den Vrede-handel te doen, maar alleenlyk op goedvinden der Algemeene Staaten, of der Leden van 't *secreet Besoigne* (*r*). Tegen

(*r*) Secr. Resol. van Holl. 9 Nov. 1746. *bl.* 644—646.

gen dit alles, egter, hadden Friesland en Overysfel, zig niet alleenlyk verzet; maar Zeeland zelve floeg, eerlang, dien weg in, gelastende ook zynen Afgevaardigden, om, aan eene *secreete Commissie*, in die Provintie aangesteld, alles over te schryven, 't geen het Vredeswerk betrof: waar op ook die Afgevaardigde buiten dat *Besoigne* geraakte, en Zeeland hier over mede klagtig viel (s). Dan dit alles nam, in 't vervolg, door de schielyke verandering in de Regeering, eenen anderen keer. Ondertusschen, en hoe noodig 't geheim, op zig zelve, ook was, schynt het egter, dat de te strenge weigering van openinge, aan meer dan eene, daarop dringende, Provintie, in deeze verdeelde en woelige tyden, het valsch vermoeden van eenigen, als hadde men, ten nadeele van den Lande, met Frankryk gehandeld, versterkt hebbe: waarom de Raadpensionaris zig wel haast verpligt agtte, opentlyke openinge ter Generaliteit te doen (t).

Bl. 27. r. 9. „ Hier door *scheenen zy bewoogen*" *enz.* De Nederlanders hadden, reeds in Zomermaand laatstleeden, den Engelschen verzogt, een' Staatsdienaar, wegens die kroon, naar Frankryk te zenden. De Britten dan hadden geene reden, om te denken, dat de Staatschen zig alleen den handel wilden aanmaatigen (u).

Bl. 28. r. 17. „ 't Vereenigd Leger, *waar*

(s) Secr. Resol. van Holl. 23 Maart 1746. en Resol. van Holl. 29 April 1747. *bl.* 227.
(t) Zie WAGEN. alhier, *bl.* 83.
(u) Secr. Resol. van Holl. 10 Nov. 1741, *bl.* 592.

waar over de Vorst VAN WALDEK, nu, 't Opperbevel *voerde*." By afweezen des Hertogen van CUMBERLAND en des Graaven van KONIGSEK, voerde de Veldmaarschalk BATHIANY, die, in 't begin des jaars 1746, herwaarts was overgekoomen, 't opperbevel over 't Vereenigd Leger en, onder hem, de Vorst VAN WALDEK (*v*).

Bl. 29. r. 19. „ *Men lag* —— *in beraad, om* 't Vereenigd Leger — merklyk zwakker, *dan dat der* Franschen, aan te tasten." Men hieldt het eerste vyftig-, het tweede drie en negentig duizend man, te beloopen. WALDEK hadt honderd en negen duizend man noodig geoordeeld (*w*). De Staaten oordeelden, naderhand, dat aan dit tydstip niet, dan met schrik, kon worden gedagt, nademaal het vervolgen en aantasten van het Bondgenootschaplyk Leger, op de Heide van Breda, de geheele „ *ruine*" van den Lande zoude hebben konnen na zig sleepen (*x*).

Bl. 30. r. 19. „ *De* Graaf VAN PALFI, *met een Leger Oostenrykschen*, —— *opgetrokken naar de Nederlanden, om zig met de Troepen onder den* Vorst VAN WALDEK *te vereenigen*." In plaats der woorden, „ Vorst VAN WALDEK, „ leeze men", Veldmaarschalk, Graave VAN BATHIANY, „ en ver-

(*v*) Europ. Mercur. van Maart en Mey 1746. *bl.* 207, 259 en 261.

(*w*) Europ. Merc. Mey 1746. *bl.* 260. en Secr. Resol. van Holl. 22 Jan. 1746. *bl.* 507 en 508. en 22 Dec. 1746. *bl.* 891.

(*x*) Secr. Resol. Holl. 21 Dec. 1746. *bl.* 670.

vergelyke myn voorig aangeteekende (y).
't Vereenigd Leger, merklyk gesmolten, door 't verlies van zo veele Steden, welker Bezettingen Krygsgevangen waren gemaakt, doch die, egter, den Vyand ook veel Volks gekost hadden, kreeg, thans, nog eenige, schoon niet genoegzaame, versterkingen, door dien zyne Groot-Brittannische Majesteit vier Engelsche Regimenten; onder den Generaal LEGONIER; nu Opperbevelhebber zyner Troupen in de Nederlanden; herwaarts zondt, als mede de zes duizend Hessen, die, voorheen, in Schotland gediend hadden (z), by welken ook, eerlang, de Hanoverschen kwamen, die, te samen, aan den Neder-Rhyn gediend hadden (a). Voorts was men, reeds lange, in onderhandelinge geweest met den Koning van Polen, als Keurvorst van Saxe, ter leeveringe van tien of twaalf duizend man aan de Zeemogendheden, tot welk eerste getal hy zig, by het zesde Artikel des Verdrags van Warschauw, verbonden hadt. Dan dit liep, eindelyk, in 't niet (b). Beter slaagde men, by den Keurvorst van Beieren, met wien Engeland en de Staat, in Oogstmaand deezes jaars, een Verbond slooten, volgens 't welk de Keurvorst omtrent vyf duizend knegten, in dienst der Zeemogendheden, doch, byzonderlyk, in eed en soldy van den Staat, deedt overgaan, geduurende den tyd van vier jaa-

(y) Bl. 35. alhier, op WAGEN. bl. 28. r. 17.
(z) Europ. Mercur. July 1746. bl. 47. Vergel. WAGEN. XIX. D. bl. 529.
(a) Secr. Resol. van Holl. 22 Jan. 1746. bl. 502-509.
(b) Secr. Resol. van Holl. 22 Jan. 8 Maart en 10 Mey 1746. bl. 508. 516, 517 en 580.

jaaren; die, sedert, verlengd wierden; onder eene jaarlyksche uitkeeringe van honderd vyftig duizend Ryksdaalders, een vierde voor rekeninge van den Staat, en drie vierde voor die van Groot-Brittannie. Dit Volk kwam, meen ik, nog in dit jaar over, onder den Prins *van Saxen-Hilbourghausen* (*c*). Nopens de twintig duizend man, van welken men met de Keizerin handelde, zal ik, in 't vervolg, spreeken. Men roemde, ten deezen tyde; toen 't vuuren nog met die snelligheid, als tegenwoordig, niet plagt te geschieden; de vaardigheid der Staatsche Artillerye, die, binnen één minuut, *agtien* schooten uit het Kanon doen konde; daar de Hanoversche het slegts tot *dertien*, de Engelsche tot *twaalf*, hadden konnen brengen (*d*).

Als eene zeldzaamheid, vindt men aangeteekend, dat, in Zomermaand deezes jaars, toen het zeer heet was, behalven veele Zeevliegen, ook, verscheiden dagen agter een, veele millioenen Rombouten, in deeze en de Oostenrykische Nederlanden, gezien wierden. Te Haarlem, hadt men opgemerkt, dat zy, tegen den wind in, van 't Westen naar 't Oosten, gewoon waren te vliegen, en den rug naar de straalen der Zonne keerden, wanneer zy zig in 't hout nederzetteden. Te Iperen, kwamen zy, op zekeren avond, by zulk eene meenigte, over de Stad, dat de ondergaande Zon er, geheellyk, door verduisterd wierdt. Veld- of Boomgewasch hadt er, egter, geen nadeel van geleeden (*e*). Bl.

(*c*) Secr. Resol. van Holl. 5 en 23 Aug. 1746. *bl.* 594-621 en 623. Europ. Mercur. Febr. 1747. *bl.* 120.
(*d*) Europ. Mercur. July 1746. *bl.* 48, en alhier *bl.* 41.
(*e*) Europ. Mercur. July 1746. *bl.* 75.

Bl. 31. o. r. „ *De* partyen belemmerden *elkanderen den* aanvoer, *dikwils.*" By deeze en andere gelegenheden, vielen er, somtyds, hevige gevegten voor, die den roem der oude Nederlandsche naam en dapperheid leevendig hielden. Byzonderlyk bleek dit, op den 22 van Oogstmaand, in eene zeer heevige schermutzeling, tusschen eene Fransche Bende van omtrend zes duizend man, en eene Hollandsche van slegts drie duizend, geleid door den Prinse van Waldek, in persoon. De onzen het, in 't eerst, te kwaad krygende, hernamen, wel rasch daar aan, den moed, sabelden omtrend zes honderd Fransche Uhlanen ter neder, en keerden, overwinnend, te rug, met twee honderd Krygsgevangenen. Kort te vooren, waren de onzen, elders, overvallen geworden, doch reddeden zig vry gelukkiglyk, schoon niet zonder verlies. De Generaal Majoor van Glinstra; na hem twee paarden onder 't lyf waren doodgeschooten; vogt, toen, aan 't hoofd van zyn volk, op de onverzaagste wyze, als Grenadier en te voet (*f*).

Bl. 33. r. 10. „ Anderen verstonden, *dat de* Barriere *genoeg dienst deedt*, *als zy*, *de* vyandlyke wapenen, *eenen* geruimen tyd, verre *van de* grenzen afhieldt" *enz.* Dit was, ten deezen tyde, het begrip van Holland in 't byzonder, 't geen, daarom, met bekommeringe, het afbreeken der Oostenrykſche Vestingen aanzag, onder betuiginge, van" te vreezen,

(*f*) Aanteek. van deezen tyd, en Europ. Mercur. Sept. 1746. bl. 197 en 198.

„ zen, dat, als de Staat „ zyne geheele *Barriere* zou verliezen, onze eigen *ruine* hier van, „ vroeg of laat, het gevolg zyn zou (g)."

Bl. 34. r. 4. v. o. „ *De* Staatsche Ruitery kweet zig dapper." De Hollandsche Guarde te paerd, het Regiment VAN BIRKENFELD en dat van VAN DORTH behaalden den meesten roem (*h*).

Bl. 34. r. 2. „ *Na dat de Maarschalk van* Saxen, last gegeeven *hadt, om de Dorpen* Varoux *en* Raucoux — aantetasten, *begost men, in* 't Vereenigd Leger, *op den* aftogt verdagt *te zyn.*" Men besloot evenwel, in 't Vereenigd Leger, tot dien aftogt niet, op de enkele lastgeeving der Franschen, tot aantastinge der bovengemelde Dorpen, maar eerst, na dat dezelven, werkelyk, aan hun overgegaan waren. De Vorst VAN WALDEK, naamlyk, vondt zig, toen, genoodzaakt, terug te trekken, om van 't overige deel des Legers niet te worden afgesneeden (*i*).

Bl. 35. r. 10. „ *Het* verlies *der* Bondgenooten *werdt, door de* Franschen, *begroot op* tien duizend man" *enz.* tot r. 19. *l. c.*, by de woorden, „ *werdt begroot.*" Sommige Franschen, egter, oordeelden, dat het verlies der Bondgenooten niet meêr dan vier of vyf duizend man bedraagen hadt, en dat zy zelven wel agt of negen duizend man verlooren

(*g*) Secr. Resol. van Holl. 22 Dec. 1746. *p.* 670 en 671.
(*h*) Verslag van den Prins VAN WALDEK aan de Staat. Gener. Europ. Merc. Oct. 1746. *bl.* 256.
(*i*) Europ. Mercur. Oct. 1746. *bl.* 255 en 256.

ren hadden. In eene Lyst der Bondgenooten zelven, vindt men 't getal der dooden, gekwetsten en vermisten, by de Staatschen; in welker vleugel ook eenige Keizerlyken en Beierschen geplaatst waren; op *negentien honderd zeven en twintig* bepaald: dat der Engelsche, op *drie honderd en vyftig*: dat der Hanoverschen, op *twaalf honderd zes en dertig*, en dat der Hessen, op *agt honderd*: te samen *vier duizend, drie honderd en dertien* (*k*). De Staaten zelven hebben, naderhand, 't getal der gevangenen, in dit jaar 1746, door de Republiek verlooren, op zes en dertig Batailllons, en twaalf Esquadrons begroot (*l*).

Bl. 35. r. 19. „*De* Markgraaf VAN FENELON, *was* de eenigste Overste *van rang, aan 's Vyands zyde, die, in dit gevegt, sneuvelde.*" Elders vinde ik, dat, buiten dien Markgraave, nog drie Lieutenant-Generaals, aan 's Vyands zyde, zouden gesneuveld zyn: te weeten, de Markgraaven DE SEGUR, BASLEROI en DE CLERMONT D'AMBOISE (*m*).

Bl. 35. r. 7. v. o. „*Onder de* Staatsche Officieren, — *die* sneuvelden, telde *men.*" Voeg hier by den Kollonel van 't Lyf-Regiment Oranje Friesland, BOURICIUS (*n*).

Bl. 41. r. 9. „*De* Keizerin-Koningin *had* — *de bescherming der Oostenrykscke Nederlanden* te zeer laaten aankoomen *op* haare

(*k*) Europ. Merc. Oct. 1746. *bl.* 257, 259, 261 en 262.
(*l*) Secr. Resol. van Holl. 22 Dec. 1746. *bl.* 699 en 674.
(*m*) Europ. Merc., *l. c. bl.* 26.
(*n*) Europ. Merc. *l. c. bl.* 258.

haare Bondgenooten." De Staaten verklaarden, dat, schoon 't Bondschaplyk Leger, dit jaar, na het op den Staaten bodem hadt moeten terug trekken, (*o*) met eenige Oostenryksche Troepen was versterkt geworden (*p*), de Keizerin-Koningin egter veel minder hadt gegeeven, dan waar toe zy, by het Verdrag van *Barriere*, verpligt was, en dat het „ geen twee derde konde uitmaa-
„ ken van het getal van zeventig duizend
„ man, tot welker onderhoud, in de Ne-
„ derlanden, zy zig, by *formeele Conventien*,
„ op den 20 Juny en 31 Augustus deezes
„ jaars, zo aan Groot-Brittannie als den
„ Staat, tegens uitgeloofde *subsidie*, hadt ver-
„ bonden (*q*)." Men was, naamlyk, in Oogstmaand des jaars 1746, op 't aanbod van 't Hof van Weene, over een gekoomen, dat haare Majesteit nog twintig duizend man naar de Oostenryksche Nederlanden zou doen afzakken en, een jaar lang, onderhouden de vyftig duizend, tot welken zy zig, in Zomermaand bevoorens, hadt verpligt. Voor deeze twintig duizend man wierdt haar een onderstand van honderd vyftig duizend ponden sterlings; twee derde voor Rekening van Groot-Brittannie, en een derde voor die van den Staat; uitgereikt. Doch dit Volk kwam traaglyk, schoon men, naderhand, nog vyftig duizend gelyke ponden meer

(*o*) Zie myne Aanmerk. alhier *bl.* 35. op WAGEN. *bl.* 29. r. 19.
(*p*) Vergel. myn gezegde alhier *bl.* 35. op WAGEN. *bl.* 30. r. 19.
(*q*) Secret. Resol. van Holl. 22 Dec. 1746. *bl.* 671. en Resol. Staat. Gener. 27 Dec. 1746.

meêr beloofde, op welken Holland verscheiden tonnen schats hadt voorgeschooten (*r*).

Bl. 52. r. 3. „ *Men* maakte geene zwaarigheid hen (*de* Franschen) „ *te* hooren. Men gaf *den* Engelschen *ook* kennis *van 't geen zy voorsloegen.*" De Algemeene Staaten gingen, in deezen, zeer rondelyk te werk. Aan de eene zyde, wenschende ('t zyn hunne woorden,) „ een Leger, niet „ op 't papier, maar in 't veld, te hebben," om zig te redden tegen eenen, te dugten, Vyandlyken inval, met welke 't Land, om de trouwe hulp, door hetzelve, aan zyne Buitenlandsche Bondgenooten beweezen, gedreigd wierdt, ondervonden zy, aan den anderen kant, hoe die zelfde Bondgenooten, verre 't meeste op hun *die* alleen meêr droegen dan de anderen te samen; (*s*) lieten aankoomen. 't Was om die reden, dat hunne Hoogmogendheden 't aanzoek der Franschen niet slegts den Engelschen en Oostenrykschen te kennen gaven, maar, overeenkomstig de denkbeelden byzonderlyk van Gelderland en Holland, er byvoegden, hoe het hun wel, ten uitersten, smerten zoude, indien *zy*, door het langer draalen der Bondgenooten, genoodzaakt mogten worden, om „ *door* „ *andere wegen en middelen*, zig een' weg „ te baanen, om *haar selven uit het gevaar* „ *te redden*, maar dat dit, nogthans, *ge*„ *beuren soude moeten*, indien, onverhoopte„ lyk, aan hun vriendelyk en ernstig verzoek", (om

(*r*) Secr. Resol. van Holl. 19, 22 en 25 Jan. 5 en 24 Aug. 2 en 13 Sept. 5 Nov. 1746. *bl.* 495 — 497, 509, 514, 620, 624 — 630, 635 en 643.

(*s*) Secr. Resol. van Holl. 22 Dec. 1746. *bl.* 669.

(om, naamelyk 't Vredeswerk te bespoedigen) „ geen gehoor mogte worden gegeeven: de „ noot wetbreekende, en eigenbelang gaan- „ de boven alle *engagementen*, maar, voor- „ al, wanneer reeds zo veel, en meêr als „ het vermogen toelaat, daar aan voldaan „ was (*t*)." Dit strookte ook zeer wel, met hunne verklaaringe, voorheen, aan die van Vriesland gedaan, van welke ik, in eene voorige Aanmerking, gewaagde (*u*). Doch zo de Engelsche Gezant, Graaf van SANDWICH, als de twee Oostenrykschen; zynde de Graaf van HARRACH en Baron de REISCHACH; hadden, maar kortlings, dit Staatsbesluit; tot het welke, ter Generaliteit, by meerderheid besslooten was; ontvangen, of, duidlyk bevroedende 't gevaar, van voor Frankryk te moeten onderdoen, indien de Staaten eens goedvonden hunne bedreiginge werkstellig te maaken en tot eene afzonderlyke handelinge overtegaan, haasteden zy zig, om het ontwaakt misnoegen van hunne Hoogmogendheden, door schoone woorden, te stillen: waarin zy, volkoomenlyk, slaagden, en dus beter dan eenige jaaren te vooren (*v*). Reeds op den derden en vierden van Louwmaand des jaars 1747, verklaarden zy, schriftelyk, aan de Algemeene Staaten, dat, schoon

(*t*) Miss. Geld. 11 Nov. 1749. Secr.Resol. van Holl. 30 Nov. 1746. en *l. c.* 28 Dec. 1746. *bl.* 675. Vergel. l. c. *bl.* 673. en Secr. Resol. Gener. 27 Dec. 1746.

(*u*) Zie alhier, *bl.* 29.

(*v*) Zie myn 19 stukje, *bl.* 65 en 66, op WAGEN. XIX. D. *bl.* 160. r. 2. v. o.

schoon hunne Hoven nog geene kennis van de bovengemelde Resolutie droegen, zy, egter, zig genoegzaam gemagtigd vonden, om de sterkste verzekeringen te konnen geeven van derzelver geneigdheid, zo om de Vredehandelinge te Breda te bespoedigen, als om den eerstkoomenden Veldtogt, met eene magt, grooter dan die des Vyands, te openen: al het welke, ter Generaliteit, zo veel ingang vondt, dat, reeds weinige dagen daar na, tusschen de Gevolmagtigden tot de buitenlandsche zaaken en de voornoemde Gezanten, een plan beraamd wierdt, volgens het welke, Groot-Brittannie veertig, de Keizerin-Koningin zestig, de Staaten mede veertig, en dus de Bondgenooten, te *samen*, honderd veertig duizend man, met het voorjaar, zouden te veld brengen. De Algemeene Staaten keurden dit plan, daadlyk, goed, zonder zelfs het antwoord der Hoven van Weene en London, op hunnen vriendlyken, maar ernstigen, voordragt, by Resolutie van den 27 van Wintermaand des jaars 1746. gedaan, af te wagten: verklaarende, egter, hier toe alleenlyk te koomen, in het vast vertrouwen en veronderstellinge, dat zodanig antwoord, ten spoedigste en op de meest voldoenste wyze, niet slegts zoude volgen, maar dat ook de Vredehandel, gelykerhand met de bereidinge tot den Oorlog, zoude worden voortgezet, waarschouwende zy, dat, hoe ernstig zy den Veldtogt wilden voortzetten (waartoe Holland alleen twaalf millioenen, in lyf- en jaarrenten, opnam;

nam (*w*)) men, egter „ wel in agt moest „ neemen, dat het geene waar toe zy, „ in deezen, hadden *geresolveerd*, was een „ *laatste effort*, het geen zelf *onmooglyk* (*x*) „ zou zyn, om ui gehouden te kunnen wor„ den (*y*).” 't Zo gewenschte Antwoord der twee bovengemelde Hoven bleef, niet te min, agter: ook deeden Zeeland en Overysfel; die, op den 27. van Wintermaand, niet met de meerderheid gestemd hadden; eerlang, ter Generaliteit verklaaren, hoe zy wel, volkoomenlyk, bereid waren, al 't hunne toetebrengen, tot steun van den Oorlog tegen Frankryk, maar het voorneemen der verdere Gewesten, om, „ by on„ verhoopte ontstentenisse of langer draalen „ der Verbonden Mogendheden, * den Vre„ dehandel voorttezetten, ten einde zig, door „ dien weg, op de beste wyze doenlyk, „ uit het gevaar te redden," ten hoogsten onvoorzigtig, nadeelig, en een middel oordeelden, 't geen, erger zynde dan de kwaal zelve, de Bondschaplyke Gewesten, in hunnen yver en gewoone hartelykheid, om alles, ter verdeediging van het Vaderland, optezetten, zoude doen verflaauwen(*z*). 't Staat my niet te beslissen, met welk eene meeninge deeze verklaaring geschie.

* Geällieerden.

(*w*) Secr. Resol. van Holl. 28 Febr. 1747, *bl.* 57.

(*x*) Dit woord leeze ik, in 't antwoord der Staat. Gener., van 9 Jan. 1747, aan Groot Brittannie; zo als het geboekt is, in de *Secr. Resol. van Holl.* van 11 Jan. 1747. *bl.* 19. In dat aan 't Hof van Weene, staat „ *moogelyk*," voor „ *onmooglyk*" *l. c. bl.* 20.

(*y*) Secr. Resol. van Holl. 11 Jan. 1747. *bl.* 3—22.

(*z*) Secr. Resol. van Holl. 7 Febr. en 28 Maart. 1747; *bl.* 55—57. en *bl.* 61—65.

ſchiedde: de beste menschlyke vooruitzigten konnen faalen, en, zeker, zy ſcheen niet geſchikt, om de werkingen onzer Buitenlandſche Bondgenooten te beſpoeden. Hoe het zy, de algemeene en byzondere Vredehandel bleef ſteeken, en, daar dit een en ander de Franſchen verbitterde, wierdt er, natuurlyk, de Oorlogsverklaaring en Vyandlyke inval deezer laatſten, op Staaten bodem, door verhaast en daargeſteld, eêr nog de Buitenlandſche Bondgenooten, of Wy zelven, de beraamde manſchap, ter verdediging van den Lande, gereed hadden. 't Verdient, midlerwyl, opmerking, dat de Provintien, daar de Prins Stadhouder *was*, den Vredenhandel niet tegenſtemden, *en dat* Gelderland; als ik, voorheen, zeide; er het eerſte toe geraaden hadt.

Bl. 52. r. 17. *De* meeste Staatsdienaars *ſchynen den Koning deezen inval* ontraaden *te hebben*. Niet alleenlyk Staatsdienaars, maar; zo my heugt, ergens, in een wigtig ſtuk, geleezen te hebben; ook, en met allen kragt, de Maarſchalk DE BEL-ISLE. Dees, trouwens, hadt, reeds lange te vooren, geraaden, dat men de Franſche manſchap naar den Neder-Rhyn, in plaatſe van naar Vlaanderen, behoorde te zenden, ten einde de verkiezing des Hertogs VAN LOTHARINGE, tot Roomsch Keizer, met meêr kragt te konnen tegengaan (*a*).

Bl. 53. r. 4. v. o. „ *Ook zyn zy*, nader;

(*a*) Misſive van den Reſident VAN L[illegible], Sept. 1795.

derhand, niet veel bekender *geworden.*" Of de punten der algemeene Vrede, van welken WAGENAAR hier spreekt, ter Generaliteit geboekt zyn, is my, tot nog toe, onbekend. Doch in de *secreete Resolutien* van Holland, over het jaar 1747 en volgenden, is er niets van te vinden.

Bl. 64. r. 11, „ Zeer tegen *den* zin *van* Friesland *en* Stad *en* Lande, — *het* Opperbevel over 't Leger *van den* Staat, — *aan den* Vorst *van* Waldek opgedraagen." De ongelukkige uitval der Veldtogten van den Staat, onder 't bevel van deezen Vorst, hadt het vertrouwen op hem, hier te Lande, zo zeer verminderd, dat Stad en Lande, reeds in 't voorjaar van 1746, aan de algemeene Staaten voorsloeg, eenige buitengewoone Afgevaardigden te Velde te zenden, onder welker oog, de gezegde Prins, „ stiptelyk en *promptelyk*, zou hebben te *ex-* „ *ecuteeren* het geene, door haar Hoogmogen- „ de, tot dekking van de *Frontieren* en „ bescherming van het lieve Vaderland, zou „ noodig geoordeeld en beslooten worden." Dit voorstel, egter, wierdt, behalven by Friesland, door alle de overige Leden overgenomen (*b*), zonder dat men er ooit toe kwam.

Bl. 64. r. 9. v. o. „ *De* Algemeene Staaten *hadden van den inval* — *zo dra geene kennis gekreegen, of zy* schreeven — *aan de* byzondere Gewesten, *den* negen-

(*b*) Secr. Resol. v. Holl. 4 Maart 1746. *bl.* 556 en 557.

gentienden *van* Grasmaand." *enz.* De Algemeene Staaten lieten het hier, ten deezen tyde, niet by blyven. *Zy* zonden, reeds twee dagen bevoorens, *d. i.* op den dag der Fransche Oorlogsverklaaringe, een afschrift van dezelve aan den Vorst VAN WALDEK, met last, om den inhoud van dien, ten spoedigste, medetedeelen aan den Hertoge van CUMBERLAND, als Opperbevelhebber van 't Leger de Bondgenooten, en, met hem, te overleggen en in 't werk te stellen de middelen, ter meeste beveiliginge van 's Lands Grenzen, en aangelegenste Plaatsen, onder 't gebied van den Staat, met naame in Staats-Vlaanderen en in *Zeeland*, in welke Gewesten, de verdediging aan den Lieutenant Generaal DE LA ROCQUE, wierdt toevertrouwt. Ook gaven zy van deezen hachlyken toestand, te gelyk, kennisse aan alle Gouverneurs en andere Krygshoofden der Steden en Plaatzen van de Generaliteit, hen, ten ernstigste, aanmaanende, om, met alle oplettendheid en braafheid, zig van eed en pligt aan den Lande te kwyten, en het zelve ook hunnen onderhoorigen, ten nadruklykste, voor te houden, met toezegginge van eer en belooninge voor hun, die zig wel, doch hoogste verontwaardiging en straf, voor die zig kwalyk, zouden gedraagen. Nog hadden zig hunne Hoogmogendheden, ten *bovengenoemde* dage, door den Raade van Staate, opgaave laaten doen, 1. nopens de sterkte der Compagnien van 's Lands Troepen, te voet en te paerde: 2. van den Staat, in welken zig de Oostenrykische, Engelsche, Hanoversche

en

en Hesfische Regimenten bevonden? 3. Hoe verre men met de aanvulling der Magazynen en 't voeder gevorderd ware? 4. Of de Veld-Artillery reeds in gereedheid was? 5. Welke voorzorgen, ter verzekering der Grenzen, genomen waren? De opgaave kwam hier op neder. 1. Dat, ondanks alle zorge van den Raad, de Staatsche Troepen nog niet voltallig waren, dan waarop, in kort, goed vooruitzigt was. 2. Dat de Raad geene opening hadt konnen geeven, nopens den toestand der Troepen van de Bondgenooten, alzo daar van niets ter zyner kennis wierdt gebragt. 3. Dat de aanvulling der Magazynen, schoon traaglyk aan den gang geraakt; deels door gebrek van Schepen en moeilykheid der presfinge, deels door dien de Aanneemers slegt waren betaald geworden; nu, egter, in genoegzaamen staat was, om een' Veldtogt te beginnen. 4. Dat de Veld-Artillery in gereedheid was, en uit zeventig stukken, zo Kanon als Hauwitzers, zou bestaan: „ 't geen, in de *pro-* „ *portie*, meerder was, als ooit, in voorige „ jaaren, was *gepractiseerd.*" 5. Dat, na de Vrede van Utregt, het grootste gedeelte der Aardwerken, aan de meeste Grens-Steden, niet onderhouden waren geworden, en dat, eerst met het begin deezes Oorlogs, de voornoemde Werken, in de Plaatsen van Barriere en, sedert, ook der oude Frontieren, van Sluis in Vlaanderen af, tot aan Maastrigt toe, waren opgemaakt en met *palisfaden* voorzien. Dat, op sommige plaatsen, ook nieuwe Werken waren aangelegd, met naame te

Bergen op Zoom, (alwaar dit, sedert den jaare 1740, een millioen gekost hadt) en, hier en daar, in *Staats - Vlaanderen*, in *'s Hertogenbosch*, *Venlo*, *Maastrigt*, en aan de zyde van den *Gelderschen - Ysel*, waarmede men, egter, niet verder hadt konnen gaan, door gebrek aan geld: zynde, op de, daartoe gedaane, drie *Petitien*, ter somme van ruim drie millioen, maar ruim twee derden, door de Bondgenooten, betaald geworden. Dat men, voor 't overige, ter dekking der Plaatsen, byzonder van Vlaanderen, 't Land, tot op zekeren peil, onder water gezet hadt, waar voor ook, by Bergen - op - Zoom, Steenbergen en 's Hertogenbosch, was gezorgd en, teffens, gelet, om die onderwaterzetting, aan de zyde der laatstgemelde Stad, te verbinden met de zogezegde Hollandsche en met de Linien van Geertruidenberg tot Breda, ter dekkinge van den, tusschen beide liggenden, grond. Dat 1. wyl het boven 't vermogen van den Staat was, om, aan alle Steden en Forten zo veel *Artillerie* en *ammunitie* van Oorlog te geeven, als elk hunner, tot eene volkomen verdediging, noodig hadt, en zulks, buiten dien, onnoodig zynde, alzo de geheele magt van den Lande niet genoegzaam was, om, alle die Plaatzen, naar vereisch, te bezetten, de Raad, daarom, ruim zo veel *artillerie* en *ammunitie* aan de Grenssteden, van Sluis in Vlaanderen af, tot Maastrigt toe, hadt doen geeven, als, tot eene maatige verdeedigingе, toereikende was: zynde wyders Stapel-magazynen aangelegd, om 't ontbreekende te konnen aanvullen: dan welke Magazynen van geen genoeg-

zaam

zaam buspulver hadden konnen voorzien worden, by gebrek van penningen, ter somme van vier tonnen gouds, welken de Raad, thans, wenschte, te mogen bekoomen. Hunne Hoogmogendheden, dit alles verstaan hebbende, keurden de schikkingen van den Raade goed, en verklaarden, dat dezelve, hunnes oordeels, door de agterlyke betaalinge der Bondgenooten, niet meerder hadt konnen doen, maanende, daarom, de laatstgemelden aan, om zig, daar 't nu op eigen behoud aankwam, loflyk te kwyten, in 't betaalen der ingewilligde en andere gelden, waartoe ook Holland, op den 26 van Grasmaand, besloot: (c) gelyk dat Gewest ook, ten volgenden dage, op een nader verzoek deedt, waar van WAGENAAR straks spreken zal. Doch de overige Bondgenooten bleeven, by aanhoudenheid, zo zeer te agteren, dat men, nog in 't laatst deezes jaars 1747, overging tot het doen van statelyke bezendingen, ééne naamenlyk, naar de Provinciën van Gelderland, Utrecht en Overysfel, en ééne andere naar Friesland, Stad en Lande, en Drenthe. Het agterstal wierdt, toen, door den Raade van Staate, ten opzigte der *Petitiën*, sedert den jaare 1740. gedaan, berekend op zestien millioenen, agt honderd zesduizend, zevenhonderd, vier en zeventig guldens, agt stuivers en negen penningen. (d)

Bl. 69. r. 8. „ *De* Steden *van* Walcheren — *hadden, op de* eerste tyding *van den* inval

(c) Resol. Staat. Gener. 27 April 1747. Secr. Resol. Holl. 26 April 1747. *bl.* 70, 71, 81-100. Resol. van Holl. 14 en 23 Dec. 1747. *bl.* 888 en 948.

(d) Secr. Resol. van Holl. 24 Juny 1747. *bl.* 129.

inval —, *den* Hertoge *van* CUMBERLAND —— geschreeven, *om* onderstand". *enz.* De Afgevaardigden van Zeeland hadden, bovendien, reeds op den 20 van Grasmaand, ter Generaliteit voorgedraagen, om Groot-Brittannie en de verdere Bondgenooten van den Staat, van deezen inval te verstendigen, en de hulpe, by de Verbonden vastgesteld, in te roepen. De Algemeene Staaten besflooten, daar op ten volgende dage, de Heeren VAN DEN BOETZELAAR en HOP aan te schryven, om, hier van en van de Fransche Oorlogsverklaaringe, „ by *provisie*, „ en in afwagting van haar Hoog-Mogende „ nadere Resolutie," kennisse te geeven aan zyne Groot-Brittannische Majesteit en, *ten* allerernstigste, te verzoeken, dat de Koning, „ deezen *perplexen* toestand, hoe eer-„ der so beter, in overweeginge geliefde te „ neemen en, met haar Hoog-Mogenden, „ zodanige *mesures* te beraamen, als het „ gewigt van deeze zaak en de *engagementen*, „ die haar Hoog-Mogenden met zyne Ma-„ jesteit hadden, *requireerden*." Doch Friesland en Stad en Lande deeden, terstond, aantuiginge tegen dit Besluit, 't zelve aanziende, als niet slegts ongenoegzaam en, in een geval van het alleruiterste gevaar, ten hoogste onnut, maar ook begrypende, „ dat, uit dien „ hoofde, de hulpe, door zyne Koninglyke „ Majesteit van Groot-Brittannie, aan de „ Republicq, ingevolge de *subsisteerende* „ *Tractaaten*, behoorde te worden *gerecla-* „ *meert*" en, teffens, de andere Verbonden met vreemde Mogendheden nagezien, om, indien

indien zy, in een geval als dit, mede van hulp spraken, als dan ook dezelve, ten spoedigste, te eisschen. De Zeeuwsche Afgevaardigden verklaarden, eerst drie dagen daar na, dat zy de bovengemelde Resolutie, „ niet toereikende aan de *intentie* hunner „ *Provintie* beschouwden, nadien, daarby, „ niets *specificquelyk* van zyne Majesteit was „ versogt," en gaven, toen, in bedenkinge, of, by den Koning, geen nader „ aanzoek, behoorde te worden gedaan, tot het, „ zenden van eenige Oorlogschepen, om, nevens die van den Staat, tot „ dekking en beveiliging van de kusten van „ de Republicq, *geëmployeerd* te konnen „ worden." (*e*) Dit voorstel wierdt *Commisforiaal* gemaakt, waar toe de wankelheid en op gevolgde verandering van 't Regeeringsbestuur, maar, vooral, het, vroegtydiglyk, aankoomen van eenige Engelsche Schepen en Volkeren voor Vlissingen, by onzen WAGENAAR, vermeld, (*f*) ook het zyne zal toegebragt hebben.

Bl. 81. r. 2. „ *De* Staaten *van* Holland, by tyds vergaderd *zynde*, terwyl eenige Leden naar huis gekeerd *waren*, *om* nieuwen last, namen, nu eerst, *een* besluit op *den* brief *der* Algemeene Staaten, *van den* negentienden." Vergel. ook, alhier, *bl.* 63. r. 9. v. o. tot *bl.* 65. r. 9. De Staaten

(*e*) Secr. Resol. van Holl. 26 April 1747. *bl.* 75-79.
(*f*) Vaderl. Hist, XX. D. *bl.* 70. en 86.

ren van Holland waren, op den *eersten* van Grasmaand; dus zeventien dagen voor de Fransche Oorlog verklaaringe, en hunnen inval; van den anderen gescheiden, tot nader beschryvinge, die, door Gecommitteerde Raaden, op 11 dier maand, tegen den 25 daar aan, gedaan was. De eerste byeenkomst geschiede dan, naar gewoonte, op den volgenden dag, dat is op den 26, en daar, op den 19, door den bovengemelden Raad, by rondgaande brieven aan de Steden, kennisse was gegeeven van de gezegde Fransche Oorlogsverklaaringe, en de Afgevaardigden, in dien tusschentyd, op dat punt, door hunne Vroedschappen, gelast waren, (*g*) sproot hieruit voort, dat het zelve, reeds op den bovengezegden 26, by Holland, in beraad gelegd, toen, naar style, *commissoriaal* gemaakt en, op den 27; zynde den tweeden dag der Vergaderinge; hier nopens, een besluit genomen wierdt: zo als, daags te vooren, nopens een ander punt, gedaan was (*h*). 't Is my niet gebleeken, en om 't bovengemelde min waarschynlyk, dat eenige Leden, midlerwyl, naar huis, om nader last, zouden gekeerd zyn.

Bl. 82. r. 15. „ 't Volk *werdt*, *hier te Lande*, de ooren vol geblaazen *van een* verderflyken toeleg *der* tegenwoordige Regeeringe, *om een* Verdrag *van* onzydigheid aan te gaan *met* Frankryk, *en den* Koning

Staats-

(*g*) Resol. der Vroedschap van Gouda, 24 April 1747.

(*h*) Resol. van Holl. 26 en 27 April 1747. *bl.* 193, 194 en 223. Secr. Resol. van Holl. 26 April 1747, *bl.* 82. en myne, laatst voorgaande, Aanmerk., *bl.* 15: alhier.

Staats-Vlaanderen, tot *een* onderpand, over *te* geeven." 't Gerugt, nopens eenen voorgenomen afstand van Staats-Vlaanderen, bleek, federt, een boosaartige logen te zyn, uit de hitte van misnoegd en muitzugtige harsenen; gelyk het, in woelige tyden, gaat, opgeschooten. Maar, 't geen men zeide van der Staaten toeleg, om, met Frankryk, een Verdrag van onzydigheid te sluiten, hadt, mooglyk, zyn beginzel, uit de, aan de Engelschen en Oostenrykschen, by geheime Resolutie, gedaane Verklaringe zo der Algemeene Staaten, als, byzonderlyk, der Provintien van Gelderland en Holland, door my, hier boven, aangehaald (*i*), enhoudende, hoofdzaaklyk, dat hunne Hoogmogendheden, by 't langer toeven dier Bondgenooten, zo in het toezenden der verpligte Hulptroepen, als in het doorzetten des Vredehandels te Breda, „ *zich zelven, door andere wegen en middelen, uit het gevaar zouden tragten te redden*: woorden die, blykens ook het gezegde der, verschillende, Provintien, Zeeland en Overyssel, beteekenden, dat men, des noods, tot een afzonderlyke Vredehandeling, met de Fransche kroon, wilde overgaan. En, zo het hier toe, werklyk, gekoomen en, door eene Verbintenisse van onzydigheid, aan der Staaten zyde, gevolgd was, zou zulks, op zig zelven, nu, niet min onberispelyk geweest zyn, als in den jaare 1733, toen wy gezien hebben, dat het Land, langs dien weg

(*i*) Zie myne Aanmerk. alhier *bl.* 42 en 45, op WAGEN. *bl.* 52. r. 3.

weg, uit eenen gevaarlyken Oorlog gered wierdt (*k*).

Bl. 88. r. 16. „ 't Graauw, *in den* Briele, tegen *de* Regeering gaande." Die Regeering byzonderlyk en, deels, ook de verdere Maas-steden, Delft, Rotterdam en Schiedam, hadden, reeds op den 13 van Bloeimaand, ter Vergaderinge van Holland, verzogt, om, tot afweeringe van een' vyandlyken inval in dit Gewest, de Stad Briele, 't Land van Voorne en de, na by gelegene, Zeegaten in staat van verdeediginge te stellen, door toezendinge van genoegzaam Krygsvolk, Geweeren en Buskruid, 't verzorgen van de Stranden, met Wagthuizen en Batteryen, *het monsteren en in de wapenen brengen der* Opgezetenen ten platten Lande, het plaatsen van Oorlog- en andere Scheepen, in de Zeegaten van Brouwershaven en de Maze, het regelen van seinen, 't ligten der tonnen en kappen van Bakens, en wat diers meer was. Ook wierden hier toe, eerlang, by hunne Edele Grootmogendheden, de noodige bevelen; die men, nu, ook tot het Noorderkwartier uitstrekte; aan Gekommitteerde Raaden in de beide Kwartieren afgevaardigd en, voorts, het gansche werk der beveiliginge deezer Provintie, byzonderlyk, bevolen aan en in handen gesteld van zyne Hoogheid, den Prinse Erfstadhouder, die, sedert, daartoe, de noodige vlyt aanwendde en, onbe-

(*k*) Vergel. WAGEN. Vaderl. Hist. XIX. D. bl. 160, en myne *Aanmerk*, op die plaats, *bl.* 65 en 66.

der anderen, eenige meerdere manschap naar den Briele deedt vertrekken. De wapening ten platten Lande, aldaar, wierdt, wat laater, ter uitvoer gebragt (*i*).

Bl. 99. r. 9. *De* Prins, *door de* Staaten *van* Holland, *tot* Stadhouder, Kapitein-Generaal *en* Admiraal verkoren." Den 12 van Bloeimaand daar aan, wierdt, by hunne Edele Grootmogendheden, vastgesteld en, sedert, aan zyne Hoogheid overhandigd, eenen Lastbrief, op welken hy die hooge Ambten bekleeden zou. Die Brief was ingerigt, op den voet van dien der voorige Stadhouderen, en getekend, op den derden Mei 1747, zynde den dag van 's Prinsen aanstelling (*k*).

Bl. 105. r. 11. „ Na 't overgaan *van de* Zandberg —, oordeelde *men* deeze Stad" (Hulst) „ niet *te* verdedigen *te zyn*." De tydingen, nopens het verlies van den Zandberg, het spoedig te rug trekken onzer, daar omstreeks gelegen hebbende, Troepen, en van 't voorneemen des Lieutenant-Generaals DE LA ROCQUE, om een gedeelte van dit volk tedoen overgaan in Axeler Ambagt, was den Algemeenen Staaten zo dra niet ter ooren gekoomen, of zy begreepen, eenpaariglyk, dat het onmooglyk wierdt, langer, voldoende bevelen, uit den Haage, te konnen geeven, maar dat, om de gesteldheid der zaaken van naby te weeten en te bestuuren, men een' Man „ van vertrouwen en gewigt,

(*i*) Resol. van Holl. 3, 25 Mei, 1 Juny, 22, 29 July 1747 *bl.* 233—238. en Secr. Resol. van Holl. 10 Mey. 15 July 1747. bl. 100 en 101, 131—135.

(*k*) Resol. van Holl. 2 Mey 1747. *bl.* 251-258.

wigt; „zo als zy spraken; naar Bergen op Zoom behoorde te zenden, om, met den Hertoge VAN CUMBERLAND, (die, toen, derwaarts stondt te vertrekken) den Veldmaarschalk BATHIANY én den Prinse VAN WALDEK, te overleggen en, voor zo ver het werk geen uitstel konde lyden, of de tyd niet toeliet, last af te wagten, in het werk te stellen al-het geene, dat men noodig zou oordeelen, ter bewaaringe van Hulst en Axel, nevens derzelver Ambagten: met dien verstande, dat, indien men begreep, dezelve Ambagten niet te konnen behouden, hy, als dan, met de bovengemelde Krygsbevelhebbers, zou dienen te overweegen de gevoeglykste wyze, om de Troepen uit dezelven te trekken en, in de, deels gereed liggende, *Transport-Scheepen*, over te voeren naar Zeeland, tot dekkinge van dat Gewest, en wel, voornaamelyk, der Eilanden van Zuid-Beveland: dat hy voorts ook moest helpen zorgen voor de verzekeringe van Bergen op Zoom, welke gewigtige Vesting van meest alle Bezettinge en geschut was ontbloot, alzoo dit laatste naar Vlaanderen, even als het Hollandsch Kanon, uit Dordrecht en Delft, naar Wils-Oorde, ter hulpe was afgezonden; en, eindelyk, ook voor de Provintie van Holland, byzonderlyk voor de Eilanden van Voorne. Der Staaten keuze viel, ten dien einde, op Jonkheer WILLEM VAN HAREN, Afgevaardigden ter Generaliteit (*n*) en zeer gezien ten Hove van den Prinse Stadhouder:

(*n*) Resol. van Holl. 18 Mey 1747.

der: met wiens kennisse, denklyk, dit besluit genomen was. HAREN begaf zig, spoediglyk, naar Bergen op Zoom, daar hy den Hertoge; die, op de tyding der overgave van Hulst, weder naar 't Leger te rug gekeerd was; niet vondt, en ook niet kon verhinderen, dat de verdere bovengemelde Vlaamsche Plaatsen, deels, of geheel, voor zyne aankomst, ook zonder dat er een schot op gedaan wierdt, in 's Vyands handen vielen: Merkwaardig is het, dat men, te Axel, met een' Franschen Officier, die, van een' Tromslager en slegts vier Soldaaten verzeld, agter de Legerplaatsen onzer Troepen heen, voor die Vesting gekoomen was, en de koenheid hadt, dezelve, uit naam van den Markgraave DE CONTADES, op te eisschen, terstond, nopens de overgave, in onderhandeling tradt, die ook, den volgenden dag, tusschen den BRIGADIER DE BROGLIO, en 's Lands Bevelhebber aldaar, den Generaal Majoor ZOUTE, besloten wierdt: zo egter, dat, by dezelve, de vrye uittogt voor 's Lands Troepen naar Zeeland bedongen, en alle bloeddorstinge voorgekoomen wierdt. (o) VAN HAREN, ondertusschen, te velde Gevolmagtigd, hielp, sedert, voor, geduurende en ook na de komst van den Prinse Stadhouder in Zeeland, nevens zyne Hoogheid, het zyne toebrengen, zo ter beveiliginge van dat Gewest, door middel ook van de, uit Vlaanderen, derwaarts ge-

(o) SCARP, Geschieden. van Axel, 1 D. bl. 155-159.

gekeerde en, uit het Leger, toegezondene, Troepen, onder 't bevel van den Lieutenant Generaal SMISSAERT, als, ter versterkinge van Bergen op Zoom: welke gewigtige Vestinge hy eerst verliet, den 18 van Hooimaand; toen de Franschen er reeds voor waren (p); en na dat hy, eenigen tyd te vooren, by het doen van een togtjen naar Sandvliet, het gevaar, van door hun opgeligt te worden, gelukkiglyk, ontsnapt was. (q) Op welke wyze, voor de Hollandsche Kusten gezorgd wierdt, heb ik, boven, reeds aangeroerd. (r)

Bl. 105. r. 6. v. o. „ *De inval van dit Gewest hadt de Staaten van Zeeland voor zig zelven doen zorgen.*" Vergelyk dit myn 20ste stukje, *bl.* 51-53; 56, 57-60: op WAGENAAR, XX. D. bl. 69. r. 3. bl. 88. r. 16. en bl. 105. r. 11. Men reekende, dat, met de veertien duizend man onder SMISSAART, Zeeland, door twintig duizend man; waaronder eenige nieuw overgezonden Engelsche Troepen; gedekt was. Ook was de Westerschelde, voor allen vreemden inval, tot aan zee toe, door eene keten van meer dan vyftig Oorlog- en andere gewapende Scheepen, (s) geslooten.

Bl. 107. r. 6. „ *De* Vorst *van* Waldek be-

(p) FOLKINS, Dagverhaal der Belegering van Bergen op Zoom, *MS. bl.* 8.

(q) Europ. Mercur. Juny 1747. *bl.* 304. en Sept. *bl.* 127 en 128.

(r) Zie alhier, bl. 56 en 58 op WAGEN. bl. 88. r. 16. en 105. r. 11.

(s) Resol. van Holl. 3 Juny 1747. *bl.* 319. Europ. Mercur. Mey en Juny 1747. *bl.* 266, 304 en 305

— begaf *zig naar* Duitschland." Er waren, te vooren, tusſchen den Prinſe van Orange en voornoemden Vorst, eenige woordenwisſelingen geweest: omtrend welken de Staaten 't gedrag van den Prinſe Stadhouder hadden goedgekeurd. (*t*)

Bl. 110. r. 15. „*De* Kerk *en* andere voornaame Gebouwen geraakten *in de* asſche." Geheele Straaten wierden, al vroeg, tot puinhoopen geſchooten, en ſommige Stedelingen zagen het meêr voor eene brandſtigtinge dan Belegeringe aan: alles dreunde en daverde, door de bommen, gloeiende kogels en ſpiegelgrenaden. Nog kwam by deezen ramp, dat, in 't begin, eenigen onzer eigene Soldaaten aan 't plunderen der ingeſtortte huizen ſloegen, welke euveldaad, egter, de Generaal CRONSTROM ſpoediglyk wist te ſtuiten, door één of twee dier plunderaaren, welken men op de daad betrapt hadt, zonder genade, te doen doorſchieten. Toen de Kerk verbrand was, wierdt de Godsdienst, in de drooge gragt, tusſchen de *Heesbergerpoort* en de *Koornmolen*, onder eene Tent, bediend: waar omtrend zig de Predikanten FOLKENS en JANSEN byzonderlyk kweeten, en den Krygsman, zo gedurende den Preêk, als, daarna, by 't gaan tusſchen door de gelederen, tot dapperheid, in het doen van uitvallen en 't verder beſchermen der Vestinge, aanmoedigden (*u*). Bl.

(*t*) Reſol. van Holl. 5 Aug. 1747. p. 467.

(*u*) FOLKENS, Dagverhaal der Belegering van Bergen op Zoom, MS. *bl.* 22. 25, 26, 28 en 104. Europ. Mercur. van July 1747. *bl.* 127 en 134.

Bl. 111. r. 13. „ 't Schieten hieldt — over *en* weder, aan." Behalven de schade, die, hier door, veroorzaakt wierdt, en op welke de onzen zig, somtyds, wreekten, door 't in brand schieten van Kruid- en andere Magazynen of Batteryen des Vyands, sneuvelden er veelen zo der Belegeraars als Belegerden, door aangestoken onderaardsche Mynen, ten getale van; zo ik bevinde; wel vyftig van wederzyden, doch meest van de onzen. Die Mynen sprongen, somtyds, met honderde manschappen er op, in de lugt (*v*). De Graaf VAN LÖWENTHALL zelve, zig, den negenden van Oogstmaand, op eene Myn bevindende, die, door de onzen, aangestoken was, werdt, wel *elf* of twaalf voeten hoog, van de aarde getilt, en ontkwam, met dien schrik, gelukkiglyk 't gevaar, (*w*) even als, van onze zyde, op den vier en twintigsten derzelfde maand, een Schotsch Officier, THOMPSON genaamd, met eene, door den Vyand aangestoken, Myn, opgenomen en, vyf en twintig of dertig voeten ver, over de Palissaden wierdt geworpen, en in de bedekten weg, onbezeerd, neder kwam. Dan, deeze en soortgelyke zeldsaamheden gebeuren in veele Belegeringen, waarom ik er, verders, van zwygen zal, na 't geval van den Lieutenant-Kollonel, Prinse van ANHALT SCHAUMBURG, kortlyk te hebben aangeroerd. Een kogel, zijlings, op hem aankoomende, ging, onder

(*v*) FOLKES, l. c. *per totum*. Europ. Merc. Sept. 1747. *bl.* 134-146.
(*w*) Europ. Mercur. Sept. 1747. *bl.* 128.

onder zynen flinker arm, door, maakte een gat in zyn' Rok, Vest, Bovenhembd, Borstrok en Onderhembd, en vloog, aan den regter arm, weder uit, zonder hem eenige andere wonde toe te brengen, dan een klein schrammetjen, als dat van eene spelde, op de borst. (x)

Bl. 111. r. 7. v. o. „ *De meesten verliepen, na dat zy 't gevaar van den dienst, een dag of twee beproefd hadden.* Men trok het meeste nut van zes en dertig Matroozen, die, als Vrywilligers, geworven, de *Roverschans* en *Kyk in de Pot*, met weergaloozen moed, nog by 't overgaan der Stad, verdedigden. (y)

Bl. 112. r. 9. v. o. „ *De* kundigsten zagen *den* overgang *der* Stad, *in 't kort, te* gemoet." Gelyk men, by de Staaten, begreep, dat de Stad, zonder hulp van buiten, het, eindelyk, zou moeten opgeeven, was ook de gehardheid van die van binnen, grootelyks, op deeze hoop, gevestigt, te meer, daar men, als sommigen aanteekenen, in 't begin, gebrek aan Kannonniers hadt, die, meest, naderhand, schoon, zo men meent, niet in genoegzaamen getale, aankwamen. Maar toen de Belegerden, na dat SCHWARTSENBERG, in 't begin van Oogstmaand, geslagen was, ('t geen hun, egter, in 't algemeen niet schynt bekend geweest te zyn,) zig, eenigen tyd, te vergeefsch, met ontzet ge-

(x) FOLKENS, Dagverh. der Beleg. van Bergen op Zoom, *MS. bl.* 22, 112 en 123. Europ. Mercur. Sept. 1747. bl. 65.

(y) FOLKENS, *l. c.* 23 Aug. 1 en 16 Sept. 1747. bl. 118, 150 en 204. MS.

gevleid hadden en, eindelyk, verstonden, dat het zelve niet te wagten was: toen zy, met verbaazinge, in de Nieuwspapieren lazen, dat men, midlerwyl, in Holland, bouwde op de onwinbaarheid van Stads Vestingwerken, en dat men, aldaar, 't gerugt, als waare 't Beleg reeds opgeslagen, al eens verspreid hadt: toen zy ondervonden, dat, in tegendeel, de Franschen; welker aantal, telkens, vermeerderde; de Werken doorgroeven of dezelve springen deeden, en hoe langere zo meerdere vorderingen maakten: toen men zag, dat de oude Generaal CRONSTROM, (die zig, dikwerf, in een draagstoel, naar de Vesten deedt brengen,) en de wakkere, maar, door vermoeijinge, zwak en zieklyk geworden, Gouverneur, *Prins* VAN HESSEN; die overal was; wel al het hunne ter verdediging deeden, zo als ook de meeste Officieren en Soldaaten; die, als leeuwen vogten; maar dat, ondanks dit alles, eenige vuigaarts overliepen tot, of verstand hielden met, den Vyand (die, zo men zeide, door één' der onzen geseind was geworden, toen men hem uit het dorp Wouw wilde verdryven, waarop die gewigtige aanslag mislukt was): toen zy, eindelyk, daaglyks ontwaarden, dat de Bezetting, door sneuvelen zeer gedund, door geduurigen dienst, (als hebbende, van de vier en twintig, somtyds, maar agt uuren rust,) zeer afgemat, of, door overvloed van spys en drank, wel eens vadsig of uitspattend was geworden, rekenden de kundigste Inwooners, dat de Stad; alwaar men, boven dat alles, door de langduurige droogte en hitte,

met een onvoorbeeldelyk aantal van vliegen, muggen, vlooien en soortgelyk ongediert, geplaagd wierdt; binnen kort, voor de vyandlyke overmagt zou moeten zwigten (z). Met dit al, sprak niemand van opgeeven.

Bl. 112. r. 5. v. o. „ Anderen ontkennen, *dat de* leevensmiddelen *en* drank *ooit in zulk een'* overvloed zyn uitgedeeld, dat het Volk *er* zig aan veraazen *kon.*" Ik leeze, by den bovengemelden Ooggetuigen, deeze woorden: „ Het gaat er, menigmaal, over
„ heen, zo roekeloos en godloos als me-
„ nig Soldaat, en die, voor een week of
„ twee, voor een stukje brood zouden heb-
„ ben opgesprongen naar wat boter *enz.*, han-
„ delen en het zelve den honden voorwer-
„ pen: groentens zyn het eenige, 't welk
„ schaars wordt." (a) Elders zegt hy:
„ Door de overvloed, wordt de dartelheid
„ en brooddronkenheid zo groot, dat het
„ tot den hemel schreeuwt. De liefdegaa-
„ ven der Hollanderen en Zeeuwen worden
„ door de baldaadige Soldaaten misbruikt,
„ zodanig, dat niet alleen het roggen-, maar
„ zelfs het tarwen-brood, ja de kaas, daar
„ maar het minste plekje aan is, langs en
„ over de Straaten worden geworpen voor
„ de honden, ja van sommigen onzer Bur-
„ geren opgenomen, om hunne Varkens daar
„ mede te voeden. Onze geheele Vrou-
„ wen-

(z) J. D. Folkens. *l. c.* op 10, 11, 21, 22 en 26 Aug. *bl.* 74, 75, 78, 114, 115, 136. ook op 2, 7 en 12 Sept. 1647. *bl.* 159, 176, 187 en 188. Ms.

(a) Folkens. *l. c.* 28 Aug. 1747. *bl.* 139, 140. Ms.

„ wenstraat, uitgezondert 10 á 12 huizen, „ in welken Officiers *gelogeerd* zyn, is in „ een Brandewyn- en Genever-kroeg veran- „ derd. Burgers, welken, voorheen, naauw- „ lyks een Kan Genever, des daags, konden „ verkoopen, kunnen nu, op eenen dag, „ één, ja twee Oxhoofden rooden en witten „ wyn uittappen." (*b*) Men kan, in 't hier onder aangetoogen Werk, eene lyst vinden der derwaarts gezonden leevensmiddelen. (*c*)

Bl. 112. o. r. „ *De* Franschen — dringende door *den* uitgang *van* Fullenius, *en de* breuken *der* Bolwerken oploopende." De Predikant FOLKENS; van wiens ongedrukt *Dagverhaal*, in de Belegering van Bergen op Zoom gehouden, ik my, te meermaalen, bediend heb; schryft hier van het volgende: „ Hoe en wat wyze de Vyand in de Stad „ gekomen zy, wordt verscheidentlyk ver- „ haald. Vyf van de Officieren der *Royale* „ *Corsen*, hebben my, naderhand, meêr als „ eens, verzekerd, dat, ja waarlyk, zy, als „ de eersten, de Bres zyn opgeklouterd, met „ veel moeïte: dat zy hun, regts en slinks „ onze Wal, voor de Bres *geposteerd* had- „ den: dat eenigen van de hunnen, gemerkt „ hadden, dat sommigen onzer Soldaaten uit „ de *Sortie* FULLENIUS, Stedewaarts in vlugte- „ den: dat zy, daar op, waren toegeschoo- „ ten, en die *Sortiën*, van den binnenkant, „ ingedrongen, de agterdeuren, in de droo-

„ ge-

(*b*) FOLKENS, l. c. 8 Sept. 1747. *bl.* 177 en 178. MS.
(*c*) Europ. Merc. 1747. *bl.* 157.

„ gegragt uitkomende, geopend hadden en
„ dus, aan de anderen, die, nu, met mee-
„ nigte, in de Gragt waren, deeze geopende
„ deure hadden aangewezen, die, alstoen,
„ zonder te klimmen, met alle geweld, de
„ Stad waren ingedrongen. Dit heb ik,
„ (herhaalt hy) uit den mond der Vyanden
„ zelfs, en wel van die geenen, die de
„ eerste *attacquen* hebben gedaan." (d)

Bl. 113. r. 7. „ *De* Prins *van* HESSEN-PHILIPSTAL kreeg, terstond, berigt *van den* aanval, *door een' soldaat, die van 't* Bolwerk Pucelle *kwam, en* deedt — *de* bezetting by een trekken voor 't Markgraaven-Hof." Men getuigt, dat, twee uuren voor den aanval, den Prinse VAN HESSEN-PHILIPSTHAL geboodschap wierdt, „ *dat alles nog wel was.*" De toeleg der Franschen was, onder anderen, om den bovengemelde Prinse, nevens den Generaal CRONSTROM; op wien zy zeer verbitterd waren; vooraf, daadlyk van 't bed te ligten; 't geen door deeze verwittiging, van welke WAGENAAR spreekt, verviel: want HESSEN-PHILIPSTHAL, 't gevaar verneemende, rukte, terstond, met het zwak overschot van 't Regiment van DEUTZ, dat, juist dien dag, naar den Ouden-Bosch of Breda stondt te vertrekken, om uit te rusten, naar 't Markgraaven-Hof, alwaar CRONSTROM zynen intrek hadt, en op 't welk een deel des Vyands reeds aantrok, terwyl

(d) FOLKENS, *l. c.* 16 Sept. 1747, *bl.* 212 en 213.

wyl een ander gedeelte, onder 't geroep van *avançez! avançez! tuez! tuez! Vive le Roi!* zig op Straaten en gragten verspreidde, daar het met de overige Bezetting; nog geene drie duizend man sterk; moorddadiglyk aan 't vegten geraakte. De Wagt, zig aldaar bevindende, en bestaande uit vyf en twintig tot dertig koppen, wierp, terstond, de Poort toe en stuitte den aanval, die, wyders, door HESSEN-PHILIPSTHAL en den Generaal LELY, met den degen in de vuist, wierdt afgekeerd, en de Aanvallers, naar de Markt te rug gedreeven, waar door CRONSTROM gelegenheid kreeg, zig te redden en naar de Linie te begeeven. LÖWENTHAL hadt, des avonds te vooren, de Stad doen opeisschen door een' Trompetter, die, met weigerend antwoord, door den Generaal CRONSTROM, was te rug gezonden. (*e*)

Bl. 114. r. 3. „ 't Bataillon *van* RECHTEREN — *wierdt* krygsgevangen *gemaakt.*" Dit Bataillon lag niet in de Stad, maar in de Buitenwerken, by *Kyk in de Pot*, welken, volgens de Fransche verhaalen zelve, het, meêr dan een uur lang, beschermde, tot drie maalen toe de Palissade weder innam, zelf eenige Krygsgevangenen bekwam en, door drie duizend Vyanden omsingeld, van geene overgaave wilde hooren, voor het van die der Stad verzekerd was geworden (*f*). In de Stad, schynen, behalven 't overschot van den Kolonel DEUTZ, de Regimenten van

MA-

(*e*) FOLKERS, *l. c.* 16 Sept. 1747. *bl.* 106—203. en Europ. Mercur. Sept. 1747. *bl.* 125—156

(*f*) Europ. Mercur. Sept. 1747. *bl.* 154.

MAJORIBANKS en EVERTSEN, op de Vismarkt en de Haven, 't meest geleden te hebben. (*g*)

Wat de Troepen betreffe, die zig, onder den Prinse VAN SAXEN-HILDBURGHAUSEN, in de Linien bevonden; zy trokken, met agterlaating van slegt eenige Tenten, na 't overgaan der Stad, daar zy van geen nut meêr konden zyn, in zeer goede orde, af, en kwamen behouden aan, deels in het Leger by den ouden-Bosch, deels te Tholen (*h*).

Bl. 114. r. 15. v. o. „*In* 't plonderen *en* uitschudden, *werden* de Roomschgezinden, niet meer dan anderen, verschoond." Een Roomsch Priester wierdt, schoon hy den Miskelk droeg, zo mishandeld, dat hy het, den volgenden dag, bestierf, terwyl de Predikant JANSEN, slegts by geluk, den strop ontkwam, en FOLKENS, driemaal, moeder-naakt uitgeschud, met de afgescheurde bladen van een *foliant* Bybel, onder 't geschreeuw van „ *Dienaar des Duivels, uw leer is Duivelsch!* " in 't aanzigt wierdt gegeesseld, en, wyders, getrapt en mishandeld. Ook duurde dit plonderen, niet slegts den ganschen dag en volgenden nagt; als onze WAGENAAR, straks, zeggen zal; maar, eerst op den, daar aan volgenden, namiddag, wierdt de Roverbende; die naar 't verbod, by Trommelslag gedaan, niet luisterde; door de Fransche Ruitery verstrooit en de zaken tot bedaaren gebragt.

(*g*) FOLKENS. *l. c.* 16 Sept. 1747 *bl.* 100, 101. MS.
(*h*) Europ. Mercur. Sept. 1747, *bl.* 151. 153.

gebragt (*i*). De bedreeven baldaadigheden stieten, egter, den Graave VAN LÖWENTHAL tegen de borst: immers hy schreef aan den Maarschalk VAN SAXE, hoe hy gewenscht hadt, de ellendige Stad voor plonderinge te behoeden, maar dat eenige honderde Fransche Vrywilligers, die, onverwagt, en als uit de wolken, in zyn Leger gekoomen waren, zulk een kwaad voorbeeld aan de overige Troepen gegeeven hadden, dat de voortgang van dien, by geene menschlyke mooglykheid, hadt konnen verhinderd worden: ook beklaagde hy zig, vergeefsche moeite te hebben gedaan, om den brand te doen blusschen, die, gedurende den ganschen nagt, tusschen *16 en* 17 van Herfstmaand, in de Stad gewoed hadt (*k*). Elders leeze ik, dat Fransche moedwilligers, des avonds van den 16 dier maand, in de Zuivel- en Kremerstraat brand gestigt hadden, waar door zy, voor 't grootste gedeelte, in den asch geraakt waren: 't geen 't zelfde geval zyn kan (*l*). De Regeering van Antwerpen gaf een blyk haarer menschlievenheid, met, zeer weinige dagen na de overgaave, aan de uitgeplunderde Ingezetenen van Bergen op Zoom eene inzaameling van gelden, binnen haare Stad, toe te staan: waartoe ook

(*i*) FOLKENS, *l. c.* 16, 17. 20 en 21 Sept. 1747. *bl.* 205 tot 216 en 227—238. Vergel. Geschieden. der Vereen. Nederl. XI. D. *bl.* 70.

(*k*) Brief van LÖWENTHAL aan den Maarschalk VAN SAXE, 17 Sept. 1747. In de Europ. Mercur. Sept. 1741. *bl.* 152 en 153.

(*l*) FOLKENS, *l. c.* 22 Sept. 1747. *bl.* 239. MS.

ook de Bisſchop, door een openbaar bevel van de Predikſtoelen, edelmoediglyk, het zyne toebragt (*m*). Eerst in den jaare 1749, geſchiedde eene ruime inzaameling van gelden in de Vereenigde Nederlanden en de Landen der Generaliteit, ter opbouwinge der Kerken van Bergen op Zoom, als mede voor die binnen Sas van Gend, en ter gemoedkominge der verarmde Ingezetenen van beide de Plaatſen (*n*). Ook was, kort te vooren, den Inwooneren der eerstgemelde Stad en banne van dien; aldaar bekend, onder den naam van *Poorterye*; vryheid van Verpondinge, door de Algemeene Staaten, voor eenige jaaren, vergund, ten einde hen tot herſtel van 't vervallene, of geheel bedorvene, aan te moedigen (*o*). De Kinderen, uit het Bergen op Zoomſche Weeshuis, wierden, eerst, te Middelburg ingenomen, doch, daar Zeeland aan hunne Hoogmogendheden klaagde, dat zulks dier Stad te zwaar viel, ſloegen de algemeene Staaten voor, om dezelve kinderen in de Godshuizen der Republiek te verdeelen; waartoe Holland zig genegen verklaarde, op den voet der vastgeſtelde aanſlagen tusſchen de Provintien en de Unie, en dus van dertig voor haar aandeel, mits de overige Provintien van 's gelyken deeden (*p*). My is 't gevolg deezer zaake niet gebleeken.

Bl. 120. r. 17. *Men hadt*, — *ter* Vergade-

(*m*) Europ. Mercur. Sept. 1747. *bl.* 156.
(*n*) Reſol. van Holl. 1 Mey 1749. *bl.* 817—819.
(*o*) Reſol. Staat. Gener. 18. Jan. 1749. in Europ. Mercur. Mey 1749 *bl.* 56.
(*p*) Reſol. van Holl. 21 Jan., 22 Febr. en 1 Mey 1749. *bl.* 90, 115 en 318.

gaderinge *van* Holland, besloten —, *te doen* aanwerven — honderd Vendels Waardgelders." De Staaten van Holland deeden, ten zelven tyde, ter Algemeene Staats-Vergaderinge voorslaan, om de Bondgenooten aan te maanen, van elk in den zynen, gelyke voorzieninge, ten opzigte der weerbaare Manschappen in de Steden en het platte Land, te doen, en een evenredig getal Waardgelders aan te werven: tot welk verzoek de aart der zaake en vroegere voorbeelden hen bevoegd maakten. Ook drongen Hunne Hoogmogendheden dit werk, sedert, by de andere Provintien en by 't Landschap Drenthe aan, zig beroepende niet slegts op 't algemeen gevaar, maar, teffens, op de bekwaamer gelegenheid, die dezelve Provintien, tot zulk eene ongewoone wapenligtinge hadden, boven Holland; nadien de Ingezetenen van 't laatstgenoemd Gewest dienstiger en meêr geschikt waren voor Koophandel en Zeevaart (*q*). Doch het voorstel hadt kleinen ingang by de overige Bondgenooten (*r*).

Bl. 126. r. 14. „ 't Voorbeeld *van* 's Gravenhaage, — *door de* meeste — Hollandsche Steden gevolgd." Die van Edam, Munnikendam, Medenblik en Purmerende, geene Posteryen in haare Steden hebbende, maar zig van Trekschuiten of een' Wagen bedienende; stonden hunne bevoegdheid, om een

(*q*) Resol. van Holl. 5 Aug., 20 Sept. 1747, *bl.* 471, 621-623. Resol: Gener. 16 Sept. 1747. Myne Aanteek. XIV. Stuk, *bl.* 15, op WAGEN. *bl.* 22 r. 7. Vergel. P. PAULUS. Verhandel. der Unie van Utr: *bl.* 56 en 57.

(*r*) Resol. van Holl. 24 Oct. en 2 Decemb. 1747. *bl.* 799 en 819. Vergel. WAGEN. Europ. Gesch. *p.* 204.

eene Postery op te regten, aan zyne Hoogheid af (*s*).

Bl. 130. r. 16. „ Alleenlyk *hadden* Burgemeesteren gezeid, *dat zy* 't Verzoekschrift *der* Vroedschap mededeelen *zouden*, *en over den inhoud* raadpleegen *met* zyne Hoogheid." De Prins verklaarde, sedert, aan de Staaten van Holland, en men las ook in zyne afkondiging, dat de Regeering dit gedaan hadt: „ in so verre self, dat, na verscheiden *communicatien*, door de Heeren van „ de Regeering met zyne Hoogheid ge- „ houden, reeds een *præparatoir Besoigne*, „ door de Vroedschap, belegd was, om, in „ eene *materie* van dat gewigt, niet, dan „ na een ryp onderzoek en met volkomen „ kennisse van zaaken, (om niet te vallen „ in nieuwe *inconvenienten*, die, uit al te „ schielyke en niet genoeg bedagte *redressen*, konden komen) met overleg en goed- „ vinden van hooggemelde zyne Hoogheid, „ zodanige voorzieningen te doen en schik- „ kingen te maaken, als zoude geoordeeld „ werden te behooren." (*t*)

Bl. 142. r. 3. v. o. „ *Dat de*: — Ampten *met* geenerlei uitkeeringen *zouden mogen worden* bezwaard." Te weeten, uitkeeringen aan en ten behoeve van „ *particuliere Persoonen*", zo als de wet spreekt. Want uitkeeringen aan de Steden zelfs zyn niet verbooden geworden. (*u*).

Bl.

(*s*) Resol. Holl. 20 Sept. 1747, *bl.* 642 en 643.
(*t*) Resol. van Holl. 11 Nov. 1747; *bl.* 752 e 754.
(*u*) Resol. van Holl. 11 Nov: 1747; *bl.* 754.

Bl. 159. r. 16. „ Milde gifte." *Zy* geschiedde in klinkenden gelde, gemaakt goud en zilver; gereekend tegen de innerlyke waarde; en *Recepissen*, gesprooten uit de Geldopneeminge van drie Millioenen, tot welke, om, midlerwyl, 't Land aan penningen te helpen, de Steden van Holland, kort te vooren, door de Staaten gemagtigd waren, en die, tot de volle som, wierden ontvangen. Voorts hadden dezelve Staaten, by het vaststellen der gifte en ter bevorderinge van dien, te gelyk bepaald, de afschaffing, tegen den eersten van Louwmaand des jaars 1748, van een' halven honderdsten penning, op de *Obligatien*, los- en lyfrenten, als mede op de actien der Oost-*Indische* Maatschappye, die, sedert omtrend twee jaaren, buitengewoonlyk geheeven wierdt. De Afgevaardigden van Alkmaar, die afschaffing, voor als nog, ontydig oordeelende, deeden er hunne aantekening tegen (v). De zugt, om 't Land, met klinkenden gelde, by te staan, was zo groot, dat de Staaten van Holland, den 24 van Wintermaand, eene Lotery van vyf duizend Loten, tot *f* 860 't Lot, geopend hebbende, dezelve; zo men aanteekend; in eenen dag vol was: waarom men eene tweede, op gelyke voorwaarden, in Lentemaand des volgenden jaars, opende: die, in twee dagen, mede volliep (w).

Bl. 157. r. 2. v. o. „ *Men zag uit naar*

(v) Resol. van Holl. 5 Sept. 1747; *bl.* 548, 580 en 590.
(w) Europ. Mercur. Febr. 1748; *bl.* 125-127.

naar gelegenheid, om nieuwe Verbonden *te* sluiten *en* Manschap *te* bekoomen." Buiten die, welken onze treflyke Schryver op noemt, sloot de Staat zodanige Verbonden met den Koning van Zweede, als Landgraave van Hessen-Kassel, ter leeveringe van drie duizend man: (*x*) met den Erfstadhouder, als Vorst van Nassau, voor drie, en (*y*) met den Landgraave van Hessen-Darmstadt, voor twee Regimenten, (*z*) elk van tien Compagnien.

Bl. 172. r. 10. „ *Zy hadden bevolen, den* derden man —— *te ligten.*" Die ligting moest dienen, om de Koopvaardy en Visschery van noodig geleide te voorzien, byzonderlyk, ter bevolkinge der Schepen van Oorloge, die, onder den Vice-Admiraal Schryver, in Zomermaand des jaars 1748, uit Texel liepen, en last hadden, zig met den Engelschen Admiraal Hawke te vereenigen. Voor 't overige, hadt men dit volk noodig, om de Kusten deezer Landen, met naame Zeeland, onder 't Opperbevel der Zeevoogden Wildschut en Taalman, aanhoudend te dekken. (*a*)

Bl. 174. r. 17. „ *Het* Fransche Hof deedt veel moeite, *om de* Duitsche Vorsten *te* vervullen *met* argwaan, *over den* optogt der Russen." Der Staaten buitengewoon Gezant, aan 't Hof van Petersburg, de Heer de Zwart, hadt, reeds op den 1 van Wintermaand des

(*x*) Resol. van Holl. 29 July; 26 July 1747; *bl.* 373 en 454. en Secr. Resol. van Holl. 13 Juny 1747; *bl.* 111-127.
(*y*) Resol. van Holl. 5 Aug. 1747; *bl.* 467.
(*z*) Resol. van Holl, 9 Sept. 1747; *bl.* 565.
(*a*) Europ. Mercur. Jan. en April 1748; *bl.* 44 en 229.

des jaars 1747, aan den Griffier FAGEL geschreeven: „ Ik kan U Wel-Edele
„ le Gestrenge, heiliglyk, verzekeren, dat
„ my *authenticq* is gebleeken, dat de Koning
„ van Frankryk een half millioen *Livres*
„ aan den Kançelier *geöffereert* heeft, als
„ dezelve maaken wilde, dat dit Hof niets
„ deede, in *faveur* van de Zeemogendheden,
„ den, of van de Roomsche Keizerinne en
„ haare *Geälliëerden*, maar alleen stil bleef
„ zitten, en dat Zyne Excellentie dit, groot-
„ moedig, van de hand geweezen heeft (b)."

Bl. 174. r. 5. v. o. „ *Zy* zonden *den Graaf* VAN GRONSFELD-DIEPENBROEK *naar het* Hof *van Berlyn, om zig te* regtvaardigen" *enz.* Dit Gezandschap geschiedde, voor 't overige, ter vervullinge der plaatse van den Heere VAN GINKEL, der Staaten Gezant, aan dat Hof: die, onlangs, overleden was (c).

Bl. 179. r. 2. „ Vier duizend *man*," lees „ *vier duizend, agt honderd man* (d).

Bl. 180. r. 6. „ *De* Prins VAN ORANGE — *was volkomenlyk* overtuigd, *dat de Staat* vrede behoefde." Zo die behoefte ooit waar was, kon men het ook van deezen tyd zeggen: De Bondgenooten hadden, meestendeels, gestemd in de meenigvuldige *petitien* die gedaan waren, ter verdeedigingе van den Staat te Water en te Lande: maar, behalven Holland en, somtyds, Zeeland, blee-

(b) Resol. Holl. 24 Mey en 18 Nov. 1747. *bl.* 293 en 766.
(c) Secr. Resol. van Holl. 10 Jan. 1748. *bl.* 179.
(d) Secr. Resol. van Holl. 30 Jan. en 6 Febr. 1748; *bl.* 205 en 219.

bleeven de meeste andere Provintien agterlyk, in 't voldoen der reeds ingewilligde lasten, (*e*) alle aanmaaningen daartoe slegts voor „*jaarlyksche klaagliederen*" houdende, en zelf niet lettende op de bezendingen, die, aan hun, Staatsgewyze (als ik reeds boven aanvoerde) (*f*) gedaan wierden. Van hier, dat, hoe zeer de Algemeene Staaten geene moeite spaarden, om onze Kusten, tegen den inval van een' gevreesden Vyand, en niet min onzen Koophandel in volle Zee, te dekken, egter 's Lands Zee- en Landmagt zig, nimmer, in beklaaglyker toestand bevonden wierdt dan nu: zynde het verzuim der Provintien, geduurende de Vrede, omtrend het werk van de Zee, zo groot geweest, dat de Admiraliteiten, in den jaare 1748, verklaarden, hoe zy, in meêr dan dertig jaaren, genoegzaam geene penningen uit de *extraordinaire subsidien*, tot den aanbouw van Schepen of derzelver toetaakelinge, hadden genooten, ja, in Herfstmaand van dat zelfde jaar, betuigden, zonder geldelyken bystand, de, toen gedaane, uitrustinge te moeten laaten vaaren, alzo zy, door de agterlykheid der Provintien, onder den schuld wegzonken: verzoekende, daarom, de noodige penningen, deels op dubbelen *intressen*, voor reekeninge dier Bondgenooten, te mogen opneemen. Holland byzon-

(*e*) Resol. van Holl. 10, 19, 24 Jan., 9, 16 Juny, 6 en 7 July, 13 Sept. en 20 Dec. 1747; *bl.* 22. 23. 49, 56, 326, 341, 399, 405, 591 en 911. Secr. Resol. van Holl. 1, 15 July 1747, *bl.* 129 en 130, ook 24 Febr. 1748; *bl.* 219, nog 20 Jan. en 1 Dec. 1748; *bl.* 53-58-565 570 576.

(*f*) Zie hier *bl.* 51 op Wagen. *bl.* 64; r. 9. v.

zonder en, wyders, ook de overige Leden der Generaliteits Vergaderinge, stemden hier spoedig in, en die opgenomen en, verder, op te neemene gelden, wierden, ten jaare 1750, door den Raad van Staate begroot, op de aanzienelyke som van *agt millioen, negen honderd zeven en zeventig duizend, negen honderd guldens, zeven stuivers en twee deniers* (g). Te Lande, drukte de Oorlog niet minder. 't Niet betaalen der ingewilligde lasten was, hier, omtrend even groot, en de kosten tot onderhoud waren grooter. Zo dra Bergen op Zoom; alwaar de Staat drie honderd stukken Kanon en eene zeer groote meenigte ander Krygstuig en Buskruid hadt laaten zitten; in 's Vyands handen geraakt was, gaf de Raad van Staate te kennen, dat ook de Stapel-Magazynen, welker voorraad men, ter verdeediginge van die Vesting gebruikt hadt, nu leedig bevonden wierden. Doch de Generaliteits kasse was uitgeput, men zag, rondom, naar middelen, om 't ontbreekende, daadlyk, te vervullen, en de Algemeene Staaten baden den Bondgenooten, hunne vermogens te verdubbelen, doch meest vrugteloos. Holland, schoon zyn aandeel reeds ingebragt hebbende in de Petitien voor de Legerlasten van het jaar 1747, schoot, eindelyk, eene aanmerkelyke somme op reekening van volgende Petitien (h). Maar

(g) Petitie van den Ras. Staate van 24 April 1748; en Resolutie van Holl. ven 18 Mey 1748; *bl.* 561, 462, en *l. c.* 20 Sept. en 15 Oct. 1748; *bl.* 907, 1015 en 1016; en Petitie *U. S.* 30 Dec. 1750; en Resol. van Holl. 20 Jan. 1751; *bl.* 11.

(h) Secr, Resol. van Holl 13 en 20 Sept. 1747; *bl.* 137 en 138. Resol. van Holl. 12 Sept. 1747. *bl.* 578.

Maar die Provintie zelve, nog zugtende by de oude schulden en nieuwe bezwaaren; onder welke laatsten, men reekenen moet 't onvoeglyk afschaffen der Verpagtingen, alvoorens men een middel, ter vervanginge derzelven, daargesteld hadt; geraakte mede, op 't einde, hoe langer hoe meerder, in 't onvermogen. In die omstandigheid; om van geene andere redenen, by WAGENAAR gemeld, te gewagen; (i) beschouwden de Staaten en de Stadhouder het Land, zonder vrede, verlooren, doch begreepen teffens, dat men geene gevoeglyke vrede, dan met de wapenen in de hand, zou konnen verkrygen, ja dat, zo men ze al verkreeg, evenwel op dezelve niet zou konnen vertrouwd worden, ten zy teffens de Barriere en 't verlooren Staats-Vlaanderen terug gegeeven wierden. De zekerheid van deeze twee laatste punten woog, thans, by de meesten van hun, die 's Lands bestuur in handen hadden, zo hoog, als ooit in vroegere tyden. In de Petitie, die zyne Hoogheid en de Raad van Staate, in Grasmaand des jaars 1748, ter Algemeene Staats-Vergaderinge overbragten, las men niet alleenlyk, dat, „ de „ Republicq zig, door alle die vyandly„ke veroveringen, gebragt zag, tot dat „ gevaarlyk *point*, het welk de wyze „ Voorvaders, altoos, zo zeer *geäpprehen„deerd* hadden, dat ze, om den slag „ te verhoeden, van Frankryk tot een „ *immediaaten* Buurman te hebben, staande „ de onderhandelingen te Munster, van de „ Fran-

(i) Alhier *bl.* 183.

„ Fransche *Alliantie* ten eenemaal afzagen en, „ voorzigtelyk, een *particulier* Vredes-Tractaat met Spanje aangingen (*k*):" maar men drukte zig, verders, uit, in de navolgende, zeer sterke, bewoordingen: „ dat het eene onwe-„ derspreeklyke waarheid was en bleef, dat, „ welk een Vrede er, de zaaken dus staande „ blyvende, ook mogt getroffen worden, „ de Republicq, dat God verhoede! te „ niet moest gaan en, eerlang, geen Staat „ meêr zou konnen genaamd worden, im-„ mers dat het vrugtloos was aan eenen „ goeden, vasten en veiligen Vrede te „ denken, zo lang Frankryk niet alles we-„ derom herstelde in *statu*, *quo prius*; „ vermits men, anders, de scheids*muur*, „ tusschen de Republicq en het, gestaadig, „ op zyne Nabuuren te ontrusten toeleggen-„ de, Frankryk, weggenomen zynde, als „ met het mes op de keel zoude moeten „ slaapen, en slegts het genot hebben van „ goederen, die niet zouden bezeten wer-„ den, dan met het zwaard boven 't hoofd: „ zynde, in allen gevalle, voor zeker te „ houden, dat zodanig een Vrede niet lan-„ ger duurzaam zoude zyn, dan het be-„ haagen zou aan den geenen, die dezelve „ gemaakt hadt, met eene meerderheid van „ magt." En hoe doch „ (voegde men er, „ eindelyk, by)" is het te hoopen, dat „ Frankryk weder alles zal herstellen, zo lang „ de

(*k*) Zie WAGEN. Vaderl. Hist, XI. D. *bl.* 457, en myne Aanmerk. 13 St., *bl.* 25, op WAGEN. *l. c.* 13. D. *bl.* 19. r. 11.

„ de kroon *victorieux* blyft, en zo lang zy ziet,
„ dat haare zaaken voorwaarts en de onze agter-
„ waarts gaan.” (*l*) Dit laatste bewoog, aan de eene zyde, den Raade, om de Bondgenooten aanmaanen, ten einde alle middelen, tot verdeediging van den Lande, by te zetten, terwyl het, aan den anderenkant, eene scherpe spoor was, om; mits de Barriere en oude Generaliteits bezittingen terug erlangende; de Vrede door te zetten en te sluiten, hoe zeer, evenwel, op eene wyze, die, voor 't overige; zo als ook onze WAGENAAR, te regt, aanmerkt; geheel niet beantwoordde aan den kans, die, weleer, den Staat toelachte, voor 't afbreeken der handelinge te Breda, 't welk, door de Engelschen, buiten 's Prinsen toedoen, (*m*) geschied was. Onder de middelen ter verdeediginge van den Lande, die men, kort voor en om deezen tyd, in 't werk stelde, behoorde de Afvaardiging van den Heere ONNO ZWIER VAN HAREN, naar de Hervormde Zwitzersche Cantons, Hy was, reeds in Wintermaand des voorledenjaars 1747, te Bern aangekoomen, alwaar hy, in eene manlyke aanspraak aan den grooten Raad, op de overneeminge van twaalf duizend koppen, volgens zynen last, aandrong. Ook kwam hy, tot Gevolmagtigden op de Akensche Vredehandeling benoemd zynde, spoediglyk en met goede tydinge, te rug: wordende by 't Zwitschersch Bondgenootschap vervangen door den Heer Bosc

DE

(*l*) Petitie van de Raad van Staate, van 24 April 1748; en Resol. Holl., byzonderlyk *bl.* 456 453, 454, 461 en 462.
(*m*) WAG. alhier *bl.* 260.

DE LA CALMETTE, die hunne Hoog Mogendheden, in Herfstmaand des jaars 1748, derwaarts zonden (*n*). Nog was niet alleen de Generaal Major VAN TIDDINGA, onlangs, naar Frankfort, ter verzorginge der leevensmiddelen en begeleiding der Russische Troepen herwaarts, maar ook de Kollonel TUYL VAN SEROOSKERKEN naar 't Hof van Saxen-Weimar en des Bisschop van Bambergs (*o*) gezonden, om een Verdrag, ter overneeminge van eenige manschap, te treffen. Buiten dien, besflooten de Staaten, op voorstel van den Prinse Erfstadhouder, in Zomermaand deezes jaars, tot het oprigten van een Regiment Ieren. Dan dit alles onderging, door de kort opvolgende Vrede, merkelyke verandering, (*p*) en geene van deezen, behalve eenige Zwitsersche, manschappen, kwamen hier te Lande.

Bl. 186. r. 13. v. o. „ *Voorts was — vastgesteld.*" Men kwam nog overeen, om, binnen drie weeken, de voorafgaande punten te bekragtigen. De Algemeene Staaten besflooten daar toe, op den 16 van Zomermaand deezes jaars 1748: zynde de uitwisseling, door de onzen, geschied, te Aken, den 21 derzelve maand. (*q*)

Bl. 188. r. 14. „ *De* Prins vertrok, *den eersten van Bloeimaand, naar het Leger.*"

(*n*) Secr. Resol. van Holl. 18 Sept. 1749. *bl.* 312. Resol. van Holl. 13 Febr. 1748. *bl.* 169. Europ. Merc. Jan. 1747. *bl.* 30—34. Febr *l. c. bl* 105.

(*o*) Secr Resol. van Holl. 27 Juny en 9 Nov 1748. *bl.* 291.

(*p*) Secr. Resol. van Holl. 27 Juny 1748. *bl.* 294.

(*q*) Secr. Resol. van Holl. 10 Mey 1748; *bl.* 252; en *l. c.* 26 Juny 1748; *bl.* 266.

ger." Hy nam, den 3 van Bloeimaand, 't gebied der Staatsche Troepen over, uit handen van den Prinse LODEWIJK VAN BRUNSWIJK WOLFENBUTTEL; onder wiens bevelen het, thans, stondt; (r) en zou, daadlyk, voortgerukt zyn, indien niet de Hertog VAN CUMBERLAND, Opperbevelhebber van 't Bondschaplyk Leger, hem hadt doen weeten, dat de marsch, byzonderlyk door de ongereedheid der Oostenrykſche Artillery, nog eenige dagen, uitgesteld was. Voor 's Prinsen vertrek, hadden de Staaten van Holland hem een nieuw blyk gegeeven van hunne agtinge, door, met vernietiginge eener voorgaande Resolutie; genomen in Oogstmaand des jaars 1740; te verklaaren, dat de Schuld-brieven, tot laste van Zyne Hoogheid loopende; daar onder begreepen, die geenen, welken voor reekeninge der nalaatenschap van Koning WILLEM III. belegd waren; voortaan niet onderheevig zouden zyn aan het middel der zydelingsche opvolging, ten ware dat eenige van zyner Hoogheids domein- of andere goederen, daar voor, byzonderlyk, mogten verbonden zyn (s).

Bl. 188. r. 3. v. o. „ Aanspraak," zie dezelve, in de *Europ. Mercur.* van Mey des jaars 1750, *bl.* 282 en 283.

Bl. 188. o. r. „ *Zes weeken na*," lees: „ Binnen *zes weeken na*," en zie myne volgende Aanteekening, op WAG. *bl.* 190. r. 1.

Bl.

(r) Missive van Zyne Hoogheid, 4 Mey 1748; uit Breda: in Secr. Resol. van Holl. 10 Mey 1748, *bl.* 227, 228 en 236.
(s) Resol. van Holl. 20 April 1748. *bl.* 41.

Bl. 190. r. 1. „Ten dage *van het* tekenen *der* voorafgaande punten, *waren* de Fransche *en* Staatsche Gevolmagtigden, *op 't welbehagen hunner Meesteren*, overeengekomen, *dat de* vyandelykheden, *in de* Nederlanden, terstond, *alomme zouden ophouden.*" By het 16 Artikel der voorafgaande punten, was, algemeenlyk, gezegd, dat de wapenstilstand, tusschen de „ oorlogende Mogendheden, plaats zoude „ hebben, *binnen zes weeken*, te reekenen „ van den dag hunner teekening af," en 't begin van dit tydstip (*t*) wierdt, nu, by een afzonderlyk Artikel, ten opzigte der Nederlanden, niet slegts tusschen de Fransche en Staatsche Gevolmagtigden (als, verkeer*delyk*, by ROUSSET, door WAGENAAR aangehaald, geleezen wordt), maar tusschen de Fransche, Engelsche en Staatsche (*u*), nader bepaald, op den dag der tekeninge zelve. Gelyk, ondertusschen, de Franschen ons Gemeenebest en Sardinië, niet als oorlogende, maar als helpende, Mogendheden beschouwden, wierdt ook, in de afkondiginge des algemeenen wapenstilstands, de naam van den Staat niet gemeld. Hunne Hoogmogendheden vergenoegden zig, afschriften van alle deeze stukken te zenden aan zyne Hoogheid, den Raade van Staaten, aan de Kollegien ter Admirali-

(*t*) „ *La cessation des hostilitez, entre les Partiës belligerantes, aura lieu, par terre*, dans *six semaines: a compter du* „ *jour de la signature des presens Articles preliminaires.*" Zie Secr. Resol. van Holl. 10 Mey 17 8. *bl* 251.

(*u*) Secr. Resol van Holl 10 Mey 1748. *bl.* 258. No. 8. *Comparez* ROUSSET, Recueil d'Actes, *Tom.* XX. *p.* 169.

liteit en aan de Oost- en West-Indische Maatschappyen: om 'er zig naar te gedraagen (*v*).

Bl. 190. r. 8. „*Hier op was de* last *gevolgd, om deeze Vesting*, by eerlyk verdrag, *op te geeven: Doch, alzo deeze* Last *niet door de* Staaten *geteekend was*, begeerde *de* Baron van AILUA een stilstand van wapenen *van* twee etmaalen, *om verlof tot de overgaave* van hooger hand *te haalen. De* Maarschalk *van* Saxen bewilligde *in zyn verzoek*". 't Voorgevallene, nopens de overgaave van zulk eene wigtige Vestinge als Maastigt, en het, allesints loflyk, gedrag van den Baron van AILUA, daar by gehouden, verdient, naar leidinge der geheime Resolutien van Holland (van welken, dat ik weete, ten deezen, nimmer gebruik is gemaakt, en die ook, over dit tydvak, terwyl WAGENA. de bovengemelde woorden schreef, nog niet gedrukt waren), wel eenige uitweidinge: waar toe ik, wyl dit Stukje myner Aanmerkingen reeds te zeer is aangegroeid, gelegenheid hoop te hebben, in de *Naleezingen* op deeze Historie van WAGENAAR: tot welken ik my, dierhalven, gedraage.

Bl. 212. r. 19. „ *Men maakte*, te Haarlem, zwaarigheid, *om* deeze afkondiging *te* doen." De Staaten zelve gevoelden, dat hun bevel geene genoegzaame uitwerkinge doen zoude, en dat zy hun gezag, als dat zyner Hoogheid en der Stedelyke Regenten, groot gevaar stondt te loopen en 't Land met verwarring gedreigd te worden, zo hetzelve niet, door na-

(*v*) Rapport des Graave van Bentink, in de Sekr. Resol. van Holl., 10 Mey en 26 Juny 1748. *bl.* 244, 267 en 268. ROUSSET, *l. c. p.* 170.

nadruklyke middelen, onderfteund wierdt. *Zy* zonden daarom, ten zelven dage, eenige Leden, uit hun midden, die den Prinfe verzogten, niet flegts, in den Haage, de feitelykheden, ook door middel van Krygsvolk, zonder uitftel, te doen beteugelen, maar ook, zo ras mooglyk, een goed aantal Knegten, van buiten, in deeze Provintie te doen koomen, om in andere Plaatfen, zo het de nood vereifchen mogt, gebruikt te konnen worden. De Prins gaf tot andwoord, dat hy, nopens 't eerfte punt, bereids de noodige bevelen hadt afgevaardigd, maar dat hy het tweede, als hem bedenklyk voorkoomende, in overweeginge zou neemen, „en „ hun Ed: Groot Mog., daar omtrent, alle „ genoegen geeven, zo verre hetzelve met „ den dienst van den Lande eenigzints zou„ de overeenkomen (w)". Waar by dit, federt, bleef.

Bl. 228. r. 11. „ *Men had* hem" (zyne Hoogheid) „ niet, *of* naauwlyks, konnen raadpleegen." Zie myne laatsvoorgaande Aanmerking.

Bl. 250. r. 15. „ *De punten, die, voor het teekenen van het tegenwoordig Verdrag, niet hadden kunnen worden afgedaan, zouden, zonder uitftel*, vereffend worden, *door* Gemagtigdens, wederzyds *te* benoemen." Zie myne aanteeken. alhier, *bl.* 91. op WAG. *bl.*, 335. r. 3.

Bl. 257. r. 6. v. o. „ *Hier te Lande, werdt, op den zeventienden van Zomermaand des jaars* 1749, *een* plegtige Dankdag *gehouden*

(w) Secr. Refol. van Holl. 19 en 20 Juny 1748. *bl.* 264. en 265.

den over de Vrede." De Provintie van Utrecht hadt, in 't begin van 't voorgaande jaar, ook een' plegtigen Dankdag voorgesteld, ter vereeuwiginge der Vrede van Munster, tegen den 30 van Louwmaand: doch dit hadt geen' ingang gevonden by veele Leden, en men besloot alleenlyk, om, op den gewoonen Bedendag, die, op 13 van Lentemaand, bepaald wierdt, van deeze verjaaringe, met nadruk, te gewaagen.

Bl. 304. r. 1. o. Omtrend *het* midden *van* Wynmaand, *was* Gouda *ook in roere geraakt*, *by gelegenheid van een* gerugt, *dat* de Stadt *met een* Regement knegten *stondt* bezet *te* worden." De beweeging ontstondt op den 14 dier maand. 't Gerugt, 't geen 'er aanleidinge toe gaf, zegt men hier uit gebooren te zyn, dat de Kwartiermaaker-Generaal, by 't maaken van de Lyst der Troepen voor de Winterkwartieren, 't Regement van Gadelliere; zynde in Bezettinge te Breda; hadt opgegeeven, om guarnisoen te houden binnen *Gouda*, en dat, schoon zyne Hoogheid, by den ontvangst, daadlyk, het woord *Briele* in plaatse van *Gouda* gesteld en, reeds op 9 van Wynmaand, het *patent* op den Briele geteekend hadt, midlerwyl de eerste opgaave in Gouda was bekend en, aldaar, als eene, vastgestelde zaak, geloofd geworden (*x*).

Bl. 304. r. 17. „ Zestien Soldaaten — *werden* ontwapend *door de* Burgerye; *'t welk* euvel genomen *werdt door* zyne Hoogheid". De Prins zelve schreef aan Burgemeesteren:

(*x*) Zie aanhaaling in de volgende *Nota*.

„ zulks wel, voor dit maal, aan eene verkeerde opvatting der *Burgerye* te willen „ toeschryven, doch van Burgermeesters te „ *requireren*, om, ten spoedigsten, ordre te „ stellen, dat, aan het *Detachement*, de wapenen wederom gegeven en de twee *Gearresteerden gerelacheerd* wierden, zullende hy, „ by gebreke van dien, genoodzaakt zyn, „ zoodanige kragtdadige maatregelen, (tegen „ de *Auteurs* van deeze ongeregeldheden*); te „ nemen, als hy zou oordeelen te behooren. Doch dit schryven maakte de gemoederen meerder aan het gisten, zo by de Burgery; die zig verkeerdelyk beschuldigd oordeelde; als byzonder by 't Gemeen, 't welk aan de zaak handdaadig was geweest. De Regeering dan deedt den Prinse, hierop, voordraagen, dat de ontwapening der Soldaaten, niet door de Burgery, maar door eenige Jongens en Vrouwlieden, uit de smalle gemeente, gedaan was, en dat de Kapitein VAN PABST zelve de twee Soldaaten, om dat zy zig onhebbelyk gedraagen hadden, hadt doen vastzetten. Zyne Hoogheid verklaarde toen, dat „ voor ditmaal, daar„ op, geene *recherche* zou worden gedaan." Waarna, de zaaken weder tot rust kwamen." (y)

Bl. 334. r. 13. „ *De* Waardgelders waren reeds alle afgedankt." Ter gemoetkoomin-

(*) Deeze, tusschen twee haakjes hier gedrukte, woorden, staan alleen in 't, onderaan getogen, gedrukt *Verhaal van 't gebeurde te Gouda.*

(y) Vroedsch. Boek van Gouda 14, 15, 16, 18 Oct. 1748. Missive Boek van Gouda *bl.* 10. *Zie ook* Net en naauwkeurig Verhaal van 't geen, te Gouda, geschied is — 1748. *bl.* 11-18.

minge aan de zwaarigheden, door de Admiraliteiten gemaakt, tot het verkrygen van genoegzaame Soldaaten op de Schepen van Oorloge, hadden de Staaten van Holland, in overeenkomst der denkbeelden zyner Hoogheid, toegestaan, dat, daartoe, eenige Manschappen, uit de Kompagnien Waardgelders zouden gebruikt worden, zo als, sedert, geschiedde. In 't midden van Wintermaand des jaars 1748, waren eenige van dezelven nog in zee, maar moesten, terstond, by hunne te rug komst, door Burgemeesteren en Regeerders der Steden, op welker aandeel zy stonden, afgedankt worden (z).

Bl. 334. r. 8. v. o. „*Met den* aanvang *deezes jaars*, werdt *tot eene* merkelyke vermeerdering *van 't* Voetvolk *en de* Ruiterye *besloten*." Die vermeerdering bestondt in wel *dertig duizend*, *zes honderd*, *zes en veertig* hoofden, en verligtte het Land, met eene somme van *vier millioenen*, *vier honderd tien duizend*, *zes honderd*, *drie en tagtig guldens en tien stuivers* (a).

Bl. 335. r. 12. „De Ambassadeur VAN HOEY *was*, *in de Lente* deezes *jaars*, terug geroepen." Na dat, ter Generaliteit, wigtig geschil niet alleenlyk geweest was, over het al of niet te rug keeren van dien Ambassadeur: na dat ook Gelderland, in 't laatst van Lentemaand

(z) Resol. van Holl. 16 Apr. 16 Mey. 14 Dec. 1748. *bl.* 407. 437. en 1153.

(a) Resol. Staat. Gen. 24 Jan. 1749 en van Holl. en 24. 28 Jan. 1749. *bl.* 37—44. en 48 en 49. vergel. 25 Sept. 1749 *bl.* 806. *l. c.*

maand des jaars 1747, hadt voorgesteld, hem, op zyne meenigvuldige verzoeken, gevoegd by de Resolutien der algemeene Staaten van den 27 van Hooi en 23 van Herfst-maand des jaars 1748, niet slegts toe te staan, maar ook te gelasten, herwaards te keeren, zo dra Heer CALKOEN; die al lange benoemd was, om hem te vervangen; te Parys zou zyn aangekoomen: en dat, al verder, drie Provintien zig, ten deezen opzigte, by Gelderland hadden gevoegd, ja, dien volgens, werklyk was beslooten, eene aanschryvinge aan VAN HOEY en CALKOEN te doen, bleef egter dit besluit steeken: zo, om dat de Afgevaardigden van Holland begreepen „ dat, in de gesteltenis, in welke de buitenlandsche zaaken zig, „ sedert het neemen van de voorsz. *Resolutie*, „ hadden bevonden, de terugkomst van den „ Heere VAN HOEY, om goede redenen, tot „ nog toe, geen' voortgang hadden gehad, en „ dat die redenen, tegenwoordig, zo sterk als „ ooit, *subsisteerden*," en daarom dit voorstel hadden overgenomen, als, om dat ook Zeeland vermeende, dat men, ten minsten, de zaak nog eens moest onderzoeken. Maar 't werk veranderde, zo dra Frankryk, kort daarop, in Staatsvlaanderen gevallen was, en de Heer VAN HOEY, in Bloeimaand daar aan, hunne Hoogmogendheden meldde de gegronde hoop, die 'er scheen te zyn, tot het aangaan niet slegts van een' wapenstilstand, maar zelfs het sluiten van eene algemeene vrede met dien kroon. De algemeene Staaten bevolen hem, toen, met opvolgende en byzondere goedkeuringe van Holland, op den 30 dier maand (en dus niet, in den jaare 1748; zo als, by vergissinge onze WAGE-

NAAR meldt; maar in 't jaar 1747), een keer naar naar 't Vaderland te doen, en zynen Secretaris in Frankryk te laaten. Van HOEY voldeedt hier aan. Hy vertrok, reeds den 4 van Zomermaand, by 't ontfangen van den Brief, uit Parys, kwam, den 9 daaraan, in den Haage; en bleef, zo ik niet anders zien kan, sedert, hier te Lande (*b*).

De gunst, in welke hy, by 't Hof van Frankryk, gestaan hadt, en die ook blykbaar was uit 's Koning getuigschrift, hem, by zyn afscheid, gegeeven, wierdt, hier te Lande, gelaakt of gepreezen, naar men, veel al, der Engelsche of Fransche partye was toegedaan. Nog na zyn vertrek, deedt de Koning hem een buitengewoon geschenk van goude *Medailles*: die, op de overwinningen zyner Majesteit, in Frankryk, geslagen waren (*c*)

Bl. 335. r. 3. „ Men zogt, *van de zyde der* Staaten, *het* Verdrag *van* Koophandel *van den* jaare 1739 *te doen* vernieuwen. *Doch* 't Fransche Hof *liet zig*, *hier toe*, *voor eerst*, niet beweegen" *enz.* tot de woorden, *l. c.* r. 12. „ twaalf stuivers *van de* ton." Onze WAGENAAR heeft, voorheen, (*d*) doen zien, dat, by het teekenen der voorafgaande punten des Akenschen Vredehandels, door de Staatsdienaars van Groot-Brittannie en de Staaten, ook eene Verklaaringe was geteekend, by welke, onder anderen, gezegt wierdt, hoe men verwagtte, dat „ by„ zonderlyk het Verdrag met Frankryk, van den

(*b*) Resol. van Holl. 30. May 1747. *bl.* 109. en Europ. Mercur. Juny 1747. *bl.* 309.
(*c*) Eur. Mercur. 1751.
(*d*) Vaderl. Hist. XIX. d. *bl.* 187.

„ den jaare 1739, zoude worden vernieuwd."
Ook hadden de gezegde Staatsdienaars, na die teekeninge, hier op aangedrongen by den Graave van St. SEVERIN, Ambassadeur des Franschen Konings, te Aken, die hun, toen, slegts in 't algemeen, antwoorde: „ dat hy geen' last hadde, om iets op de gemelde *Declaratie* te *accordeeren*: maar dat „ hy geensints twyffelde, ja zelfs konde „ verzekeren, dat, indien de Staat iemand „ naar Versailles zondt, om aldaar te handelen, men, aldaar, alle mooglyke *faciliteit* „ zoude betoonen, om de Republicq, in dezen, te gemoet te komen" (*e*). Ik vinde niet, of men hier aan, nog voor het sluiten van de Vrede, voldeedt: maar wel dat, nog voor het einde des jaars 1748, de Heer DE LARREY, met den rang van *Minister van den Staat* (*f*) naar Frankryk vertrok, en dat, zo hy, als de Heer VAN MARCELIS, door hunne Hoogmogendheden, mede derwaards gezonden en gemagtigd waren, om, met het Fransch Bewind, te handelen, over de vernieuwing van 't bovengemeld Verdrag, op den voet van dat van den jaare 1739, ten welken einde, zy die vernieuwinge en de herstellinge van voorgaande vrydommen moesten doen voorkoomen als een natuurlyk gevolg van alle verzoeningen, en zig beroepen op de algemeene bewoordingen, welken, ten dien opzigte, in alle Verbonden van Vrede en Vriendschap, gevon-

(*e*) Secr. Resol. Staat. ged. 24. Mey 1749. en Secr. Resol. van Hol. 26 Juny 1749. *bl.* 266.
(*f*) Secr. Resol. van Holl. 23 Jan. 1749. *bl.* 401. en Secr. Resol. Staat. ged. 18. Nov. 1748. (*l. c.*)

vonden wierden. Ook moesten zy hier by, nog voegen, dat Frankryk, nimmer, na het maaken van eene Vrede met den Staat, 's Lands Ingezetenen, in 't stuk van vaart en handel, strenger dan voorheen, bejegend hadt: zo als, uit het gebeurde na de Utrechtsche, Ryswyksche en Nymeegsche Vrede, blyken konde Al 't welk men oordeelde, thans, nog veel sterker te moeten klemmen, daar Frankryk met den Staat in geen' eigentlyken oorlog was geweest, en daar, offchoon de Koning het Traktaat van 1639 hadt goedgevonden in te trekken, evenwel, aan de zyde van den Staat, niet was nagelaaten, de Fransche waaren, langen tyd daarna, te blyven behandelen op den voet van 't oude *tarif*: zo als nog heden geschiedde. Waar uit men afleidde, dat, overzulks, 't zelve Traktaat, alhier, in wezen was gehouden, en het dus onbillyk zou zyn, indien Frankryk alleen alle voordeel uit het zelve zou willen trekken. Dat, voor 't overige, het vernietigen van 't zelve Verdrag, of 't maaken van een geheel nieuw, zeer nadeelige gevolgen stondt te hebben, te meêr, als men overwooge, dat de schaal des Koophandels, tusschen de Onderdaanen van Frankryk en van den Staat, merkelyk oversloeg naar de Fransche zyde, en dus de Ingezetenen van dat Ryk gereekend moesten worden, 'er 't grootste belang by te hebben (g).

's Lands Gezanten ontmoeteden, terstond, zeer veele moeite, by de Fransche Staatsdienaaren, byzonder by den Markgraave DE PUY-

(g) Secr. Resol. van Holl. 22 Febr. 1749. bl. 405 en 407.

Puisieulx en den Heere Rouillè, in 't voordraagen deezer punten. De laatste verklaarde hun, reeds in Louwmaand des jaars 1749, hoe zy zig, met eene algemeene vernieuwinge der Traktaaten niet moesten vleiën: hun, niettemin, in bedenking geevende, of het, in deezen stand van zaaken, niet dienstig zyn zoude, indien zy, by voorraad, en om niet langer van alles verstoken te blyven, de vryheid van vyftig stuivers op het vat tragteden te verkrygen? De Staaten, hier van verstendigd, gaven hun, eerlang, bevel, dit voorstel, by voorraad, doch onverminderd allen aandrang op 't herstel des Verdrags van 1739, voor de nog overblyvende jaaren, te omhelzen, alzo die last, welke door andere Volken niet betaald wierdt, 's Lands Ingezetenen zo zeer drukte, dat, by voortduuringe van dien, de vaart op Frankryk zou moeten stilstaan. Ook bevolen zy den Gezanten, byzonderlyk aantedringen op den vrydom van vier stuivers op de *Livre*: eene vrydom, die mede, niet slegts by het Traktaat van den jaare 1739, was bedongen, maar ook, in eene afzonderlyke Akte; zelfs buiten eenige betrekkinge tot dat Traktaat; toegezegd en beloofd, by 't sluiten van 't Vredeverbond, ten jaare 1717: welk Verbond, by dat der pas geslotene Vrede te Aken, was ingeroepen (*h*) en bevestigd.

Doch, ook nopens deezen naderen last, beandwoordde de uitkomst niet aan de opgevatte hoop. De Heeren de Larrey en Marcelis droegen, terstond, hunnen nieuwen last, ten opzigte der vyftig stuiv. op 't vat,

(*h*) Secr. Resol. van Holl. 28 Feb. 1749. *bl.* 407.

't vat, aan 't Fransch bewind voor: maar 's Konings Raad vondt goed, met eenpaarigheid van stemmen, de vry verklaaringe af te slaan. De Markgraaf DE PUISIEULX zeide hun zelfs, dat er, in 't geheel, niets te doen zoude zyn, zo lang de Staat het Verdrag van 1739 nog eenigsints in weezen beschouwde, en niet bewoogen kon worden, tot het maaken van een, voor Frankryk voordeeliger, *tarif*: ook wees hy 's Lands Gezanten aan den Heere ROUILLÈ, die hun, nu; zo zy schreeven; „ verscheiden zaken hadt voor„gedragen, die zeer nadeelig en *ruineus* voor „ de *Commercie* van den Staat zouden wezen", „ (*i*) en welken blyken, onder anderen, betreklyk te zyn geweest tot eene verhooginge der regten op den inkoomenden visch: tot het intrekken van twintig ten honderd der waaren, uit de *Levant*, door Nederlanders, wordende aangebragt: tot het verpakken of verbieden van Haring, met Hollandsch zout gezouten: tot het verhoogen der regten op Balleinen, Walvisbaarden en andere *specien*: voorts om de Staaten te behandelen, als de Noordsche Mogendheden en Hanzésteden, en andere bezwaaren meêr: welker nadeelige invoering, reeds, wegens den Staat, waren aangewezen, ten jaare 1738, en die Frankryk, by het Verdrag van 1739, reeds hadt toegegeeven.

De Staaten, door zulk een' handel verzet, keurden den yver der Afgezanten goed en gelasteden hun, om, aan 't Fransch Bewind, te verklaaren, dat zy, hoe zeer hunne redenen niet wederlegd ziende, egter bereid waren, over een nieu-

(*i*) Secr. Resol. van Holl. 5 Apr. 1749. *bl.* 421. en 422.

nieuw Verdrag te handelen, en dat van 1739 niet meêr, als aanweezend en verbindend, te beschouwen, maar dat, hieruit volgende, hoe ook Frankryk geene voordeelen meêr uit dat Verdrag behoorde te trekken, zy, dierhalven, den Admiraliteiten bevolen hadden, ook ten aanzien van de Fransche Onderdaanen, Schepen en goederen, voortaan, en tot daarin nader zou zyn voorzien, te volgen de algemeene ordres van den Lande, en hen; schoon alle overige Traktaaten, met die Kroon, in hun geheel blyvende; ten deezen opzigte, te handelen, als andere Natien, met welken men geene Koopverbonden hadt. Zy schreeven er by, dat de Gezanten alles moesten aanwenden, ten einde Frankryk zelve de Voorwaarden van *een* nieuw Koopverdrag wilde opgeeven, *of dat*, zo men, aldaar, volstrektelyk, zodanige opgaave van deeze zyde begeerde, zy gebruik moesten maaken van 't Verdrag van den jaare 1739, en tragten, het nieuw Verdrag en *tarif* daar mede, zo veel doenlyk, te doen overeenkoomen: alles, egter, met voorkennisse hunner Hoogmogendheden, die hun, wyders, de middelen, ter wederleggingе der redenen van het Fransch bestuur, breedlyk overschreeven. (*k*) Het Fransch Bewind scheen hier, in 't eerst, naar te luisteren. Het sloeg wel af het *tarif* van 1739, maar gaf voor, op dat van 1699 te willen handelen: ook gelastte de Koning, reeds in Hooimaand (en niet eerst in *Slagtmaand*, als WAGENAAR meent) des jaars 1749, de vyftig stuivers,

(*k*) Secr. Resol. van Holl. 5 en 24 Apr. 1749. *bl.* 421—430. en der Sthat. Gentr. van 5 Mey 1749. (ut l. c. p. 445.)

1749, de vyftig ſtuivers Vatgeld, voor een half jaar, af te ſchaffen, doch hy begeerde de regten op den inkoomenden Zouten-visch niet te verminderen, dan van zes en dertig *Livres*, den Ton van drie honderd ponden, op twaalf *Livres* (*l*), ſchoon men, voorheen, maar vyf betaald hadt: ook bezwaarde hy het pond vreemden Tabak met dertig ſtuivers, en belemmerde den inkomst van Hollandſchen Haring, trekkende zelf de verleende regten van 't Vatgeld weder in, zo dra hy bemerkte, dat de tyd voorby was, op welken men vreesde, dat de Republiek de Franſche Wynen zoude belasten, welken haare Schepen gewoon waren, met den oogst, uit dat Ryk af te haalen, zo als dan die belasting ook waarlyk, by de Staaten, reeds beraamd was, indien men hen langer, in Frankryk, met fraaie woorden wilde ophouden en niet genegen ſcheene, om, op aanneemlyke gronden, een nieuw Koop-Verdrag aan te gaan, of 't oude, geduurende den tyd der onderhandelinge, of van een' bepaalden termyn van, by voorbeeld, een of twee jaaren, in weezen te laaten (*m*). Dan, daar men dit weder, in Frankryk, verworp, en alleenlyk, in Herfstmaand des jaars 1750, beloofde, het Vatgeld, tot den eerſten van Grasmaand des volgenden jaars, vry te ſtellen (*n*), doch, ondertusſchen, hetzelve, by opene Brieven des Konings, op den 24 van Slagtmaand deszelfden jaars, weder invoer-

(*l*) Secr. Reſol. van Holl. 5 Juny, 29 Aug. *bl.* 444 en 465.

(*m*) Secr. Reſol. van Holl. 40 Dec. 1749. 14 Febr. 1750. *bl.* 450—454. 471, 472.

(*n*) Secr. Reſol. van Holl. 12 Nov. 1749. *bl.* 457. 30 Sept. 1750. *l. c. bl.* 534.

voerde (*o*), en wel in diervoege, dat het, met den eersten van Louwmaand daar aan volgenden, geheven zou moeten worden, ontbooden hunne Hoogmogendheden, in dien tusschen tyd, 's Lands Gezanten naar den Haage, om, nader, mondelinge opening van den stand der zaaken te doen, en eene geheime byeenkomst der Staatsleden by te woonen, ter bepaalinge van de wyze, hoe deeze zaak, ten meesten dienste van den Lande, ten einde te brengen (*p*). Zy kwamen dan, in den Zomer, herwaarts. Men sprak met hun, en begreep wel rasch, eenpaariglyk, dat er geene hoop scheen, om, door 't rekken der onderhandelingen, genoegzaame voordeelen in *Frankryk* te bedingen: dat zelfs, zo men, hier, *niet rasch zyne* party nam, Frankryk wel eens de zyne neemen konde, en niet slegts den handel onzer Ingezeetenen, op onzekeren en wankelbaaren voet houden, maar onderhevig maaken aan bezwaaren, die men vermeende, dat, mooglyk, nu, nog voor te koomen waren: waarom men besloot, de Gezanten weder naar Versailles aftezenden, hun gelastende, zo veel toetegeeven, als maar eenigzints bestaanbaar was en, ten dien einde, aan 't Fransch bewind 't Ontwerp van een nieuw Verdrag van vaart en handel aantebieden, 't welk men, egter aan dat zelve bewind, reeds bevoorens, hadt onder 't oog gebragt, en waar van men, thans, bereid was, eene proeve, voor den tyd van twee of drie jaaren, te neemen (*q*). 's Konings Com-

(*o*) Secr. Resol. van Holl. 5 Maart 1779. *N.* 508, 511 en 512.

(*p*) Secr. Resol. van Holl. 25 Juny 1750. *N.* 512 en 513.

(*q*) Secr. Resol. van Holl. 18 Dec. 1751. *N.* 669—676.

Kommisfarissen, met naame de Markgraaf DE PUISIEULX en de Heeren DE FRUDAINE en DE LA BORDE, van dit laatste onderrigt, verklaarden, terstond, geen Verdrag, dan, ten minsten, voor tien jaaren, te konnen sluiten, en, schoon de Staaten dit, in 't eerst, afweezen, oordeelende, „ dat de „ duurzaamheid van een Tractaat *geproportioneerd* diende te worden, naar maate „ van het voor- of nadeel, dat, daarin, „ voor beiden partyen, wierdt gevonden", en dat het hard viel, „ hun, niet alleen „ aan ondraaglyke *conditien* te willen *submiteeren*, maar de hardigheid van dien, „ nog te willen vermeerderen door de duurzaamheid," kwamen zy, eindelyk, zo verre, van, aan den Heere MARCÉLIS, (die, nu, alleen met dit werk belast wierdt,) toe te laaten, om ook, des noods, dit punt na te geeven: gelyk, sedert, geschiedde (*r*). Men bragt toen nader ten tapyte zo het ontworpen Verdrag der Staatschen, als de nieuwe Tollyste, die, van de Fransche zyde, overgeleverd wierdt (*s*). Doch men verschilde te veel van den anderen, om tot een gelukkig einde te konnen geraaken. Byzonderlyk was men oneens, omtrend de vryheid der Vlagge voor de goederen der wederzydsche Mogendheden, indien zy beiden, of één hunner, met eene derde Mogendheid in Oorlog geraakten. Hier van gewaagde wel het 23 Artikel

(*r*) Secr. Resol. van Holl. 14, 16 April 1751. *bl.* 683—687.
(*s*) Secr. Resol. van Holl. 28 Aug. 1757. *bl* 717—735.

kel van 't Ontwerp en Koop-Verdrag (*t*), doch, na veele woordenwisfelingen, aan beide zyden, wilden de Franfchen, ten deezen opzigte, niet verder komen, dan tot één deezer drie volgen-„ de punten: t. w., of *dat het Franfche Trac-„ taat zoude verbrooken zyn, ingevalle de een of „ de andere Mogendheid, met dewelke Frankryk „ in Oorlog mogte zyn, eenige Goederen, Fran-„ fchen Onderdaanen toebehoorende, onder „ de Vlagge van hunne Hoogmogenden, quaa-„ me te neemen:*" of, „ *dat het aan Frank-„ ryk zoude gepermitteerd zyn, in het voorn. „ geval, 's Vyands Goederen, onder de Vlag „ van den Staat, insgelyks te neemen:*" of, laatftelyk, „ *dat deeze Staat zig zoude „ verbinden om, aan Frankryk, te vergoeden „ alle de fchaade, die de Franfche Onderdaa-„ nen, onder de Vlag der Republicq, zouden „ koomen te lyden.*" Maar de Staaten van Holland en, federt, ook de Algemeene, begreepen: dat het *eerfte* deezer Voorftellen den Vyanden van Frankryk zelven zeer konde in de hand werken, om, als 't hun geluste, dit Verdrag te verbreeken, of wel de Republiek in gevaar te brengen, om de vrugten van het zelve te verliezen: dat het *tweede* aanleidinge konde geeven, om, 't zy door misverftand of valfche aanbrenginge, de grootfte onaangenaamheden aan den Lande te verfchaffen, en dat het *derde*, ligtelyk, der moedwilligheid eene deur zou konnen openen, om ons, daaglyks, met Frankryk, te wikke-len

(*t*) Secr. Refol. van Holl. 13 en 28 Aug. 1751, *bl.* 695, 696, 720 en 721. 18 Dec. *l. c. bl.* 674.

len in geschillen, die niet, dan zeer nadeelige, gevolgen konden hebben. Eindelyk, egter, stonden de onzen toe, dit dertiende Artikel in deezer voege te doen leezen, dat, „ *ingevalle* „ *de eene of andere Mogendheid, met welke één* „ *van beide de Contractanten in Oorlog mog-* „ *te zyn, eenige Goederen, aan Onderdaanen* „ *van den geenen die in Oorlog is, toebehoo-* „ *rende, onder de Vlagge van den Neutraa-* „ *len, quame te molesteeren, en dat, by den* „ *Neutraalen, niet wierde geëffectueerd eene* „ *compleete restitutie van het genomen Schip* „ *of Goederen, binnen den tyd van twee* „ *maanden, het, als dan, aan den, in Oorlog* „ *zynde, Contractant zou zyn gepermit-* „ *teerd, om zynes Vyands goederen, onder de* „ *Vlagge van den voorn. Neutraalen, insge-* „ *lyks te neemen.*" (*u*) Dan, 't Fransche bestuur hierin geen genoegen neemende, de onzen betuigende, niet verder, zonder bederf van den Lande, te konnen gaan, en DE FRUDAINE verklaarende, dat men den Nederlanden wel wilde begunstigen, maar geen Traktaat van Koophandel met hun sluiten, (*v*) riepen hunne Hoogmogendheden den Heere MARCÉLIS; wiens bezending nu overbodig wierdt; te rugge: zonder dat er, na dien tyd, iets van dit Verdrag gekoomen is. De invoer van Hollandschen Haring, met, zogezegd, *sel de brouäge*,

(*u*) Secr. Resol. van Holl. 22 July 1752. *bl.* 31 en 32.

(*v*) Secr. Resol. van Holl. 17 Mei, 23 Nov. 27 Dec. 1754. Jan. 1755, *bl.* 238, 281. 15; 25 Jan. 28 Maart Juny 1755. *bl.* 246, 247, 251, 252 en 279.

ge, gezouten, wierdt sedert, wel niet meêr toegelaaten, en de Zoute-Visch, dan meêr, dan minder, belast, maar, voor 't overige, bleeven evenwel de belastingen der Nederlandsche Goederen in Frankryk, en der Franschen in den Nederlanden, op den ouden voet, voortduuren, en zelfs wierden de onzen, in Frankryk, van de vyftig stuivers op het Vatgeld, ontheeven: al het geen aanhieldt (*w*), tot in Louwmaand des jaars 1779, toen de Koning ook deezen vrydom, nevens anderen, door de herroeping der Verklaaringe van den 24 van Slagtmaand des jaars 1753; van welke ik, zo straks, gewaagde; geheellyk introk (*x*). Dan dit laatste behoort niet tot het vak van WAGENAAR's Historie, of tot mynen, tegenwoordigen, taak. Alleenlyk heb ik vermeend, de moeite, die de Staat, zes en één half jaar lang; dat is van 't begin des jaars 1749, tot de helft van 1755; gedaan heeft, zo wel als den loop en 't uiteinde van dien handel te moeten aanteekenen, om dat de Schryvers, voor zo ver ik weete, hier van, in 't geheel, niet gewaagen, zo als ook dit werk, by 's Lands hooge Overigheid, onder de diepste geheimhoudinge, thans, wierdt behandeld en, in de *Secreete* Resolutien der Algemeene Staaten en die van Holland, geboekt. De eerstgemelden zyn nooit, de laatsten, tot deeze stoffe betreklyk; voor zo ver zy met den jaare 1752 beginnen; ten tyde van onzen treflyken WAGENAAR, niet gedrukt en, naar het schynt,

aan

(*w*) Secr. Resol. van Holl 30 Dec. 1778. *bl.* 482.

(*x*) Secr. Resol. van Holl 5 Maart 1779. *bl.* 528, 511 en 512. en alhier *bl.* 97.

aan hem, by het schryven zyner Vaderlandsche Historie, niet bekend geweest. Immers hy haalt dezelven even min afzonderlyk aan, als het XI en XII Deel der Secreete Resolutie van Holland, in welken zy gevonden worden. Er was, voor 't overige, nog een zaak, die hier dient aangeroerd te worden. Onze WAGENAAR heeft, voorheen, aangeteekend (*y*), hoe men, by het agttiende Artikel der Akensche Vrede, was overeen gekoomen, dat de punten, die, „ voor het teekenen van dat Verdrag, niet „ hadden kunnen worden afgedaan, zonder „ uitstel, zouden vereffend worden, door „ Gemagtigden, wederzyds te benoemen, of „ op eene andere wyze". Men hadt, uit dien hoofde, op den 8 van Hooimaand (*z*) te vooren, reeds vastgesteld, om, na 't sluiten der Vrede, zo wegens Groot-Brittannie als den Staat, *Commissarissen* te zenden naar Frankryk, om, met 's Konings Gemagtigden, de vrygeevinge der Pryzen, die, na verloop van zes weeken, seedert de teekening dier voorafgaande Vredepunten, door de Fransche Kapers, gemaakt waren, te regelen. Hier toe zonden dan de Algemeene Staaten, in Lentemaand des jaars 1749, den geweezen Sekretaris van den Ambassadeur VAN HOEY, genaamd VAN DEURS, naar St. Malo; alwaar de byeenkomst over dit werk gehouden wierdt; (*a*) en de Heer DE LARREY, handelende over het zelve met den Markgraave

(*y*) Vaderl. Hist. XX. D. *bl.* 250. r. 15—21.
(*z*) Secr. Resol. van Holl. 12 July 1748. *bl.* 304, 305.
(*a*) Resol. van Holl. 22 Maart 1749. *bl.* 112. en Secr. Resol. van Holl. 8 Maart 1749. *bl.* 411.

graave DE PUISIEULX en den Graave DE MAUREPAS, bragt, wel haast, te wege, dat, eenige Schepen, by gebrek van genoegzaame passen genomen en, by den Raad der Pryzen, reeds veroordeeld, door den Raad des Konings ontslagen wierden. Ook scheenen de zaaken te St. Malo, in 't begin, den onzen toetelagchen. Doch dit was van korten duur (*b*). Er ontstonden wel rasch eenige geschillen tusschen de Franschen en de Engelschen, over den aart der Schepen, welken ontslagen moesten worden. De eersten gaven voor, dat deeze geschillen uit den weg moesten geruimd worden, eêr men de onzen konde afdoen: waartegen de laatsten zich niet *verzetteden*. Sedert stierf VAN DEURS. De Heer DE LARREY wierdt, als wy zagen, te rug ontböden, en, schoon het een en ander gesteld wierdt in handen van den Heere Ambassadeur LESTEVENON VAN BERKENRODE, beletteden de opkoomende oneenigheden, tusschen Frankryk en Engeland, den gunstige loop deezer, zo wenschlyke, zaake, (*c*) daar vast de Scheepvaart der lydende Republiek, te vergeefsch, bleef zuchten over de onherstelbaare slagen, door Vriend en Vyand, door Engelschen en Franschen, haar, in den voorigen Oorlog, toe-

(*b*) Resol. van Holl. 24 April en 25 Sept. 1749. *bl.* 309 en 805.

(*c*) Secr. Resol. van Holl. 22 July, 1 en 13 Aug. 1751. *bl.* 679, 692 en 752. 21 July 1752. *bl.* 27. 1 Aug. en 21 Sept. 6 Nov. 1752. *bl.* 149, 159 en 181. 23 Nov. 1753. *bl.* 228-230.

toegebragt, en die, toen, op nieuw, weder aanvang namen.

Bl. 336. r. 1. „ *De* Koning *van* Pruissen *hadt*, te vooren, *by de* Algemeene Staaten, aangehouden, *om*, nevens hem, mede *te* werken, *tot* herstelling *der* vervallen Koophandel *op de* Maaze. *Doch deeze zaak hadt te veel raadpleegens noodig, om*, spoedig, *te* konnen worden afgedaan." Zy wierdt, zo ik verneeme, in 't geheel niet afgedaan. De Staaten deeden niet slegts zyner Majesteit hun genoegen betuigen over deszelfs voorslag, byzonderlyk ook, voor zo verre zy strekte, om den Maashandel, in overeenkomst van 't Reglement des jaars 1683, te brengen op den ouden voet, maar voegden er by, hoe zy zelven, zeer lange, maar vergeefsche, moeiten gedaan hebbende, tot afweering der tolregten, die de Keurvorst van de Palts, te Urmond, deedt vorderen, doch nu onderrigt, dat de Koning, by dien Keurvorst, mede, daar tegens, zyne ernstige klagte hadt doen inbrengen, dierhalve, niet zouden nalaaten, ook van hunnen kant, by 't Hof van Weene; als van welke zyde hun 't Komptoir te Venlo was aangekoomen; hier van kennisse te geeven, en op 't werk te doen aandringen, des niet te min wenschende, dat zyne Pruissische Majesteit het Komptoir te *Well*, 't geen, als zodanig, in 't Reglement van 't jaar 1683, niet bekend was, en, sedert deszelfs opregting, veel nadeel, zo aan de vastgestelde Komptoiren te *Venlo*, *Ruremonde* en *Navagne*, als aan de vaart op de Maaze,

gedaan hadt, niet langer wilde doen zyn de steen des aanstoots, die 't voltrekken deezer onderhandelingen, altyd, verhinderd hadt. Ook droeg de Heer VAN BURMANIA, 's Lands Gezant te Weene, welhaast de zaak ten kragtigste voor, aan dat Hof; waarop een voorloopig antwoord, in Herfstmaand des jaars 1750, inliep, 't geen egter, niet voldoende was (*d*). De Koning van Pruisse voldeedt ook niet aan den wensch van den Staat. Hy verhoogde niet slegts de regten op 't Komptoir te Well, maar rigtte een nieuw op, te *Kessel*, twee en een half uur boven, gelyk Well vyf uuren beneden, Venlo. De onzen deeden, tegens dit alles, vergeefsche klagten, te Berlyn, (*e*) zonder dat het Hof van Weene zig het werk zeer aantrok: *schynende* het den Heere VAN BURMANIA toe, *dat men*, aldaar, „ allen handel en *embaras* met den „ Koning van Pruissen vreesde en, daar „ om, minder de herstelling en bloei van den „ Maashandel verlangde (*f*)."

Bl. 338. r. 11. „ Kollegie *op de* Maaze." De Schout By Nagt LYNSLAGER eene Nederlandsche Koopvaardy-Vloot naar de Levant geleidende, maar, door storm, genoodzaakt, in de Haven van Maltha te loopen, wierdt, door den Grootmeester, treflyk ontvangen. In 't volgende jaar, wierdt, door de Algemeene Staaten, een nieuwe schik-

(*d*) Resol. van Holl. 17 July 1749. *bl.* 540. 16 Mey, 9 Oct. 1750. bl. 428—430, 725 en 725 en 726.
(*e*) Resol. van Holl. 8 Mey, 14 Juny, 5 Dec. 1754. *bl.* 884, 498, 1230. en Secr Resol. 17 Mey, 18, 28 July, 25 Sept. 5 Oct 1754. *bl.* 192—196, 197, 218 en 219.
(*f*) Secr. Resol. van Holl. 11 April 1755. *bl.* 254.

ſchikking, nopens de Vlag, met die Natie vastgeſteld. (g) Een Amſterdamsch Koopvaardy-Schip, gevoerd door PIETER STROOM, en gewapend met tien ſtukken Kanon en twaalf man, in 't nauw der Straat van Gibraltar, door eene Moorſche Xebecq vervolgd wordende, die hem enteren wilde, wierdt zo manmoedig, door dien Schipper, verdeedigd, dat de Kaper met verlies der meeste manſchap, moest wyken, en niet, dan door hulp van een ander Moorsch Vaartuig; 't geen, op 't gevegt aankoomende, hem op 't ſleeptouw nam; het jongst gevaar ontkwam (h).

Gelyk, jaarlyks, zeer veelen, zo trokken ook, in dit jaar, byna vyf duizend Duitſchers, den Rhyn van boven afkoomende, door deeze Landen, naar de Engelſche Volkplantingen in Noord-America. Om toetezien, dat deeze Luiden van 't noodige bezorgd, en op eene gevoeglyke wyze, hunne reize konden doorzetten, hadden de Algemeene Staaten eenige Koopluiden, die zulks verzogt hadden, daartoe aangeſteld (i).

Bl. 373. r. 1. „ *Sedert het ſluiten van de Vrede van Aken, hadt men gearbeid, aan de* vereffening *van 't geene, by* 't Verdrag, onafgedaan gebleeven *was.*" Zie myne Aanmerking alhier *bl.* 103. op WAGENAAR, *bl.* 335. r. 9.

Bl. 373. r. 8. v. o. „ Koning GEORGE

(g) Europ. Mercur. July 1749. *bl.* 50. KLUIT, *Index chron. p.* 270.
(h) Europ. Merc. Nov. 1749. *bl.* 286.
(i) Reſol. van Holl. April, 4 Juny 1749; *bl.* 233 en 499.

OE *en de* Staaten, handelden *met de Hoven van* Dresden *en* Munchen." Eêr men tot den handel met Dresden overging, was er een Verdrag met Keulen gesloten; 't welk den Staat zeer veel moeite kostte, en niet lange stand greep. Daar het, zo ver ik weet, by geenen Schryver voorkomt, zal ik er, in de *Naleezingen* op WAGENAAR, van moeten spreeken: tot welken ik my dus gedraage.

Bl. 376. r. 1. „ De Staaten verzuimden niet, *de herstelde vriendschap met* Frankryk *aantekweeken, door 't* afzenden *van eenen* gewoonlyken Ambassadeur." Wy hebben gezien (*k*), dat de Staaten, reeds voor de Afvaardiginge des Heere LESTEVENON, Heere VAN BERKENROODE, (wiens intreede in Parys de pragtigste was, die, mooglyk, ooit een Ambassadeur deezer Landen, by eenige vreemde Mogendheid, gedaan heeft (*l*),) den Heere DE LARREY, met rang van *Minister*, naar 't Hof van Versailles gezonden hadden, en dat hy er, nog eenigen tyd, na de aankomst des Ambassadeurs, verbleef, zo als ook, met en na hem, de Heer MARCELIS deedt. 't Geval, 't welk den Heere DE LARREY, in Bloeimaand van den jaare 1749, bejegende, verdient eenige aanteekening. Zekere Kommissaris van gemeene middelen, te Parys, kwam den 21 dier maand, 's morgens een weinig voor agt uuren, onverwagt, met drie dienaars der pagteryen, in 't Huis, 't geen door DE LARREY bewoond wierdt, en tradt, met dezelven, terstond, in 't Ver-

(*k*) Europ. Mercur. Maart 1751. *bl.* 26. en volgg.
(*l*) Zie myne Aantek. alhier *bl.* 104. op WAGEN. *bl.* 335. r. 3.

Vertrek van den Portier, die, verschrikt naar de Voordeur loopende, om dezelve te sluiten, straks, feitelyk, wierdt te keer gegaan, door nog drie andere, daargestelde, Persoonen, welken hem verscheide wonden, met hunne jagtmessen, toebragten: doch, op 't schreeuwen van *moord!* door den Portier, en het te hulp schieten van eenige Knegts, met den Kommissaris en de overigen, de vlugt namen, behalven één, die, niet spoedig genoeg zig konnende wegmaaken, beleedt, dat het gemunt was geweest op den meer gezegde Portier of Zwitscher, welken men vermoed hadt, tegens het verbod, *Rappè-Tabak* verkogt te hebben. DE LARREY, van dit voorval verwittigd, beval den Gevangen, oogenbliklyk, lostelaaten, maar schreef, teffens, aan den Markgraave DE PUISIEULX, hem, in heusche bewoordingen, voldoening vraagende, nopens 't onwettig en geweldig bestaan, aan zyne wooninge gepleegd. Die Staats Secretaris; gewoon de vryheden der buitenlandsche Gezanten, te Parys, yverig voortestaan, en verneemende, dat ook alle die Gezanten zig dit stuk, als het regt der Volkeren raakende, aantrokken; gaf er, daadlyk, den Koning kennis van. Ook liet zyne Majesteit, niet slegts den Heere DE LARREY verzekeren, van hem volkoomen genoegdoening te zullen verschaffen, maar men ging hier, eerlang, vry streng, mede te werk. Behalven de bovengemelde Bedienden; die van hunne bedieningen af en gevangen gezet wierden; wierdt ook de Kommissaris van

zyn ambt verlaaten en naar 't Fort *l'Evêque* gebragt. Zelfs vervoegden zig vier algemeene Pagters, op 's Konings uitdruklyk bevel, by den Gezant, hem verzekerende, dat al het bovengemelde buiten hunne kennisse geschied en hun zeer leed was. LARREY ontving die Lieden beleefdelyk, nam, onder goedkeuringe zyner Meesteren, genoegen met het verrigte, betuigde den Koning en den Markgraave verschuldigden dank voor derzelver oplettendheid ten deeze, en sprak voor 't ontslag en herstel der Gevangenen: 't geen, egter, traaglyk, schynt gevolgd te zyn, *(m)*.

Daar men, voor 't overige, zig, ten deezen tyde, byzonderlyk toelag, om, *tot nut van den Lande*, de vriendschap, *ook* met verder afgelegen Mogendheden, aante kweeken, of te herstellen, zonden de Algemeene Staaten, op voorslag van Zyne Hoogheid, den Heere JEAN LOUIS VERELST, Burgemeester der Stad Veere, naar het Hof van Turin, om den Prinse van Piemont die, met MARIA ANTONETTA, Infante van Spanje, in den Egt tradt, over zyn huwelyk begroeten. Men oordeelde die bezending te noodiger, zo, om dat andere Mogendheden, dezelve gedaan hadden, als, om dat Zyne Sardinische Majesteit; die, onlangs, de Steden van *Nizza*, *Ospizio* en *Villa Franca*, voor vrije Haavens, verklaard hadt; meer dan eens, deszelfs ongenoegen betuigt hadt,

(m) Europ. Mercur. July 1749. *bl.* 283—284.

wegens het niet zien van eenen Nederlandschen Gezant ten zynen Hove, niet tegenstaande de Graaf VAN CHAVANNES, eenige jaaren lang, in die hoedanigheid, van zynent wege, in den Haage hadt vertoefd, van waar hy eerst in het jaar 1749, was te rug geroepen (*n*). VERELST ging derwaarts, in den Zomer des jaars 1750, en bleef er tot aan 't einde van 't volgend jaar, hebbende, zo men meent, zyn verblyf eenige verzagtinge toegebragt aan de Hervormde Geloofsgenooten in Piemont. By zyne terugkomst naar deeze Landen, gelasteden hem de Algemeene Staaten, de reize over Napels te neemen, en, by den Koning der beide Sicilien; aan wiens Hof, mede, in lange, geen' Nederlandsch Gezant geweest was; eene pligtpleeginge, namens zyne Meesteren, afteleggen: waaraan hy voldeedt (*o*). Men kwam, denklyk, te eerder tot dit besluit, nadien de Siciliaansche Gevolmagtigde in den Haage, Graaf D'EFFINOCHIETTI, in Bloeimaand des jaars 1751, den Raadpensionaris STEIN niet slegts hadt kennis gegeeven van 's Konings aanbod, ter hervattinge der onderhandelingen van een Verdrag van Koophandel en Zeevaart; 't geen, in het jaar 1739, aangevangen, na den jaare 1743, tot nu toe, buiten

(*n*) Resol. van Holl. 6, 22 Mei, 25 Juny en 22 July 1750, *bl.* 404 en 405, 430, 546 en 575. ook van 26 en 28 Aug. 1751. *bl.* 752 en 852. Europ. Mercur. Mey 1749. *bl.* 260. *l. c.* Mey 1750. *bl.* 286. als mede Febr. 1751. *bl* 133. en Nov. *bl.* 278.

(*o*) Resol. van Holl. 26 Aug. 1751. *bl.* 752.

ten vervolg was gebleeven; (*p*) maar zelfs, hem, ten dien einde, de schets van zodanig Verdrag in handen gesteld hadt, 't welk de Raadpensionaris, daarop, ter tafele bragt der Staaten van Holland. Hunne Edele Grootmogendheden, het stuk overwoogen hebbende, oordeelden, dat men, ter Generaliteit, het werk moest aanbinden, maar, teffens, den Siciliaanschen Gezant verklaaren, dat de nieuwe schets min aanneemlyk voorkwam, dan de Voorstellen, die de Markgraaf DE FOGLIANI, ten jaare 1742 en 1743, reeds gedaan hadt: dat, dierhalven, de onderhandelingen, met meerder nut, zouden konnen worden opgevat, by het punt, daar zy, in 't laatsgemelde jaar, waren blyven steeken, en dat, gelyk, ten *dien tyde*, wegens den Staat, een geheel nieuw opstel was gemaakt en aan het Hof van Turin medegedeeld, met verzoek, om, daarop, in eens, deszelfs aanmerkingen te erlangen, het ook nu, alhier, hoogst aangenaam zyn zoude, indien dat opstel gebruikt wierdt (*q*) tot een onderwerp der nieuwe handelingen, en indien de Heer D'EFFINOCHIETTI, daar op, de aanmerkingen van den Koning, zyn' *Meester* mededeelen konde. 't Liep aan tot in Wintermaand des jaars 1751, eer D'EFFINOCHIETTI; aan wiens Hof men, nu, van de gepaste oplettendheid der Staaten, in *het*

(*p*) Vergelyk myn voorgaand Stukje, op WAGEN. XIX D. *bl.* 275. r. 8. v. o. *bl.* 92 r. 13 en 14. alwaar de woorden „ na welken „ tyd. ik er geen gewag van vinde," moeten verbeterd worden, door deezen: „ na welken tyd het, tot in den jaare 1751. „ bleef slaapen, zo als wy in dat tydperk, nader zien zullen."

(*q*) Resol. van Holl. 12 Mey, en 28 Aug.

het zenden van eenen Gezant aan zyne Siciliaansche Majesteit, onderrigt was geworden; aan deezen voorslag voldeedt. Doch, van dien tyd af, wierdt het werk voortgezet, tot dat, op den zeven- en- twintigsten van Oogstmaand des jaars 1753, het lang gewenscht Verdrag gesloten wierdt. (*t*)

Schoon de Oorlog met het Ryk van Marokko nog duurde, hadden egter de Gebroeders Butler, te Cadix; als, door de Algemeene Staaten, tot dit werk gemagtigd; in den jaare 1749, een' stilstand van wapenen, met den Bacha van Tetuan, ten opzigte van die Zeehaven, weeten te sluiten, welke, in het jaar 1751, vernieuwd wierdt en, sedert, verlengd (*u*). De Vrede, schoon men er gestaadiglyk aan arbeidde, wierdt, voor eerst, nog niet getroffen.

Bl. 407. r. 12. „*In* Engeland *hadt men*, reeds in 't jaar 1749, een ontwerp gemaakt *tot de* oprigting *eener* nieuwe Maatschappye van Haringvaart." De Staaten hadden, ten zelfden jaare, en ten einde eene bepaaling, nopens 't vangen van den Haring op de Schotsche kust, te beraamen, den Heere Gerard Arnout Hasselaar naar 't Hof van London gezonden. Hy gaf zig, nevens hunnen gewoonen Gezant, den Heere Hop, hier in veele moeite: maar het

(*t*) Resol. van Holl. 12 Mey, 28 Aug. 27 Nov. 18 Dec. 1751. *bl.* 403—415. 807—811, 1049-1052 en 1121-1128. Resol. Staat. Gener. 27 Aug. 1753.

(*u*) Resol. van Holl. 27 Juny 1749. *bl.* 467. 24 Juny 1750. *bl.* 543. 15 July 1752. en 13 April 1753. *bl.* 844.

kon het oogmerk zyner zendinge niet bereiken (*v*).

Bl. 430. r. 4. „ *In de* Oostenrykſche Nederlanden, *waren ook*, *ſedert de Vrede*, maatregels genomen, *om den* handel derwaarts *te* lokken." Men hadt, naamlyk, aldaar, de inkoomende en uitgaande regten op ſommigen Waaren niet ſlegts bezwaard, maar dreigde nog, een' nieuwen Tol te leggen op de, van buiten koomende, Koopmanſchappen. Ook tragteden de Staaten van Braband, den handel van dat Land op Duitschland, over Luik, te bevorderen, door 't aanleggen van een' Straatweg op Keulen: al 't welke onzen Kooplieden veele ſtoffe tot klaagen gaf. Op voorſtel zyner Hoogheid, was der Staaten Reſident, de Heer VAN KINSCHOT, naar Luik gezonden, om op dit een en ander, naauwkeuriglyk, agt te geeven, terwyl zyne plaats, aan 't Hof van Bruſſel, door Jonkheere WILLEM VAN HAREN, vervangen wierdt. Men wierdt het omtrend de belastingen niet eens, noch de Straatweg naar Keulen voltrokken. (*w*)

Bl. 447. o. r. „ *Hy*" (de Prins)" *begaf* zig, — maar zeven dagen, na dat hy den voorſlag, tot herſtelling des Koophandels, gedaan hadt, op reize". Kort te

voo-

(*v*) Europ. Mercur. Sept. 1749. *bl.* 183.

(*w*) Reſol van Holl. 31 Jan, 18 July, 27 Aug, 27 Sept. 1749. *bl.* 73, 547, 548, 770, 817. 14 Maart, 18 April 1750. *bl.* 277, 331. Secr. Reſol. van Holl. 6 Febr. 1754. 29 Oct. 8 Nov. 1755. *bl.* 1259 en; 324.

vooren, was, onder 's Prinsen beleid, en als een gevolg van 't onderzoek naar 't verval der Kasse van Holland, een punt, 't geen opmerkinge verdient, tot stand gebragt. De Kollegien, naamlyk, van Gekommitteerde Raaden, in 't Zuider- en Noorder-Kwartier, wierden niet alleenlyk, by eenen nieuwen Lastbrief, in hunne werkzaamheden, nader met den anderen verbonden dan zy, voorheen, tot merklyk nadeel van den Lande, geweest waren: maar ook wierdt, in stede der *Auditie Kamer van Rekeninge*, eene nieuwe *Provintiale Rekenkamer* van Holland opgeregt en van behoorlyken Lastbrief voorzien. (x) Welk een en ander, zo wel als de toenmaalige staat der Hollandsche Geldmiddelen, in de *Naleezingen* op WAGENAARS. *Vaderlandsche Historie*, die nu staan te volgen, eenigsints breeder, verdient te worden opgegeeven.

(x) Resol. van Holl. 20 April, 28 Aug. 1751. *bl.* 332, 815 et 851.

N. B.

De Plaat van den Ambassadeur VAN DER MEER, nevens dit Stukjen uitkoomende, moet, by het inbinden, geplaatst worden, tusschen *Bladz.* 120 en 121. van het XIX. Stuk.

VERBETERING

DER

DRUKFEILEN,

In het XVIII. Stuk.

Bl. 3. r. 7. v. o. dit alles, *lees* het een en ander.
Bl. 10. r. 4. v. o. bevorderde, *lees* bevorderden.
Bl. 17. r. 18. op op, *lees* op.
Bl 20. r. 4. v. o. op gelyke, *lees* op gelyke wyze.
Bl. 23. r. 10 v. o. Bisſchops, *lees* Bisſchop.
Bl. 26 r. 15. en niet wakker, *lees* en wierdt niet wakker.
Bl. 27. r. 12. daar, dit niet ſmaakte, *lees* daar dit niet ſmaakte.
Bl. 29. v. o. al, *lees* alles.
Bl. 34. r. 4. v o. ſul, *lees* Conſul.
Bl. 36. r. 13. v. o. des groote Heers, *lees* des groten Heers.
—— r. 2. v. o. zeilene, *lees* zeilen.
Bl. 40. v. o. Revolutien, *lees* Reſolutien.
Bl. 47. r. 17. der Bondgenooten, *lees* de Bondgenooten.
Bl. 49. r. 6. oordeelen de, *lees* oerdeelende.
Bl. 61. r. 11. flonkte, *lees* flonk.
Bl. 62. r. 3. 't gemeen, *lees* 't Gemeen.
Bl 75. r. 6. Straat Davids, *lees* Straat Davis.
Bl. 78. r. 8. zyne Majeſteit, *lees* de Koning.
Bl. 79. r. 9. de Secretaris — den titel, *lees* den Secretaris — de titel.
Bl. 91. r. 9. zyne Majeſteit, *lees* zyner Majeſteit.
—— r. 11. v. o. Pranſche, *lees* Franſche.
Bl. 97. r. 11. Graave, *lees* Graaf.
Bl. 103. r. 13. v. o. aan, *lees* voor hem.
Bl. 107. r. 1. dit werk nopens, *lees* dit werk, nopens.
Bl. 120. r. 11. *Legatiens-Raad*, lees *Legations-Raad*.
Bl. 123. r. 11. daar zy, *lees* daar zy zelve.
Bl. 135. r. 12. 77, *lees* 76.
—— r. 12. v. o. zynen *doctor*, DE BIE, *lees* zynen Lyfarts, DE BIE.

DE

DE
UITGEEVER
AAN DEN
LEEZER.

Durfde ik, in den jaare 1789, by een toenmaalig Plan van Inteekening, op my neemen, om U; behalven eene vernieuwde Uitgaave der *Vaderlandsche Historie* van Wagenaar; nog *twintig* byzondere Stukken, onder den naam van *Byvoegselen* en *Aanmerkingen*, door beroemde Historiekundigen gewrogt, te zullen leveren, thans, vinde ik my, in staat gesteld, het XX. Stuk, dat is de voltrekking myner bovengemelde toezegging, U aan te bieden.

't Is waar, elk Stukjen deezer *Byvoegselen* en *Aanmerkingen* is, eenigsints, breeder uitgevallen, dan de oorspronglyke aanleg medebragt. Maar, zal het noodig zyn, my, daar omtrend, by U, te verontschuldigen? 't Gewigt van Wagenaar's Werk en de ruimte der stoffe, die, onder de bewerking en de meenigvuldige nasporingen, zig, als van zelve, meerder en meerder, uitbreidde, liet aan de ervaarene

Mannen, die deezen, zo zwaaren als nuttigen, arbeid op zig namen, by geene mooglykheid toe, hun geschryf zo juist te beperken, dat het den bepaalden kring van Vellen, op welken elk Stuk, ten tyde der Inschryvinge, geraamd was, niet eenigzints overschreidde. Hier uit sproot, niet slegts voort, dat de Stukjes iets grooter wierden dan de eerste meening geweest was, maar dat men zelfs eenige aanmerkelyke punten onaangeraakt heeft moeten daar laaten, welken men nu egter; als, grootendeels, reeds op 't papier gebragt; ter opheldering, zo vertrouwd wordt, van 's Lands Historie, te raade is geworden, te bevatten in één Deel, *in Octavo*, 't geen; niet meerder zullende houden dan vyfentwintig Vellen; in het volgend jaar 1797, nevens een algemeen Register op hetzelve en op alle deeze Stukjes, als mede nevens eene verbeterde opgaave der drukfeilen, in het XIX en XX Stuk voorkoomende, staat te volgen en, als dan, een geheel uittemaaken, met het welke deeze gantsche onderneeming zal afgeloopen zyn.

Het buitengemeen vertier, ondertusschen, waarmede onze Nederlanders deeze Stukjes en den geheelen tweeden druk van WAGENAAR's Werk vereerd hebben, heeft op my te gevoeligen indruk gemaakt, dan dat ik deeze gelegenheid zou laaten voorbygaan, zonder er myne hartgrondigste erkentenis voor te betuigen. Dat vertier, die groote aftrek, is, voor 't overige, niet slegts

flegts een vernieuwd bewys, dat de oeffening in 's Lands Geschiedenissen, steeds één der geliefdste, zo wel als der nuttigste, uitspanningen onzer Landgenooten is en blyft: maar doet my ook gegronde hoop scheppen, dat het nog volgend Deeltjen; als door dezelfde handen gewrogt, en niet minder belangryk zynde, dan 't geen voorafging; ook met geen minder genoegen zal worden ontvangen.

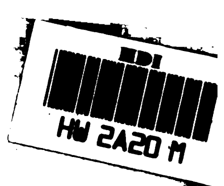
Hier zoude ik eindigen, was het niet dienstig nog één punt aanteroeren. Schoon de Schryvers deezer *Byvoegselen* en *Aanmerkingen* geenen opentlyken dank eisschen, blyft de verpligting jegens hen, des niet te min, even groot. Eene byzonderheid vermeerdert dezelve. Hoe zeer het zig, naamlyk, ten tyde der *inschryvinge*, deedt aanzien, als of, buiten de vier Heeren, op den titel gemeld, verscheiden handen tot de voltrekkinge van dit werk hunne pen zouden leenen, hoe zeer ik, uit dien hoofde, hier van, by de uitgaave van het 1e Stuk, gewaagde, heeft de uitkomst egter die reekening niet bevestigt, Schoon eenige aanzienlyke mannen; op zyn' tyd nader te melden; nu en dan, nuttige stoffe tot deezen arbeid hebben bygedraagen, en er, op *bl.* 62-64. van het IVe. (zie ook *bl* 109. van het VIIIe. Stuk,) eene *Note* van nog eene andere hand voorkomt, heeft, egter, alleenlyk de geschiedkundige Professor TE WATER deeze Stukjes, hier en daar, met eenige zyner aanmerkingen verrykt. 't Verdere is het werk der reeds gezegde Letterminnaars. De Heer ENGELBERTS, naamlyk,

heeft

heeft zynen taak, nopens de Historie der Batavieren, volvoerd: de Heeren LAMBRECHTSEN en MARTINI; hoe zeer door invallende en gewigtige bezigheden van een anderen aart, dikwerf, verhinderd; hebben zo veel bygebragt, als tyd en gelegenheid hun eenigzints toeliet: terwyl de Heer VAN WYN; schoon, by het Berigt van Inteekening, niet begeerd hebbende, zig verder te verbinden, dan tot het vak der *Graaflyke Regeering*; al-vroeg, het beleid en, des noods, de gantsche bewerking van alle de Stukjes op zig [illegible] genomen. Niet slegts is het laatst ged[illegible] van het 1e Stuk; beginnende met *bl.* [illegible] tot het einde; maar ook zyn het 2e, [illegible] verscheidene anderen, met naame ook de [illegible]sten, geheel van hem: in voege, dat [illegible] vyf vierde deelen deezer *Byvoegzelen* en *Aanmerkingen*, op WAGENAARS Historie, [illegible]ten zyn van zynen, onafgebroken arbeid.

Mr. FRANS VAN DER MEER.
Ambassadeur van den Staat der Vereenigde
Nederlanden aan het Hof van Spanje.

HW 2A20 M

